

منتدی اقرأ الثقافی

للکتب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

لیکدانه وه و ساگردنه وه می به شیک له دیوانی موخلس

- باغی لاوان - بهراوردو لیکۆلینه وه

د. نیبراهیم نهحمه د شوان

ههولیر ۲۰۱۰

**ليکدانه وهو ساغکردنه وهی به شیک له دیوانی
موخلیس - باغی لوان - به راوردو لیکوآینه وه**

- ناوی کتیب: لیکدانہ و مو ساغکردنه و هی به شیک له دیوانی موخلیس
- نووسین: د. نیبراهیم نه‌حمهد شوان
- دهره‌ینانی هونه‌ری: حسین سه‌نعان مه‌تیخان
- به‌رگ: نه‌جمه‌دین بیری
- چاپی: به‌که‌م
- تیراژ: (۵۰۰) دانه
- ژماره‌ی سپاردن له به‌ری‌و به‌را به‌تی گشتی کتیب‌خانه‌کان (۲۴۲۷) له سال ۲۰۱۰
- چاپخانه‌ی: سپرینز / دهوک

ليکدانه وهو ساگردنه وهی به شيك له ديوانی موخليس

– باغی لاوان – به پروردو ليکونينه وه

د. نيراهيم نه حمه د شوان

ناڤه رۆك

۹ - ۷پیشهکی
۱۲ - ۱۱بەشی بەکەم
۱۵ - ۱۲ژیان و سەردەمی موخلیس
۱۸ - ۱۶گەشتەکانی موخلیس
۲۱ - ۱۹نازناوی شیعی موخلیس
۲۶ - ۲۲بەرھەمەکانی
۲۸ - ۲۷موخلیس و شیعر
۳۱ - ۲۹پلەویا بەی شیعرەکانی
۳۶ - ۳۲وێنە شیعی لای موخلیس
۴۱ - ۳۷موخلیس و شامازیکردن بە شیعرەکانی
۴۸ - ۴۲موخلیس و شیوەزاری هەولێر
۵۰ - ۴۹بەشی دووەم
۵۲ - ۵۱موخلیس و شاعیرەکانی پیش سەردەمی خۆی
۵۵ - ۵۲قوتابخانەکانی ئەدەبی بەراوردکاری
۵۷ - ۵۶موخلیس و شاعیرە کلاسیکیەکان
۶۴ - ۵۸موخلیس و خەپام
۷۲ - ۶۵موخلیس و سەعدی شیرازی
۹۸ - ۷۳موخلیس و حافظ شیرازی
۹۹ - ۹۹موخلیس و رابیعە عەدەویە
۱۰۲ - ۱۰۰موخلیس و شافعی
۱۰۴ - ۱۰۲موخلیس و حەللاج
۱۰۵ - ۱۰۵موخلیس و شیلی
۱۰۸ - ۱۰۶موخلیس و ئیبن عەرەبی
۱۱۰ - ۱۰۹موخلیس و شاعیرە کلاسیکیەکانی کورد

۱۱۱ - ۱۱۱ موخلیس و بابا تاهیری همه‌دانی
۱۱۴ - ۱۱۲ موخلیس و نالی
۱۱۶ - ۱۱۵ موخلیس و سالم
۱۱۸ - ۱۱۷ موخلیس و مه‌لا و هسمان
۱۲۰ - ۱۱۹ موخلیس و کوردی
۱۲۲ - ۱۲۱ موخلیس و حاجی قادر
۱۲۴ - ۱۲۳ موخلیس و شیخ رزاق
۱۲۶ - ۱۲۵ موخلیس و مه‌حوی
۱۲۸ - ۱۲۷ موخلیس و نه‌دهب
۱۳۱ - ۱۲۹ موخلیس و حه‌مدی
۱۳۵ - ۱۳۲ موخلیس و که‌مال
۱۳۷ - ۱۳۶ موخلیس و بیخود
۱۳۹ - ۱۳۸ موخلیس و حه‌زین
۱۴۲ - ۱۴۱ به‌شی سی‌یه‌م
۱۴۳ - ۱۴۲ ساغ‌کردنه‌وه و لی‌کۆ‌لینه‌وه‌ی هه‌ندی له شی‌عه‌مکانی موخلیس
۱۵۰ - ۱۴۴ شی‌عه‌ری سو‌فیان‌ه
۱۶۱ - ۱۵۱ بابه‌ی موخلیس له سو‌فی‌گه‌ری‌دا
۲۰۲ - ۱۶۲ شی‌عه‌ری نا‌هینی
۲۴۱ - ۲۰۲ شی‌عه‌ری دل‌داری
۲۶۸ - ۲۴۲ وه‌سفی سروشت و ژن
۲۸۲ - ۲۶۹ شی‌عه‌ری نیشتمانی
۲۰۵ - ۲۸۲ شی‌عه‌ری کۆ‌مه‌لاه‌ه‌تی
۲۱۲ - ۲۰۶ شی‌عه‌ری لاوان‌لنه‌وه
۲۱۷ - ۲۱۲ شی‌عه‌ری ستایش
۲۲۵ - ۲۱۸ دوو به‌ه‌ته‌کان
۲۲۹ - ۲۲۶ تا‌ک به‌ه‌ته‌کان
۲۳۵ - ۲۳۱ سه‌ره‌چاو‌مگان

به ناوی خودای دلسۆز و میهره بان

پیشه کی

ماومیه کی زۆره بهندی داوی شیعره گانی (موخلیس) م و هر لمو رۆزه ی که چیژم له شیعر و مرگرتووو زایه له ی شیعی (شهنگمبیری) و موله موعی (قوبیه ی سینه) دل و دهر و نیا ن پیکوم. هر جارئ فهقییه ک پاخود مه لایه ک نه م شیعرانه و شیعره گانی دیکه ی دهگوته وه، هینده ی دیکه ریشه بان له ناخدا ده چه سپاو له گه ل بوونم دهبوونه یه ک. به لام نه م چیژه هر سه ره تایی بوو و بیرى نه وه م نه ده کردموه که بیان نووسمه وه بۆ رۆژیکی پیویست.

هر که له سالی ۱۹۷۷ به مامۆستایی نه قل کرامه گوندی دووسهره ی فه تاح، له م گونده دا زیاتر ناشنایه تیه م له گه ل (مه لا چه یدمر قاره مان) که مامۆستای قوتابخانه که و خه لکی گونده که بوو به تین بوو. جاروبار هه نده ئی چوارینه ی (موخلیس) ی بۆ ده خوینده مه وه و نیدی زیاتر خولیا ی شیعره گانی بووم .

له سالی ۱۹۸۴ له گه ل (چه ویزی جوکل ناغای قۆریتان) به کترمان ناسی و زانیم که وا دهستی هۆنینه وه ی شیعی هه یه و خۆی دانی پیدانا که شیعره گانی موخلیس زۆر کاریان تیی کردوه. بۆیه چه مند شیعی موخلیسی لایوو هه موویانم نووسیه وه و بوونه هه وینی نه م کاره م.

له سالی ۱۹۸۷ که له خویندنی بالآ و مرگه رام، داوی کۆتایی هینانی کۆرسه کان، برپارم دا که نامه کم له سه ر شیعره گانی موخلیس بیته، بۆ نه م مه به سه ته ش زیاتر هه ولئى به ده سه ته ی نانی شیعره گانی موخلیس دا و توانیم په یوه نده ی بکه م به مامۆستا (محمد) ی کورئ شاعیر و نه ویش به سوپاسه وه سئ ده فته ری شیعی دامئ که په کیکیان به خه تی (نه حمه د ره شوانی) بوو که له سالی ۱۹۶۶ نووسیبوویه وه، دوانه که ی دیکه ش به خه تی

(مهلا خالید دووسهرمی) بوون، ههورهها دوو دستنووسی دیکهشم به دستکوت پهکێکیان به خمتی (مهلا مهولوودی گهنداله قهلی) و نهوی دی بهخمتی (محمدی کوری شاعیر بوو.

ههموو نهو شاعرانه نیشانی بهرپرز (د.محمد نوری عارف)دا که رابهری نامهکهه بوو، نهویش بهخۆشحالیهوه پرزاهمندی کرد که نامهکهه لهسهر لیکۆلینهوه و ساغکردنهوهی بهشیک له دیوانی موخلیس (باغی لاوان) بیت.

ههرچهنده من نهمتوانی ههموو شاعرمانی موخلیس بهدهست بینم، بهلام ههر نهدهکرا لهسهر ههموو شاعرمان بنووسری، چونکه لهوانه بوو نامهکه له (۱۰۰۰) لابهره پهرت بیت.

نهم لیکۆلینهوهیهی کهلهبهر دستتانه برهتییه له پێشهکی و سێ بهش و لیستی سهرچاوکان.

بهشی یهکهه: برهتییه لهه سهرمهباهتانهی خوارهوه: ژبانی شاعیر، نازناوی شاعیر، بهرهمهکانی، پهلوپاهاهی شاعیری موخلیس، وینه شاعیرییه تازهکانی موخلیس، موخلیس و شیوهزاری ههولێر، شانازیکردنی موخلیس بهشاعرمانی.

بهشی دووهه: نهم بهشه بهراوردکارییه و برهتییه له بهراوردکردنی موخلیس لهگهڵ شاعرمانی پێش سهردهمی خۆی، نهمهش دهبیته سێ لقی سهرمگی:

۱- موخلیس و شاعیره فارسهکان (خهپام، سهعدی، حافظ).

۲- موخلیس و شاعیره عهرمهکان (رابیعهی عهدهویه، نیمامی شافیعی، ههلاج، شبلی، ئهبن عهرمی).

۳- بهرامبههرکردنی (موازنه) موخلیس لهگهڵ شاعیره کوردهکان: (بابا تاهیر، نالی، سالم، کوردی، حاجی، شیخ رزاه، مهحوی، نهدهب، وهفایی، ههمدی، کهمالی، تاهیر بهگی جاف، بێخود، قانبع، ههزین).

بهشی سێیهه: برهتییه له لیکۆلینهوه و ساغکردنهوهی ههندێ لهشاعرمانی موخلیس بهه جوۆرهی خوارهوه دابهشبووه:

۱- شاعیری ناپینی.

۲- شاعیری سۆفیانه.

۲- شیعری دلداری.

۴- شیعری وهسف: کوردستان، بههاری دهشتی فهراج.

۵- شیعری نیشتمانی.

۶- شیعری کۆمه لایهتی.

۷- شیعری ستایش.

۸- شیعری لاواندنهوه.

۹- شیعری داشورین

۱۰- دووبهیتی و تاکه بههتیهکان.

له ساغکردنهوهی شیعرهکاندا دهستنووسهکانم بهراورد کردووه و نهگهر ههلهیهکی
بهچۆله یاخود لهبیرکردنیکێ ساده له دهستنووسهکاندا روویدا بنیت نهوا چاکم کردۆتهوه
و لهنیوان دوو کهوانه‌ی گهورهدا ﴿.....﴾ دام ناوه . بۆ دهستنووسهکانیش نه‌م په‌مرانه
به‌کارهاتوون.

ا- خالید دووسهره‌یی: خ. د

ب- نه‌حمه‌د په‌شوانی: ا. ر

ج- محمه‌د خه‌لیل: م. خ

د- مه‌ولوود که‌ندالی: م. ک

له لی‌کۆلینه‌وه‌ی شیعره‌کانیش، به‌حیره‌ عمروو‌زیه‌کان دیار‌کراون و وشه‌ گرانه‌کان
لی‌کدرانه‌ته‌وه و هه‌ندئێ به‌یتی قورس واتایان نووسراوه و هه‌ندئێ لایه‌نی په‌وانبێژی
دیار‌کراون، به‌تایه‌تی زۆر گرنگی به‌ نیه‌تی‌بایی نایه‌ت و هه‌دیسه‌کان دراوه.

به‌نشی یه‌که‌م

- ژیان و سهردهمی موخلیس
- گه‌شته‌گانی موخلیس
- نازناوی شیعیری موخلیس
- به‌رهمه‌گانی
- موخلیس و شیعر
- پله‌و‌پایه‌ی شیعره‌گانی
- وینه‌ی شیعیری لای موخلیس
- موخلیس و شامازیکردن به شیعره‌گانی
- موخلیس و شیوه‌زاری هه‌وئیر

ژيان و سهردەمى موخليس

شاعير ناوى (خەليل كورپى رسول كورپى مستەفا) يە و لە خېلى سىنجاويە، لەم بارمپهوه خۇى لە شيعرئىكدا دەئيت:

كوردم و سىنجاويە تىرم ، لە سىنمىندا مەلام

نىشتىماحمانە عىراق و شارى ھەولئىرە لىوام^(۱)

لە سالى ۱۹۱۰ عىساى / ۱۳۲۹ كۆچى لەگوندى (شۆرمەرتكە) لەدايك بووه لەو كاتەى خىزانەكەيان لەبەھاردا بۇ مەر لەومراندن دەچنە ئەو شوئىنە، ھەروەكو لە قەسىدەيەكدا دەئيت:

من جىگەى پىشوووم شۆرمەرتكەى	ئەو شۆرمەرتكەى كەندىناومپە
دئىھكى زۆرە، زۆر خۇش ھەواپە	ئاومكەى شۆرى وەك دەرمان واپە
پىشەى كوردانە، لەوى واپوو	ھەركەس مەردار بئت بۇ قەراج چوو

ھەروەھا دەئيت:

بواز خۇش بووه، لەو بوارەدا	مى دەرخت خوا لەو ھەوارەدا
مىزوووى ھىجرى لەودەم وای دەگۆ	ھەزارو سى سەد بەر لەببست و نۆ

كەتەمەنى بووه پىنج شەش مانگان باوكى دەمرئىت و بەھەتئوى لە نامىزى داكىدا كروشكەى كرووه، بەلام داىكى زۆر بەمەردانە بەخىوى كرد و نەپەئىشت وەكو زۆر بەى مندالەكانى ئەو سەردەمە لە چىزى خوئىندن بئ بەش بئت و دەپئىرئتە بەر خوئىندى فەقئىيان و خۇشى مائناواى لە دنياى جوان و تاقانەكەى دەكات، لەم بارمپهوه دەئيت:

بووم بە پىنج شەش مانگ باوكم بارى كرد

داىكم بەئمنيا بەخىوكارى كرد

(۱) موخليس، مەولودنامەى كوردى، چاپخانەى ھەولئىر – ۱۹۶۸، ل ۲۸.

لۇ دايكى وا چاك من تاقانە بووم
 بۇ ژين لەو دەمدا بەگزانە بووم
 تاومرم دەبوو بە پېنج شمش سالان
 رامبوراد بۇ خۇم ھەروەك مندالان
 رۇز و شەو دايكەم ھەر دوغای دەگرد
 ژين و چالاكى بۇم داواى دەگرد
 دەيگوت، ئەى خواپە ھەر بۇ خۇم نەبوو
 كەمن خەلىلم داواگرد لەتوو
 دەمەوى چاك بى، دەموى مەلابى
 بۇ دېن و دنيا ئىشى بى چا بى
 ھەرچى لەخواى خواست، ئەوى لەبۇ گرد
 من كەتمە خېندەن ئەويش كۇچى گرد

لەم شىعەرى خوارمۇدا شاعىر بۇمان دەردەخات كە ژيانى سوختابەتى و ھەقىياتى
 زۇر بە ناگزورى رابواردوو و نازار و تالى و سويىرىيەكى زۇرى دىوہ لە پاتبە^(۱)
 ھىنانمۇدا و زۇر كەومرئ^(۲) بوو، بەلام كۆلى نەداوہ:

خۇم تەوانەدا زۇر بەدەست و برد
 گەرچى ھەزار بووم خويندەم دەگرد
 بېكەس و بېدەر بەبى رەقابت
 بى چل و جۇرو شتى كىتابەت
 خۇراكى رۇزىم بەحال و بى حال
 دوو نانى رەق و سى دېشلەمەى تال

(۱) راتبە: كۆكردنەوہى خواردنە بۇ ھەقىيان.

(۲) كەومرئ: ماندور و شەكەت.

زۆر شېرزە بووم تاگو سوختهبووم

دست و پى چلكن زۆر ناپوخته بووم

لۇ نان و لۇ ئاش لمدى دەسوورام

كۆم ئەكردەمە لەبۇ مامۇستام

ھىوارە و بەيان لە كۆزى زستان

باران ئېي دەدام بەلام چ باران

سەرمەنای خویندنی لای مامی (مەلا ئەبووبەكر) ^(۱) بوو لەگوندی دووسەرە ^(۲) دەستی پیکردوو، پاشان وەگو ھەموو فەقیھەکی کورد زۆر شوین گەراو و دەرسی تیدا خویندوو و بەزۆری لای ئەم زاتانە خویندوووەتی: بە فەقیھەتی لەسالی ۱۹۲۲-۱۹۲۴ لەلای (مەلا رەشىدی موکریانی) لە گوندی کەندالی نزیک مەخمور خویندوویتی، ھەروەھا لەلای (مەلا قادری سووریزەیی) لە گوندی سووریزەیی سەر بە ناحیەیی قوشتەپە و لای (مەلا مەھمەدەمینى سوپىرى) لە گوندی پیرداودی سەر بەناحیەیی قوشتەپە خویندوووەتی. بە موستەعینی ^(۳) لای (مەلا شیخ جەلالی بەرزنجی) کانی کوردەیی لە گوندی تەپەسپیانى سەر بە ناحیەیی قوشتەپە و (مەلا ئەحمەدی رەش) لەگوندی جەغەمیرە کەندیناوە و (مەلا سألحی کۆزەپانکە) لە ھەولنیر لە مرگەفتی تەگیەیی شیخ نوورەدین خویندوویتی. ھەر ئەلای (مەلا سألح) ماوتەووە تا لە سالانی ۱۹۴۲-۱۹۴۴ نیجازەیی مەلایەتی لى وەرگرتوو.

(۱) کە مەلا ئەبووبەكرى مامى وەفاتیکردوو، موخلیس لەقوناغەکانی ناوەرەسقی خویندن بوو، بەلام مەلایەتی دنیەکی بۆ ھیلراوەتەو تاوہ کو خویندنی تەواوکردوو و لە سالەکانی سەرەتای چلەکاندا لەلای خولتخۆشبوو حاجی مەلا سألحی کۆزەپانکەیی لە شاری ھەولنیر نیجازەیی عیلمی وەرگرتوو و بوو بە مەلای مودەریس. عەلی فەتاح دزەیی، سى گولن لەباخی لاوانەو، کاروان، ژمارە: ۳۸، ۱۹۸۵، ل ۴۹.

(۲) دووسەرە: گوندیکە (۲۰ کم) لە خوارووی ھەولنیرە لە رینگەیی دبیە گە.

(۳) موستەعید: زاراوەیەکی دوا قوناغی خویندنی مەلایانە، واتا: ئەوێ نامادەپە بۆ ئەوێ بیته مەلا و بەرامبەر دواناوەندی نیستایە.

گهشته کانی موخلیس

هرکه موخلیس نیجازهی مه لایهتی و مرگرتووه له جینی مه لا نه بووبه مگری مامی له گوندی دووسره بووته مه لا و فهتاح ناغای دووسره زوری خوشویستووه و یارمهتی داوه.

موخلیس مرۆفیتی دل ناسک و سۆق بووه، بۆیه جاروبار له مانی زوهر دهبی و له شوینی دیکه دهگری سیتهوه. له دهوروبهری سالی ۱۹۵۲-۱۹۵۳ له مالهوه زوهر دهبی و له دووسره دمروا و نزیکهی شمش حهفت مانگ هیج سهه و سؤراغی نابیت. توومهزه دهچته (قزابات) و لهویشهوه بۆ کفری، نینجا له کفری دووباره دهست به خویندن دهگاتمهوه، به لام نهو مه لایهتی دهرسی پیده لی دزمانی که موخلیس له وانه نییه تازه نهو کتیبانه بخوینی و له نهجامدا له مه سه له که دهگات.

دوای ماوهیهک نامیهک بۆ (مه لا سهید محهمه دی پرداود) دهنووسی، به هۆی پوولی نامکهوه دزمانن کهوا له کفری یه. له هه مان کاتیشدا نامیهک بۆ فهتاح ناغای دووسره دهنووسی و شیعریکی تیدا دهبی که ههست به سۆزی دهروونی خوئی و بۆنی دووری ولاتیخی لی دیت، نه مه نمونهیه که لهو شیعره:

گهرچی خو زۆر زهحه ته تهرکی و متهن کردومه من

زۆر مونا هینه له گه ل پهک، که سه بی عیلم و که سه بی مان

مه نشه نی هیتنه و به لای دنیا و قیامت هه ر نه

(فانظروا هلی انی فی هذا المقال فی الضلال)؟

هه ر که خزم و برادمانی دزمانن له کفریه، رۆژیکان مه لا سهید محهمه دی پرداود و مه لا قادری سووریزی و مه لا سادقی فهراهادی و حاجی پرداودی نامۆزای موخلیس دهچنه شوینی و له کفری دهیدۆزنهوه و دوای هه ولدانیکی زۆر نینجا بۆیان دهسه لینی که له گه لیان بیته وه دووسره.^(۱)

(۱) مه لا سهید محهمه دی مزگه فنی عه داله گرتی: که نیمه جروینه شرتی، موخلیس له و کاته دا (خهریکی دهستۆیژ) دی و گوتی له دهنگی نیمه دهبی، دهیهوی خۆی لی مان به شاریته وه، به لام له بهر خۆیه وه دهلی: نه وانه بوخوا هاتوونه ته لام نایی دلیان بشکینم.

له سالی ۱۹۵۱ بۆ بهکهم جار دهچیته جهج و زیارفتی مالی خوا دهکات. له سالی ۱۹۶۴ بین نهوهی خه لکی دووسهره بزانی هۆی چیه، موخلیس باردیکا و دیته ههولیر و له مزگهفتی حاجی تههای قهساب دهبیته مهلا.

لیرهش هیندهی پی ناچی دووباره سهر هه لدهگری و دهچیته (فهلووجه) و له مزگهفتی گهورهی فهلووجه دادهبهزی و ناشناپهتی لهگهڵ مهلای مزگهفته که پهیدا دهکات که ناوی (شیخ عبدالعزیز سالم السامرائی) بووه.^(۱) لهوی دهست بهوانه گوتنهوهی زانستی لوجیک (منطق) دهکات.

دوای ماوهیک که لکه لهی چوونه شام و مه دینهی دیته میشک، شیخ (عبدالعزیز) پاسهپورتی بۆ دهبرێ و دهچیته سووریا لهوی لهگهڵ شیخیکی نه بهانی^(۲) ناشناپهتی پهیدا دهکات. نینجا یادی نیشتمان دهکاتهوه و بهره و ولات دهگهزیتهوه و سه ریکی دیکهش له شیخ (عبدالعزیز) ده داتهوه.^(۳)

پیش نهوهی بهره و ولاتی حیجاز بروات، نامهیک بۆ مهلا سهد محمدی پیر داود دهنوسی و تیدا دهلیت: "نهوا دهرومه مه دینه، نهو پارمه ی له لاته باهر لای پیه یان له مهککه په کتر ده بینهوه یا له قیامت"^(۴). جا بۆ نه م مه بسته هه ندی پارهی عیرافی گۆریه وه کردیه دۆلار، به لām هه که گه مشته سه فوان هیزکی گیانی وی لی کرد که به شیمان ببیته وه و به گهزیته وه ولاته شیرینه کی^(۵). نه ممش نه وه ده گه مینێ که موخلیس نه گه مینتووته حیجاز و مه دینه و له سه فوان گهراوته وه^(۶)، نابی نه وه مش

(۱) شیخ عبدالعزیز سالم سامرائی: ماموستا و پیش نوێز و خوتبه خوتی مزگهفتی گهورهی فهلووجه برو، کتیبکی هه به بریبه له دوو نامیلکه: هاتان رسالتان: ۱ - جد اول الامثله فی الصرف. ۲ - اوضح المقال لبيان تحفة الاطفال فی التجويد، مطبعة العانی، ط ۲، بغداد ۱۹۶۴، ص ۷.

(۲) نه بهانی: ته ریه تیکی سرفیه تیه وه ده گهزیته وه سه ر نه قشه ندی، موخلیس له باره ی نه وشینه نه بهانیه گوتوویه تی: نه وویستی پارم بداتی لیم وه نه گرت، نه من پارم دایی وه ری کرت. نه م زانیاریم له دکتور عه بلوللا نه قشه ندی وه رگرت.

(۳) نه م زانیاریم له به ریز مه لسه ی ده گه مده دی پر داود وه رگرت.

(۴) هیشتا ده فی نه و نامه یه له لای مه لا سهد محمدی پر داود ماوه.

(۵) نه م زانیاریم له به ریز د. فائق عه بلوللا نه قشه ندی وه رگرت.

(۶) نه وانه ی له سه ر نه و باوه رنه که موخلیس نه چوه ته مه دینه نه م زاتانه ن:

(مه لاهه بلوللای فه رهادی، مه لا سلیمانی مزگهفتی شیخ مسته فا، د. فائق عه بلوللا نه قشه ندی). جاله مه رایه کی (سوران مه حوری ره د ده کاته وه که له به یانی ژماره: ۱۲۲ سالی ۱۹۸۶ نووسیه تی که گرایه چوه ته مه دینه و ماوه یه که له وی بووه له بهر چهنده هۆیه که به دریزی نووسیه تی گهراوته وه کوردستان.

لهياد بکهين که پيش نهومی بگهريتهوه ههولير ناميهک بؤ شئخ مستهفا دهنوسى و تييدا دهلى: " لهم رۆژانه ديمهوه ههولير"^(۱). ههرکه دهکاتهوه ههولير پهکسهر دهچيته خزمت شئخ و زۆر لهوه دهنرسيت کهلى زوير بوويت، بهلام شئخ بهجوانى وهریدهگريتهوه و دلى ناشکيتى^(۲).

دواى نهمه بهمالهوه دهچيتهوه دووسهره و دهبيتهوه مهلايان ههتا سالى ۱۹۷۵. نهمجاره به پهکجارى دووسهره و مال و منداڵ بهجيدئلى و دهچيته خانهمفاى شئخ مستهفا له شهقلاوه، لهوئيندمر وهکو زاهيدئى گۆشهگير خهريکى خواپهرستى دهبنى و لهههموو کاروبارىکى جيهان پهرستى دوورپهرتيز دهبنى و جاروبارىش سهردانى مزگهفتى شئخ مستهفا و گوندى دووسهره دهکاتهوه. له مزگهفتى شئخدا زوورئى ههبوو خزم و برادهرانى سهريان ليدهدا.

موخلىس رهند ههتا دههات پيرى و نهخوشى تهنكى پى ههئدهچنى و لهپهل و پوى دهخست، ماوهيهک له مزگهفتى شئخ مستهفادا به نهخوشى كهوت و پاشان برديانه نهخوشخانهى سهدام كه رزگارى ئيستاپه^(۳). بهلام نهخوشيهكهى تادههات فوهرستر دهيوو و فرزهى لى بپى و زانست بهرامبهر قهدهرى خوا دؤش داماو لهشازدهى رهمهزانى ۱۴۰۶ ك / ۱۹۸۵/۶/۵ زههراوى مهركى نؤش كرد و بهرهو ژيانى نهمرى ههنگاوى نا و تهرمه پيرۆزهكهميان برده گۆرستانى گردى پيرداود و لهسهگرردى لهنريك فهتاح ئاغاي دووسهره بهخاكيان سپارد و ههزارها هيوو ئاواتى مهزنى زينده بهچال بوو.^(۴)

(۱) نهم زانياريم له د. فاليق عهبدوللا نهقشبهندى وهرگرت.

(۲) د. فاليق نهقشبهندى بزى گيرامهوه كه گوايا موخلىس بى ئيزنى شئخ مستهفا روپشتيرو.

(۳) له د. فاليق نهقشبهنديم بيست كه خوى له نهخوشخانهى رزگارى دووجار سهرى له موخلىس داوه، جارنيكيان بز خوى و دووهميان شئخ مستهفاى باپيرى له جياتى خوى ناردوويهتى. ههرکه بوجارى دووهم دهچيت پهكسهر موخلىس ههست بهوه دهكات كهله جياتى شئخ هاتوته لاي، چاره كاني پرفرميسك دهبن. د. فاليق ليتى دهپرسى وا دياره نازارت زوره؟ موخلىس دهلى: نهمه فرميسكى نازار نييه، بهلكو نهو فرميسكه په كهماوهى (۴۱) سال بهچاكى نه متوانى خزمهتى شئخ بگهم، نهمهش جوهره كهرامهتيكى موخلىسه.

(*) باوكم پيش مردنى وهسيهتى كرد كه له تهنيشت موخلىس بنيزرى سهرهراى نهوهى كه گۆرى بايو باپيرو دايبكى له گرد عازه بانه. له ۱۹۹۴/۸/۱۴ كه وهفاتي كرد له قيبلىه گۆرى موخلىس نيزرا (نووسهر).

نازناوی شیعی موهلیس

شاعیر لهسهرمتای شیعدانانی نازناوی، (واقی)ی بؤ خوی داناوه، جگه له مهلا خهلیل نهم شاعرانهش نازناوی واهیبیان همبووه:

۱- مستهفای کورپی مهلا عهلی که خهلکی سلیمانی بووه و زؤربهی ژینانی به فهرمانبهری رابواردووه، خزمی عرفان نهفهنندییه، لهسالانی ۱۹۲۱ له سلیمانی وهفاتی کردووه. نهمهش نمونهیهکه له شیعیکی که لهپرؤژنامهی ژبانسهوی ژماره (۶) ی (۲) ی تشرینی یهکهمی ۱۹۲۴ بلاویکردوتهوه:

مهقسووده فنون، دووره لهناو ئیمه کهمالات

بیّهۆش دهمرین ناخری، وهک بهری خهرابات

تا دهلی:

سهده حهیف و خهساری کهوهها پرؤیی زهمامان

(واقی) چ دهلیی سوودی نییه شیعیو غمزهلیات^(۱)

۲- مهلا تههای گوندی مام قلنجی که له ۱۹۰۹ له دایکبووه، به عهرمی و کوردی و تورکی و فارسی شیعی ههیه و نیستاش له مزگهفتی مهلا جامی له کۆبه مهلاپه. نهمهش نمونهیهکه له شیعیکی:

لهو زهمانه گهر لهراستی و ماف و حهق گوئت کهر نهکهی

خۆت حموالهی تیر و تانه و منجهنیقی شهر دهکهی^(۲)

تا سالی ۱۹۴۲ شاعیر نازناوی واقی ههنگرتووه و لهو شیعرانهی به دستم گهیشتوون له سنی شیعدا نازناوی واقی تیدایه. لهسهرمتای سالی ۱۹۴۴ هاتوته ژهر بالی رهبازی نهفسهبنندییهوه و شیخ مستهفای همرشهمی کردوته رابهری خوی و نازناوی

(۱) دهستنوسی (هفت لشکری بیانات)، به پتروسی نهجهدین مهلا، کتبخانهی مهرکهزی زانکوی سهلاحهددین، ژماره ۴۸۸، ل ۴۶۹، ۴۷۰.

(۲) نهم زانیاریانهم له مهلا عهبنوللای فههادی وهرگرتوره.

(موخلیس)ی بؤ خۆی ههلبژاردوو و تامردن بۆی ماوتهوه. لهناو گورددا چهند شاعیرێکی دیکهش نازناوی (موخلیس)یان ههبووه، لهوانهش:

۱- نهحمهد موخلیس کورێ نهمین: لهم بارهیهوه مهلا نهنومر مایی دهلی: "ئهمز نزانم ب راستی کا نهف توورمهفانی مهن لهکیش سالدابوو بهلکی نهو بخوهزی نزانیت. بهلی یا نهز دزانم نهحمهد ل گوندی بامهپرنیدا هاتیه دونی، بابئی نهحمهد ب نالبهندی مزوول دهیوو، نهو توورمهفانه ل نافئی بههدیناندا ب نهحمهدئی نالبهند تیتته ناسین. نهحمهد ل بامهپرنی دهست ب خواندن کریه، نو هاشی چوو به گوندی مایی کو دکهفیتته نافئ نهشیرا بهرواری بالا نو ل ویرئ دهمهکی زۆر مایه لنگ مهلا نین مایی دخوند"^(۱).

۲- مهلا فهیزوللای شافعی سهقزی: خه لکی گوردستانی نیران بووه و نازناوی موخلیس بووه و له سالانی ۱۹۴۵-۱۹۴۶ له سلیمانی بووه و گهراوتهوه نیران، له کۆشاری گهلاویژی ژماره ۶ سالی (۶)ی ۱۹۴۵ قهسیدهیهک بلاژدکهاتوه بهناوی (دهمیکه)، نهمه کۆتاییهکهیهتی:

عهزیزی (موخلیس)ه و متهن، لهجی ههواپی گۆن بهمدن

له عهشقی زولف و خالی چین، بهرووی گۆلی عوزارهوه^(۲)
همروها لهباری نهم شاعیره گیو موکریانی دهلیت: ناوی مهلا فهیزوللای سهقزییه و نازناوی کۆنی موخلیسه وهی تازهشی (ناواره)یه^(۳).

۲- شیخ مستهفای کورێ عهبدول سهمهدی قازی نازناوی موخلیسه، له سلیمانی لهادیکبووه و لهویش ژیاوه، لهدهوری عوسمانیدا نهندامی دادگا بووه، ماوهیهکیش مودیری ههتیوخانه بووه. شارمزیی له زمانی فارسی و عهرمیی و تورکیدا ههبووه. لهسهرمتهای مانگی مارتی ۱۹۱۹ لهتهمهنی ههفتا سالییدا کۆچی دوایی کردوه. نمونهیهک له شیعری:

(۱) مهلا نهنوهی مایی، موخلیس، ههتاو، ۱۹۵۵، ژماره: ۴۱، ل ۹.
(۲) عهبدولقادر دهباغی، دهمیکه، پاشکۆی عیراق، ۱۹۸۸، ژماره ۲۲، ل ۶.
(۳) گیو موکریانی، ههتاو، ۱۹۵۵، ژماره: ۴۶، ل ۱۳.

ئەھلى جەھەمەر ئاغەزەزىن، بۆيە واپوو دەردى رۇم

خەمىفە (موخلىس) تابەكەي وەك گەنجى ناو وئىرانە بى^(۱)

۴- حاجى مەلا رەسوولى دېئىزەش نازناوى موخلىس بوو، لەسالى ۱۸۲۹ لەدايىبوو و

لە ۱۹۲۹ وەفاتىكردوو. ئەمەش بەيتىكە لە شىعەرىكى:

كە (موخلىس) ئوممەتى تۆيە و مورىدى خاسى كاك ئەحمەد

لە كەشتى موعجىزەي تۇدا چ باگى بەحرى عىسيانە^(۲)

(۱) د. مارف خەزەنەدار، موخلىس. لەبابەت مېزورى ئەدەبىي كوردىيەو، بەغدا ۱۹۸۴، ل: ۳۰.

(۲) عەبدولقادر دەباغى، وەلاھ و سوپس. پاشكۆزى عراق، ۱۹۸۸، ژمارە: ۵۰، ل: ۱۲.

بەرھەمەکانی

موخلیس نەم بەرھەمانەیی خوارموی بۆ بەجێ ھێشتووین کە جگە لە
مەولوودنامەکی ئەوانەیی دیکە پۆشنایی چاپیان نەدیو، بەرھەمەکانیش بە کوردی و
عەرەبێن، سەرھەری چەند حاشیەیک کە لەسەر ھەندێ کتیبی نووسیو:

۱- بەرھەمە کوردییەکان:

۱- مەولوودنامەیی کوردی: لەسالی ۱۹۶۸ لە چاپخانەیی ھەولێر چاپکراوە و قەبارەیی
ناوئنجیە و (۲۱) لاپەرەییە. سەرھەری بەمجۆرە دەست پێدەکات:

بابکەین یارانێ دین ھەمدی خودا

دین و دونیایان زیاتر بێ دەدا

چاکەییکی وای لەگەڵ نێمە ھەییە

ناکری شوکری بەکەس ئەو چاکەییە

کۆتاییەکی بەم شیوہییە:

ھەروەکو تەبیری سبب جبریل دەھات

تاوەکو دەفیی چەفامان ئی بکات

جووہرنیل وەک ھات و دیتەم بێ چەفا

دام دەنا زاتی محەمەد مستەفا

۲- دیوانی موخلیس (باغی لاوان): بریتییە لە کۆمەڵە شیعریک کە بەشی زۆری
مەبەستە شیعریەکانی تێدایە و زۆریەیی نایینی و سۆفیانەیی جگە لە جوارینە و

يەك بەيتەكان. ئەم دىوانە تا ئىستا دەستىنوسەو بە خەتى (محمد خليل)ى كورې شاعىر ماوتەتەو و دانەپەكى لاي كاك (عبدالله احمد فتاح دزەبى)پە و دانەپەكىشى لاي منە.

۳- هيجرەت نامەى كوردى: باسى كۆچكردنى پىنخەمبەر (ص) دەكات لە مەككەو بۆ مەدىنە، قەسىدەكە مەسنەوئە و (۲۰۷) بەيتەو چەند دەستىنوسىكى ھەپە لەوانەش دەستىنوسى شاعىر خۆى و على حىدر قارەمان و مەلا مەحمودى زەرگەزەوى. بەم دواپە ساغم كرددوونەتەو و لىيانم كۆلىوتەو و نامادەم كرددو و بۆ چاپ و (بىنكەى تەفسىر) چاپكردنى گرتۆتە ئەستۆى خۆپەو. ئەمەش سەرەتاي قەسىدەكەپە:

شاهم شاهىكە شاهی شاهانە

قەيسەر و كېسرا لاي ئەو گەدانە

ئەمەش كۆتايپەكەپەتى:

خولاسەى هيجرەت بەگورتى و كوردى

ئەوھاپە موخلىس واعەرزى كوردى

۴- دىن و دونيا بۆ گەلى وريا: بە خەتى شاعىر نووسراوتەو و (۱۶۲) لاپەرە و بىرىتە لە چەند بابەتىكى كۆمەلەپەتى و ناپىنى كەبە شىعر ھۆنراوتەو. ئەمەش سەرەتاكەپەتى:

سوپاسى من لەبۇ بەزدانى تاكە

كە ئىمەى خستە سەر ئەو رېپە پاكە

واناوى ھەندئ لەسەرە بابەتەكانى دەنوسىن بەنمەونەو:

علیم و خیندن

برای دین نۆوہ گەر دەرپەستی دینن

نەزانینە بە مندانان نەخینن

فەلەك تارىكە گەر رۆزى نەبیتن

زەمین تارىكترە عیلمى نەبیتن

كار و كوشش كردن

خودا عمېدىكى خوشناوى زمغەل بى
لەبۇ دونيا و قيامەت بى ئەمەل بى
بەنانى دەستى خۇت گەر رابوۋىرى
دەپارە كەمتيار نى، بەجگە شېرى

جیرانەتى وادەبى

دەبى جیران لەجیرانى پەزىلى
وگەو جیرانەتى ئەورۇكە نابى
لە ناخۇشى و لەخۇشى ئەو شەرىك بە
لە ئەزىزەتدانى زۆر دوور و تەرىك بى
۵- نابىنى ئىسلام ئەوۋەپە: ئەم كىتەپە بىرىتەپە لە وەرگىرانى كىتەپى (زواجر ابن الحجر)
و بە شىعر كىردوۋىپەتەپە كوردى، ئەمەش چەند ئەمۇنەپەكە لە بابەتەكانى:

منع الزوج حق الزوجة و منع الزوجة حق الزوج، كبرى:

مېردو ۋن حەقىيان لەسەر بەكتر ھەپە
مەنەنى ئەو حەققە گوناھى گەورەپە
فەرھى نېر و مى نېپە ھېچ بۇ ژيان
بەرگ و خواردن بەكە بۇ بېاۋ و ژنان

قطع الطريق كبرى

رېنگرى حەربى خودا و پېغەمبەرە
بۇ زەمىن بەكجار فەساد و زەرەرە
جارى رېنگر ھەردەبى ئەوھا بەكە
بېكوۋى ياخۇ دەبى سەلەپى بەكە

۶- کاکلەى عەقىدەى كوردى: له (۳۶) بەيئە شيعرى مەسنەوى پيگهاتووہ و باسى خود و سيفمەتەكانى خواو بنەماكانى نيسلام و نيمان دەكات. لەبەيانى ژمارە: ۱۱۲ سالى ۱۹۸۵ لاپەرە (۲۹) جەلال مەولوڊ ناوى هيناوہ. لەسالى ۱۹۹۹ دەستنوسەكەم بەدەستكەوت و بەليكوئىنەومبەكەوہ لەگۆفارى پامانى ژمارە (۲۱) لە سالى ۱۹۹۹ بلام كردهوہ، ئەمەش دوو بەيتى سەرمتاكەمپەتى:

حەمدى خوا ئەكەم سەلەوات ئەدەم

لەخۆشەويستىي نالى موحتەرەم

برايانى دىن دەنووسم بۆتان

عەقىدەى كوردى فيريكەن خۆتان

ب- بەرھەمە عەرەبىيەكان:

۱- مآثر الابرار و الاخيار و مقالاتهم، ئەم كتيبە (۷۷) لاپەرەمبە و بەخەتى خۆى نووسراوئەتەوہ، برىتيە لە كۆمەلە وتاريك كە تەنيا ناوى خاوەنكەى لى نووسراوہ بى ئەوہى هيمما بۇ هيچ سەرچاومبەك بكات، بۇ نموونە:

"من مقالات الصديق الاكبر ابي بكر (رض): اكيس الكيس التقوى، و احمق الحمق الفجور، و اصدق الصديق الامانة، و اكذب الكذب الخيانة". و من مآثره: انه كان يأخذ بطرف لسانه و يقول: هذا الذي اوردني الموارد.

۲- موائد الفوائد، ئەمە كتيبيكى گەورمبە و زۆر بابەتى بەخۆوہ گرتووہ و لەھەندى جينگا ناوى ئەو سەرچاوانەى هيناوہ كە شتى لى وەرگرتوون و لە هەندىكى ديكە فەرامۆشى كردووہ. كتيبەكە بەم جۆرە دەست پيئەمكات: "الحمد لله الذى لم يجعل للانسان الاماسى و اعلم ان سعياً سوف يرى"، ئەمەش هەندى لە بابەتەكانىتى: اهل الفترة:

(الاصح في اهل الفترة و هم من لم يرسل اليهم رسول، انهم في الجنة عملاً بقوله تعالى: (و ما كنا معذبين حتى نبعث رسولا). و حمل على من قبل البعثة) الفتوى الحديثة.

سالى بوون و مردنى زاناكان:

- اعلم ان ابا حنيفة ولد سنة (٨٠)هـ و مات سنة ٥٥٠هـ و عاش ٧٠ سنة.
- وقد ولد الامام مالك سنة (٩٠)هـ و مات سنة ١٧٩ و عاش ٨٩ سنة.
- ٢- مجمع العقائد، ثم كتيبه دمست نهكهوت تهنيا لمبهماني زمارة: ١١٢ سالى ١٩٨٥
جلال مهولوود له لاهره (٢٩) ناوى هيناوه.
- ٤- القطف النظيف بشرح التصريف، برتيه له ليكدانهوى تهسريفى مهلا على
لهسمرندا له ١٩٧٢ (عبدالقادر مهلا سليمان) ناشوكاني لهكوندى موورته
نووسيويمتهوه.
- ٥- شرح كتاب شرح الفية بن مالك، عبدالرحمن الاسيوطي، له ليكدانهوهكهدا
كهيشتوته باسى (نواسخ المتدا و الخير).
- همروها موخليس حاشيه لهسر ثم كتيبانه نووسيوه به زمانى عهريه:
- ١- حاشية مدونة على باب الفعل، القسم الثاني من كتاب حدائق الدقائق لسعدالله
البردى بشرح الانموذج للزمخشري. كتيبهكه (٩٦) لاهرهيه و له ١٣٦١ ك ساير
گردمهلاي نووسيويمتهوه.
- ب- حواشي على حاشية عبدالله اليزدي على تهذيب المنطق للتفتازاني.
- ج- حاشية على حاشية العلامة الباني على متن جمع الجوامع لابن السبكي.
- د- حواشي متفرقة على شرح منهج الطلاب للشيخ زكريا الانصاري - اربع مجلدات في
الفقه الشافعي.^(١)

(١) زانباري ثم حاشيانهم لهمهلا تهيب به حركه يي وهر گر تروهو كتيبه كانش لاي نهون.

موخلیس و شیعر

لهبهرئهووی رۆشنبری شاعیر ئیسلامی بووو له حوجره خویندۆیتی لهزۆربهی زانیارییه ئاینیهکانی سهردهمی خۆی شارهزاییهکی باشی ههبووه، شوین پتی شاعیره کلاسیکهکانی کوردو بیگانهی گرتوو و بهرهمهکانیان بوونهته ههوینی شیعردانانی "سهرمتای ناشایی لهگهڵ جیهانی شعری کوردیدا لهڕیگای شاعیرێکی خزمی خۆیهوه بووه کهناوی مهلا خدر و نازناوی شیعی - دهشتی - بووه"^(۱).

ههرچهنده نهم سهرمتایه بهتهواوی نازانری له ج سائیک بووه، بهلام نهوهمان لهبهر دسته کهوهکو خۆی دهلی: "لهدهورویهری سالی ۱۹۲۰ که نهوسا تهمنم بیست سالان بوو بهتهواوتی شیعی ریکم داناوه و بهزۆری بهرهمی نالی و سالی سنه و حاجی قادرم خویندۆتیهوه، له فارسیشدا سهعدی شیرازی و حافظ"^(۲).

کهواته موخلیس له ههر دوو سهراچاوی نهومی کوردی و فارسی بههرمهمند بووه و وادیاره ههر له زوووه خولیا ی شیعر بووه، چونکه له شوینیکی دیکهدا تهمه روون دهکاتهوه و دهلی: "بهخوا نهوهی راستی بیته ناتوانم بهتهواوی سائیک دستنیشان بکهه بۆ دانانی پان دهستپیکردنی شیعرهکانم. بهس وابزانم له دهورویهری سالی ۱۹۲۰ که تهمنم نهوسا بیست سالان بوو بهره بهره شیعرم نهنووسی و نهم خویندوه و لهو شاعیرانه که بهدلمه و کاریان کردۆته سهه شیعرهکانم بیخودو ههمدی و نالی و حمزین و له فارسیشدا حافظی شیرازی و سهعدی شیرازییه"^(۳).

لهلایهکی دیکهوه (علی فتاح دزهیی) لهو باومرهبه که موخلیس له ژیر کاریگهریی تایبهتی ههچ شاعیریک نهبووه، واتا: دنگ و رهنگی خۆی ههبووه و بووته خاوهن

(۱) علی فتاح دزهیی، سێ گۆل لهباغی لاوانهوه، کاروان ژماره: ۳۸، ۱۹۸۵، ل. ۵

(۲) جهلال مهولرود نهجهد، شاعیری دهشتی قهراج مهلا خهلیلی موخلیس، بهیان، ژماره: ۱۱۲، ۱۹۸۵، ل. ۳۴.

(۳) جهلال سنجاوی، ماموستا خهلیل موخلیس وهلامی جوار پرسپار نهادهوه، هاوکاری، ژماره: ۲۳۲، ۳۰/ ۱۹۷۴/۸، ل. ۶.

شیوازی تایبەتی له شیعەر نووسیندا "گەرچی لەسەردەمیکی وەهادا ژباوە گەبیخود و ساقی بە جووت بە نوستادی غەزەل دەناسران و ناشنایی لەگەڵیاندا هەبوو، بەلام نە ئەمان و نەهیچ شاعریکی پێشتر کاریکی تایبەتیان لەتەبعی شیعری ئەودا نەکردوو"^(۱).

تارادەمیک راستە گەبیخود و ساقی کاری تایبەتیان بەسەر موخلیسدا نەبوو، بەلام حافظ بە پەلی پەگەم و سەعدی بە پەلی دوووم و نالی و مەحوی و حەمدی بە پەلی سینیەم کاریان لەسەری هەبوو، حافظی شیرازی کاریکی تایبەتی لە تەبعی شیعری ئەودا کردوو بەپادەمیکی وا که چەندەها شیعری ئەوی وەرگێراوه.

نابی ئەوەشمان لەبیر بچیت که زۆر بەی شیعەرەکانی موخلیس ناینی بوو و بەرەو سوفیگەری رویشتوو، چونکه هەر لەدوای نیجازه وەرگرتنی بووئە سۆفی، زۆر نیقتیباسی لە فورانی پەرۆز و فەرموودەکانی پێفەمبەر (ص) وەرگرتوو، جا ئەم وەرگرتنەش پا راستەوخۆ ناپەتەگەیی وەرگرتوو، یاخود بەدەستکارییەوه خستوو پەتیه ناو بوتهی شیعەر و یاخود هیما بو چەرۆکەکانی فوران دەکات. هەر وەها لەچەند شیعریکیدا مولەممەع بەرچاو دەکەوێت که بەگوردی و عەرەبی و فارسی دا پێشتوو.

بێجگە لەمانەش شاعیر که خۆی لەناو جەرگەیی گوردەماری ژباومو قالیبوی دەردو نازاری رەش و رووتی نەتەو مەکی بوو، ئەدەبی سەرزاری لەبیر نەکردوو و زۆر بەندی پێشیان و قەسە نەستەقی ناخنیوتە ناو شیعەرەکانی و هیما ی بو چەرۆکە دلداریەکان کردوو، وەک: مەم و زین و شیرن و فەرهاد و یوسف و زولئیخا و لەیلا و مەجنون.

موخلیس شاعریکی راستگۆ و دل ناسک و پەر سۆز بوو، هەر هەلوێستیک کاری تی نەکردی شیعری بو دانەناو، شیعری لا زۆر پەرۆز بوو و بە بوول و پاپە نەگۆرپووتەوه، هەر بۆیەشە (بەشی هەر زۆری شیعەرەکانی ویزدانین واتە: دەربەین لە جۆش و خرۆشانی دەروونی شاعیر دەکەن. راستیەکی لەسەر تاسەری شیعەرەکانیدا سۆزی عاتیفە کلپە دەکات و هەر بۆیەش ئەوەندە تەر پاراون)^(۲).

(۱) عەلی فەتاح دزەبی، سێ گۆل لەباغی لاوانەوه، ل ۵۰.

(۲) سەرچاوهی پێشور، ل ۵۰.

پله و پایه‌ی شیعره‌کانی

هرچهنده موخلیس که شیعی هۆنیوتهوه وەکو شاعیره کلاسیکیه‌کانی دیکه میژووی لەسەر دانەناوه هەتا یارمەتی لیکۆلەر بدات بۆ ئەووی بەدروستی هەل بێسەنگین و قۆناغەکانی گەشەکردنی دەباری بکا و لەرووی هونەرپیهوه لیکیان جودا بکاتەوه، بەلام لەو چاوپێکەوتنە که (خالید جوتیار) لەگەڵی کردووه ئەوەمان بۆ پوون دەبیتهوه که "ئەو شیعرانە‌ی خۆی دابەشی کردووته سەر دوو قۆناغ، یەکەم: ئەو شیعرانە‌ی که لەهەرمەتی لاویدا نووسیویەتی، دووهم: ئەو شیعرانە‌ی نیستا لەپیری دەیان نووسیت، سەرەتای دەستپێکردنی شیعی غەزەلیات و وەسفی سروشتی کوردستان بوو"^(۱)

لێرەدا ئەوەمان بۆ دەرئەگەوی گەزەل و وەسفی سروشت سەرەتای شیعرەکانیەتی و لەپله‌یه‌کی بەرزتری هونەری دانە. بەلام نایا شیعرە لاوازەکانی کامەن و چیبیان لێهاتوو؟ خۆ شاعیر یەکەم جار ئەم پله بەرزتری نەبووه. نەمەش وانە بێ هەر کێشە‌ی شیعرەکانی موخلیس بیت، بەتکو بەرھەمی شاعیره کلاسیکیه‌کلانمان بەم شیۆمیه و تەنیا شیعرە پوختەکانیان بەدەستمان گەبەشتوو و دیارە خۆیان شیعرە سەرەتاییه‌کانیان لەناو بردوو پان لەناو چوو.

ئەو شیعرانە‌ی که موخلیس بە پیری نووسیویەتی بریتین لە: ناینی و سۆفیانە و کۆمەڵایەتی و نیشتمانی و لاواندەوه. واتا: موخلیس لەدەرگای زۆر مەبەستە شیعیەکانی داوه و تارا دەیه‌کی باشیش تیاپاندا سەرگەوتوو بووه.

دەتوانین لەدوو پوووه لە شیعرەکانی بدوین:

یەکەم: لەرووی پوختارەوه: موخلیس هەر وەکو شاعیره کلاسیکیه‌کانی دیکه لەسەر کێشی عەرۆزی عەرەبی شیعی هۆنیوتهوه و بەزۆری پەپڕەوی ئەم بەحرانە‌ی

(۱) خالید جوتیار، ماموستا خەلیل موخلیس کێه؟ روشنییری نوی، ژماره: ۱۴، ۱۹۷۴، ۱۱ ل

گردووه (رهمەل، هەزەج، موزاریع، رەجەز)، بەحری رەمەل بەپەلەى بەگەم دئ و بەپینی زەحاف و عیلەگان بەم جوۆرى خوارهومن:

رەمەلى هەشتى مەحزووف، رەمەلى هەشتى مەقسوور، رەمەلى شەشى مەحزووف، رەمەلى شەشى مەقسوور، رەمەلى هەشتى مەخبوونى مەقسوور، رەمەلى شەشى مەخبوونى مەحزووف، رەمەلى شەشى مەقسوور، رەمەلى هەشتى مەخبوونى مەحزووف.

بەحری هەزەج بەپەلەى دووم دئیت: هەزەجى هەشتى نەخرەبى مەكفووفى مەحزووف، هەزەجى هەشتى تەواو، هەزەجى شەشى مەحزووف، هەزەجى هەشتى نەخرەبى مەكفووفى مەقسوور، هەزەجى چوارى نەخرەب، هەزەجى هەشتى موسەبەغ، هەزەجى شەشى مەقسوور، بە پەلەى سێهەمیش كئیشى رەجەز دئیت.

موخلىس تەنیا لە قەسیدەمەكیدا كئیشى خۆمالى پەنجەى بەگارهیناوه كە (۱۰-۵+۵)پە، قەسیدەكەش ئەمەپە:

ولات هەى و لات كەینى بتبىنم

دەست لە هەپاسەى پشتت وەرینم

هەرچەندە موخلىس خۆى نەپووستوو هەسەر كئیشى پەنجە شىعر داينئیت، بەلام ئەمەى سەرەوه بەكارى فۆلكلۆى ناوچەكەمپە و لە چاوپێكەوتنێكدا لە بارەى شىعرى نوونى كوردییەوه دەلئیت: "هەندێكەم لەو جوۆره شىعرانە خویندۆتەوه، بەپراى من لەبارەى مانا و شیوه و ناومرۆك و تەشبیهو نیستیعارە و رەمز نەختێك مووفەقن، بەلام لەبارەى وەزن و قافیەوه هەر لە حەيران یان هورپنەى نەخۆش دەكات"^(۱).

لەپرووى سەرەواش زۆربەى هەره زۆرى سەرەواگانى ستوونییە و هەندێكیشى مەسنەوییه بەتایبەتى چیرۆكە شىعیرییهكانى (هيجرت نامە، عەقیدەى كوردى)، لەگەڵ كۆمەلێكى زۆر لە چوارین و تاك بەیتى، چوارینەكان گەلێ زۆرن ولە هى باباتاهىرو خەپام زورترن. تاكە شىعیریكیشى هەپە كە هەر نیوبەیتێكى نەگەر لەسەرمتاو بنەتاوه بخویندرتەوه وەك پەك دەردەچێ ئەمەش جوۆرىكە لە پاری كردن بە وشە، بۆ نموونه:

(۱) جەلال سنجارى، ماموستا خەلیل موخلىس وەلامى چوار پرسیار دەداتەوه، هاركارى ژمارە:

٦٧، ١٩٧٤/٨/ ٢٣٢، ٣٠.

قوربان له غما فوتام، فوتام له غما قوربان

زېندان بووته قەسر، قەسر بووته زېندان

كەچى لەرووى رەوانبىزىيەو ھەرچەندە شاعىر بە زمانىكى ساكار و بە سەلىقەيەكى وردەو شاعىرى ھۇنىووتەو و زۆرى لەخۇى نەكردووه، بەلام لاپەنى رەوانبىزى قەرامۇش نەكردووه و ھەر بە سەلىقە بابەتەگانى رەوانبىزى وەكو (لېكچوون و رەگەزدۆزى و دژ بەك و خوازە و گونجان و پىچا و بەخش... ھتد) بەكارھىناو و لەو شوپنەى وىستىبىتى لە بۆتەيەكى جوان و ناسك دايرشتوو و ھەستايى خۇى تىدا ئاشكرا كرددووه. نابى نەوھش لەپادبكرى كە ناوئىشانى بۇ زۆرىيەى شاعىرەگانى داناو، ئەمەش لەبەرھەمى شاعىرە كلاسىكە كوردەگان نابىندرى و جۆرە داھىنان و نوڭگەرىيەكە.

دووھ: لەرووى ناوەرۆكەو: موخلىس بەش بە حالى خۇى لەم مەبەستانەدا شاعىرى داناو:

۱- شاعىرى ناپىنى.

۲- شاعىرى سۆفیانە.

۳- شاعىرى دلدارى.

۴- شاعىرى كۆمەلاپەتى.

۵- شاعىرى نىشتىمانى.

۶- شاعىرى وەسەف.

۷- شاعىرى لاواندەو.

۸- شاعىرى پىياھەلدان.

۹- شاعىرى چىرۆكى.

۱۰- شاعىرى داشۆرىن.

پەلى ھونەرى شاعىرە ناپىنى و سۆفىگەرى و دلدارى و وەسەفەگانى بەرزترە لەوانى دىكەى، چونكە جۆشى دەروونى زياتر كارى تىكردووه و دارشتنەگەى خەستەر بووه، ئەمەش دپاردەپەكە لای شاعىرانى دىكەش بەرچا و دەكەوى. (لەبەشى سىيەمدا بەدرىزى لەم مەبەستانە دەدۆين).

وینەى شیعری لای موخلیس

ئەوێ گومانى تیدا نیه ئەوێهه که موخلیس شاگردىكى دلسۆزى نالى و کوردی و حاجی و ھەمدى و بێخود و حافظ و سەعدى بوو، شیعەمکانیان کاریان لە گانی تەقیوی شیعری ئەو کردوو و وستاپانە سوودی لێیان وەرگرتوو. ئەو وینە شیعەرییە باوانەى کەلایان دووبارە بۆتەو ئەمیش کالایەکی نوێی بەبەردا بپروە و بەدەست و مەقسەت و دەرزێهە وردیلانەکەى بەرگىكى رەنگىنى بۆ بووکی شیعەر ساز کردوو و بە سەلیقەى لێھاتووی لایەنە جوانکارییەکانى رەوانبێزى نارایشتی ئەو بووکی کردوو.

ئەمەش وانەبى ئەو بەگەبى "کەگواپە شاعیر کت و مت لاسای چەند کەلە شاعیرىكى وەکو: نالى، وھابى، مەولەوى... کردۆتەو و بەوانەو چ وەك ناوەرۆك و چ شىوگارتىکراو و شوین پەنجەى شیعەرى ئەوانە بە سەرتاپای شیعەمکانیەو ديارە"^(۱). ئەم راپە بەگشتى بەسەر ھەموو شاعیرمکاندا دەسەپىندى، بەلام ھەموو شتى سنوورى خۆى ھەبە، خۆ ئەمە ئەو ناگەبەنى کە شاعیر بېیتە نوسخەى دووھەمى ئەوان و کەسبىتى خۆى لەناو کەسبىتى ئەواندا گوم بکات.

وانەبى ھەرتەنیا بەوێ کە موخلیس "سەرلەنوێ ھاتوو بەرک و سېپالێكى نوێ و تازەى کردۆتەو بەبەردا.... ديارە بەمەش وینە شیعەرییەکان لەو ھالەدا چۆتە ریزی شیعە تازە و ھاوچەرخمەکانى شیعەرى کوردیەو"^(۲). موخلیس ھەرچەندە گوێى بەزايەلەى شیعەرى ئەوان زرىنگاوتەو و دل و دەروونى بى ناویزان کردوو، بەلام دەنگ و رەنگى خۆى بزرنەکردوو و ئەویش لىو بەناپەى شیعەروە ناو و چەند ناوازیكى وای لىداو، کەدلدارانى شیعەر گەمارۆیان داو، چۆرە ھەلپەرکىیەكى تاپەت بەخۆى بىکەیناوە.

(۱) سوران مەھوى، وافى یان موخلیس، بەیان، ژمارە: ۱۹۸۶، ۱۲۲، ل ۲۱.

(۲) سەرچاھى پىشرو، ل ۲۷.

نیستاش وا به پئی توانا به چهند وینه به کی شیعری تازهی موخلیستان شاد ده کم
به هیوای نه وی نه گهر هم مووشی راستیی نه پیکابن، نهوا به شی زوری پیکابن، نه ممش
وینه شیعریه گانه،

۱- لهم به پته دا موخلیس سینگی خوئی ده کاته نیستگهی عه شقی یاره که ی و داوای
لیدمکات بیت گوئی لئ بگریت، مبه ست له سینگیش دله و ناله ی دله:

که سینم جپی نیزاعهی عیشقی تۆیه

وهره گوئی بگره، حت گوئی لئ ده پیتن؟

۲- لهم به پته دا موخلیس نیشانی ده دا که ریژی لای خه لکی هه به و نهو ریژه بهوشه ی
بانق دهر دم بری، نه ممش گرن گتر عه شقی یاره که شی به بانق ده چوینئ و نهو لهو
بانقه دا موقلیسه، که واته له رووی دونیا ییه وه پله و پایه ی خوئی هه به لای خه لکی،
به لام لای یاره که ی بی نه مووده و له بانقی نه ودا چه که که ی بی نه مووده:

له بانقی خه لقی ساحیب نیعتی مادم

له بانقی عیشقی تۆ بی نیعتی بارم

۳- شاعر رووی خو شه چونکه یار به رهو رووی بیکه نیه و کولم و زولفی یاره که ی
به شکر و جا چوواندوه له سپیتی و ره شیتیدا، نه مه بۆ یه که م جاره کولم و
زولف لای شاعران به شکر و جا دهر بیر دریت، له لایه کی دیکه وه گرنگی شکر و
جا دهر ده که وی لهو سهر ده مه دا، چونکه به ده ست که م که س ده که وت:

بۆیه نه ورؤوا به شووشم، یار به رهو رووم بیکه نی

شکر و جای پیدام، به کولم و زولف که ی پر شکه نی

۴- موخلیس کوری ناو کورده وار ییه و هه لگری کولتور ره که یه تی و ده به وی نهو
کولتوره بخاته بۆته ی شیعره مو وینه ی رهنگینی بی بنه خشینئ، کی هه به ده نه
لاوازه کانی خوئی به شه قله ی بی هه راش چوواند بی موخلیس نه بی، وینه به کی
چهند جوانه و چ داهینانکی بی وینه به:

من بتمنيا غم دمخوم، غم گوشت و خوینی من دمخو
بۆیه پهك پهك دهندهكانم بووینه شهنلی بی همراش

5- همدیسان موخلیس دهمانباتهوه ناو کۆر و یاری کوردهواری و نهمجاره سوود له دامه و دار دمه و مردمگری و بهرامبهر پارمکهی وهستاوه و وهك حمهساو وابه و ناتوانی بیگاتی و ئۆینی بۆ نایی، کهچی پارمکهی داش بهدایشی لهگهڵ ناکاو هیچ گرنگی بی نادات و ئاوریشی لی ناداتهوه:

دل لاسر داردامهی عیشت له وصلی نمو سوار
ئۆینی لۆ نایی کهچی، ناشکا لهگهڵما داش بهدش

6- جاریکی دیکهش شاعیر بهنا دمهاتهوه بهر جای قورس و خوینی خۆی پینهچووینی، سهیر لهوهدایه موخلیس خوینی خۆی لهداخی دووری پارمکهی فرکردووه وایزانیوه چایهکی قورسی خواردۆتهوه، پاشان تیگهپشتووه چا نییه و خوینی خۆیهتی:

چایمکی قورسم بهچاگه خواردموه
پاشی زانیم خوینی خۆمه، چانییه

7- موخلیس لهم بهیتهدا همناسهی خۆی به دووکهلی جفاره دهجوینی، نمو همناسهی نمو مهبستیستی مشتی خهم و خهفته، نهوهی خهمباریش بیت قوم لاسر قوم له جفاره دمدات و بهرمو ناسمان نمو دووکهله ههراز دهچی و گیز دهخوات، شاعیر لهواقیعی کۆمهلگاکهی وینه شیعرییهکان دهچنییت و لهم رووهوه داهینهره:

وهك جهنمهته نهمرۆگه لهبهر حۆری میسالان
ههلهستنی همناسهم ومكو دووکهل له جفاره

8- شاعیر کورپی کۆمهلگاکهیهتی و لهو دهووروبهره وینه شیعرییهکان ومردمگریت، که جاوی به تهباره (کهگهنم و جۆ تهواو خشت گول دهن تهمبارمان پینهگوتری) دهکهوئی، هینهه جوان و ریک دینه بهرجاوی بهزولفتیکی شانهرکراوی دهجوینی له

پېكيدا و له رهشيش بۇيه به زولفى دهچوښنځ چونكه تېبارى جۇيه. كهواته
وښهكه له واقع ههلقولاوه و داهينانى بېرى خۇيهتى:

**جۇى بۇ رهشى وښه خاله لىسمر روومهتى لهيلا
وښه زولفهكى شانه بگرئ وايه تېباره**

۹- نىمجارهش موخليس سهبرى دياردميهكى سردىمى خۇى دمكات كه نىستاش
بهردىموايه و نهويش دهرنهچوونى گرئجيه له خانوو، جا شاعير سوودى لهم
دياردميه وهرگر تووه و بۇ مهسهلهى دونياپهرستى مەزراندوويهتى. هيچ شاعيرئ
پيش موخليس ليكچوواندننى واو وښهئى شيعرى بهمجورهى دانههيناوه:

**وښه گرئ جى چۇن له خانوو ناچته دهر
دل كه دونياى هاله نئو، نارواته دهر**

۱۰- لهم بهپتهدا شاعير رووى دهمى لهبهرامبهرهكهى دمكات و تيمان دمگهيمنى كه نانى
مزاى ناوى چونكه رهشهو جوى نيكهله، بهلام دىنى مزاى دموئ، وئا: بهويستى
خۇى بنهماكانى دين دمگورئ و پيى قايله، خۇ دمبوو پيچهوانه بوويه. كئ له
پيش موخليس دهربريى شيعرى وايه دارشتووه؟:

**ناپهوى نانى مزاى و دمهوى دىنى مزاى
بۇجى وا دل رهشى چاوپان، رهشه نينسانى چه؟**

۱۱- لهسردىمى موخليس دا تازه دهراسه بهيدا بووه و جوومهته گز تېبارى دىغل و
دان، موخليس هاتووه لهم دياردميه وښهيمهكى شيعرى داهيناوه و پارمكهى
كردوومهته شوئيئر و دهراسهى زولم و زورى له تېبارى تهمىنى موخليس بهرداوه،
جا موخليس هاوارى ليئهستاومو دهئى: نهگهر تهمىنى خدرى زندشم همبىت زوو
تهواو دىبىت، چونكه دهراسه وښه داس نيبه زوو كوتايى بهتېباره دئى:

مهگینهی جمهوری بهردایته تبارهی عومرگه م دلبهر

دعبی گهر عومری خزریشم هه بیتن، ههر زوو کۆتابی

ئهو وینه شیعیریانهی که له بهشیکی دیوانی موخلیس دهرهینراوه به برپوای
لیکۆلهر وینهی شیعیری تازهن، نهمهش نه وه ناگهیهنی ههر نه وونده وینه شیعیریه
له دیوانه که پیدا هه بی، چونکه لیکۆلینه و مکه له سهر بهشیکی دیوانی شاعیره به ناوی
(باغی لاوان).

موخلیس و شانازیکردن به شیعره‌کانی

موخلیسیش ههروهکو شاعیره کلاسیکیه‌کانی پێش سه‌ردهمی خۆی شانازی به شیعره‌کانی خۆی کردووه و به‌دور و گه‌وه‌هر و باقووت و توحفه‌ی جوواندوووه و هه‌ندی جار خۆی به‌سوارچاگی نه‌و مه‌یدانه زانیوه و له‌زه‌نگینیدا خیری به‌ قاروون کردووه و له‌کارپه‌ریشدا هارووت و مارووتی به‌شاگردی خۆی زانیوه.

شاعیره کلاسیکیه‌کانی پێش موخلیس به‌گشتی نه‌م شانازی‌یه‌یان کردووه و خۆیان بێ هه‌لکێشاوه، بۆ نه‌وونه (مه‌لای جه‌زیری) له‌سه‌ده‌ی حه‌فده‌مه‌وه گوته‌یه‌تی:

گهر لوللونی مه‌نه‌وور ژ نه‌زمی ته‌ دخوازی

وه‌ر شیعری مه‌لی بێن ته‌ ب شیراز چ حاجه‌ت^(۱)

هه‌روه‌ها نالی پێی وا‌به‌ که‌شیعری شاعیران ناگه‌نه‌ پابه‌ی شیعره‌کانی نه‌و له‌ناسکی

و وردی:

شیعری خه‌لقی که‌ی ده‌گاته‌ شیعری من بۆ ناسکی

که‌ی له‌دیقه‌تدا په‌تک ده‌عووا له‌گه‌ل هه‌ودا ده‌کا^(۲)

(مه‌حوی)ش به‌هه‌مان شیوه‌ خۆی هه‌ناوته‌ ربه‌زی پاشاکانی فارس چونکه‌ خاوه‌نی ده‌وانی شیعره، واتا: چۆن پاشاکان خاوه‌نی ده‌وه‌خانن و خه‌لکی له‌سفره‌یان ده‌خوات، ئاواش مه‌حوی خاوه‌نی ده‌وانی شیعره و شاعیران تام و جه‌یزێ لێ وه‌رده‌رگرن:

گه‌ده‌یه‌کی وه‌کو (مه‌حوی) قه‌له‌مه‌ریکی کورد

مه‌یالی پادشه‌هی فوره‌سه‌ صاحبه‌ی ده‌وان^(۳)

(۱) العقد الجوهري في شرح ديوان الجزري، ج ۱، ملا احمد الزنگي، ط ۲، مطبعة الصباح، ۱۹۸۷، ص ۱۲۹.

(۲) ده‌وانی نالی، موده‌ریس، کوری زانیاری کورد، به‌غدا، ۱۹۷۶، ل ۱۰۷.

(۳) ده‌وانی مه‌حوی، موده‌ریس، ج ۲، چاپخانه‌ی نوفستی حه‌سام، به‌غدا ۱۹۸۴، ل ۳۴۸.

نامه‌وی به دوور و دریزی بجه نام دیوانی شاعره‌گانه‌وه و همر به‌موندنه واز دینم. نیستاش دیننه سمر نهو به‌پته شاعرانه‌ی موخلیس که شانازی‌کردن ده‌گه‌په‌نن. له‌بهرنه‌وه‌ی به‌پته‌گان زۆرن له‌چهند لایهنیکه‌وه ده‌یانخه‌پنه روو:

۱- له‌بارهی سروشتی شیعری شاعره‌وه: شاعر له‌کۆمه‌له به‌پتیکدا بۆمان ده‌ده‌خات که‌خاوهن سروشتیکی پاک و به‌هیزی شیعره و به‌ناسانی شیعری چاکمان بۆ ده‌هۆنیته‌وه:

۱- له‌م به‌پته‌دا ده‌لی: موخلیس له‌روالته‌تۆ نه‌زان و همزاری، نهو وشه جوانانه له‌کی دین که به‌پتی شعیریان پی ده‌هۆنیه‌وه:

له‌بهرچاوان نه‌توو (موخلیس) نه‌زانی

له‌کۆی دین نهو هسانه‌ی وا به‌تامت

۲- وادپاره له‌به‌هاران موخلیس قه‌ریجه‌ی شیعری ده‌پیته‌وه و گهر بیته و له‌و وهرزه شاعر بنووسی، شاعرگانی هینده به‌رز ده‌بن له‌رووی هونه‌رییه‌وه که ده‌ست به‌ده‌ست ده‌گه‌نه شاران:

گهر به‌هاران ته‌بعی موخلیس، بی غمزل نووسی بکا

باقه باقه‌ی شاعرگانه، ده‌چته شاران ده‌ست به‌ده‌ست

۳- نه‌مجاره موخلیس گوته‌گانی خۆی به‌زیر داده‌نی و نایه‌وی به‌پاره‌ی قه‌لپی بگۆپته‌وه، واتا: به‌شعری خراب:

قه‌سی وه‌ک زیری قییمتداری خۆت (موخلیس) به‌پارێزه

له‌گه‌ل پاره‌ی قه‌لپ تیکه‌ل ده‌پیتن، مه‌په‌خه ده‌ست سهراف

۴- له‌م به‌پته‌دا شاعرگانی موخلیس دوور مه‌رجانه و گهر پۆله‌گانی کورد تیی بگه‌ن گیرفانیان پهر ده‌کات:

موخلیسا گهر کورد موسه‌قفه‌ف بیته و نه‌شعاریان بوئی

ههرچی کوردیی به‌رک و کیسه‌ی پهر دوور مه‌رجان ده‌گه‌م

ههرکسه‌ی موزده‌م بداتی نیشتمان نازادبووه

باغهر و به‌رکی له‌نه‌شعار پهر دوور و مه‌رجان ده‌گه‌م

۵- سروشتی موخلیس وەك هەوری بەهاری كوردستان پەر شیعر دەكات:

وەتەن پەر گۆن دەكا شیعرم كە پەرژئ
لەتەبمی هەروەكو هەوری بەهارم

۶- موخلیس خۆی لەشاعرانی بۆتان و سۆران بەتوانا تر دادەنئ و پئی وابە گۆتەكانی
لەم دوو ناوچەبە بەدەرناكەون:

قەسە ئەوھام بەجێھێشتووہ لە بۆتان
بەھا نابئ لەسۆران و لە بۆتان

۷- وادیارە موخلیس لە دەورووبەری بیزار بووہ و حمزی لەشیعر نووسین نەماوہ، بەلام
ئەو شیعرەمی كە داناوہ لەسەر داواو هەووسی ھاوڕێیانە:

یك زەرە نەماوہ هەووس و مەیلی لە ئەشعار
نەمما نەمەبە توحفەبە بۆ كەبمی رەفیقان

۸- بەلای موخلیسەوہ یار سەرچاوەی جۆش و خرۆشی كانیی شیعرە، بۆبە شیعرەكانی
هیندە بەرزن:

دەست لەبائی بەرزى یار هەلناگرئ (موخلیس) بەدل
شیعرەكانی بۆبە مەعنای هیندە بەرز و ڕاقبە

۹- شاعیر هەرخۆی گلەبئ لەخۆی دەكا و خۆی بەبئ سەرو سیمما وەسەف دەكا و داوا
لەخۆی دەكات كە بەبئئ سروشتی شیعر بدوئ، چونكە شیعرەكانی خۆزراکی گیانە
وئاوی ژبانە:

موخلیس بئ سەرو سیمما بەتەببەمەت بدوئ
قووت و یاقووتە قەسە، ئاوی حەیاتە غەزەلی

۱۰- هەرچەندە موخلیس لەرۆالمت و جل و بەرگدا گەدایانە هەلكەوتووہ، بەلام لەدندا
خاوەنی دوو و گەوھەری شیعرە و هەر بەتەببەع شیعر دۆستە:

موخلیسا گهرچی گمدا ههینته لیك
له دلا خاوهنی دورو گهوهیری

په لمبارهی نهیوونی گوینگری شیعروهه: ههروهك چۆن شاعیرانی دیکه گلهیبیان لهوه
ههبوو كه كهس نیه گوی له شیعرهکانیان بگری و په‌ند و حکیمت و چینی
شعیری لی وهرگرن، موخلیسیش بههه‌مان شیوه نهم گلهیبیهی ههیه.
وادباره نه‌حمه‌دی خانی ههر لهو سه‌رده‌مه‌وه نهم گلهیبیه دمکا و نهیوونی بازاری
شعیر راده‌گه‌یه‌نی:

چ بکم گو ههوی گه‌ساده بازاری
نینهن ژ هوماشرا خه‌ریدار
کهس ناگه‌ته مه‌یترئی خوه جامی
راناگرتن کهسهك نیزامی^(۱)

ههر له‌م باره‌یه‌وه (نالی) ده‌لی:

عومریکه به‌می‌زانی نه‌دهب توحفه فرۆشم
زۆرم وت و کهس تینه‌گه‌یهی نیسته خه‌مۆشم^(۲)

شاعیره‌کان به‌گشتی نهم گله‌یبیه‌یان له‌سه‌رده‌می خۆبان هه‌بووه، چونکه خۆینه‌ری
شعیره‌که‌م بووه به‌تا‌یه‌تهی و خۆینه‌ده‌واریش که‌م بووه به‌گشتی، موخلیسیش وه‌کو نه‌و
شاعیره‌انه گله‌یهی خۆی ده‌کات:

۱- شاعر خۆی به‌مه‌له‌وانی ده‌ریای شاعر دادنه‌نی و پئی وایه ههر جارئ خۆی نقوم
بکات دورئ شاعر ده‌ردینه‌نی، به‌لام له‌به‌ر نه‌وه‌ی کپاری نیه داوا له‌خۆی ده‌کات که
به‌خامۆشی و کپی دابینه‌شی:

غه‌واسی فیکری (موخلیس) دور دینه‌ته دهر له‌ده‌ریا
کپاری وه‌ك نه‌بیتن، دانیشه وه‌ك خه‌مۆشان

(۱) مه‌م وزین، ج ۱، نه‌ینی نوسمان، مطبعة الجاحظ، بغداد، ۱۹۹۰، ل ۵۶.

(۲) دیوانی نالی، ل ۲۸۰.

۲- همميسان گلهی نهدیمنی خوی دمکات که نابووته و جیی سمرنجی جاوان نییه، بهلام گهر کرپاری ههبن قووت و یاقووتی شیعیری بنیه:

گهرچی زاهر ههینمتیکی پرووت و نابووتم ههیه
گهر خریدارم ههینتن، قووت و یاقووتم ههیه
قوماشی معمهللی موخلیس، همتا ئهوپرۆکه مومتاز بوو
لهبهر بن نیمتیازی خهلقی، بن کرپاره ئهوپرۆکه

۳- همميسان گلهی لهنمبوونی کرپاری یاقووتی شیعیری خوی دمکات و زور لهمیژه لهفرۆشتنی یاقووتی شیعیردایه:

چ گهس ناپرسی یاقووت به جهندی
فرۆشیارم بهجاوان جهند لهمیژه

۴- ئهو گهسانه‌ی که له حهقیقهتی شیعیر دمگن و شیعیر و میعر لئیک جودا دهکهنهوه، ههر بهیته شیعیرکی به دانه دوری دهگری. وادیاره کرپاری نییه، بۆیه بهم جۆزه نیشانی داوه:

غمزهللی موخلیسی دل پر لهحه قایق و مکو پروو
ههرچی زهوقتیکی ههیب، بهیتی دهباتن به دوری
ج- لهباره‌ی بهراوردگردنی شیعیرهکانی لهگه‌ل شاعیراندا: شاعیرهکان بهگشتی شانازییان به شیعیری خۆیان کردووه و بنیان وابوووه کههاوتای نییه لهدونای شیعیردا، موخلیسیش بههمان شیوه پیی وایه که غمزهلهکانی لهناو شاعیراندا تاکهو ئهوه‌ی بهوردی سهیری بکا تیدهگا کههاوشانیان نییه و سه‌رپشکن:

غمزهللی موخلیسی تۆ، وهک غمزه‌لی خهلقی نییه
چ قوماشیکی ههیه سهیری بکه معمهللی ما

ههروه‌ها لهم پرووهوه ده‌ئیت:

به وردی هه‌رگه‌سی بی‌ت و لهماشای شیعیری (موخلیس)کا
چ بهیتیکی لهگوردیدا به شیعیری شاعیران نادا

موخلیس و شیوه‌زاری هه‌ولیر

هه‌رحهنده موخلیس هه‌ولی داوه که به‌زمانی شیعی نالی و کوردی و حاجی و همدی و بیخود بنووسیت و تارادیه‌ک شوین پیتیانی هه‌لگرتووه، به‌لام نه‌یوستووه له وشه و زاراوه‌ی ناوچه‌ی دهشتی هه‌ولیر دهر باز ببی و کاری نه‌دهبی سه‌رزای نه‌و ناوچه‌یه‌ی پیوه دپاره، نه‌مه‌ش خو‌ی له‌خو‌یدا جو‌ره ره‌سه‌ناپه‌تییه‌ک ده‌گه‌په‌نی و زمانی نه‌دهبی بی ده‌وله‌مه‌ند ده‌بی‌ت.

له لی‌کۆلینه‌وه‌ی شیعرمکاندا واتای نه‌م وشانه‌ی خو‌اره‌وه نووسراوه، به‌لام وام به‌حاک زانی که‌دوو‌باره‌واتاکانیان بنووسمه‌وه‌بو نه‌وه‌ی به‌دیار بکه‌وی که‌شاعیر چهن‌د پابه‌ندی شیوه‌زارمکه‌ی بووه.

وتاکه‌ی	وشه	وتاکه‌ی	وشه
دهم	دهو	ئهمرۆ	ئهمرۆ
وازیینه	داکهن	تۆ	ئمتوو
ده‌زوو	ده‌زی	هین- وردی له‌باریدا	ئۆین
دره و	دورنه	هاورئ	ئاوه‌مران
ترخینه	داندۆک	به‌هار	بوار
روون	رۆن	زولف	بسک
ناوبانگ	روومت	باربه‌ر	بارهبان
هه‌وش	زل	به‌رشت له‌گشتوکاندا	به‌ریار
زه‌روو	زه‌روو	گیرهان	به‌رک
ته‌مه‌ل	زه‌غهل	که‌لا	په‌لکوپار

ولتاگەى	وشە	ولتاگەى	وشە
سور	سۆر		
ناگادارى	سايەدى		
چەتر	سەيوان	پشكۆ	پەنگر
نەبۇرپەي ناوى بارانى	سوولاوكە	خەست	تەر
پېدادىتە خوارمۇه		تانجى	تازى
ھەلنگاوتن	ساتمە	گەنم وجۇداى	تەبارە
داربۇدارمىنى خانوو	شەقەلە		گولگردنى
مەرىنومەرىندىن بەشمۇ	شەيىن	جوۋىن	جوون
زوررى بووك	شوقە	چواردە	چاردە
		شت	چىشت
		خوۋىن	خىن
		پاشماۋى خەرمان	خاھەرۇك
		قورگ	خىنخۇك
		ئاراپىشت دەمدى	دەغومرېتىن
		خوردىپتەو	غورد
		بىن پارە وپپول	قەلاش
		كەلېن دىرز	كەلەن
		پەككەوتە	كەتە
		چۇن	كوو
		سەوز	كەسك
		كۆكە	كۆخە
		فەقئىيانە	كەلەنگوچك
		كەچ	كەيز

وشه	واتاگه‌ی
كۆر	كول
كهينى	كهى
گرژينه‌وه	خهنده‌بوزه
گهروو	سهره‌وه‌ی شاخ
گچكه	بچوك
لاسره	پارچه خشلتيكى ژنانه له‌لاپه‌كى سهرده‌درئى
لۇ	بۇ
له‌وده	نەوشوینەى كای تیدەگرئى وخانوونییە
له‌دوو	له‌شوین
مامز	ناسك
ناجسن	نارسەن
نەدیته‌كه	شت نەدیو
وهج	كه‌لك، سوود
هه‌راش	گه‌وره، زه‌ل وه‌ووش
هه‌ورى	مشكى
هه‌ركه‌و	نه‌و جاله‌ی كه‌له‌شاخدا‌ناوى بارانى تیدا كودەبیته‌وه
هۆبه	ره‌شمالی كۆچەر

نەم وشانەى نووسراون ژماره‌یه‌كى كه‌من له‌وشه‌كانى شیوه‌زارى هه‌ولیر و گه‌ر هه‌موو شیعەرمانى بېشكرنێن چه‌نده‌ها به‌لامه‌د نه‌وفنده‌ی تیدا‌یه. بۆیه ده‌توانین بلیین یه‌كئى له‌شیوازمانى شیعی موخلیس هه‌بوونی نەم وشانه‌یه له‌ شیعرماندا.

بۆ نه‌وه‌ی زیاتر شاره‌زایمان له‌ هه‌ندئى له‌بواره‌كانى شیعی موخلیس هه‌بیته‌، نه‌وا به‌مهمونه‌وه‌ نامازه‌ به‌ چه‌ند خالتيكى ده‌گرئى.

موخلىس ھەرچەندە كارىگەرىي شاعىرانى دىكەي لەسەربوۋە و بەردەوامىيى
بىزوتنەۋە شىعەرىيەگەي بابان بوۋە، بەلام ۋەستاپانە ھەلس و كەۋتى كەردوۋە و خۇي
لەناۋ چاۋلىكەرىيەگەي كۆپرانە نەقۇم نەكردوۋە و تۋانىۋەتەي لەسەردەمى خۇي بېيىتە
خاۋەنى رەنگ و دەنگى خۇي و شىۋازى تاپەت بەخۇي ھەبىت.

پەككەك لە شىۋازەكانى شىعەرى موخلىس بەكارھىنانى وشە و زاراۋەي شىۋەزەرى
ھەۋلىرە، ئەم ۋشانە پەكجار زۆرن و لىرەدا تەنبا نامازە بەچەند ۋشەپەك دەكرىت و
دەۋنەشى لەشىعەرى موخلىس بۇ دەھىنرىتەۋە:

۱- ۋشەي ھەرد: شاعىر لە ھەرشوئىنى نامازەي بەزەۋى كەردى، ۋشەي (ھەرد)ى
بەكارھىناۋە، نەمەش ۋشەپەكەي باۋى ناۋ كوردەۋارىي ناۋچەي دەشتى ھەۋلىرە و
موخلىس نەبى بە بەرچاۋم نەكەۋتوۋە كەس بەكارى ھىنابى، بۇيە دەشى
بەكارھىنانى ئەم ۋشەپە لە شىعەردا بەشىۋازى شاعىر بزانرىت:

شەنگەبىرى دور نەبوون دەستكەن بە مەر دۇشى، كەچى

با لەسەر سەر بىرشۋانى بىرد بە ھەردى دا دەدا

ھەرومەدا دەلى:

تۆزى رىنگەي كەس نەبوۋ نەپكاتە چاۋ

دەمەنى نازى لەسەر ھەرد ۋەك خشانە

لەۋ شىعەرانەي لەدەستنۋوسەكەي مىندان (۱۱) جاران ئەم ۋشەپەي بەكارھىناۋە.
۲- ۋشەي بوۋار: شاعىر لەجىياتى بەھار ۋشەي بوۋارى بەكارھىناۋە و لەبەر نەۋەي
شىعەركانى موخلىس تەر و پاراون لەكۆي شىعەركانىدا (۶۲) چار (بوۋارى)
بەكارھىناۋە و نەمەش بۇچوۋنەكەمان پەشت راست دەكاتەۋە كەبەكارھىنانى ئەم
ۋشەي ناۋ كوردەۋارى جۆزى شىۋازى شىعەرى موخلىس دەگەپەنى:

ۋا لەزستانى جودابىم، ۋەرە بېكە بە بوۋار

بەدە جامى بەسەفا، بەۋ دلى جام پەروەرى ما

سالى بى بوۋار كەس نەبىستوۋە

چەند سالە بۇ من نائى بوۋارت

۲- دووپاتکردنهوهی وشه لهبهدا: نهم دووپاتکردنهوهیه دیاردهیهکی زهقی شاعرمانی موخلیسه و موسیقایهکی تایبهتی به شاعرمان داوه و جوره جهختکردنیک دهگهیمنیت لهسمر نهم وشانه. پیومنان نییه گهر بگوتری جواریهکی بهتهکانی شاعر نهم دووباره کردنهوهیان تیدایه و زیاتر دارشتنی دهربرپه شاعریهکانی توند و تۆل و چرو پر کردوه، بۆ نمونه:

قور پها بوو کمتنه نیو قور تا دهلینگان پیومبون
 بهژن و بالایان ببینه جیی بهی قور یان نهما
 بهر لهبهیدابوونی عالم عاشقی خوی بوو خودا
 جۆشی عیشی خوی لهخوی ویست خوی بهخوی پیشان بنا
 نیش کهویستی گهورهیی، باگهورهیی عمهیی نییه
 نیش کهویستی دابنیشی دابنیشی هیچ نکا

۴- بهکارهینانی جووت وشه: موخلیس لهبهکارهینانی جووت وشهدا دهستیکی بالای ههبووه و بهزهقی لهشاعرمانیدا رنگی داوتهوه و نهمهش بووته هیمایهکی دیاری شیوازی شاعرمانی. جووت وشهکانیش دوو جۆرن: ۱- جووت وشه و هکو ههک: نهم جووت وشانهن که بههوی ناوگریکهوه یان نامرازیکی بهیومندیهوه بهیهکهوه بهستراونهتهوه:

خۆشه دلهر دابنیشی روو بهرووت
 ساقی ساده، بیی باده تاق و جۆت
 نهم بهتهدا (پووبهرووت) وهکو ههکن بههوی نامرازی (به) بهیهکهوه بهستراونهتهوه، (تاق و جۆت)یش جووت وشهیهکی جودان و به (و) عهتف لیکدراون. ب- جووت وشه جودا، وشهکان جودان و بههوی نامرازی بهیومندیهوه پیک بهستراونهتهوه:

موخلیسا دانیشه بۆ خۆت بهتمنی
 بگره گیی خۆت له قسهی بی سهرویهر

لیردا جووت وشه‌ی (سهروربر) جودان و له پښگه‌ی (و)ی عمفمهوه پښک
به‌سترانمتهوه. نهم جووت وشانه گه‌لی زورن و سهدان جووت وشه له‌شيعرمکاندا ههن
و لیردا جیگه‌یان نابیتهوه.

5- به‌کاره‌ینانی دیارده‌ی مجنح؛ واتا: دمرگموتنی وشه‌یهک له (صدر)ی به‌یهتهکه و
بوونی به‌سروا له (عجز)ی به‌یهتهکه. نهم دیارده‌یه لای موخلیس پروون و
ناشکراهه و پتر له (۱۰۰) شوین به‌رجاو دمکه‌ویت:

ناوونیشانت نموی تا بارمگای پورۆزی یار

پرووی نمدامی یار همتاکو ناوونیشانت نمبوو

تاگو گمنجیکی نظام پرووم مه‌یلی به‌رانت همبوو

همر که پیری کموته سمر پرووم مه‌یلی گمنجانت همبوو

که ساقی سانه داممن هه‌لمکاتن

چ زه‌وئیکت دمداتی ساقی ساقی

6- نهری و نهری لمدوو وشه‌ی لمدوای پهک (گباق سلپی): گهر سه‌پیری شيعرمکانی
موخلیس بکه‌ی له دمه‌ها شوین جووت وشه‌یهکت دپته به‌رجاو که نهری و
نهرینه و ریتم و موسیقاییه‌کی بوخته‌ی به به‌یهتهکه به‌خشویه وه‌کو دیارده و
شیوازیکی شيعری شاعر خویان نواندوووه، بۆ نمونه:

به دنیا دمداتن یاری، موخلیس

نهبوون و بوونی دنیا بی دموان

حقی له‌لایان ناحمه‌ه، ناحقی حقه

ناشکراهه واده‌بینن چی دمکن

له همدی شوینیش وشه‌گان لمدوای پهک نین و وشه‌یهک یان زیاتریان
له‌نیواندایه.

همرگه‌سیکی دین و نه‌خلاقه‌ی نه‌بی

گفتوگوشی با همی و چار بی نه‌بی

۷-خویندنهومی پیچموانه: له روخساری شیعرمکانی نهومان نیشان دا که موخلیس
غمزه لیکى همیه نهگه وشمکانی لهسرهوه و بنهومرا بخوینیهوه وه کو پهک
دمردهچیت، بیگومان نهمهش پهکیکه له وردهکاری و دمسترنگینی و شیوازی
شیعری موخلیس، شاعر له غمزه لیکى چواره بهیتیدا نهم شیوازی بهکارهیناوه
و لهکوتابش کردوویهتیه مولهممه ع و دوو بهیتی فارسی تی ناخنیوه:

موخلیس غمزه زی وسله

وسله غمزه زی موخلیس

نیشان بده پنی رووی خوٚت

رووی خوٚت بده پنی نیشان

به‌شسی دووهم

- موخلیس و شاعیرمکانی ینش سه‌رده‌می خوی
- قوتا بغانه‌کانی نه‌ده‌بی به‌راوردکاری
- موخلیس و خدیام
- موخلیس و سه‌عدی شیرازی
- موخلیس و حافظ شیرازی
- موخلیس و رابیعهدی عه‌ده‌ویه
- موخلیس و شافیعی
- موخلیس و جه‌للاج
- موخلیس و شبلی
- موخلیس و نبین عه‌ره‌بی
- موخلیس و شاعیره کلاسیکیه‌کانی کورد
- موخلیس و بابا تاهیری هه‌مه‌دانی
- موخلیس و نالی
- موخلیس و سالم
- موخلیس و مه‌لا وه‌سمان
- موخلیس و کوردی
- موخلیس و حاجی قادر
- موخلیس و شیخ رمزا
- موخلیس و مه‌جوی
- موخلیس و نه‌ده‌ب
- موخلیس و جه‌مدی
- موخلیس و که‌مالی
- موخلیس و بی‌خود
- موخلیس و جه‌زین

موخليس و شاعيره كانى پيش سه رده مى خوى

نهم به شهميان دهگه وپته خانه نهدمبى بهراوردكارپيهوه، چونكه باسى كارپگه ربوونى موخليس دهكات به شاعيره فارس و عه رهب و كوردمكاني پيش خوى. كهواته دمبى له پيشه وه كورته ميهكى نهدمبى بهراوردكارى باس بكهين له نه وروپا و له ناو كورد، نينجا بيينه سهر لايهنى كارهكى كاره كه مان.

نهدمبى بهراوردكارى:

زاراوهى نهدمبى بهراوردكارى كه له نهدمبى كوردپيدا به كاردپت، په كسهر و مرگيرپانى (الادب المقارن)ى عه ره بييه، عه ره به كانيش له زمانه كانى نه وروپييان و مرگرتووه، له فهرنسيديا (literature Comparee)ى له نينگليزى (Comparative Literature)، له نيسپانى (Litterature Comparee) به كاردپت، له زمانى فارسپيش (ادب تطبيقى، طبقة بندي)ى بو دانراوه. - واتاى نهدمبى بهراورد لايه نيكي ميژوويى دهگه مهنى، چونكه باسى لايه نه ليكچوووه كانى نهدمبى جيهانى دهكات، ههروهها باسى په موهندييه ميژووويه كانى كوون و نوئ دهكا و لايهنى كارپگه رپى دهستنيشان دهكات. به لاي هه ندي له زانابه كان گهر ناوى بنرابا (ميژووى بهراورد كردنى نهدمبه كان) له نهدمبى بهراورد باشر مهبستي دهپيكا، يا خود (ميژووى نهدمبى بهراورد)، به لام به ناوى (نهدمبى بهراورد) ناوى دهرگرد، چونكه سووك و ساناتره له وانى دپكه.^(۱)

بو په كه م جار ره خنه گرى فهرنسي (فيلمان) له ۱۸۲۷ له وانه كانى له زانكووى سؤربون (بهراورد كردنى نهدمبى)ى به كار هيناوه و له و باومره بووه كه نهمه جوړه دزيهكى نهدمبى هميشميه كه له نيوان دهولته تاندا روودمات. به لام نهم

(۱) الادب المقارن، د. محمد غنيمي هلال، ص ۱۰/۹.

بەرئوردىكى ئەدەبىيە مەيدان و ناسۆى لىكۆلىنەۋى زۆر لە دزىيە ئەدەبىيەكان
فروانتىرە و لىكۆلەرى فەرەنسى (جۆن جاك ئەمپېر) باسى گرنكى مېژوۋىيى ئەم
لىكۆلىنەۋىيە كىردوۋە و لە ۱۹۲۲ لە سۆربۇن گوتوۋىيەتى (ئەم لىكۆلىنەۋە
بەرئوردىكارىيەنى ئەنجامى دەمىن، بىمى ئەو لىكۆلىنەۋانە مېژوۋى ئەدەب
تەۋاۋ نابى) (۱).

ئەدەبىي بەرئوردىكارى لە ئىنگلىتەرا بۇ سەرەتاي حوكمى شازن فىكتۇرىا دەگەرپتەۋە،
لەو كاتەدا (ەنرى ھالام) كىتېنكى بىلاۋ كىردەۋە بەناۋى (پېشەكەك بۇ لىكۆلىنەۋە
ئەدەبىي ئەۋرۋىي لەسەدەى پازدەم و شازدەم و ھەفدەمدا). يەكەم كەس كە زاراۋى
(ئەدەى بەرئوردىكارى) لە ئىنگلىتەرا بەكارھىنا (ماتىۋ ئارنۆلد) بوو. ئارنۆلد داۋى
لىكۆلىنەۋەى ئەدەبىي دەكات دوور لە ھەموو كۆت و سنوورنك و گلەمى لە ئىنگلىتەرا
دەكات كە لەم بواردە لە ھەموو ۋلاتە ئەۋرۋىيەكانى دېكە دواكەوتوۋترە (۲).

ئەدەبىي بەرئوردىكارى لەۋرۋىي زانستىۋە برىتېيە لەو لىكۆلىنەۋە ئەدەبىيەى كە
پېشەى ساغكىردنەۋەى كارىگەرى ئەدەبىيە لەنىۋان مىللەتاندا بەمەرچى پەپوۋندى
مېژوۋىيان لەگەن يەكدى ھەبى. كەۋاتە ئەدەبىي بەرئوردىكارى بەۋاتاي كارتىكىردن و
ۋەرگرتن و پەرسەندن دىت.

بەپىي قوتابخانەى فەرەنسى بىنەماكانى ئەدەبىي بەرئوردىكارى پاخود مەرچەكانى
لەسەر ئەم خالانە بىندە:

۱- لاپەنى مېژوۋىي، پېۋىستە بىسەلېندىرئ كە پەپوۋندى مېژوۋىي لەنىۋان ئەو دوو
مىللەتانەدا ھەبوۋە و جۆرى پەپوۋندىيەكەش دىارى بىكرىت.

۲- لاپەنى زمانى، بەرئوردىكى ئەدەبىي لەنىۋان ئەدەبىياتى دوو زمانى جىۋاۋ دەبىت.

۳- لاپەنى كارىگەرى و كاتىكىردن، بۇ سەلاندنى خالى يەكەم و دوۋەم دەبى ئەدەبىياتى
مىللەتنى كارىگەرى بەسەر ئەدەبىياتى ئەۋى دېكەدا ھەبى. چۈنكە جارى ۋا ھەپە
پەپوۋندى مېژوۋىي ھەبوۋە و زمانەكەش جودا بوۋە، بەلام كارىگەرى و
كارتىكىردن پوۋى نەداۋە.

(۱) الادب المقارن، د. محمد غنيمى ھلال، ل. ۱۱.
(۲) مجلة عالم الفكر، المجلد/ ۱۱، العدد/ ۱۹۸۰، ۳، ص ۲۹.

فوتابخانه‌گانی نهدمبى بهراوردكارى

نهدمبى بهراوردكارى له‌ئهنجامى به‌سه‌ندنى په‌خنه‌ى نهدمبى و ميژووبى نهدمبه‌وه په‌يدا‌بووه و له‌سه‌ره‌تاگانى سه‌ده‌ى بيسته‌م وه‌گو زانسته‌ى سهر به‌خۆ ناسراوه و بنهماو په‌رؤگرامى تابه‌تى خۆى هه‌بووه.

تا نيستا سى فوتابخانه‌ى نهدمبى بهراوردكارى له جيهاندا په‌يدا‌بووه كه نه‌مانه‌ن:

۱- فوتابخانه‌ى فهرنسى

۲- فوتابخانه‌ى نهمريكى

۳- فوتابخانه‌ى سلافى (روسى، ديهاله‌كتيكي)

فوتابخانه‌ى فهرنسى تاماوه‌يه‌كى زؤر په‌كه‌م فوتابخانه بووه له‌جيهاندا و ههر خۆى ميركورى مه‌يدانى ليكۆلينه‌وه بهراوردكار په‌كان بووه، به‌لام بنهما وشك و توند و تيزه‌كاني بوونه‌ته هۆى په‌يدا بوونى فوتابخانه‌ى ديكه و مه‌يدانى ليكۆلينه‌وه‌ى بهراوردكارى زياتر فراوان بووه و گه‌شه‌ى كرد.

بيگومان فوتابخانه‌ى نهمريكى و سلافى له‌سه‌ر بنهماكاني فوتابخانه‌ى فهرنسى په‌يدا‌بوون له‌گه‌ل هه‌ندى جياوازى. كه‌واته له هه‌ندى خال ليكچوون و له هه‌ندى كوش جياوازن.

(لايه‌نى ليكچوونى فوتابخانه‌گان)

۱- هه‌رسى فوتابخانه‌گان سنوورى نهمه‌ومبى دهمه‌زىنن

۲- هه‌رسى فوتابخانه‌گان مه‌رجى تابه‌تى بؤ ليكۆله‌رى نهدمبى بهراوردكارى دادنه‌ين، له‌وانه‌ش: رؤشنه‌برى و نه‌مانه‌تى زانسته‌ى و ده‌سته‌پاكي^(۱).

(۱) دراسات فى الادب المقارن الطيبقى، د. داود سلوم، ص ۱۶/ ۱۵.

۲- هه موویان کار بو به جیهانیوونی نه دهب دمکهن و له بمرژوهندیی میلیه ته گانی
خۆپاندان^(۱).

۴- هه رستیکیان بابه ته گانی نه دهبی نووسراو و نه نووسراو ده خه نه ناوخانه ی نه دهبی
بهراوردکار بیه وه.

(لایه نی جیاوازی فوتابخانه گان)

۱- ریبازی لیکۆلینه وه ی فوتابخانه ی فهرنسی متمانه ده گاته سه ر لایه نی میژوویی،
به لام فوتابخانه ی سلافی پشت به هۆکاره ناوخۆ بیه گان ده به ستی و لایه نیکی
سه ر خانی کۆمه له^(۲).

۲- فوتابخانه ی فهرنسی گرنگی به لایه نی په پوهندی نیوان دوو نه دهب و کارتیکردنی
به کیک لهوی دیکه دمدات، به لام فوتابخانه ی نه مریکی بایه خ به په پوهندی بیه گان
نادات و فوتابخانه ی سلافیش گرنگی به په پوهندی بیه کۆمه لایه تی بیه گان دمدات^(۳).

۲- فوتابخانه ی فهرنسی مه رجی جیاوازی زمان دادهنی، به لام هه ردوو فوتابخانه گانی
دیکه نه مه به مه رج نازان^(۴).

نابی نه وه شمان له باد بچیت که هه موو لیکچوونیک ناکه ویته خانه ی نه دهبی
بهراوردکار بیه وه، جا به پی بۆچوونی هه ر فوتابخانه یه ک بیت، چونکه له وانه یه دوو
نه دهب له دوو شوینی جیاواز به یه ک جۆر بیران کرد بیه ته وه، بۆیه به مه ده گوتری
به کبیری (توارد الخواگر)، چونکه به لای هه ندی له زانایه گان هه موو ده فیک بریت بیه له
ناو پته بوونی ده فی دیکه، باخود هه موو ده فیک و مرگ پیرانی جه ند ده فیک دیکه یه .

(نه دهبی بهراوردکاری لای کورد)

نه دهبی کوردی به درت زایی میژوو کاریگه ری نه دهبیاتی ده ور به ری له سه ر بووه،
چونکه له زوو وه کورد ژیر ده سته بووه و به زمانی نه و میلیه تانه ی خو پندوو ه که

(۱) الادب المقارن غنیمی هلال، ص ۲۹.

(۲) الادب المقارن، د. عبده عبود، ص ۲۶.

(۳) سه رچاره ی پشوو، ل ۵.

(۴) الادب المقارن، غنیمی هلال، ص ۹.

حوکمیان کردووه. همرسئ میلیهتی فارس و عهرهب و تورک حوکمی کوردیان کردووه، بۆیه دمبینین به پلهی پهکهه ئهدمبی فارسی و به پلهی دووهه ئهدمبی عهرمبی و بهپلهی سئیهه ئهدمبی تورکی کاریگهرییان بهسهر ئهدمبیاتی کوردیدا ههبووه لهرووی روخسار و ناومرۆکهوه.

لئیکۆلئینهوهی ئهدمبی بهراوردکاری لهناو کورددا گرنگیهکی زۆری هئێ نهدراوه بهتهواوی شیوهی زانستی خۆی وهرنهگرتووه، ئهمهش ئهوه ناگهیهنئ که ئهم لایهنه فهرامۆش کراوه، بهلکو تاک و تهرا ناویری لئ دراومهتهوه.

لئیکۆلئینهوهکانی ئهدمبی بهراوردکاری له ئهدمبیاتی کوردیدا سههرتا بهشیوهیهکی ساده بووه و بریتی بووه له نامازه پێکردن و پێشهکی کتیب و وتار و بهشیک له کتیب^(۱).

پهکهه سههرچاوه لهرووی تیۆرییهوه کتیبهکهی عهزیز گهردییه بهناوی (ئهدمبی بهراوردکاری) و لهکوتهایدا باسی لئیکۆلئینهوهکانی ئهدمبی بهراوردکاری کوردی کردووه و کردوووهیهتیه سئ بهش:

۱- سههرمهقه ئهم

۲- باسی نازانستی

۳- باسی زانستی

لئیکۆلئینهوهکانی ئهدمبی بهراوردکاری کوردی تا سههرمهتای سالانی نهوهت بههئینی قوتابخانهی فهرمنسی بووه جگه له ههندئ بهراوردی عهلانهدین سهجادی که له کتیبهکهی (میزووی ئهدمبی کوردی) نهنجامی داوه بههئینی قوتابخانهی سلافییه. سهجادی کوردی بهراوردکردووه لهگهه میلیهتهکانی دیکه لهبواری ئهدمبی سهرزارمکیهوه و ههندئ لایهنی لئیکچوونی دهستنیشانکردووه.

لێشتان ناشارمهوه ئهم بهراوردهی منیش دمیکهه ههر بههئینی هرۆگرامی قوتابخانهی فهرمنسییه و متمانه دمکاته سهر لایهنی میزوویی و جیاوازی زمان و کاریگهری و کارتیکردنی نیوان ئهدمبی کوردی و ئهدمبی فارسی و عهرمبی و تورکی.

(۱) ئهدمبی بهراوردکاری، عهزیز گهردی، ل ۱۱۲.

موخلیس و شاعیره کلاسیکه کان

همرومکو له بهشی په کهم باسکرا که موخلیس کاریگه‌ری خه‌پام و سه‌عدی و حافظو نالی و سالی سنه و کوردی و همدی و حاجی و بیخود و حمزینی له‌سمره و زور به‌جوانی له‌سمر رن‌بازیان ر‌پ‌شتوووه‌هونمره شیعیریه‌کانیانی به‌شیوه به‌کی تازمتر دار‌شتوووه.

موخلیس ومکو همموو مه‌لایه‌کی کورد له حوجره خویندوو‌په‌تی و له‌و خویندنمش سهر‌پ‌رای زانسته نی‌سلامیه‌کان له هندی حوجره‌مکان نه‌ده‌بیاتی فارسیش ده‌خویندرا به‌تابه‌تی به‌ره‌مه‌کانی سه‌عدی و حافظ و مه‌ولانای رومی. که‌واته له‌م روانگه‌په‌وه مه‌لایانی کورد به‌تابه‌تی شاعیره‌مکانیان تام و چیت‌یکی زور‌پ‌ان له‌م به‌ره‌مه فارسیانه و مردم‌گرت و نمو کاریگه‌ریه له‌به‌ره‌مه شیعیریه‌کانیان رنگی ده‌دایه‌وه.

له‌و به‌راوردانه‌ی لی‌ره نه‌نجام ده‌در‌پ‌ن هم‌موو مهرجه‌کانی لی‌ک‌ولینه‌وه‌ی نه‌دم‌بی به‌راوردکاری به‌پ‌یی فوتابخانه‌ی فهرنسی د‌پ‌ته دی.

له‌رووی می‌زووی‌په‌وه کورد په‌په‌وند پی له‌گه‌ل همرسی می‌لله‌تی فارس و عهره‌ب و تورک هم‌په‌وه و زمانه‌ک‌ه‌شی له‌گه‌ل زمانی نه‌وانه جودایه و لایه‌نی کاریگه‌ری و کارتیکردنیش رووی داوه و موخلیس خوی دانی پ‌یدان‌اوه که‌سه‌عدی و حافظ کاریان تینی کردوووه. همروها له‌به‌پ‌ته شیعیریکدا به‌ ناشکرا دان به‌م کاریگه‌ریه دمنی و ده‌نیت:

بۆ غه‌زل ئوستادی (موخلیس)، حافظی شیرازییه

هر زمان بۆ شاعیریکه، ههرسه‌دایه‌ی هات، چوو

همروها له‌ چاوپیکه‌وتنی‌کدا ده‌لی: له‌ فارسیدا حافظ و سه‌عدی شیرازی کاریان

کردۆته سهر شيعه مگانم^(۱). به لام لهبارهي خهياموه (محمد) ي كور ي شاعير گوتي:
باوكم زور جار ان چوارينه گاني خهيامي دهخويندموه و كاربان له چوارينه گاني كردووه.
نهوه ي راستي بي له بهر نهوه ي چوارينه گاني خهيام زور به ي بري تين له سه رسورمان
بهرام بهر رازم گاني پهيدا بووني سروشت و دلكران بوون بو چاره نووسي ليلي نادميزاد،
بو يه مه لايه شاعير مگانمان زور ناو پريان له خهيام نه داوه ته وه، به لام موخليس
به چاو يكي ورد بينانتر سه يري خهيامي كردووه و هه يني شيعري لي و هر گرتووه.
نيستاش به گو يره ي سه رده مي شاعيره فارسه گان ده ست به به راورده نه دم بيه گه
ده گه ين.

(۱) جهلال سنجاي، ماموستا خهليل موخليس وه لامي چوار پرسیار ده داده وه، هاو كاري
/ ۱۹۷۴، ۲۳۲، ل ۶.

موخلیس و خه‌یام^(*)

نهو به‌یته شیعرانه‌ی موخلیس که کاریگه‌ری خه‌یامیان به‌سهرمویه دوو به‌شن، له‌هه‌ندیکیاندا موخلیس به‌شیک له به‌یته‌که‌ی و مرگن‌پراوه و به‌شه‌که‌ی دیکه‌شی بیرۆکه‌ی و مرگرتووه و دایرپشتوتهوه، له هه‌ندیکیانیش ته‌نیا بیرۆکه‌که‌ی و مرگرتووه و فراوانی کردووه. نیستاش وای نمونه‌کان ده‌خزینه روو.

۱- و مرگن‌پران و مرگرتنی بیرۆکه:

موخلیس،

عاشقی رۆزی نهمه ل گه‌برو موسلمان و په‌هود

وا له‌دمرگا به‌ته‌مای خیلعت و دیداری ته‌یه / دستنوس/ ۱۰۲

خه‌یام:

در سومعه و مدرسه و دیر و کنشت

ترسنده دوزخند و جوهای بهشت / رباعیات خیام، ص ۴۸

واتا: نهوانه‌ی له حوجره و دیر و که‌نیسه خواپه‌رستی ده‌که‌ن، هه‌موویان له ترسی رزگاربیون له دۆزه‌خ و جوونه ناو به‌هه‌شت خوا ده‌په‌رستن.
نیرمدا (گه‌بر، موسلمان، په‌هود) په‌یو‌ندیان له‌گه‌ل (مدرسه، دیر، کنشت) هه‌یه. به هه‌شتیش له فارسییه‌که به‌رام‌به‌ر (خیلعت، دیداری ته‌یه)، نه‌مه و مرگن‌پرانیکی به دستکارییه‌مویه و شاعر له چه‌مکی به‌یته‌که‌ی خه‌یام نه‌چۆته دهرموه و بیرۆکه‌شی لئی و مرگرتووه.

(*) خه‌یام: ناوی عومره‌ونازناری غیاسول دینه‌بارکی ناوی نیراهیمه و به‌خه‌یام ناو بانگی دهرکردووه. له‌باره‌ی له‌دایکیبونی هیچ له‌به‌رده‌ست نییه و هه‌ر هه‌نده‌یدکه له ۶۷؛ ک له‌سه‌رده‌می مه‌له‌کشای سه‌لجروقی زیندوربووه. رباعیات خیام، از روی نسخه محمد علی فروغی، انتشارات ربیع، ۱۳۷۳، ص ۱۱/۹.

موخلیس،

نه به سال و نمبه مانگ و نمبه رۆژو نه بهشهو

نیبه تیربوون له وپسالت، هه موو لای من دهمه که / دستنوووس، ۱۰۴

خهپام:

عاشق باید که سال و ماه و شب و روز

ارام و قرار و خورد خوابش نبود / رباعیات خیام، ص ۹۷

واته: پتویسته عاشق به سال و مانگ و شهو و رۆژ نارام و خواردن و خهوی

نهبیت.

نیو بهیتی په که می موخلیس وهرگپرانئی نیوه بهیتی په که می خهپامه، نیوه بهیتی

دووم بیرۆکه می وهرگرتووه له حیاتی نه وهی بلی:

نارام و خواردن و خه مو نیبه گوتوو بهتی: له پیک که بهشتنت تیرنابم، تیر

نه بوونیش جوژه بی نارامیه که.

موخلیس:

له کونجی مه درسه گهنجیم به سه ربرد

که بهر بووم رووم له مه پخانه و له بهر کرد / دستنوووس، ۳۳

پیم له نیو مه پخانه دانا گیمه نیو جاه و جهلال

تاله نیو مه درسه بووم قه لبیکئی ویرانم هه بوو / دستنوووس، ۱۰۲

خهپام:

باشد که درون می که دریا بیم

ان عمر که در مدرسه گم کردیم / رباعیات خیام، ص ۱۴۲

واتا: دواي نه وهی نهو ته مننه می که له فوتابخانه کان گوم کرد، دمی له مه و دوا

له ناو مه پخانه دا دهریکه وم.

نیوه بهیتی په که می موخلیس جوژه وهرگپرانئیکئی نیوه بهیتی دوومه می خهپامه،

نیوه بهیته که می دیکهش بیرۆکه که می وهرگرتووه و مه پخانه له ههردوو گیان دووباره

بوته وه و موخلیس (بهر) یشی بو زیاد کردوه. لیردها موخلیس بهیته که به رهو

سۆفییگه‌ری ده‌با و مه‌بخانه و پیر لای نه‌و خانمقا و شیخه، به‌لام خه‌پام که (میکنده) ی به‌کاره‌یناوه زیاتر له مه‌بخانه‌ی ناسایی ده‌چیت.

همروه‌ها له‌به‌یتی دووه‌می موخلیس مه‌بخانه دووباره بۆته‌وه و دلی له قوتابخانه ویران بووه، جا ویرانبووونی دل و ته‌مه‌ن رابواردن و گومکردن به‌کنده‌گرنه‌وه. نه‌م دوو به‌پته‌ی له غه‌زه‌لیکی سه‌ربه‌خۆ و مرگه‌راوه.

۲- و مرگرتنی بیرۆکه:

کارتیکردنی خه‌پام له‌سه‌ر موخلیس زیاتر و مرگرتنی بیرۆکه‌یه و موخلیس و مرگرتوووه و به‌گوردیه‌کی ره‌وان دایرپشتۆته‌وه، له‌م به‌راورده‌دا چهنده به‌پته‌ی بۆتموونه ده‌ستنیشان ده‌گریت که‌نموونه‌ی خه‌رواریکن.

موخلیس:

به‌هاری و جه‌زه‌ بی و جه‌زانه مه‌ی بی و یار به‌را به‌ر بی

غهریبه وشکه سۆنی گهر وگو من تۆبه نه‌شکین / ده‌ستنووس، ۱۱۰

خه‌پام:

تو توبه مکن از می باشد

صد توبه نادامت در پی باشد

گل جامه‌دران و بلبان ناله‌زنان

دروقت چنین تو به‌رواگی باشد / رباعیات خیام، ص ۸۵

واتا: له‌مه‌ی تۆبه مه‌که نه‌گهر ببیته‌مه‌ی، چونکه له نه‌نجامدا سه‌د جار به‌شیمان ده‌بیه‌وه، له‌وکاته‌ی گوڤ په‌خه‌ی ده‌گرته‌وه بولیوله‌کانی ده‌نالتینن تۆبه کردن که‌ی ره‌واپه‌؟!

موخلیس زۆر به‌وردی بیرۆکه‌ی جوارینه‌که‌ی خه‌پامی و مرگرتوووه له تاکه به‌پتیکدا کۆی کردۆته‌وه، موخلیس باسی به‌هار ده‌کات که به‌رام به‌ر (گل جامه‌دران و بلبان و ناله‌زنان) ه، نه‌مجاره باسی تۆبه شکاندن ده‌کات خه‌پام ناراسته‌وخۆ ده‌لی: چۆن تۆبه

نەشكىنىم (در وقت چىنن توبە رواكى باشد)، بەلام موخلىس يەكسەر دەلى: (غەرىبە
وشكە سوقى گەر ومكو من توبە نەشكىنى).

موخلىس،

زۇر بەسىتە چاومكەم ئەسلى ژيان

نايموئى چىتر بە غەيرى ئاو و نان

من كە نان و ئاو ژيانم راگرن

بۇ ژيان بۇ بچمە ژىر بارى گران / دەستنووس، ۹۷

خەيام،

يك نان بدو روز اگر شود حاصل مرد

وز كوزه شكسته ابي دمي ابي سرد

مخدوم كم از خودى چرا بايد برد

ياخدمت چون خودى چرا بايد گرد / رباعيات خيام، ص ۱۱۰

واتا: ئەگەر پىاو بە دوو رۆژان ناننىكى دەستكەوى' و لەگۈزە يەكى شكاف قومە
ناويك بەدەست بىنى، بۇچى خزمەتى يەككىكى لەخۆى كەمتر بىكات، يا بۇچى خزمەتى
يەككىكى ومكو خۆى بىكات.

موخلىس وەستاپانە وشەى (نان و ئاوى) لە خەيام ومرگرتووه و دوو بەيتەكەى بى
رازاندۆتەوه و فەلسەفەى ژيانى لەسەر بىنياقناوه و نامۆز گارى خەلكى دەكات كە خۇ
نەخەنە ژىر بارى گرانى ژيان و قنىيات بەنان و ئاو بىكەن، موخلىس ناراستەوخۇ ومكو
خەيام دەلى: بۇچى خزمەتى لەخۇم كەمتر بىكەم و بەچوونە ژىر بارى گران دەرى
دەبىرپىت.

موخلىس،

حاسىلى مەزىمەتى كەون و مەكان ھەر چ نىبە

ساقىا مەى بى كە ئەسبابى ژيان ھەر چ نىبە / دەستنووس، ۱۰۵

خهيام،

می خور که بکس عمر دوباره ندهند

هرکس که شد از جهان نم اید باز/رباعیات خيام، ص ۱۱۹

واتا: پيک هه لده چونکه دووباره تهمهن بهکس نادريتهوه و ههر کهسی له جيهان
دهرچوو ناگه پيتهوه. خهيام تهنيا باسی تهمهنی کردووه، که رويشت ناگه پيتهوه، بويه
تهمهنه کهی به ههل بزانی و خوی مهست بکات. بهلام موخليس مهيدانه کهی
فراوانکردووه و هموو گمردوونی گرتوتهوه و گهيشتوووته نهو فهناعتهی که
لهکيلگهی گهردوون چيی دستناکهوی و دهبی بهجیي بيليت، بويه داوای مهی لهسافی
دهکات. نهو مهیهی که موخليس داوای دهکات لهوهی خهيام جو دايه و مهپيکی
خانمقایه و دهیهوی پتي بهرهو جيهانی بالا هه لکشيت.

موخليس،

نابی مهیلی دوو جيهان بيته دلی عاشق چ دم

غهيری عهشقی تو دهبی باقی بهفانی تيبگا

گهر تماشاى دهفتمري رۇزى نهزل کهی تيندمگهی

تاعهت و مهی، مهسجيد و مهپخانه عهپنی قيسمهته

مهسجيد و ديز و کليسا هموو چيی عاشقيه

چی ههيه نهفش و نيگار و دهرو ديواری تهيه/۱۰۷

خهيام،

هفتادو دولت دردين کم و بيش

ازملتها عشق تو دارم درپيش

چ کفر و چه اسلام و چ گاعت و چه گناه

مقصود توئی بهانه بردار ز پيش/رباعیات خيام/۱۲۸

واتا: لهو دهفتادو دوو گرووپهی که له نايين پهيدا دهبن، لهناو نهو ههمووانه من
عهشقی تو دم گهرهکه، چ گاوری و چ نيسلام و چ خواهرستی و چ گوناھ مهبهست لهوانه
ههمووی توپه و بهس. خهيام مهبهستی نهوميه بلی: گاور و جوولهکه و موسلمان

همموویان خوا دهمپرستن، بهلام نهو خواپه‌ی که دهمپرستن خود و سیفته‌گانی له‌مگتری جودان، ههورمگو نیبن عمره‌بی ده‌ئیت: (ان الله یعبد علی درجات متفاوته کل حسب ایمانه و معتقده و دینه)^(۱)، همروه‌ها حمللاج له بهیته شیعرئکدا ده‌ئیت:

عقد الخلاق فی الاله عقائدا

وانا اعتقدت جمیع ما عقوده^(۲)

بهیتی په‌گمی موخلیس هه‌مان بیروک‌ه‌ی په‌گمی خه‌یامی تئدایه که هه‌ردووکیان له‌م جیهانه‌دا ته‌نیا مهبه‌ستیان عه‌شقی خواپه و له‌و پئناوده‌دا هه‌وئ دده‌ن، بهیتی دووه‌م و سئیه‌می موخلیس له‌گه‌ئ بهیتی دووه‌می خه‌یام په‌ک دهمگرنه‌وه و له‌جوار چئوه‌ی په‌کئیتی ناپینه‌گان (وحده‌ الادیان) دئین و ده‌جن و هه‌دردووکیان له‌و باوه‌رمن که گاور و موسلمان له‌شوئینه بیروزمگانیان خودا دهمپرستن، لی‌رمدای موخلیسیش وه‌کو خه‌یام بی‌رده‌کاته‌وه و به‌ره و سو‌فیگم‌ری جیهانی (کوزموسی) هه‌نگاو ده‌ئیت.

موخلیس،

من وتی هاتوویمه دونیا راحتی قه‌لبم نییه

هر غم‌میک تیریکه دئین جهرگمی بی‌ لمت له‌ته

من له‌دونیا تیگه‌پشتوویمه سهراسهر هر غمه

تیم بگمینه تو له‌ دونیا چوئن ده‌گه‌ی؟ حی له‌زه‌ته ۱۰۸/۹

خه‌یام،

چون حاصل ادمی درین شورستان

جز خوردن عصبه نیست تاگندن جان

خرم دل انکه زین جیهان زود بره‌ت

وه اسوده کسی که خو دنیا مد به جهان رباعیات خیام، ص ۱۲۸

واتا: ده‌سکه‌وتی مروؤف له‌م خاکه شورمه‌کاته له‌خه‌م خواردن زیاتر نییه تا گیان

کئیشانی، دلشاد نه‌و که‌سه‌یه که له‌م جیهانه زوو بی‌روات و ناسووده نه‌و که‌سه‌یه که هر

نه‌هاتوئه جیهان.

(۱) الفلسفة الصرغیة فی الاسلام، د. عبدالقادر محمود، ص ۵۱۷.

(۲) دیوان الحلاج، ط ۲، د. کامل مصطفی الشیبی، ص ۹.

موخلیس تمنیا بیرۆکه‌ی خه‌مخواردنی جیهانی و مرگرتوو و دوو بهیته شیعری پی
دارشتوو، به‌لام بۆچوونه‌که‌ی خه‌مام فه‌لسه‌فیانه‌تره و دوورتر رۆپشتوو، هه‌ردووکیان
له‌و باوه‌رمن که ژیان هه‌مووی هه‌ر خه‌مه و تا له جیهان بن هه‌ر خه‌م نابریته‌وه،
موخلیس ده‌لی (سه‌راسه‌ر هه‌ر غه‌مه)، خه‌مامیش ده‌لی: (جز خوردن غصه نیست..).

موخلیس و سعدی شیرازی^(*)

موخلیس په‌کینکه له‌و شاعرانه‌ی که شاعرمکانی سعدی شیرازی کاری تیی کردووه و خو‌ی له په‌کینک له چاوپیکه‌وتنه‌کانیدا دان به‌م کارتیکردنه دمنی و ده‌لایت: (له‌و شاعرانه‌ی که به‌دل‌مه و کاریان کردوته سهر شاعرمکانم، سعدی شیرازی و حافظی شیرازی^(۱))، به‌لام عملی فه‌تاح دزمیی به پیچه‌وانه‌ی نه‌مه بیر دمکاته‌وه و له‌و باومرپیه (که‌نه‌و شاعرانه کاریکی تاب‌به‌تییان له ته‌بعی شاعری نه‌ودا نه‌کردووه)^(۲)، نه‌مه بۆ‌چوونی خو‌یه‌تی و موخلیس خو‌ی دان به‌م کارتیکردنه‌دا ده‌نیت. که‌واته گومان له‌وه‌دا نه‌ما که موخلیس کاریگه‌ریی سعدی شیرازی به‌سهره‌وه‌یه و کاریگه‌ریه‌که‌ش ته‌نیا وهرگرتنی بیرۆکه‌یه‌وه نه‌گه‌یشتوته ناستی وهرگتیران. لی‌ره به‌دواوه نامازه به به‌یته لی‌کچوو‌ه‌کان دمکری و ناسته‌کانیان ده‌ستنیشان دمکری‌ت.

موخلیس،

گه‌وه‌ری عشق و تم‌بیمت په‌روم‌ری ریک ناکه‌ون

گول له‌جینگای شو‌رمکات قه‌ت ناروی و هه‌لناکه‌وی / ده‌ستنوو‌س، ۱۰۸

سعدی:

زمین شوره سنبل بر نیارد

دروغتم و عمل چایع مگردان / کلیات سعدی / ۸۱

(*) سعدی: مورخه‌دین موسلیح کوری عه‌بدول‌لای سعدی شیرازی په‌کینکه له‌و شاعرانه‌ی که شاعر و په‌خشانی فارسی گه‌یانده‌وته به‌رزترین پله‌ی ره‌وانی و ره‌وانیژی، له ۵۸۵ ک له دایک‌بروه و له‌نیران سالانی ۶۹۱ ک - ۱۲۹۱ ع / ۶۹۴ ک - ۱۲۹۴ ع مردووه. دووبه‌رمه‌می به‌نابانگی له‌دوا به‌جینماوه گولستان و بوستان. د. رچا زاده شفق، تاریخ ادبیات ایران، تهران، ۱۹۴۱، ص ۲۶۳.

(۱) جه‌لال سنجاوی، ل ۶.

(۲) عملی فه‌تاح دزه‌یی، سی گول له‌باغی لا‌وانه‌وه، کاروان، ژماره/۳۸، ل ۵۰.

واتا: خاکی شۆرمکات گولەگەي بەرنادات، تۆ و ماندوو بوون لەو خاکەدا بەفەرۆ
مەدە.

موخلیس بیرۆکەي (خاکی شۆرمکات)ی و مرگرتووە وەک سەعدی لەو باوەردایە کە
نەو جۆرە خاکە بەرھەمی نابیت. موخلیس جگە لەمەش مەبدانی بیرۆکەي فراوان
کردوو و (گەوھەری عەشق) و (تەبئەت پەرورەي) لەگەڵ (گون) و (جینگای
شۆرمکات) بەراورد کردوو و عەشقەگەي بە گون چواندوو و تەبئەتەگەشي بە
جینگای شۆرمکات، کەواتە ئەم دوو دوانەيە (پنائیە) دزی پەکتین و بەپەگەو
هەلناکەن.

موخلیس،

واعیز و سامعی لاسار مونتەفیع نین بە وەعز

تیغ ئەگەر ناسنی خراپ بوو، نەفعی بۆ نادا هەسان / دەستنووس، ۹۸

سەعدی،

شمشیر نیک از اهن بد چون کند کسی

ناکس بە تربیت نشود ای حکیم کس / کلیات سەعدی، ۸۱

واتا: چۆن کەسێ شمشیری چاک لە ناسنی خراپ دروست دەکات؟! ئەي زانا، ناکەس
لە ڕێگەي پەرورەموە نابیتە کەس.

لێرەدا شاعیر تەنیا بیرۆکەگەي لە سەعدی و مرگرتوو و لەجینی شمشیر تیغی بەکار
هێناوە و هەمان بۆچوونی ئەوي دووبارە کردۆتەو، هەر وەها (واعیز و سامعی
لاसार)یشی لەگەڵ (ناکس)ەگەي سەعدی بەرامبەر کردوو، چۆن ناکەسەگە بە
پەرورە چاک نابیت ئاواش واعیز و گوێگری لاسار سوود لە وەعز و مرناگرن.

موخلیس،

فیکری نیو چوونە جەھەننەم ھاتە نیو خانەي خەیاڵ

وەک لەکونجی مەدرەسە رووم کردە نیو ماڵ و مناڵ

ھەرکەسێ عەقڵی ھەبێ ئەت خۆي وەکۆ من لێ نەکا

زۆر موناھینە لەگەڵ پەك گەسەي عیلم و کەسەي ماڵ/ ۷۸

سعدى:

اي گرفتار باي بند عيال

ديگر اسودگى مېند خيال

غم هرزند و نان و جامه و فوت

بازت ارنز سېردر ملكوت / كليات سعدى، ۱۳۲

واتا: نهى نهو كهسهى كه گىرۇدهى داوى مال و مندالى، چيىكه خهپالى
ناسوودمى مهكه، خه مى مندال و نان و بهرگ و خواردن له جيهانى مه له كوت (گياني)
دوورت ده خاتهوه.

موخليس به شىويهكى ناراسته وخۇ بىرۇكهى ومرگرتووه و به شىوازى خۇى
داپرشتۇتوه. مه سه لهى پابه نديبون به خىزانى ومرگرتووه و به لام له سه عدى زياتر
پهلى هاويشتووه و ژنهيئانى به چوونه ناو دۇزه خ له فه لثم داوه، له وانهمه مبه ستي
نهومى كه پياو بۇ به خيو كردنى مال و مندالى دوور نييه دمست بۇ حهرام درىز بكا و
حهراميش هۇكارىكه بۇ چوونه دۇزه خ.

موخليس:

چيى خودا پيى داى قناعمت پي نهگى

دوورنيه خۇت ناخري كاخر بكهى / دمستنوس، ۱۰۷

سعدى:

اي قناعمت توانگرم گردان

كهوراي هيچ نعمت نيست

بنان خشك قناعمت كنيم و جامه دلق

كهبار محنت خود به كه بارمنت خلق / كليات سعدى، ۱۴۲

واتا: نهى قناعمت وا به توانام بكه كه لهو باومرېم كه له تو به ولاره هيچ
نيعمه تى نييه، به نانى وشك و بهرگى دهروشى قناعمت ده كه ين و بارى ناگزوورى
خۇت باشتره له بارى منتهى خه لكى.

موخليس ته نيا بىرۇكهى قناعمتهى ومرگرتووه و به سادهميهوه بۇ مه سه له كه
چووه، به لام سه عدى به چروپرى بۇى چووه و به نيعمه تىكى گه ورهى له فه لثم داوه.

موخلیس،

پار به دنیا مهده دنیا چ نییه

هرکهنه وای کرد بزانه دهنیه / دهستنوس، ۱۰۴

سعدی،

بدست آوردن دنیا هنرنیست

یکی را گر توانی دل بدست ار / گلستان سعدی، ۴۵۸

واتا: هونهر نییه تو جیهان بهدهست بیئی، نهگهر دهنوانی دلی یهکی بهدهست بیینه، واتا: بیکه خوشهویستی خوت.

موخلیس ههمان بیرۆکهی سعدی دووباره کردۆتهوه که پار بهدهستهینانه و درووکهوتنهومیه له جیهان پهستی، لیژهدا (پار)هکهی موخلیس بهرامبهر (دل)هکهی سعیدییه، موخلیس زیاتر درێژهی پێداوه و دنیا پهستی بههیج داناوه.

موخلیس،

وام دهزانی خواردنی خوش عقل و هوش مهحکهم دهکا

تهجروبهم زۆر بوو، غهلمت بووم، زنده ناگا کهم دهکا / دهستنوس، ۵

سعدی،

فرشته خوی شود ادمی بکم خوردن

وگر خورد جو بهایم بیوفتد جو جماد / کلیات سعدی، ۲۰۸

واتا: مرۆف به کهمخواردن دهبیته مرۆف و ومکو فریشتهی لیدیت، نهگهر ومکو مالآت بخوات ومکو بی گیان دهکهویت.

موخلیس بۆچوونهکهی سعدی (کهمخواردن) وهرگرتووه گۆرانی بهسهردهیناوه کردوویهتییه (خواردنی خوش)، خواردنی خوشیش زۆر دهخوریت، دیاره موخلیس لهسهر کهمخواردنه بۆیه خواردنی خوشی بی چاک نییه. سعدی کهزاراوی (فریشته خو) بهکارهیناوه لهبهرئومییه چونکه فریشته خواردنیان نییه، جا مرۆف نهگهر کهمی خوارد له سروشتی فریشته نزیك دهبیتهوه.

موخلیس:

كەس نەبوو تېرىڭى لە دونيا ئەودەمەى دەروا ئەدمەر
وەك جەمەننەم ھەر دەلى (ھل من مزید) نەفسى بەشەر / دەستنووس، ۲۵۸

سەعدى:

دېدە ھل گەم بنعمت دنيا
پەر نشود ھەمچەن نەكەچاھ بەشەم / كليات سەدى، ۲۱۱

واتا: چاوى خەلكى تەماحكار لە نىعمەتى جىهان پەر نابىت، ھەروكو چال كە
بەشەونم پەر نابىت.

موخلیس ھەمان بىروبوچوونى سەعدى دووبارە دەكاتەووە كەتیرنەبوونە لە
سامانى جىهان، بەلام موخلیس ئەم تیرنەبوونەى بەسەر ھەموو كەسێكدا سەپاندووە
وەكو سەعدى كە لەوچوو (مشبە بە) موخلیس ھاتوو لەوچوو كەى كەردۆتە (دۆزەخ)
كە پەر نابىتەووە لە دۆزەخيان (پوم نقول لجهنم ھل امتلّت و تقول ھل من مزید ق/ ۲۰)
موخلیس:

ئەو كەسانەى دەگەرێن بۆ چىشتى خوۆش و لە ھسان
بۆچى ھەت شەھيان نەبەرد و بۆچى چارىك نەپسان / دەستنووس، ۹۸

سەعدى:

میان دوتن اتش افروختن

نەعھلست و خود درمیان سوختن

میان دوکس جنگ چون اتشت / گلستان سەدى، ۵۲۵

سەخن چىن بەلجخت ھیزم كشت / كليات سەدى، ۲۱۸

واتا: ناگرى قەسە خوۆشكردن لەنىوان دوو كەسان ژىرى نىيە و خوۆسووتاندنە
لەنىوانيان، جەنگ لەنىوانى دوو كەس وەكو ناگرىكە، ئەوەى ھسان لەو نىوانە بىنى و
بىبات بەدبەختە و وەكو ئەو كەسە واپە دارو پووشكە بخاتە ناگرەو.

موخلیس تەنيا قەسە ھىنان و بەردنى نىوان دوو كەسانى وەرگرتوووە لەگەل (چىشتى
خوۆش) كەردوو پەتەبەتە بنەماى بەتەكە، لىرەدا گەران بەدواى ھسان لای موخلیس
بەرامبەر (میان دوتن اتش افروختن) و (سەخن چىن بەلجخت ھیزم كشت) لای سەعدى
شیرازى.

موخلیس،

چ خزربی، چ سکندر بی، دهبی

بگری ناخوری رنی دهر به دهری

که قهزا ساحیبی تمبیری نه بوو

به همبا رونی سکندر سه فیری / دستنوو، ۱۰۶

سه عدی،

شنید های که سکندر برفت تا ظلمات

بچند محنت خورد انکه خورد اب حیات / کلیات سعدی، ۲۴۲

واتا: بیستووته که نه سکندر چووته تاریکستان و چهنده ماندوو بوو تاگو ناوی

ژیان بخواته وه.

موخلیس مهسه لهی (ناوی ژیان)ی نه سکندر کردوته بنه مای دوو به پته که ی و
نهمه ی له سعدی وهرگرتووه و پروونی کردوته وه که هموو هه و نه کانی به فیرؤ چوووه،
له لایه کی دیکه وه هاتوووه ناوی خدری زنده ی هیناوه، خدریش نیشانه و هیما ی
نهمریه، موخلیس نه مری خدری رفته کردوته وه، به لام هی سکندر ی
رفته کردوته وه و پی وابه ماندوو بوونه که ی بیهووده بووه.

موخلیس،

چین و نینسان و مهلهک جومله نه باتات و جه ماد

کائینات هرچی هیه پردمی نمز کاری تمه / دستنوو، ۱۰۲

سه عدی،

پرستار امرش همه چیزوکس

بني ادم و مرغ و مورومگس / کلیات سعدی، ۲۱۶

واتا: هرچی لهو بوونه وهرمه له مرؤف و شته کان گوپراه لی فرمانه کانی خودان

به ناده میزاد و باننده و میروو مهگسه وه.

موخلیس برؤکه ی سه عدی وهرگرتووه هه موو بوونه وهری گوپراه لی

فرمانه کانی خودان له گه وره تا بچووکیان، له گیاندار تا بی گیانان (الا له الخلق و

الامر) الاعراف / ۵۴

موخلیس،

ئەھلى دىنم بىتپەرستى كارمە

باخەلىل بىم ئازەرى رەھتارمە

چىم لەناھەز لوتقى يارم گىر ھەبى

ئاگرى نەمروود وەكو گولزارمە / دەستىنوس، ۱۰۱

سەعدى،

گلستان كند اتشى بىر خلىل

گروھى بىر اتشى بىردىز اب نىل / گللىيات سەعدى، ۲۱۷

واتا: خواى گەورە ئاگرى بۇ نىبراھىم كىردە گولزار و گرووپىتكىشى لە ناوى نىلەوۋە
بەردە ئاگرى دۆزەخ بىرد كە گروپى فىرەھون بوون و نىل بووۋە گۆرپان و دۆزەخيان.

لېرەدا موخلىس چۈنكە ناوى خەلىل بووۋە، ئامازەى بە (ابراھىم خلىل)ى دۆستى
خواگردوۋە ھەر كەپەزدان ناو ئاگرەكەى بۇ كىردە گولزار (قلىنا يا نار كوني بىردا و

سلا ما على ابراهيم) الانبياء / ۶۹

شاعىر ھەمان بىرۆكەى وەرگرتوۋە و مەيدانەكەى لەوۋى سەعدى فراوانتر كىردوۋە
و ناوى ئازەرى باۋكى نىبراھىمى ھىناۋە كە بىتپەرست و بت تاش بووۋە، بەلام ئەو
بىتپەرستىھى كە موخلىس دەپكات لەوۋى ئازەر جىاواز بووۋە و مەبەست لىيى جوانىيى
خوابىيە لە ناو لەش و لارى رابەرى تەرىقەتدا.

موخلىس،

مەھرەمت (روح الامين) بوو ھەرگەچۈوى بۇ لامەكان

نەزمى (سبحان الذى) بۇ عزمتى شەئنى تووۋە

پەردەدار نازانى ئەو دىو چى ھەبە ھەرموو ئەتوو

بۇ تووۋە ھەرچى ھەبى ئاپاتى سوبھانى تووۋە / دەستىنوس، ۱۰۲

سەعدى،

چىنان كىردم دىرتىقەرىت بىراند

كەبىرسىدەرە جىرئىل ازوبازماند

بىگفتا ھىراتر مىجالم مىماند

بىماندم كە نىروى بالىم مىماند / گللىيات سەعدى، ۲۱۹

واتا: گهر بهمجوره بهرهو بیابانی نزیکیتم بهرن که جویره نیل له (سدره المنتهی) له پیغمبهر (ص) جودابوویه وه، جویره نیل گوئی: ناتوانم زیاتر بهرزبیمه وه چونکه هیزی بالم نه ماوه.

نهم دوو بهیتهی موخلیس باسی چوونه ناسمانی پیغمبهر (ص) دهکا، ههرچهند نهم بابهته لای زۆر له شاعیرمکان دووباره بیوته وه دهشی موخلیس ناگای له مهی سعیدی نهیی، نهگهر وه ریشی گرتیی ته نیا بیرۆکهی جویره نیله که له گه ل پیغمبهر (ص) تا شوینیکی دیاریکراو چوو و نیتر نهیتوانیوه له گه لی بروات و پیغمبهر (ص) له هه وراز چوونه کهی بهردهوام بووه. به پئی فوتابخانهی بهراوردکاری نه مریکی نهگهر شاعیر ناگاداری دهقه کهی دیکهش نهیووینی ههر دروسته و دهکه و پته خانهی بهراورکارپیه وه.

موخلىس و خافىزى شىرازى^(*)

موخلىس ھىرومكو پىشتر باسكرا خۇي دانى بەۋەدا ناۋە كە كارىگەرىيى خافىزى شىرازى بەسەرەۋەپە و مامۇستاي موخلىسە لە غەزەلدا. خافىز بە پەلى بەكەم كارى لەشاعىر كىردوۋە، بەلگەشمان نەۋەپە كە كۆمەلە غەزەل و بەپىتىكى خافىزى ۋەرگىپراۋەتە سەر زىمانى كوردى. ۋانەبى خۇي دانى بەم ۋەرگىپرانانە دانابى، بەلام بەپىي لىكۆلىنەۋە لە غەزەلەكانى نەمە بەدباركەۋت.

نەم بەراوردەي كە دەمانەۋى بىكەين بە سى قۇناغدا رەت دەبى:

- ۱- قۇناغى ۋەرگىپران: نەمە بەشى ھەرمزۇرى بەراوردەكە دەگرىتە خۇي.
 - ۲- قۇناغى خواستنى ھەندى وشە: ۋاتا بەمزۇرى لەرۋوى روخسارەۋە پىي دەچى.
 - ۳- قۇناغى ۋەرگىرتنى ۋاتا: لەم قۇناغەدا شاعىر بەدەستكارىپەۋە بەپتەكانى دارىشتۆتەۋە و گەر لىيان ۋرد نەبىنەۋە ھەستى پى ناكەين.
- موخلىس لە قۇناغى ۋەرگىپرانەكەدا بەدوۋ پەلەدا رەتپوۋە، لە پەلى بەكەمدا كىت و مەت بەپتە فارسىيەكەي ۋەرگىپراۋە و لەپەكتەر دەچىن، لە پەلى دوۋەمدا بە ھەندى دەستكارىپەۋە بەپتەكانى ۋەرگىپراۋە و تۇزى لە ۋاتاگەي كۆرپوۋە.
- نەمە لەرۋوى ۋاتاۋە، بەلام لەرۋوى روخسارەۋە لەزۆرپەي بەپتەكاندا لەسەر ھەمان كىشى غەروۋزى بەپتە فارسىيەكان رۇپىشتوۋە و ھەمان سەرۋاي بەكارھىناۋەتەۋە. بىگومان نەمەش كارىكى ھىندە ناسان نىيە مەگەر ھەر زىمان پاراۋى و لىھاتوۋىيى موخلىس نەمەي لى بوھىتەۋە.

ئىستاش بەپىي قۇناغەكان بەراوردەكە دەخرىتە ۋوۋ:

(*) نارى مەمەدە و نازناۋى (شمس الدىن) ە، لە ۷۲۶ ك لەدايكىرەۋە لە ۷۹۱ ك مردوۋە، بۆيە پىي گوتراۋە خافىز چۈنكە قورناني لەبەرپوۋە، لە ژيانى سىياسى دوررەپەرتىز نەپوۋە و شىعەرى بەسەر ھەندى دەسەلاداراندا گوتروۋە. دىۋان حافظ، امىر كىر، ص ۱۱/۹.

قوناعی وهرگیرانی بهیتهکان:

موخلیس،

بؤ لهگه‌ن بادی سه‌با نانیری بؤم گولدهسته‌ین

تاموعمتمتر بی بهیژی نیوه سه‌راو هه‌یوانی ما/ دستنوووس، ۶۵

حافظ:

با صبا همراه بفرست از رخت گلدسته ای

بوکه بویی بشنویم از خاک بوستان شما/ دیوان حافظ، ۱۶

بهیته‌که‌ی موخلیس تاراده‌یه‌ک وهرگیرانی بهیته‌که‌ی حافظه، ته‌نیا موخلیس به‌شیوه‌ی پرس‌یار دهری برپوه و وشه‌ی (بوستان)‌ی کردۆته (هه‌یوان). له لایه‌نی روخساریش له‌سه‌ر هه‌مان کیش و سه‌روای بهیته فارسیه‌که‌یه.

موخلیس،

به‌جامی زهرنیگار سافی وهره بهندی له‌من بیهی

سه‌هه‌رگاها‌ن بکه به‌ره‌یز له‌تری دل برینداران/ دستنوووس، ۶

حافظ:

به‌نا جرعه ده تو به حافظ سحر خیز

که‌دعای صبه‌گاهی اثری کند شمارا/ دیوان حافظ، ۷

نیوه‌به‌یتی به‌که‌می موخلیس به‌پوه‌ندی به بهیته‌که‌ی حافظه‌وه نییه و نیوه به‌یتی دووه‌می وهرگیرانی نیوه به‌یتی دووه‌می حافظه. موخلیس له‌م غه‌زه‌له‌ی دادی به‌هه‌ندی ده‌سکاریه‌وه بهیته فارسیه‌کانی وهرگیراوه و هه‌ندی جاریش ده‌قاوده‌قه. سه‌ره‌رای ناوه‌رۆکی له‌سه‌ر هه‌مان کیش و سه‌روای حافظ رویشتوووه. ئه‌مه‌ش غه‌زه‌له‌که‌یه:

موخلیس،

هات له‌مزگه‌وت بیته مه‌بخانه دوین پیری مه

ئه‌ی ره‌بیکانی ته‌ریقه‌ت جا جیه ته‌دبیری مه

بهر پرویی پر لازمه لهو همیزه با مهحروم نهبین
 بئ دمهئ رژی ژمزل وا هاتئ تقدیری مه
 نایمتیکی حوسنی بؤ نیمه کشف کرد پرویی تۆ
 بئ لهتاهت بؤیه نابینئ قسهی تفسیری مه
 دهستی نیمهی بهست له همر کارنک و رووت لهولا دهکی
 غمیری زولفی تۆ بزاتم کن دهکا زنجیری مه
 تیری ناھی موخلیسی عیشت لهگهردوون دهردهکا
 رووحهکی خۆم خۆت بهارنزه لهکاری تیری مه/دهستنووس، ۲۹

حافظ:

دوش از مسجد سوی میخانه آمد برما
 چیست باران گریخت بعد ازین تقدیرما
 در خرابات گریخت ما بهم منزل شویم
 گاین چنین رفتست در عهد ازل تقدیرما
 روی خوبت ایتی از لطف برما کشف کرد
 زان سبب جز لطف و خوبی نیست در تفسیرما
 عقل اگر داند که دل در بند زلفش چون خوشست
 عاقلان دیوانه گر دند از پی زنجیرما
 تر اه ما زگردون بگذرد (حافظ) خموش
 رحم کن بر جان خود پرهیز کن از ترما/دیوان حافظ، ۹۸

موخلیس بهتهواوی بهیتی یهگه می حافظی وهرگیراوه، لهبهیتی دووهمداتمنیا
 بهشی دووه می بهیتهکه می موخلیس وهرگیرانی بهشی دووه می بهیتهکه می حافظه، بهلام
 بهشی یهگه می بهیتی دووه م پهپهوندیی به فارسیهکهوه نییه. بهیتی سییه م
 وهرگیرانه تمنیا موخلیس لهبهشی دووه می بهیتهکه دا وشه ی (لطافت) ی بؤ زیاد
 کردووه، نیوه بهیتی یهگه می بهیتی چواره می موخلیس هی خۆپهتی و تمنیا له نیوه ی
 دووه می بهیتهکه دا واتای گشتیی بهیتهکه می حافظی وهرگرتووه. بهیتی پینجه م بهگشتی

وهرگيراني بهيتي پينجهمی حافظه و تمنيا موخليس فریزی ناوی (رووحه‌کهی
خۆم)ی بۆ زیاد کردوووه و (رحم برجان خود)ی حافظی فهرامۆشکردوووه. له‌پرووی
روخسارهوه موخليس ههمان کيشی عهرووزی و سه‌روای بهيته‌کانی حافظی دووباره
کردۆته‌وه.

موخليس،

(بحمدالله) له غه‌م رزگارم نه‌وشه‌و

بليتم چي خانه‌خيني دلدارم نه‌وشه‌و

له‌به‌ختی خۆم و دلداري وه‌فادار

بهيني گازانده به‌رخوردارم نه‌وشه‌و

له‌بازاري مه‌حه‌به‌به‌تدا گه‌دا بووم

هه‌تا نه‌ورۆكه دموه‌لتدارم نه‌و شه‌و / ٣٢

حافظ:

تعالی الله چ دولت دارم امشب

که امد ناگهان دلدارم امشب

نهال صبرم از وصلش بر آورد

زبخت خویش به‌رخوردارم امشب

تو صاحب نعمتی من مستحقم

زکات حسن ده خوش دارم امشب / دیوان حافظ، ٣٦-٣٥

وهرگيرانه‌کهی موخليس ده‌فاو‌ده‌ق نيبه و ده‌سکاری کردوووه و زیاتر له‌رووی
روخسارهوه پیک ده‌چن چونکه له‌سه‌ر ههمان کيش و سه‌روای شيعره فارسیه‌گانه.
له‌بهيتی په‌که‌مدا موخليس واتای گشتی وهرگرتوووه و له‌گه‌ل هه‌ندی ده‌ستکاری،
بۆ نمونه: له‌جياتی (تعالی الله) نووسيوه‌تی (بحمدالله)، بهيتی دووهم و سيبه‌م واتای
گشتی وهرگرتوووه و تمنيا وشه‌ی (به‌رخوردارم)ی دووباره‌کردۆته‌وه له‌بهيتی دووهمدا،
بهيتی سيبه‌میان ليک جودان و له‌دوو‌روه په‌يوه‌ندان.

موخلیس:

نهوړو دمری مه پښانه که چېرې نه هلی نیازه
والا په لمبر جهز نه هه لستاره نیجازه
بړ شاه و گه دایکه چ باده، چ مه محبت
سولتان و گه دای نهو دمره مه محمودو نیجازه
زاهد و مره لهو فهیزیه مه حرووم نمبی چا که
زهولت له حقیقت که مهبی چت له مه جازه؟
سرینکی گه دای رنگ نیبه بیگانه بزانی
یارم دهبی بیزانی نهوم مه حرمی رازه / دستنوس، ۶۷

حافظ:

النه له که در میکنه بازست
زان رو که مرا برادر او روی نیازست
بار دل مجنون و خم گره لیلی
رخساره محمود کف پای ایازست
خما همه در جوش و خروشند زمستی
وان می که در انجا ست حقیقت نه مجازست
رازی که بر غیر نگفتیم و نگوئیم
بادوست بگوئیم که او محرم رازست / دیوان حافظ / ۹۷

نیوه بهیتی په که می موخلیس و مرگیړانی نیوه بهیتی په که می حافظه و نیوه
دووه می په هوندی پیوه نیبه، له بهیتی دووه مدا تمنیا له رووی روخساره و شهی
(محمود و ایاز) و مرگرتووه، بهیتی سییه سهرمپرای و مرگرتنی دوو و شهی (حقیقت و
مجاز) هندی له واتای بهیته که می حافظی و مرگرتووه، بهلام بهیتی چوارمی موخلیس
بسته و اوای و مرگیړانی بهیتی چوارمی حافظه. که واته نهام جوار بهیته همرسی لایه می
و مرگیړان و واتا و مرگرتن و شه و مرگرتنی تیدایه.

موخلیس؛

بهیادی لیوو جاوی مهستی مهیگوون

بهی مهی مهستم و بی تیر جگه رخوون

بهرسین حالی فرهادی له شیرین

(ومن لیلی استلن کیف مجنون)

لهگه بالآ بلندان سمر بلندی

و مگو بالآت قسمت مهزووم و مهوزون

که سه روی جویه باری لی بزربوو

نهوهك جوباره دیدهم بوو به جهیجون/دستنووس، ۲۹۷

حافظ؛

بیاد لعل تو و ان چشم میگونست

ز جام غم می لیلی که میخورم خونست

حکایت لب شیرین کلام فرهاد است

شکنج گره لیلی مقام مجنونست

دلم بچو که فلت همچوسرو دلجویت

سخن بگو که کلامت لطیف و موزونست

از اندمی که ز چشم برهفت رود عزیز

کنار دا من من همچو رود جیحونست / دیوان حافظ، ۲۹۷

لهم چوار بهیتهدا موخلیس ههنلیکی و مرگپراوه و له ههنلیکی تهنیا واتای و مرگرتووه و لهوی دی ههر روخساری بهیتهکهی و مرگرتووه و وشهکانی دووباره کردوتهوه. نیوه بهیتی پهکه می موخلیس و مرگپرائی نیوه بهیتی پهکه می حافظه و لهنیوه بهیتی دووهدا تهنیا وشه (خون)ی و مرگرتووه واتاکه ی جودایه. واتای بهیتی دووه له هی حافظ ناچئ و تهنیا وشه (فرهاد و شیرین، لیلی و مجنون) دووباره کردوتهوه و بهواتایهکی دیکه داپرشتوتهوه. بهیتی سییه و مرگپرائیکی کت و مت نییه و واتای گشتی و مرگرتووه و دسکاری کردووه. نیوهی دووه می بهیتی چوارمی موخلیس به نیوهی دووه می بهیتی چوارمی حافظ دهچئ و لهنیوهی پهکهدا لاپداوه.

موخلیس:

تاومگو گمنجی عمزیزم خۆت بگهینه کۆی نیگار

بپنج ودوو رۆژێکه دمروا رهونهفی باغ و بههار

دموری مهجنوون تپهپری نهوڕۆکه نۆبهی نیومه

دمورو تسلیمه ههموودم وابه دونیای بی قهرار/ دستنوووس/

دورمجنون گنشت و نوبت ماست

هرگس پنج روزه نوبت اوست دیوان حافظ، لیمودهی، ۳۱

موخلیس له دوو بهیتهکهی خۆیدا بهیتهکهی خافزی وهرگیراوه، بهشی دووهمی بهیتی یهکهمی موخلیس پهپوهندی به هه مان بهشی بهیتهکهی حافظهوه ههیه، ههروهها بهشی پهکهمی بهیتی دووهمی موخلیس وهرگیرانی هه مان بهشی حافظه، تهنیا (نیمه)ی کردۆته (نیوه).

موخلیس:

ههرجی نهمرۆ لهرفهافت بهسهفاو بی خهلهله

جامی جهمشیدی ههوا بهخشی و لهتیفهی غهزهله

تەنگه رپی عافیتت ههه بهتمنی رپی بگره

دهم لهباده مهکهوه عومری عمزیز بی بهدهله

ههه نهمن نیمه که ئالا و لهبهلای بی عمهلی

سهیری پهک پهک عولهامان ههموو ههه بی عمهله

دامهنی ماهی دوو ههفته بگره چیدی مهکه

زهه مهه به سعده و نهوسهت که له زوههه و زوجهله

(موخلیسا) سابهقه که مهعلووم نه بی چاکه بکه

خاتیمه چاک و خراب تابیی رۆژی نهزهله/ دستنوووس/ ۴۰

حافظ:

درین زمانه رفیقی که خالی از خلست

صراحی می ناب و سفینه غزلست

جریده رو که گذرگاه عافیت تنگست
 پیاله گیر که عمر عزیز بی بدلت
 نهمن ز بی عملی در جهان ملولم و بس
 ملالت علما هم ز علم بی عملست
 بگر گر مه چهره و قصه بخوان
 که سعد و نحس ز تأثیر زهره و زحلست
 بهیج دور نخواهد یافت هشیاریش

چنین که (حافظ) مامست باده از لست/دیوان حافظ، لیمودی، ۵۰

بهیتی یه کم و مرگپرانیکی ته‌واو نییه و موخلیس کومه‌له وشه‌یه‌کی بؤ زیاد کرده و مگو (هرچی نه‌ورؤ له رفاهت، جامی جه‌مشیدی هه‌وا به‌خشی). بهیتی دووهم و مرگپرانیکی ته‌واوی بهیتی دووهمی حافظه، بهیتی سییه‌م و مرگپرانیکی بهیتی سییه‌می حافظه ته‌نیا موخلیس وشه‌ی (سه‌یری) خستوته سه‌ری. بهیتی چواره‌م گت و مت و مرگپرانیه، ته‌نیا موخلیس له‌جیاتی (مه‌چهره) وشه‌ی (ماهی دوو هفته‌ی) داناهه که ده‌کاته چواره‌ده، چواره‌دمش نه‌گهر ناوا بنووسری: $4 \times 10 - 40$ ده‌کاته چله‌مبه‌ستی پیغه‌مبهر (ص) که له‌تمه‌نی چله‌سالی‌دا وه‌حی بؤهات. له بهیتی پینجه‌مدا موخلیس به‌ده‌ستکاریه‌وه به‌یته‌که‌ی ریک‌خستووه و ته‌نیا (رؤزی نه‌مه‌زل) ی و مرگرتووه.

موخلیس:

چاوی پاکی دن مه‌گهر بؤ دیتی روت ده‌ست بدا
 چاوی دنیا بینی من هدی نییه بؤ نینتیزار
 مهنزلی کپیه که ری نه‌و مهنزله نادرئ به‌من
 نیسیمی دار موغیلانی له‌گه‌ل سه‌روو چنار/ده‌ستنووس، ۱

حافظ:

دین روی ترا دیده جان بین باید
 وین کجا مرتبه چشم جهان بین من است

يارب كعبه مقصود تماشاگه كيست

كه مغيلان گريقتش گل و نسرين من است/ديوان حافظ، ليموده، ۳۷
موخليس به دهستكارييه وه بهيتي به كهمي حافزي وهرگيپراوه و به گويژه
بؤچووني خؤي داپرشتؤته وه، بهيتي دووه مي موخليس بهتؤزي دستكارييه وه
وهرگيپراني بهيتي دووه مي حافزه و له جياتي (گل و نسرين) موخليس (سرو و چنار) ي
داناوه.

موخليس:

زاهيدي زاهر پهرست ناگاي له حالي مهنبيه
گهرچي خؤم ههينمت گه دامه هيممتم سولتانييه
بؤ تماشاى عاشقان ناكهي چ عالي هيممتن
دل بريندارن له حهلقهي وان، كه چي شهكوا نيبه
كورته بالا وادهبى دستي بگاته ناسمان
كاري وهك خؤي وادهبى بالا بلند بالا نيبه
لوظفي پهراني خهرايات گاه و بي گاه ههر ههيه
لوظفي شينخ و زاهيداني بي حهقيقت وانيبه
موخليسا مهپخانه جيني نيخلاص و جيني بهك رهنگيبه
بؤ نموانهي خؤلرؤشن ليژه هيچ رنگا نيبه/دهستنووس، ۳۴

حافظ:

زاهد ظاهر پهرست از حال ما آگاه نيست
درحق ماهرچه گويد جاي هيچ اگراه نيست
حافظ ار برصدر نشيند ز عالي مشربيست
عاشق در دي كمش اندر بند مال و جاه نيست
هرچه هست از قامت ناسازي بي اندام ماست
ورنه تشريف تو بر بالاي كس كوتا نيست
بنده پير خراباتم كه لطفش دا نم است

ورنه لطف شیخ و زاهدگاه هست و گاه نست

بردر میخانه رفتن کاریک رنگان بود

خودنروشانرا بکوی می فروشان راه نیست/دیوان حافظ، ۳۲-۳۶

لهرووی کیشوهه همان کیشی حافظی بهکارهیناوه و سمرواکەشی همان شته،
تهنیا (نیست)ی فارسی بوومته (نییه)ی کوردی و ومکو فارسیمکه بوومته دواسهروا.
لهبهیتی پهکه‌مدا موخلیس تهنیا بهشی پهکه‌می بهپته‌که‌ی ومرگیراوه و بهشی
دووهمی بهپته‌که پهپوهندیی بهفارسیه‌که‌وه نییه. لهبهیتی دوومدا واتای بهیتی
دووهمی حافظی ومرگرتووه و دوره له‌ومرگیران. لهبهیتی سنییه‌مدا موخلیس تهنیا
له‌بارهی کورته بالاییه‌وه لیکنچوون همیه و موخلیس دمسکاریه‌کی زوری کردووه و
گهر له‌بهر بهپته‌کانی دیکه نه‌بی هست به‌و لیکنچوونه ناکری. بهیتی چواره‌می
موخلیس ومرگیرانی بهیتی چواره‌می حافظه له‌گه‌ن تۆزی دمسکاری، به‌لام بهیتی
پینجه‌می موخلیس به‌ته‌واوی ومرگیرانی بهیتی پینجه‌می حافظه و به‌مجۆره دمتواین
بلیین: به‌گشتی موخلیس نه‌م غه‌زله‌ی حافظی ومرگیراوه.

موخلیس،

عمیپ رندان مه‌که زاهید به چ حال

کردموه‌ی کەس له چ کەس ناکری سونال

چی هه‌بی نه‌و نه‌نرووشی هه‌موو کەس

به‌ک نییه بابته‌ی خوشناو و به‌قان

هه‌موو چی چپه‌گیه‌ی عیشه‌ دهره دهشت

هه‌موو کەس تالیی یاره به‌خه‌یال

مه‌سته‌له‌ی سابقه‌ی رۆزی نه‌زهل

موشکیله باسی مه‌که وه‌ک که‌رولان/ دستنوو‌س، ۲۸

حافظ:

عیپ رندان مکن ای زاهد پاکیزه سروشت

که‌گناه دگری برتو نخوا هند نوشت

من اگر نیکم اگر بد تو بر و خودرا باش
هرکس ان درود عاشقت کار که کشت
همه کس طالب یارند چه هشیارو چه مست
همه جا خانه عشقت چه مسجد چه کنشت
نا امید مکن از سابقه لطف ازل

توجه دانی که پس پرده که خوبست و که زشت / دیوان حافظ، لیمویی، ۴۷

موخلیس لهم غزله‌ی حافظ که (۱۰) بهیته تنیا چواری و مرگیراوه. بهیتی
په‌گه‌می حافظی به دهسکارپیه‌کی که‌مه‌وه و مرگیراوه، به‌لام له‌بهیتی دووه‌مدا تنیا
واتای بهیتی دووه‌می حافظی و مرگرتووه و په‌یوه‌ندیان زور نییه. له‌بهیتی سییه‌مدا
موخلیس به که‌می دهسکارپیه‌وه بهیتی سییه‌می حافظی و مرگیراوه و له‌بهر سه‌روای
بهیته‌که له حیاتی (دیرو کنشت) وشه‌ی (دهر و دهشت)‌ی داناوه. له‌بهیتی چواره‌مدا
شاعر تنیا به‌شی په‌گه‌می بهیتی چواره‌می حافظی و مرگیراوه و به‌شی دووه‌می
بهیته‌که هی خو‌یه‌تی.

موخلیس،

تا می بپرده‌وام بی‌تن و معشوقه به کام بی

سولتانی جیهانم ده‌بی لهو پرژه غولام بی

بمرداغی خسووسی بغه کار ساقی، به‌هاره

موخلیس چ قسووری مه‌که با مانگی صیام بی/ دستنوووس، ۳۷

حافظ:

گل دربرو می در کف و معشوقه به کام است

سلطان جهانم بچنین روز غلام است

حافظ منشین بی می و معشوق زمانی

کایام گل یاسمین و عید صیام است / دیوان حافظ، ۴۴

بهیتی په‌گه‌م و مرگیرانیکی ته‌واوی بهیتی په‌گه‌می حافظه، به‌لام بهیتی دووه‌می
موخلیس جوړه گوږانیکی تیدایه و سهر‌م‌رای نه‌وش له‌حیاتی (عید) وشه‌ی (مانگ)‌ی

به کارخیناوه که زیاتر بهیته‌کهای به‌هینز کردووه، چونکه مه‌ی و مه‌عشوووه له‌مانکی ره‌مه‌زانددا ده‌بی وازیان لی بپینری، به‌لام وادیاره مه‌ی و مه‌عشوووه‌کهای موخلیس وهکو هی حافظ مه‌جازی نییه و حه‌قیقیه.

موخلیس،

به‌ته‌مای تاعهت و ته‌قوا مه‌به‌ قهت له‌و دلی مه‌ست
ناوی نووسراوه به‌ دیوانه له‌ دیوانی (الست)
له‌ قیامهت ته‌می عیسیان وهکو به‌ک زمره وه‌به
له‌دمری لوتفی خودا لامه‌چوو نه‌ی باده به‌رست
وهسفی روی توچ بکا ده‌م، چ بنووسی قه‌له‌مم
با قه به‌ست وه‌ک گولی روی توچی له‌ چ باغیکی نه‌به‌ست/ده‌ست‌نوس، ۲۱

حافظ،

مطلب طاعت و پیمان در ست ازمن مست
که به پیمان‌ه‌ کفی شهره شدم روز ال‌ست
کمرکوه کمست از کمر مور انجا
نا امید از در رحمت مشو ای باده به‌رست
جان هدای دهنهت باد که در باغ نظر
چمن ارای جهان خوشتر ازین غنچه نبست/دیوان حافظ، لیموده‌ی، ۲۰
به‌یتی به‌که‌م به‌ته‌واوی وه‌رگیرانی به‌یتی به‌که‌می حافظه، به‌شی به‌که‌می به‌یتی
دووومی موخلیس هی خو‌یه‌تی، به‌لام به‌شی دووومی وه‌رگیرانی به‌یتی دووومی حافظه.
هه‌روه‌ها به‌شی به‌که‌می به‌یتی سییه‌می موخلیس په‌پوه‌ندی به‌ حافظه‌وه نییه، به‌لام
به‌شی دووومی وه‌رگیرانی به‌شی دووومی به‌یتی سییه‌می حافظه.
له‌رووی کی‌شه‌وه هه‌مان کی‌شی حافظی دووباره کردو‌ته‌وه و له‌گه‌ل نه‌مه‌ش
به‌هه‌مان سه‌روا به‌یته‌کانی دارشتو‌ته‌وه.

موخلیس،

نمر له دستى زولفى موشكىنت خمتايى هات، چوو
وهر لههيندووى خالى سهر روتان جهطايى هات، چوو
گهر به بهرفى عيشقى تۇ خهرمانى نئيمه سووت، سووت
جهورى شاگهر دهغهينى بۇ سهر گهدايى هات، چوو
گهر له غهمزهى پارموه تيرى له بۇ دل هات، هات
زۇر لهبهينى جان و جانان ماجهرايى هات، چوو
رهونمقى باغ و بههار دهرروا لهگهگن باى پاپزى
گهر لهگهگن عههدى شهباهم ههر سغايى هات، چوو/دستنووس، ۴۱

حافظ:

گريز دست زلف مشكىنت خطايى رفت، رفت
ور ز هندوى شما بر ما جفائى رفت، رفت
برق عشق ار خر من پشمينه پوشى سوخت، سوخت
جور شاه كامران گر بر گدائى رفت، رفت
گرد لى از غمزه دلدار بارى برد، برد
ورمیان جان و جانان ماجرائى رفت، رفت
در طريقت ر نجش خاطر نباشد مى بيار
هرگدورت را كه بينى چون صفايى رفت، رفت/ديوان حافظ، ۵۲

لهرووى روخسارهوه ههمان كيش و سمرواى شيعرهكهى حافظى دووباره كردۆتهوه،
نهمهش خۆى لهخۆيدا بهتوانايى شاعير لهههردوو زمان دهردهخات.
موخليس بهگشتى نهم جهند بهيتهى حافظى وهرگيرپراوه و ناو بهناو ههندى
دهسكارى تيدا كردووه. بهيتى بهكههمى موخليس وهرگيرانى بهيتى بهكههمى حافظه، له
بهيتى دووهمدا تۆزى دهسكارى دهبينرى و تهنيا موخليس (پشمينه پوشى)ى كردۆته
(نئيمه)، بهيتى سئيههمى موخليس وهرگيرانه، نيوهى دووههمى بهيتى چوارههمى
موخليس به نيوهى دووههمى بهيتى چوارههمى حافظ دهچى و نيوهى دى پهيوهندى پئوه
نييه و هى شاعيره.

موخلیس:

مەرحەمبا ئەى قاسىدى پاك بېنە بۇم بەپىقامى دۇست
تابكەم رووحم بەقوربانى خەت و ئەرقامى دۇست
وا لەو شەيدايە ھەروەك بولبولانى نىو قەفەس
تووتىي تەبەم لەشەوقى شەككەر و بادامى دۇست
ھەر دەبى سەرخۇش و مەست بى تا دەگاتە نەفخى سوور
ھەركەسى رۇزى ئەزەل مەست بى بە جورعەى جامى دۇست
من دەكەم قەسدى وپسال و ئەو دەگا مەپلى فراق
تەركى قەسدى خۇم ئەوا گرد بەلكو پىك بى كامى دۇست
موخلیسا ھەولى تەداوى بۇ دەدەى سەپىرى بگە
خۇش نىبە مەيدانى مەحشەر بى برىن و زامى دۇست/دەستنووس، ۳۵

حافظ:

مرحبا ای پىك مشتاقان بدە پىقام دوست
تاكنم جان از سر رغبت فدای نام دوست
وا لەو شیداست دایم ھەمچو بلبل در قفس
طوطى طبعم ز شوق شکر و بادام دوست
سر زمعتى بر نگردد تا بصبح روز حشر
ھەرگە چون من در ازل يك جرعه خور دا ز جام دوست
میل من سوى وصال و قصد او سوى فراق
ترك كام خود گرفتم تا بر ابد كام دوست
حافظا با درد او ميسوز و بى درمان بساز
زانگەدرمان ندارد دردی ارام دوست / دیوان حافظ، ۲۵
لەرۆوى كیش و سەرۆاوه ھەمان كیش و سەرۆای حافظى دووبارە كەردۆتەوه و ومكو
حافظ بەدوا سەرۆا بۆى ھاتووه.
نەم غەزەلە ھەرگىرانىكى تەواوى غەزەلەكەى حافظە و بەگوردىبەكى پەتى و

دارشستنیکی به هیژموه وهرگیرانه که نه انجام دراوه، ته نیا له بهیتی پینجهم له جیاتی نازناوی موخلیس (مهیدانی مه حشمر)ی بۆ نیوه بهیته که زیاد کردووه.

موخلیس:

به ته جممول نه خهن و ری به جه لالت نه برن

کاروانی که جلمو کیشی بی لوگنی نه زهلی/دهستنووس، ۲۲

حافظ:

کاروانی که بود بدر قهش حفظ خدا

بتجمل بنشیند بجلالت برود /دیوان حافظ، قاسم غنی، ۱۵۰

نهم بهیته ی موخلیس وهرگیرانی بهیته که ی حافظه له گه ل هندی دهسکاری، واتا: وهرگیرانی وشه به وشه نییه.

موخلیس:

مه پرسه که عبه و بتخانه نه ی شیخ

ته هارت گهر نه بی نابی به عیسمت /دهستنووس، ۱۳۶

حافظ:

چون طهارت نه بود که عبه و بتخانه یکیست

نه بود خیر در ان خانه که عصمت نه بود /دیوان حافظ، لیمووهی، ۹۷

موخلیس به گشتی بهیته که ی حافظی وهرگیراوه و هندی وشه ی زیادی خستوته ناویه وه، موخلیس بهیته که ی به نه ری دهستپیکردووه، به لام لای حافظ نه رییه، سه ره پای نه ممش موخلیس له خوییه وه وشه ی (شیخ)ی بۆ داناوه.

موخلیس:

جین و نینسان و مه له ک جومله نه باتات و جه ماد

کائینات هرچی همه بهر دهی نه زکاری ته به /دهستنووس، ۵

حافظ:

نه بتنها حیوانات و جمادات و نبات

هرچه در عالم امر است بفرمان تو باد/دیوان حافظ، لیمودهی، ۹۵

موخلیس نهم بهیتهی حافظی و مرگیراوه و (جین و ئینسان و مهلهك) پشی
خستوته سهری وزیاتر روونی کردوتهوه، هرچهنده حافظ بهگشتی باسی هموو
بوونهورانی کردوه (هرچه در عالم امر).

موخلیس:

رهختی خوت راکیشه مهیخانه نهگمر فوربت دهوی

رؤز و شهو تهی ناکرئ بی لئوی جامی زهرنیگار/دهستنوس، ۱

حافظ:

حا لیا مصلحت وقت در ان میبینم

که گشم رخت به میخانه و خوش بنشینم/دیوان حافظ، لیمودهی، ۲۱۱

بهدهستکارهکی کهمهوه موخلیس بهیتهکهی و مرگیراوه و لهواتای گشتیدا پهك
دمگرنهوه، بهلام بهشی دووهمی بهیتهکهی موخلیس پهپوهندی به نیوه بهیتی دووهمی
حافظهوه نیبه.

موخلیس:

با مودعی نهزانی نهسراری عیشق و مهستی

لهو جههله باهمین بمرئ له خود پهمرستی

گهرچی نهخوشی عیشقی شهکوا مهکه له عیشقت

خوشتره دهردی پاران سهدجار له تهندروستی

مهواره علیم و هزلت بگره تهریقی رهندی

دهلوی بگهی بهگمنجت تیکه لهلاتی هستی

بنواره سؤقی باده و مردمگری چند بهگمرمی

دامنی جهنده کورته، جهنده درنزه دستی

دل مستی گمر تۆ موخلیس نابئ ئمنیسی غم بی
تۆ سر بلندی عیاشی ئورۆکه بۇچی پهستی/دستنوووس، ۲۰

حافظ،

با مدعی مگوئید اسرار عشق و مستی
تابیخیر بمررد در رنج خود پرستی
باضعف و تانوانی هم چون نسیم خوش باش
بیماری اندرین غم خوشتر ز تندروستی
تا فضل عقل بینی بی معرفت نشینی
یک نکته ات بگویم خود رامبین که رستی
صوفی پیاله پیم، سالی قرابه پرکن
ای کوته استینان تاکی دراز دستی
از راه دیده حافظ تا دیده زلف پستت

با لجمه سر بلندی شد پایمالی پستی/دیوان حافظ، لیموده، ۲۸۰

بهیتی یهکه می موخلیس ومرگیرانی بهیتی یکه می حافظه لگه ل هندی جیاوازی
که له جیاتی (بامدعی مگوئید) نووسیویه تی (باموده نه زانی)، بهیتی دووه می
موخلیس ومرگیران نییه تمنیا واتای گشتی بهیتی دووه می حافظی ومرگرتووه،
همروها بهیتی سنییه مییش بهم شیویه. بهیتی چوارهم ومرگیرانه لگه ل که می
دهسکاری بهتایبه تی له بهی پیکه می بهیته که دا که وشه ی (بنواره) ی بۆ زیاد کردووه،
بهلام بهیتی پینجه م ومرگیران نییه وتمنیا له واتادا هندی لیکچوونی لگه ل بهیتی
پینجه می حافظ همیه و وشه ی (سربلند، پست) لای موخلیس دووباره بۆتوه.

موخلیس،

له بۆ کوئ تۆ بهمهشت همروه ک حیکایهت
جهمالی حوری بۆ رووی تۆ کینایهت
له طیفه ی لیوکه مت ئمنفاسی عیسا

هسهی ناوی بهقا دهیکا رهوایمت
 چ عمترئکی دهداتن گول به عالم
 لهلای تو گمر لهبوئی بیتن رهوایمت
 نیگارا من کهوا صهیدی حمرهم بووم
 لهبرچی دهمکوژی وایی جینایمت
 تکاکارم بهراهر تافی نهبروت
 له دلمان بوچی ناکا هیج سرایمت
 لهتو وعدهی لپقا وهریگری همرکس
 بهدونیا و ناخرمت ناکا کیفایمت
 کهمس بو مهنزیلی لهیلا بجیتن
 بهریگا ناکهویتن بی هیدایمت
 خهپالی پهنگری رووتم لهدل دی
 لهدهست دۆزهخ نهمن ناکهم شیکایمت
 له نالین ناکهوی موخلیس همتا، نی
 بههاواری لهلای یار، پهک عینایمت/۲۸/۲۷

حافظ:

ای روضه بهشت زکویت حیکایتی
 شرح جمال حور ز رویت روایتی
 انفاس عیسی از لب لعلت لطیفه
 و آب خضر نوش دهانت کنایتی
 کی عطر سای مجلس روحانیان شدی
 گل را اگر نه بوی توکردی رعایتی
 در آرزوی خاک در دوست سوختیم
 یاد آور ای صبا که نکردی حمایتی
 بوی دل کباب من آفاق گرهت
 وین آتش درون بکند هم سرایتی

ای دل بهره‌دار دانش و دینت ز دست رفت
صد ماهه داشتی و نکردی کفایتی
در آتش از خیال رخس دست میبند
ساقی بیا که نیست ز دوزخ شکایتی
دانی مراد (حافظ) ازین آه و ناله چیست

از تو کرشمه و زخسرو عنایتی/دیوان حافظ، لیمودهی، ۲۲۱

نم غمزه‌له‌ی موخلیس در بزرگترین غمزه‌له که پیروندی به غمزه‌له‌گانی حافظ‌زوه
همین و به‌شی همره زور و مرگ‌پرابی. هندی‌نیکیش واتای گشتی و مرگ‌تووه و له
سمره‌مان سمروای فارسیه‌که دایرشت‌تووه. بهیتی په‌که‌م و دووه‌می موخلیس
و مرگ‌پرابی همان به‌پته فارسیه‌گانی حافظ‌زوه و به‌شی دووه‌می بهیتی سینه‌می موخلیس
و مرگ‌پرابی همان به‌شی حافظ‌زوه و له‌به‌شی په‌که‌می به‌پته‌که‌دا توژی دمسکاری کردووه
و له‌جیاتی (مجلس روحانیان) کردووه‌تیه (گول به عالم). له‌به‌یتی جوارم‌دا
موخلیس هندی واتاکه‌ی و مرگ‌تووه و مرگ‌پرابی نیبه. بهیتی پینجه‌م سمره‌به‌خویه و
ته‌نیا له‌وشه‌ی (سرایت) هاوبه‌شی همه و سمرواکه‌ی پی ریک‌خستووه، بهیتی شه‌شم
سمره‌به‌خویه و ته‌نیا وشه‌ی (کیفایت)ی و مرگ‌تووه. بهیتی حفته‌م سمره‌به‌خویه
به‌یتی هه‌شتم و مرگ‌پرابی له‌گه‌ل توژی لادان. بهیتی نوبه‌می موخلیس ده‌می
و مرگ‌پرابی به‌پته‌که‌ی حافظ‌زوه له‌گه‌ل دمسکاریه‌کی که‌م و موخلیس له‌جیاتی نازناوی
(حافظ) نازناوی خوی (مخلص)ی به‌کاره‌یناوه و وشه‌ی (خسرو)ی پشتگویی خستووه.

موخلیس،

له‌م شوینده‌ی که گم‌دا جاوه جه‌لال و مردم‌گن

گم‌ر دلا تو له‌گم‌دایی په‌که‌مین بی چ ده‌بی

که نه‌توو تالیبی یاری له‌سمروما‌ل و مردم‌ر

پار نه‌گم‌ر بوو به‌سما‌ر، پار گم‌ن‌بوو با چ نه‌بی/ده‌ست‌نووس، ۱۳۲

حافظ:

در مقامی که صدارت به فقیران بخشند

چشم دارم که بچاه از همه افزون باشی

در ره منزل لیلی که خطر هاست بجان

شرط اول قدم آنست که معنون باشی/دیوان حافظ، لیموده، ۳۷

بهشی بهگه می بهیتی بهگه می موخلیس و مرگیرانی همان بهیتی حافظه و به لام
بهشی دووه می بهیته که واتای بهیته که حافظی و مرگرتووه و دمسکاری کردووه.
موخلیس له بهیتی دووه مدا ته نیا هندی واتای بهیتی دووه می حافظی و مرگرتووه و
موخلیس له خافز زیاتر داهینانی کردووه و داوای نهوهی دمکات که عاشق دهبی له سر
و مالی خوئی خوشبئی نه گهر یاری بوئی. بؤچوونه که می موخلیس له م بهیته
محوپیه وه نریکه که دهئی:

که رۇحم تیگه می تو حمز به دمرچوونی دمکه می دمرچوو

دهبی عاشق که دی بیزاره یاری، بی برؤ پروا/دیوانی محوی، ۳۵

موخلیس:

همرچمنده گمنجی بؤچی مغروری

چاکه عاشق نی بؤیه معزووری

دووریه له عاشق دیوانه می عیشه

تؤ دوستی عقلی، پیویسته دووری

جیی مهستی عیشه نهو سهرابهرده

تؤ مهستی باده می ناوی نمنگووری

لیوی بهبار و رووی زمعهمرانی

بؤ عاشق دمدن دموای رمنجووری /دمستنووس، ۱۸

حافظ:

ای که دایم به خویش مفروری
گر ترا عیشق نیست معزوری
گر د دیوانگان عشق مگرد
که به عقل عقیده مشهوری
مست عشق نیست در سر تو
رو که تو مستی آب انگوری
روی زرد است و آه درد آلود

عاشقانرا گواهی رنجوری/دیوان حافظ، لیمودهی، ۲۷۸

بهیتی به‌گه‌می موخلیس و مرگیرانی به‌پته‌گه‌ی حافظه له‌گه‌ل تۆزی ده‌سکاری، چونکه موخلیس به‌پته‌گه‌ی به‌پرس‌سیار دست پیده‌گات و که‌چی لای حافظ خه‌بهره. له‌به‌یتی دووه‌دا موخلیس واتای گشتی به‌یتی دووه‌می حافظی و مرگرتووه و بیرۆکه‌ی خوشی خستۆته سهری. نیوه‌ی به‌گه‌می به‌یتی سییه‌می موخلیس به‌یوه‌ندی به حافظه‌وه نییه و ته‌نیا نیوه‌ی دووه‌می به‌پته‌گه و مرگیرانی نیوه‌ی دووه‌می به‌یتی سییه‌می حافظه. به‌یتی چواره‌م و مرگیرانه له‌گه‌ل تۆزی ده‌سکاری که برپتیه له‌وه‌ی موخلیس ده‌لی (ده‌وای رنجووری) که‌چی لای حافظ (گواه رنجوری) په که به‌هوتای شاه‌پتیی رنجووری دیت.

موخلیس:

کَیْیه نهورۆکه له مه‌خانه مه‌قامیکی هه‌بی
وه‌گو جه‌مشید به‌خسوس‌ی ده‌م و جامیکی هه‌بی
چاوهرنی بادی سه‌بان جه‌ند دلی هه‌روه‌ک دلی من
به‌لگو نه‌و ده‌فه‌یه یار بی‌ت و په‌یامیکی هه‌بی
گه‌ر غه‌ریه‌ی غه‌ره‌زی پێک بی له‌لای تو چ ده‌بی
تۆنه‌بی کن هه‌یه له‌وشاره که‌نامه‌یکی هه‌بی
نابن بر‌وا له‌ده‌رت موخلیسی هینده به نه‌مه‌ک
ده‌بی شاه‌ی وه‌گو تۆ کۆنه غولامیکی هه‌بیده‌ست‌نوس، ۲۸۰

حافظ:

ای که در گوی خرابات مقامی داری

جم وقت خودی، اردست بجای داری

ای صبا سوختگان بر سر ره منتظرند

اگر از یار سفر کرده پیامی داری

گامی از میطلبد از تو غریبی چه شود

توتی امروز درین شهر که نامی داری

بس دعای سحر ت حارس جان خواهد بود

تو که چون حافظ شبخیز غلامی داری/دیوان حافظ، لیموده، ۲۷۸-۲۷۹

موخلیس له بهیتی په که مدا سهرتا به پرسیار دهستی پتکردووه، به لام لای حافظ به بانگ کردن دست پندمگا، جگه له مه موخلیس بهیتی په که می حافظی و مرگیراوه له گه لادانیکی که له بهشی دووه می بهیته که دا، همروها بهیتی دووه و مرگیرانه به دستکاریه و له بهشی په که میدا موخلیس (همروهک دلی من) ی بو زیاد کردووه. بهیتی سینی می و مرگیرانیکی ده فاودهی فارسیه که به، به لام له بهیتی چوارمدا موخلیس به دستکاریه بهیتی چوارمی حافظی و مرگیراوه و له جیاتی نازناوی (حافظ) نازناوی خوئی (مخلص) ی به کارهیناوه و بهشی په که می بهیته که هینده به فارسیه که ناحیت.

((قونای و مرگرتنی و اتا))

لیردها موخلیس به هندی بهیتی حافظ کاریگر بووه و واتاکه ی به گشتی و مرگرتووه و به کوردیه کی رهوان دایرشتوتوه، نه مهش له چند بهیتی که زیاتر نییه، چونکه موخلیس له قونای و مرگیرانیش سوودی له و مرگرتنی و اتا و مرگرتووه و له شوینی خویدا ناماژمیان بوکراوه. لیله به دواوه چند نمونه په که له و مرگرتنی و اتا تو مارده گرین:

موخلیس:

میجراب و تالی نمبرۆت معبهدی نههلی عیشه

بئی خۆشه دڻ نوۆزی لهو جڤیه دابهستی/دمستنوس، ۲

حافظ:

در کعبه کوی تو هر آن کس که در ابد

از قبله ابروی تو در عین نمازست/دیوان حافظ/۳۵

لهم بهیتمدا موخلیس واتای بهیتمکه‌ی حافظ‌ی و مرگرتووه و به‌گوردبیه‌کی رهوان
کردوو بهیتمه شاعر له‌گه‌ل توۆزی دمسکاری که نوۆزکردنی دله لهو که‌عبه‌یهدا.

موخلیس:

مه‌سجید و دڤر و کلیسا هموو جڤی عاشقیه

جی ههیه نه‌مقش و نیگار و دهر و دیواری تمه /دمستنوس، ۵

حافظ:

در عشق خانقاه و خرابات فرق نیست

هرجا که هست پر توی روی حبیب هست

انجا که کاری صومعه را جلوه میدهند

ناقوس و دڤر و راهب و نام صلیب هست/دیوان حافظ، نیموده‌ی، ۵۱

لیکچوون له‌نیوان بهیتمکه‌ی موخلیس و دوو بهیتمکه‌ی حافظ‌دا ههیه و موخلیس
واتای گشتیی و مرگرتووه و به دمسکاریه‌وه دایرشتۆته‌وه و له‌جیاتی (خانقاه و خرابات)
هه‌ستاوه (مه‌سجید و کلیسا) ی به‌کاره‌یناوه که له واتادا له‌یه‌کدی دوور نین.*
که‌وابوو هه‌ردووکیان به‌ره‌و بیرۆکه‌ی په‌کڤتی عه‌شق یاخود په‌کڤتی ناینه‌کان
چوونه و له‌روخساریشدا (عاشق، مه‌عشوق، مه‌سجید، دڤر، کلیسا) دووباره بوته‌وه
له‌گه‌ل هه‌ندی جیاوازی له دهر بریند * هه‌رله‌بارهی په‌کیه‌تی ناینه‌کانه‌وه بابا تاهر
ده‌لڤت:

کنشت و کعبه‌و بتخانمو دڤر سرای خالی از دلیر نزنوند/د.بابا‌تاهر/۶ = *

هروهها نیبن عمرهیی دهئیت:

لقد صار قلبی قابلاکل صوره فمرعی لفرلان و دیرلرهبان
و بیت لاوئان و کعبه طائف و الواح توراه و مصحف قران

ترجمان الاشواق، ابن عربی، بیروت، ص ۴۲

موخلیس:

میحراب و تاقی ئمبرؤت مععبدی ئههلی عیشته

پئی خوْشه دل نوئزی لهو جئیه دابهستی/دهستنووس، ۲۰

حافظ:

نماز درخم آن ابروان محرابی

کسی کند که بخون جگر طهارت کرد/دیوان حافظ، لیمودی، ۸۱

بهیتهکهی موخلیس له شوئینکی دیکهش دووبارمبوئتهوه، بهلام بهیومندی لهگهئ
ئم بهیتهی حافظیش همیه و واتا گشتیهکهی و مرگرتووه و همدوو بهیتهکهی حافظ و
موخلیس باسی نوئزی عهشقی خوابی دمکن و وشهکان زؤر خوازهن.

موخلیس:

بئ خمبهر بؤچی وهما بئ خمبهری

سقفهری گهرچی بهزاهر حمزهری

کؤشئینکی بکه تاپئت ئهکری

پسهری ئهورؤ، سبهئنی پدهری

نمبئ نازت نه به زئپر و نه بهزبو

تؤ بهدل معدهنی زئپر و زهبری /دهستنووس، ۲۲

حافظ:

ای بیخبر بکوش که صاحب خیر شوی

تا راهر و نباشی کی راهر شوی

در مکتب حقایق پیش ادیب عشق

هان ای پسر بگوش که روزی پسر شوی

بنیاد هستی تو جو زهر و زهر شود

در دل ملار هیچ جو زهر و زهر شوی / دیوان حافظ، لیموده، ۲۷۲

موخلیس له بهیتی په‌گمدا تمنیا هندی واتای له‌بهیتی په‌گمی حافظ و مرگرتووه
و به دسکاریپه‌وه نووسیویته‌وه. بهیتی دووه‌می موخلیس و مرگیرانی بهشی دووه‌می
بهیتی دووه‌می حافظه و هیچ سوودی له‌بهشی په‌گمی به‌ته‌که و مرگرتووه.
له‌سنیه‌دا موخلیس واتای گشتی بهیتی سنییه‌می حافظی و مرگرتووه و به‌هندی
دسکاریپه‌وه و مرگیراوه و هونیویته‌وه.

((موخلیس و شاعیره عه‌ره‌به‌گان))

نهم جو‌ره هله‌سنگاندنه شیعریه پنی ده‌گوتری (به‌راوردکاری)، نهمه چهند
مهرجیکی تابه‌تی همیه که‌ده‌بی له همدوو به‌ره‌مه‌که هاتنه دی. له‌وانه‌ش لایه‌نی
میژوو‌پیه. همدوو نه‌ته‌وه‌ی کورد و عه‌ره‌ب له‌سه‌ره‌تای په‌یدا‌بوونی نی‌سلاموه
په‌وه‌ندی میژوو‌پیان به‌په‌کلپه‌وه هه‌بووه و کورد همر زوو موسلمان بووه و له‌زور
باردا میژووی کورد تی‌که‌لی میژووی عه‌ره‌ب بووه، له‌وانه‌ش لایه‌نه نه‌ده‌بیه‌که‌ی.
له‌به‌ره‌نه‌وه‌ی روشن‌بیری عه‌ره‌بی به‌سه‌ر روشن‌بیری کوردا زال بووه چونکه زمانی
عه‌ره‌بی زمانی ده‌سه‌لاتار بووه و کوردیش ژیر ده‌سه‌ بووه بو‌په لایه‌نه نه‌ده‌بیه‌که‌ی
هندی کاریگه‌ری نه‌ده‌بی عه‌ره‌بی به‌سه‌ره‌ومیه.

هه‌روه‌ها مهرجیکی دیکه‌ی به‌راوردکاری جیاوازی زمان و کارتیکردنی نه‌وه زمانیه
له‌سه‌ر زمان و نه‌ده‌بیکی دیکه‌دا. زمانی کوردی و عه‌ره‌بی جودان و له‌رنگه‌ی ناپنیه‌وه
کاریگه‌ری به‌سه‌ر زمان و نه‌ده‌بی کوردا هه‌بووه و خویندنی نه‌وه سه‌رده‌م له
جو‌جرگان به‌ زمانی عه‌ره‌بی بووه، نه‌وه‌کارتیکردنه‌ش له‌وه‌که‌مه‌له‌ وشه و زاراویه
ده‌رده‌که‌وی که‌ جو‌ونه‌ته‌ ناو زمانی نووسینی کو‌نی کوردیه‌وه. نه‌مه‌ش تمنیا کوردی
نه‌گرتو‌ته‌وه به‌لکو هه‌موو نه‌وه میله‌تانه‌ی گرتو‌ته‌وه که‌ عه‌ره‌ب نه‌بوون.

هیچ شاعری کۆنی کورد نهبوووه که له حوجره نهیخویندیی و زانیاریه کهی نیسلامی و عمرهبی نهبوووی، بهم پتیه شاعیره عمره بهکان به پلهی دووهم کاریان له شاعرانی کورد کردوووه.

لهبهرتهوهی هزر و رۆشنیری میلهتهی کورد لهگهله میلهتهی عمره بهک بووه و تارادیهک چون یهک بیریان کردۆتهوه، بۆیه مهرج نییه موخلیس کاریگهری نهو ههموو شاعرانهی لهسه ربوووی و زۆر ناساییه که وهکو یهک بیریان کردبیتهوه (تواردا لخواگر).

نیستاش موخلیس لهگهله ههندی شاعیر سووقی عمره بهراورد دهگرئ و پلهی کاریگهریه که دهستنیشان دهگرئت.

موخلیس و رابعه‌ی عهده‌وییه^(*)

همرچمنده رابعه دیوانی شیعیری سمره‌خوی نییه، به‌لام له‌سهرچاوه کۆنه‌کان
شیعرمکانی بلاوکرانه‌تموه‌وجاروباریش تیکه‌لی شیعیری دیکه‌بووه.

موخلیس:

مەیلی و سەلی یار منی خستە قەمەس

بەیی نەهیشتم تاقەت و سەبر و هەموس

غەیری فکری تۆ له قەلبم دا نییه

رۆژ و شەو دێت دەچی فکری چ کەس

حیثما کنت اشاهد حسنة

فەو محرابی الیة قبلیتی

قد هجرت الخلق جمعا ارتجی

منك وصلا فهو الصی منیتی/الشعر الصوایی، عدنان حسین العوادی، ۱۳۷

یارمکه‌ی هەردووکیان ئاسایی نییه و خودایه، چونکه لای موخلیس هەموو دلی
داگرتوو و لای رابعه بووته میحرابی کرنوش بردن و هەردووکیان له عەشقی خودا
له‌کۆمه‌ل دابراون و جگه له‌و هیجیان ناوی.

(*) سالی له‌دایکبوونی دیارنییه و له ۱۸۵ ک مردوو، سه‌ره‌تا گۆزانی بیژبووه و پاشان تۆبه‌ی
کردوو و وازی له‌دوونیا هیناره‌و به‌ره‌و عەشقی خوایی چوووه له‌قورس نیژاره. طبقات
الاولیاء، ص ۴۰۸.

موخلیس و شافیعی^(۱)

موخلیس،

دمروا ومکو خهو وصلّ و فراق و همموو (اضداد)
دونیا چ سہباتیکی نیبہ شیرن و تالی

شافیعی،

ولاجزع لحدثة اللیالی

فما لحوادث الدنيا بقاء / دیوان الشافیعی، ۷۵

ولاحزن یدوم ولا سرور

ولا بؤس علیک ولا رخاء / د. الشافیعی/ ۱۶

موخلیس واتای ہمدوویہمتہکے شافیعی و مرگرتووه و نیوہی دووہمی ہمدوو
بہمتہکان بہمہکدی دمجن و ورگپرانیکی بہدمسکاریہ.

موخلیس،

ہمرگمسی واتن بگا شمرع و تمریقت لیک جودان

خوی بہ نینسان چون دہزانی؟ با بچیتہ ناو کمران

شافیعی،

فقیہا و صوفیا لکن لیس واحدا

فأنتی و حق الله ایاک انصح / دیوان الشافیعی، ۲۴

ہمدووکیان لہو باومرن کہ زانای و صوفیاتی لیک جودا نین و پیکہوہ ناپینی
نیسلام تہواو دمکن و ومکو شیر و خمتی ہارہی کانزان.

(۱) ناوی محمد مدی کوری نیدرہسہ لہ ۱۵۰ کلہ شاری غززہ لہ دایکبوروہ، رابہری مزہبی شافیعیہ، لہ ۲۰۴ ک لہ میسر لہ شاری فوستات و وفاتی کردوہ. دیوان الامام الشافیعی، محمد عقیف الزعی، ص ۵.

موخلیس،

همرچی دُجن غم و شادی شهو و رُوژ
لای خودا دئی، بیی رها به، دمنگ مکه

شافعی،

دع الایام تفعل ما تشاء

وطلب نفسا اذا حکم القضاء / دیوان الشافعی، ۱۵

بهیتهکهی موخلیس و مرگیرانی بهیتهکهی شافعییه و بهدمسکارییهوه و اتا کهی
تهواو و مرگرتووه.

موخلیس،

همرچی خوا بوی ناشکرا کردی بهجاو یا خوله خهو
هر لهلای خوت بایمینی، مهیخهه سر زار و دمو

شافعی،

اذا المرء الاشی سره بلسانه

ولام علیه غيرة فهو احمق

اذا ضاق صدر المرء عن سر نفسه

فصدر الذي يستودع السر اضيق / دیوان الشافعی، ۱۵

بهیتهکهی موخلیس بهدوو بهیتهکهی شافعی دهچی و اتا گشتیهکهی
و مرگرتووه و به بهیتی هونیویهتییهوه و داوای به نهینی کردنی بههری خوابی بان
زانستی خوابی دمکات.

موخلیس،

فیکر نیو چوونه جهمننم هاته نیوخانهی خیال

دهرس و دهوری لیم مشهوشکرد غمی مال و منال

گهرچی خو زور زهحمته لمرکی و متن، کردومه من

زور موناپینه لمگن بهک، کهسی عیلم و کهسی مال

شافعی،

لا يدرك الحكمة من عمرة

يكدح في مصلحة الاهل

و لا ينال العلم الا فتي

خال من الافكار و الشغل / ديوان الشافعي، ٧١

جوڑه ليكچوونيك لهنيوان موخليس و شافعي هميه و همدووكيان باسى
ومرگرتنى زانست دهكمن كه دمبى دووربى له خميالى مان و مندال. نهام دوو بهيتهى
موخليس لهگهه سعهدى شيرازيش بهراورد كراوه و ناتوانين دوا بريار بلهين كه
كاريگمري كاميانى لهسهره.

موخلیس و حەللاج (*)

موخلیس:

روو له دێر و کلیسا که دهم تۆ سەبەبی
له هەموو شوێنەوه گەر تۆ نەپەرستم چ بگەم

حەللاج:

وای الارض تخلو منك حتى

تعالوا يطلبونك في السماء / دیوان الحلاج، ۸

حەللاج پێی وایه خودا له هەموو شوێنێکە (اینما تولوا فثم وجه الله)، کەواتە بەرەو یەکیتی بوون هەنگاوی ناوەبەلām موخلیس له یەکیتی بوونی حەللاج بەرەو یەکیتی ناپهنگان دەچێ و دەڵێ: خودایه که روو له دێر و کلیسا دهم بەدوای رووی تۆ دهمگەرم، چونکه تۆ تەنیا له مزگەوت نی و له هەموو شوێنێکی پەرۆز دای.

موخلیس:

هەرچی خوا بۆی ناشکرا کردی بەجاو یاخۆ له خەو

هەر له لای خۆت بایمینی، مەبەخره سەر زار و دەو

حەللاج:

من لم یصن سر مولاه و سیده

لم یامنوه علی الاسرار ما عاشا / دیوان الحلاج، ۴۱

سۆفی دهمگاته قوئاغیگی تاپمەتی، فێری زانستی خوایی دەبیت، بۆیه موخلیس داوای پاراستنی ئەو نەینیانه دهمگاته چونکه ئەوهی ناشکرای بکات تێدەچیت. موخلیس بەم

(*) ناوی حوسین کوری مەنسورە و له ۸۵۷ع له دایکبووه، هاتۆته بەغدا و ریازی سۆفیهیی خۆی بلاوکردۆتهوه، له ۹۲۲ع - ۳۰۹ک له سێداره دراره. دیوان الحلاج، د. مصطفی کامل الشیبی، ص ۱۱ - ۱۳.

بەیتەى ھەللاج كاریگەر بوو ھەداوای پاراستنى نەینىھ خواپىھەكان دەكات، كەچى
خۆى نە پپاراست و لەسەریاندا.

موخلىس:

كە وەعدەت دا كە من بمرم ئەتوو دئى

خەنى خۆشىمە وا نئیزىك وەفات بووم

ھەللاج:

ان الحبيب الذي يرضيه سفك دمي

دمي حلال لة في الحل و الحرم / دېوان الھلاج، ۸۶

ھەردووکیان لەو ھەمگەنمەو پەكدى كەپتیاں خۆشە بە دەستی یار بكووزرین، واتا:
لەپتیاو یار خۆیان بکەنە قوربانى. موخلىس تەنیا ئەم بىرۆكەپەى وەرگرتووھ.

موخلیس و شبلی^(*)

موخلیس:

تا خمریکی یادی تۆپم، هیچ کەسەم نایته یاد
موفسیدی حوب و وظایه، عالەمی کەون و فەساد

شبلی:

لەیس پەجری علی لسانی شینی

علم الله ذا سوی ذکرنا / دیوان ابی بکر الشبلی، ۱۱۷

هەردووکیان بەردەوام لە یادکردنەوهی خودا دان و هیچ شتیکی دیکەیان بەسەر
زار دانایی و بیر لە هیچی دیکە ناکەنەوه.

موخلیس:

خانەقا و مەیحانە هیچ فەقی نییە بۆ عاشقی

بۆ هەموو جێ رۆپووە ناسای نووری رووی حەبیب

شبلی:

هَلْما لَرانِي الوَجد انك حاضري

شەهتەك مەوجودا لێ كل مەكان / دیوان ابی بکر الشبلی، ۱۲۷

موخلیس بیرۆکەکی بەیتهکەکی شبلی وەرگرتوووە، زۆر جار ان ئەمە لای موخلیس
دوو بار مەبۆتەوه، کەواتە موخلیس باوهری بە یەکیتی بوونە ئیسلامیەکە و یەکیتی
ناینیە ئیسلامیەکە هەبوو، کەبیریتیە لەوهی خودا لە هەموو شوپنیکە بە بیچوونی و
ناینەکان هەموو هی خوان و ئیسلام هەموو ناینەکانی تیدا کۆپە.

(*) ناوی جەغفەری کۆری یونسەر بەدەلەفی کۆری جەحەر ناسراوە، لە سامەرا
لەدایکبووە لە ۹۴۶ ع مردوو، شبلی پەردەداری خەلیفە مرووفەقی عەباسی بوو.
دیوان ابی بکر الشبلی، ص ۳۵/۲۳.

موخلیس و ئیبن عەرەبى (۱)

موخلیس،

ھەرچى خوا بۆى ئاشكرا كوردى بەجاو پاخۇ لە خەو
ھەر لەلای خۆت بابمىن، مەپھەرە سەر زار و دەو

ئىبن عەرەبى:

نبة على السر و لاتفشة

فالبوح بالسر له مقت / ديوان ابن العربي، ۳۱

بەرزۆرى شاعىرە سۆھبەتكار ئەم بىرۆكەمە دووبارە دەگەنەو و داواى پاراستنى
نەئىنى عەشقى خوداى دەگەن، لە پەشتەر سەعدى شىرازى و حەللاجىش ھەمان
بۆجۈونىيان ھەبوو، جا دەشنى مۇخلىس لە يەكنى لەمانەى وەرگرتى.

موخلیس،

لەھەر جىگا تەجەللاگەر بكا پار

لەبۇ مۇخلىس دەبىتە كۆى توورم

ئىبن عەرەبى:

هو في الارض اله قادر

ومعى في كل وجه اينما/د.ابن عربى/۸۹

موخلىس باسى دەرگەموتنى پار (خودا) دەگا كە لە ھەموو شوئىنى ھەبە، دەشنى
ومرى گرتىنى و ھەروھە دەشنى لە قورئانى پىرۆزى وەرگرتىنى كەرۋوى خودا لە ھەموو
شوئىنى ھەبە ((اينما تولوا فثم وجه الله)) البقره، ۱۱۵

(*) ناوى محمدى كورى على كورى محمدى حالەمىيە، لەم نازناوانەى ھەبە (ابوبكر، محى
الدين، حاتمى، ابن عربى)، لە مەرسىيە نەندەلوس لە ۱۱۶۴/ك/۵۶۰ ع لەدايكېرۋە،
لە ۱۲۴۰/ك/۵۹۸ ع لەشام مردوۋە. التصرف الاسلامى، د.زكى مبارك، ص ۱۱۹.

موخلیس:

خانہقا و مہیخانہ ہیج ہمرقی نییہ بڑ عاشقی

بڑ ہموو جی رقییوہ ناساری نووری رووی حبیب

نیین عمرہبی:

فانظرة في شجر و انظرة في حجر

وانظرة في كل شيء ذلك الله / ديوان ابن عربي، ۲۱۶

موخلیس:

مہسجد و دیر و کلیسا ہموو جی عاشقیہ

جی ہمیہ نہفش و نیگار و دہرو دیواری تہیہ

روو لہ دیر و کلیسا کہ دہکم تۆ سہمیہ

لہ ہموو شوینہوہ گمر تۆ نہہمرستم ج بکہم

نیین عمرہبی:

لقد حار قلبي قابلا كل صورة

ہمرعی لغزلان و دیر لرهبان

وبیت لاوثان و کعبہ طائف

و الواح توراہ و مصحف قرآن / مقدمات في الشعر

السومري، طراد الكبيسي، ۹۲

موخلیس و نیین عمرہبی ہردووکیان لہ عشقی خودا نقوم بوونہ و خوۛشہویستی خواپی ناپنی نہوانہ، موخلیس بیروکھی بہیتہکھی نیین عمرہبی وەرگرتووہ لہگہل دہسکاریہکی کہم.

موخلیس:

مہستووری عیشقہ موخلیس گمرنا خودای تہعالا

ہنی داوہ ہمرجی عیلہہ بیخاتہ نووکی خامہ

نیین عمرہبی:

خصصت بعلم لم يخص بمثله

سواي من الرحمان ذي العرش و الكرسي / محي الدين ابن

عربي، عبدالعزیز سید الاہل، ۲۰۴

موخلیس بیروکھی بہتہ کہی نیبن عمر بی و مرگرتووه لہ گہل ہندی دسکاری،
موخلیس پی وایہ لمبر عشقہ خوابیگہی ناتوانی بوچوونہ زانستیگانہ دمربری
و عشقہ خوابیگہش بہرہ کی خوابیہ و بہشیکہ لہ زانستی خوابی (علم اللدنی)،
نیبن عمر بییش بہ ناشکرا دہلی خودا خوی زانستی (لدنی) پی بہ خشیوم و لہو
سردمدہا بہگہس نہ بہ خشاوہ جگہ لہو نہ بیت. گہواتہ موخلیس و نیبن عمر بی
ہمردوکیان خاومنی زانستی ناسابی و زانستی خوابین.

موخليس و شاعيره كلاسيكيه كاني كورد

هيچ شاعيرنك نيبه كه له نهدمبى پيش خوى پچرابى و شيعرى كه له شاعيرمگان ههست و هوشى گوش نه كردبى. موخليسش په كيكه لهو شاعيرانه و بهرهمى همدى له شاعيرمگانى بهر له خوى خوڼدووته وه كارپگمى نهوانى به سمرهوه دياره. چاكترين به لگه شمان بۇ نهمه گوته كاني خوڼه تى كه دهئى: "له دهه روبروى سالى ۱۹۲۰ كه نهوسا تهممنم بيست سالان بوو به ته واومتى شيعرى رېكم داناوه و به زورى بهرهمى نالى و سالى سنه و حاجى قادرم خوڼندو ته وه"^(۱). له جينگابهكى ديكه شدا دهئى (لهو شاعيرانه كه به دلمه و كارپان كردو ته سهر شيعيرمگانم بيخود و همدى و نالى و چهزين)ن^(۲).

جا نهم گوتانهى موخليس نه وه دهرده خه ن كه نه دمب په كه بهكى نه پچراوهمو خهرمانيكه همرپكه دى سوارهمپهكى ده خاته سهر و دهوله مهندى دهكات.

نابى نه وه مان له بير به چي ت كه به پيى قوتابخانهى فهرنسى بهراورد كردنى دووبه رههمى نه دمبى له پهك زماندا كارنكى بهراوردكارى نيبه و بهرامبه رپيه (موازنه)، به لام نهم كارهى كه من كردوومه به پيى قوتابخانهى نه مريكيه، چونكه لهو قوتابخانه پيدا جياوازى زمان مهرج نيبه بۇ ليكولينه وهى بهراوردكارى.

له لايهكى ديكه وه مهرج نيبه موخليس شيعرى نه وه هموو شاعيرانهى خوڼندبى ته وه و كارپگه رپيان به سمرپدا همبووين، به لكو دهش گه لى لهو ليكچوونانه بۇ ليكچوونى رو شنبيرى دهروربه ر بگه رپته وه.

منيش هاتووم جگه لهو شاعيرانهى كه موخليس خوى نامازمى پى كردووه، گه لى

(۱) جهلال مهولرود، شاعيرى دهشتى قهراج مهلا خهليل موخليس، بهيان ۱۱۲، ۱۹۸۵، ل ۳۴.

(۲) جهلال سنجاوى، مامزستا خهليل موخليس وه لامى چوار پرسپار ده داته وه، هاوكارى، ۱۹۷۴، ۲۳۲، ل ۶.

شاعری دیکه م هیناوه و لهگه‌ل شیعرمکانی موخلیس بهراوردم کردووه بهپئی میژووی
ژهانی نهو شاعرانه ریز بهندم گردوون و له بابا تاهیرهوه تاگو فانبع هاتووم.
له م بهراوردهدا جاری وا ههیه بهپته شیعرئیکی موخلیس لهگه‌ل چه‌ند شاعری
بهراوردگراوه و بهته‌واوی نازانری ئابا موخلیس کاریگه‌ری کامیانی بهسهره‌ومیه.
نیستاش وا لهو لاپه‌رانه‌ی که‌دادین به نموننه‌ی شیعرییه‌وه نه‌م لی‌کچوونه نیشان
دمدری. به‌گشتی نه‌م لی‌کچوونانه دمکه‌ونه خانه‌ی وهرگرتنی واتاوه و و‌مکو بهراورده
فارسیه‌که‌نیه که هه‌ندیکی وهرگپ‌رانیکی ته‌واوی شیعره فارسیه‌گان بی‌ت.

موخلیس و بابا تاهیری هه مه‌دانی

موخلیس،

عاشقی رۆژی ئەزه ل گه‌برو موسلمان و په‌هوود

وا له‌دەرگا به‌تمای خیا‌هت و دیداری ته‌به / ده‌ست‌نووسی/ ۱۰۲

بابا‌تاهیر:

ئەگەر مه‌ستانی مه‌ستیم ئەز ته ئیمان

ئەگەر بێ پاو و ده‌ستیم ئەز ته ئیمان

ئەگەر هیند و ئەگەر گه‌بر نەر موسلمان

به هەر میل‌هت که‌هه‌سه‌یتیم ئەز ته ئیمان / دیوانی بابا تاهیری

عورپان، وه‌حیدی ده‌ست‌گردی، ۲۸

هه‌ردوو به‌ته‌گان له‌جوار چێوه‌ی به‌کێتی ناپه‌گان ده‌خولێنه‌وه، موخلیس بێی
وايه گاور و موسلمان و جووله‌که له‌به‌رده‌رگای خودا جاوه‌روانی ديارى بينینی خودان،
به‌لام بابا‌تاهیر خوازيارى نيمانه له‌خواوه جا ج هیندوسی بێ پان گاور پان موسلمان.
هه‌روه‌ها موخلیس له‌ به‌یتێکی دیکه‌دا هه‌مان بۆ‌چوون دووباره ده‌کاته‌وه و له‌گه‌ڵ
بابا تاهیر پێیان وايه که مزگه‌وت و دێر و کلێسا هه‌موو جێگای خواپه‌رستين و شوێنى
په‌رۆزن، نه‌مه‌ش به‌ته‌گانه:

موخلیس،

مه‌سجید و دێر و کلێسا هه‌موو جێی عاشقیه

جی هه‌یه نه‌مقش و نیگار و ده‌رو دیواری ته‌به

بابا تاهیر:

که‌نیه‌ت و که‌عبه و به‌خانه و ده‌یر

سه‌رایى خالى از دوله‌ر نه‌زوونم‌ند / دیوانی بابا تاهیری عورپان

موخليس و نالى

موخليس:

بى خەبەر بۇجى وھا بى خەبەرى

سەفەرى گەرچى بەزاهىر خەزەرى

نالى:

دائىم لە خەزەردا سەفەرى بە لەوتەندا

غوربەت كەش و عاجز بە ئەگەر ئەھلى تەرىقى/دىۋانى نالى، ۳۶

ھەردووكيان باسى ژيانى مرۇف دەكەن كە دائىم نىيە و كاتىيە و ئەنجامەكەى بەرەو

نامۇى دەجىت، بەتابەتى سۆھبەگان زۆر ھەست بەم نامۇىيە دەكەن و دەيانەوئ

گيانيان بچىتەوہ جىھانى بالاي پيشووى.

موخليس:

دەستى خۇم دانا لەسەر رووم، لىۋى خۇم جوولاننەوہ

زالەمى سۆر ھەلگەر، ئەبىرۇى بزاوتن، يانى پۇخ

نالى:

گوتەم ئايا بە زارى خۇت دە پەرسى خالى زارى من

بىرۇى ھىنايە پەك وەك شەكلى لا پەغى كە بىزارم/دىۋانى نالى، ۳۷

موخليس بىرۇكەى بەيتەكەى نالى وەرگرتوۋە و بەشىۋەيەكى تازە دايرشتۇتەوہ،

ھەردووكيان لەبارەى زامانى ھىما دەدوئىن بەبىرۇ كە ئەگەر ھەردوۋ بىرۇپەكەى بىنەوہ

پەك شىۋەى (لا) وەردەگرن، واتا: نا رازىبوونى پار.

موخليس:

غەۋاسى ھىكرى موخليس دور دىننە دەر لەدەريا

كەپارى وەك نەبىتن، دانىشە وەك خەمۇشان

نالی،

عومرئکه به میزانی نهدب توحفه هرؤشم

زؤرم گوت و گس تی نهگمی نیسته خه مؤشم / دیوانی نالی، ۲۸۰

موخلیس هزری بهیته کهی نالی و مرگرتووه نهویش نه بوونی خوینهری شیعره
له سردهمی نالیدا، وادیاره له سردهمی موخلیسیش هرر و ابووه.

موخلیس:

بهوردی هرکهسن بیّت و تهماشای شیعی موخلیس کا

چ بهیتیکی له کوردیدا به شیعی شاعران نادا

نالی،

نالیا نهم غمزله تازه که تازمت گوتووه

به دووسمد مهسنهوی^(*) پولوبیی^(**) لوبایی نادم / دیوانی نالی، ۲۰۸

- ههر دووکیان شانازی به شیعی خویمان دهکهن، موخلیس و هکو نالی پی وایه له
شیعی کوردیدا هیج شیعی ناگاته شیعرهکانی نهو، به لام نالی نهک هرر به شیعی
کوردی نادا به لکو به شیعی فارسیشی ناگؤریتهوه.

موخلیس:

همتا تۆ ناشنامان بووی، ههموو گس ناشنامان بوو

بهیی لوتفی توو وا له دونیا لهمن بیزاره نهوورؤکه

نالی،

همتا تۆم ناشنا بووی، ناشنام بوون

نهمیستا موو به مووم نهغیاره بی تۆ / دیوانی نالی، ۲۸۲

(*) مهسنهوی: دیوانی شیعی مهولانای رزمیه که له ۱۲۷۳ ع مردووه. تیکستی نهدهیی
کوردی، د. محمد نوری عارف، ل ۱۵

(**) کتبی (سیف الدین امودی) به و له ۱۲۳۴ ع مردووه. تیکستی نهدهیی کوردی، د.
محمد نوری عارف، ل ۱۵.

موخلیس به ته‌واوی کاریگه‌ری به پته‌که‌ی نالی پیوه دیاره و به شیوازی خوئی
دووباره به پته‌که‌ی هۆنیومه‌وه.

موخلیس:

نهم لاهه گو له‌ولاهه، تهماشاکه چ لاهه

وهستاوه، نهموند خاوه، ده‌لیی خاوه، روواوه

نالی،

له‌ولایکه له‌ولاهه به‌نهم لاهه کشاوه

یا یاسمه‌نی خاوه به‌رووی رۆژدا رۆژه / دیوانی نالی، ۵۲۰

موخلیس نه‌ک همر له‌رووی واتاوه چاولیکه‌ری نالی کردۆته‌وه، به‌تکو له‌رووی
روخسارپش له‌سهر ههمان کیش و سه‌روای به‌پته‌که‌ی نالییه و چه‌ند وشه‌به‌کی وه‌کو
(لاه، له‌ولاه، خاوه) دووباره کردۆته‌وه.

موخلیس:

سه‌یری سه‌حراکه چ رنگینه وه‌کو هه‌سلی به‌هار

هه‌تره هه‌تره چک چکه‌ی، خووناوی دوو‌جاوی منه

نالی،

هه‌رحۆکه و جه‌نگینی که‌وا سوور و سوهرین

جه‌یی جه‌وشنی گریانی منه و خوینه رۆژه / دیوانی نالی، ۵۲۱

موخلیس هه‌زی به‌پته‌که‌ی نالی وه‌رگرتوه که رۆانی خوینی شاعیره و له‌پۆته‌به‌کی
نایاب و مؤسیقا نامیز دایرشتۆته‌وه. به‌تابه‌تی نیوه به‌یتی دوومه‌ی خاوه‌نی ریتمیکی
بالایه و وشه‌کانی زۆر گونجان له‌گه‌ل یه‌کدی.

موخلیس و سالم

موخلیس:

بهجامی زمر نیگار سالی و مره پهندی لهمن بیهه
سهحمر گاهان بکه پهرهیز لهتری دل برینداران

سالم:

له ههناسهی منی مفرلوومی غهریب
خۆت بهارنزه لهوهختی سهحمر / دیوانی سالم، ۲۳

خۆپاراستنی یار لهپارانهوهی بهانیان دووباره بۆتهوه و نیوه بهیتی دووهمی
موخلیس به بهیتهکهی سالم دهچیت.

موخلیس:

موخلیسی بیکهس شهیدی عیشه دهستی لی مهدهن
خوونی گهش بۆ رۆزی دمعا شاهد و نیشانه

سالم:

که فهن بهراهنم بیت و مهشۆن زهخمم وهسیهت بی
بهخۆین ئالوده ئازادن لهمهحشردا شههینت/دیوانی سالم، ۸۹
ههردووکیان باسی شهیدبوونی عاشق دهکن له عهشقا شههیدیش شوستنی
ناوی چونکه خۆینهکهی شایهتی شهیدبوونیهتی. بهیتهکهی موخلیس ههمان
بهیتهکهی ساله و بهدارشتنیککی دیکهوه.

موخلیس:

جین و نینسان و مهلهك جومله نهباتات و جهماد
کائینات ههرحی ههیه پردهمی لهزکاری تهیه

سالم،

ئىنىس و جىن موعتىرهقى قودىرتى حەققىن بە پەققىن
(ھەمە در زگر و مناجات و قىامند و قەود)

ھەردوو بەيتەگە باسى زىكر كوردنى مرؤف و جنۆكە دەكەن، بەلام بەيتەكەى
موخلىس گشتگرترە و ھەموو بوونەومەرى گرتۆتەوھە ((وان من شيء الا يسبح بحمده
ولكن لاتفقهون تسبيحهم)) الاسراء/ ۲۱، دەشئ لىكچوونەكەيان بۆ بەكبوونى رۆشنبىريان
بگەرپتەوھە كە رۆشنبىرىيەكى نىسلامى بووھ.

موخلىس،

ئەوا دەستى لەنىو دەستى نىگارى خۇپەتتى ھەركەس
منى بىكەس نەبى دەستم خراوھ دەست غەمان دىسان

سالم،

ئەبەدوھك من غەمىش ساحبب وھفایە
رەقق و ھەمدەمى دىرىنە بى تۆ / دىوانى سالم، ۱۱۲
لەبەر ئەوھى پار دلى رەققە بەرامبەر عاشق، بۆيە عاشق ھەمىشە لەگەن خەم
ھاودەمە و كۆنن لەگەن پەكدى.

موخلىس،

ئەگەر ھەر موو زمانىكى ھەبىتن
لەدمردى عىشقى تۆ بەستە زمانم

سالم،

وھفا ناكە لەگەن من موومىانى من سەرى پەك موو
ئەگەر ھەرموو زەبائى بېت و دەرگا ھەر زەبان موومى
/ دىوانى سالم، ۱۵۵

ئەم وینە شىعەرىيە كە ھەر موونىك بېيتە زمانىك وینەيەكى سواوى كۆنە و لە
ئەدەبىياتى فارسىيەوھە ھاتۆتە ناو كورد. موخلىسىش ئەم وینەيەكى دووبار كوردۆتەوھە،
جا ج لە سالى وەرگرتىن پان لەشاعەرىكى دىكە، كورد پان غەبىرى كورد.

موخلىس و مەلا ۋە سمان

موخلىس،

مىجراب و تاقى ئىمېرۆت مەعبەدى ئەھلى عىشقە

بېيى خۇشە دىن نوۋىزى لەو جېيە داببەستى/دەستنووس، ۲

مەلاۋسمان،

سۆلى نىيە مۇزگان جېيە ۋە ستاۋە لەمىجراب

ناخ شۇرشى چاۋ خانى برۆى كرده موسەللا/دىۋانى مەلا ۋە سمان، ۱۸

ھەردوو بەيتەكە مىجرابى برۆى يارىان كىردۆتە جىگەى دا بەستنى نوۋىز، بەلام
نەو يارە پارىكى دۇنيابى نىيە و پارىكى گىيانى سۇفيانەيە، چونكە ئەو عەشقەى
ئەوان مەبەستىانە عەشقىكى حەقىقىيە و مەجازى نىيە.

موخلىس،

ئەو شەۋە كەون و مەگان عالمى مولك و مەلەكوت

بەك بەيەك جوملە بەجوملە، وا سەنا خوانى توۋە

مەلاۋسمان،

شەۋەت و من و بادى سەبا غەمزە دەجۋوتىن

سەياحى فەزاي عالمى مولك و مەلەكوتىن دىۋانى مەلاۋسمان، ۱۹

ھەردووكيان باسى شەۋى ميعراج دىمەن كە ئەھلى جىھان و ئاسمانەكان ھەموو لە
ستايشى زاتى (مەھمەد)دان، موخلىس چەند ۋە شەيەكى لە بەيتەكەى مەلا ۋە سمان
دووبارە كىردۆتەۋە ۋەكو (شەۋ، عالمى مولك و مەلەكوت).

موخلیس:

عاشقی رۆژی نەزە ل گەبرو موسلمان و پەهوود

وا لەدەرگا بەتەمای خیلەمت و دیداری تەبە / دەستنووسی/ ۱۰۲

مەلاوسمان،

موسلمان مەجووس روو لەرووت گەن

سوحوف باوێتە ئاتەش پووری تەرسا / دیوانی مەلا وسمان، ۲۶

بەیتەکان لە جوارچێوەی پەکییتی ناپنەکاندان، ئەم بەیتە ی موخلیس لەگەڵ چەند شاعریکی دیکەش بەراورد و بەرامبەری گراوه و ناتوانی پێداگری بکەیت کە لە کامیانی وەرگرتوو، یاخود نایا بیرۆکە بەیتەکە وەرگراوه یان هەلقولایە روئینبیری خودی شاعیرە؟

موخلیس:

و معزی وهك ناگر لەدەم دێتە دەری

قەلبی ساردی کاری ئی ناگا لەهیب

مەلاوسمان،

لەوشکی گەللەتە واعیز هەمیشە

دەهەن پارای و معز و سینە خالی / دیوانی مەلاوسمان، ۲۴

هەردووکیان باسی نامۆزگاری کردنی نامۆزگاریکەری دلرەق و زمان لووس دەکەن، و معزەکانی گەرمە و کار لە دلی ساردی خۆی ناگا جا چۆن کار لەخەلکی دەکات؟ موخلیس بیرۆکەکە ی وەرگرتوو و بە شیوازی خۆی بەیتەکە ی هۆنیوتەوه.

موخلیس و کوردی

موخلیس:

هەرچمنده که موخلیس به نهماکت ئەدوێتن
ئەو رانی بابە ئەبەدا رتی غمە نادا

کوردی:

ئەي دڵ بەتەمەي رەحمی ئەيار، نا بەلەدی بۆ چ
کەي رەحمی ئەدلدا بۆوه ئەو رانی بابە/د.کوردی/٤٤
موخلیس لەرووی روخسارمۆه دەستەواژەي (ئەو رانی بابە) ي وەرگرتووه، لەرووی
ناوەرۆکیشەووە باسی بێ رەحمی یاری وەرگرتووه بەشیۆزێکی تازە بەپتەگەي
هۆنیۆتەووە.

موخلیس

گەرچی زاھەر هەینەتێکی رووت و نابووتم هەبە
گەر خریدارم هەبیتن، قووت و یاقووتم هەبە

کوردی:

دوو یاقووت دەبارێ ئەم کەلامە شیرینەي کوردی
خوا سا کوا ئەدونیادا قەدر زانی، خریداری؟/دیوانی کوردی، ٥٢
موخلیس هەردوو وشەي (یاقووت، خریدار) ي وەرگرتووه و لەلایەنی واتاشەووە
هەمان واتای کوردی دووبارە دەکاتەووە، ئەویش نەبوونی کریری دەقی شیعریە.

موخلیس:

موخلیسی بێکەس شەهیدی عیشقە دەستی لی مەدەن
خوونی گەش بۆ رۆژی دەعوا شاھید و نیشانەمە

کوردی:

من کەکوشتەي تیغی عیشقەم رۆژی دیوانی خودا
بۆچی شاھید بێنم ناخر گەنەگەم خوێناویبە/دیوانی کوردی، ٥٢

هەردوو بەیتەکه باسی شەهیدبوونی عاشق دەکەن بە دەستی یار و خوینی رزاویان
دەبیته شایەد لە رۆژی دواپی کەوا شەهیدی دەستی یارن، موخلیس زۆر وەستاiane
واتای بەیتەکهی دارشتۆتەوه.

موخلیس:

من بەتمنیا غەم دەخۆم، غەم گۆشت و خوینی من دەخوا
بۆیە بەک بەک دەندەکانم بووینە شەقلەیی بی هەراش

گوردی:

من خەمم خوارد و خەمیش خوینی جگەرمی خواردەوه
بۆیە گریام چەند بە چەند فرمیسکی خوینینم نەهات/

دیوانی گوردی، ۱۱

موخلیس لەنیوه بەیتی بەکەم چاویلکەری نیوهی بەیتی بەکەمی گوردی
کردۆتەوه، بەلام لەنیوه بەیتی دووومی وینەیکی شیعری داھیناوه کە بەر لەو کەس
بۆی نەجووه کە دەندەکانی وەکو شەقلەیی بی هەراشی لی بیت.

موخلیس و حاجی قادری کۆیی

موخلیس،

لەسەراتا بەسورە پیا ئەسەری نووری ئەوه

لەوجودی هەموو چشت مەسەره پێشمەبەری ما

حاجی،

تابێتی فەرەقی هەبە میهری من و ماھی فەلەك

لەسەراتا بەسورەپیا، لەسەما تا بەسەمەك / دیوانی حاجی، ٦٩

لەرۆوی روخسارەوه موخلیس دەستەواژە (لەسەراتا بەسورەپیا) ی وەرگرتووه، بەلام لەرۆوی واتاوه لێك دوورن، چونکە بەپتەگە ی موخلیس لەبارە ی حەقیقەتی مەمەدییه که سەرچاوه ی بوونەوهره، بەلام حاجی باسی جیاوازی جوانیی یارهگە ی و مانگ دەکات که نەرز و ناسمانه.

موخلیس،

سەیری ئەو چەرخبە ناکە ی که چ تەبەییکی هەبە

دەولەتی داوه بەگەر، نیعمەتی داوه بەسەگان

حاجی،

هەر ئەدیبێك بووه ساخوا لەدەمی ناوه بێن

دەولەتی داوه بەگەر، نیعمەتی داوه بەسەگان/دیوانی حاجی، ٨٢

موخلیس بەتەواوی نیوه بەیتی دووهمی حاجی وەرگرتووه و لەگەن نیوه ی بەیتێکی خۆی تێهەلکێشی کردووه، وادیاره موخلیس بێنی وابوووە گەنەم نیوه بەپتە لەگەن واقعیی ئەوسای دەگونجیت و مەرفعی هیج و پووچ و کوری ناکەس لەناز و نیعمەتن و خاوەن قۆناغیش لێکەوتوون.

موخليس،

لەتېفەى حاشىەى زولفى و نوکاتى ئايەتى حوسنى

کەشف ناگرى بەناسانى بەسەد تەفسىرى وەك کەشفاف^(*)

حاجى،

کەشفافى رموزى ئايەتى تۆ

تەفسىرى كەبىرى^(**) فەخرى رازى

موخليس واتاي بەپتەكەى حاجى وەرگرتووه كەباسى جوانى رووى پارەو بە تەفسىرى كەشفاف رەمزەكانى ئىك نادىتەو، كەواتە پارەكە ناسابى نىيە و پەپتەكان باسى جوانىيى خواپى دەگەن.

موخليس،

وەعزى وەك ناگر لەدەم دىتە دەرى

قەلپى ساردى كارى لى ناكە لەهېب

لەلای خۆت واپە تۆ ئەورۆ خەتېبى

لەكارى چاگە تاكەى بى نەسېبى

حاجى،

گفتوگۆ حاسىلى ھەموو باپە

ەمەلپىاتە نانى تىداپە

عولەمامان بەقەولى بى سەرۇپا

پاگى خنكا لەبەجەرى وشكى ھەوا/دىوانى حاجى، ۲۳۶

ھەردووکیان لە نامۆزگارکیردنى واعیزى دەدوین کە کار بەگوتەکانى خۆى ناکات بۆپە ھىچ دئىكى پى نەرم نابىت، موخليس واتاي بەپتەکانى حاجى وەرگرتووه و بەشپۆازى خۆى دایرپشتوونەتەو.

(*) كەشفاف: تەفسىرى قورنانى (محمد عمر خوارزمى) بە لە ۴۷۶ك - ۵۳۸ك زىاوه، بەپى رىيازى موعتەزىلەپە و رووہكانى رەوانىيى قورنان دەردەخات. دىوانى نالى، مودەرىس، ل ۶۸۸.

(**) تەفسىرى كەبىر: ھى (محمد عمر حسين الرازى) بە، پرە لەفەلسەفەو كەلام و فىقھو رىزمان. التفسیر، د. محسن عبد الحمید و قحطان الدورى، ۱۹۸۰، ص ۳۲.

موخلیس و شیخ رهزا

موخلیس:

بئ بوخار نابئ چ بهحر و بئ درئ نابئ چ گول
وهك چرایی موستهفایی و دووکهئی بوو لهههیی

شیخ رهزا:

(رهزا)ش لهو نهسلمیه بیبهخشه یارهب چونکه همت نابئ
گولی بیخار و بهحری بئ بوخار و ئاگری بئ
دوود/دیوانی شیخ رهزا، ۲۴

موخلیس (گولی بئ خار و بهحری بئ بوخاری شیخ رهزای وهرگرتووه و
سهرلهنوی بهیمته شیعرئکی بئ هونیومتهوه و لهنیوه بهیتی دووهما جوره دژ پهکمی
نیشان داوه لهنیوان چرای موستهفایی و (محمد) دووکهئی گری ناگر (نمبوو لهههب).
بوو لهههب دوو واتا دهبهخشئ و شاعر مهبهستی پئی نمبوو لهههیی مامی
پئغههمبهره (ص).

موخلیس:

موخلیسا چهرخئ فهلهك ملكهچئ تویی چ دهیی
تۆ سهگی قاپههکهیی جهددی حوسین و جهسهنی

شیخ رهزا:

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
داخل جنت شوم در زمره اصحاب تو/دیوانی شیخ رهزا، ۲۱۵
همردووکیان خویان به سهگی بهردمگای پئغههمبهر (ص) داناوه، نه م بیروکههیه له
سهگی یارانی نهشکهفتهوه هاتووه که دهچئته بهههشتهوه.

موخلیس،

رهختی خۆت راگێشه مه‌یخانه نهمگر قوربت ده‌وی

رۆژ و شه‌و ته‌ی ناگرێ بێ لێوی جامی زهرنیگار

شیخ ره‌زا،

ایها الناس جو من رخت به‌ میخانه کشید

نه به‌ مسجد که درو زاهدک بی دین است/ ده‌وانی شیخ ره‌زا، ۱۲۵

موخلیس رسته‌ی (رهختی خۆت راگێشه مه‌یخانه)ی شیخ ره‌زای دووباره کردۆته‌وه

و به‌شیوازیکی دیکه به‌پته‌که‌ی هۆنیوته‌وه و نیوه به‌یتی دووه‌می په‌په‌ندی به‌وه‌ی

شیخ ره‌زاوه نییه.

موخلیس و مه حوی

موخلیس:

بئس ناگری، دست هه لگری موخلیس له مه حه بیهت
تا بهر دهبی ههر دپتهوه سهر دهوری منالی

مه حوی:

له بی کتووم و نه نسیم بۆ ههوا دهشتی و مگو مندالی
له بهر بهری سهرم خۆی ناگریت و تازه بی دگر م/د. مه حوی/۲۲۱
موخلیس بیروکهی بهیته کهی مه حوی و مرگرتووه که بهر نه بیوونی هه وهس و دلی
مرۆفه و گهرانه و میهتی بۆ دهوری مندالی.

موخلیس:

که داوای رۆحی لیکردم، منیش ماچم تهمننا کرد
که زاناندم دلی دهشکی، دلم نهشکاندو سه لاندم

مه حوی:

که رۆحم تیگهیی تۆ حمز به دهر جوونی ده کهی دهر جوو
دهبی عاشق که دی بیزاره یاری، بی برۆ بهروا/دیوانی مه حوی، ۳۱
ههردووکیان باسی گوێرا به لی عاشق ده کهن بۆ مه عشوو کهی نه گهر له سهردانی شی
تیدابی له لایان ناسانه. موخلیس گیانی خۆی به ماچی دهدا و مه حوی به بیژهی برۆی
دهدا و به تالانی دهبات.

موخلیس:

عاشق و مه عشوونی وهک مه جنوون و له یلای بی غوبار
بوونه نهستیره له ناسمان شهو ته ماشایان ده کهم

لاوى وهك فهرهاد و وهك مهم چوونه ریزی قوودسیان
من بهناو هیئانی وان وا دمردی خۆم دهرمان دمگم
لهبهرزی عیشقه وامهجنوون و لهیلا
له ئمرزی وهك نهمان، جییان سهما بوو

مهحوی،

ئمگم لهیلا ئمگم فهرهاده تا حهشر همر ببن مهمنوون
له پومنی عیشقه، لهیزی حوسنه، وا بهم روتبه نائیل
بوون / دیوانی مهحوی، ۲۵۰

موخلیس له بهیتهکاندا بیروکی بهیتهکهی مهحوی وهرگرتوووه و روونی
کردۆتوه کهبهرزی پایهی لهیلاو مهجنوون و فهرهاد و لهبهر بهرزی پایهی عهشقه،
نهگینا زوو لهبهر دمگران و کهس ناویانی نهدههینا، بهلام عهشقیکی پاکی بیگمرد وهك
ئهوانه پینیدا چوون.

موخلیس و ئەدەب

موخلیس،

واعیز که دوێن منی سەرکۆنە دەکرد خۆی
ئەورۆکە ئەوا مەب بە عەمامە دەگێرتن

ئەدەب،

سۆفی که دووی مەنەب ئەمی کرد و مەلامەت
ئەمڕۆ لە خەراپات، عەمامە ئەگرەودا/دیوانی ئەدەب، ۲۱
هەردوو بەیتەکان لەرووی روخسار و واتاوە پێک دەچن و موخلیس کاریگەری
بەیتەکە ی ئەدەبی لەسەرە و سۆفی کردۆتە واعیز و گێرتنی لەجێی رەهن داناوە.

موخلیس،

گۆی سەرم پێی ناکرێ بیداتە بەر شەق هیچ کەسێک
چونکە گۆی مەیدانی عیشق و دەست و چەوگانێ تۆرە

ئەدەب،

هەتا چەوگانێ زولفی نا بە نووسیتە بە قەف دیون
سەرم بۆ گۆی شەقت حازر، دەمەرموو گۆ لەمەیدانە
/دیوانی ئەدەب، ۸۸

موخلیس هەمان بیرۆکە ی بەیتەکە ی ئەدەبی دووبارە کردۆتەو بە شێوازێکی دیکە،
هەردووکیان باسی سەری خۆیان دەکەن که لەمەیدانە بۆ ئەوە ی بکەوێتە بەر قاشۆی
زولفی پارەو.

موخلیس،

تاسه حمر مهیخانه گهرمه، یار لهروو، سالی لهرئ
خۆشهی یاخوا دهست و بادهی سالی دهورانی ما
هت لهدونیا بئ مهی و بئ موتریب و بئ یار مهبه
تاوهکو دهمری لهوانه هت بهدل بپزار مهبه
تامه ی بهردموام بیتن و معشووقه بهگام بی
سولتانی جیهانم دهبی لهو رۆژه غولام بی

ئهدهب،

ساغمر بهگهف و بهخت ههرین، یار بهرابهر

جاوی بهدی لئ دوربئ، چ عهیشیکی تهمامه / دیوانی ئهدهب، ۹۶

بهپتهگانی موخلیس واتای گشتیی بهپتهگهی ئهدهبی تیدایه که برهتیبه له
ههبوونی مهی و نامادهبوونی یار و رابواردن. بهپتهگانی موخلیس بهرمو لایهنیکی
سۆفیانه جوونه و مهی و یار ئاسایی نین و رهمرنامیزن، بهلام بهپتهگهی ئهدهب باس
مهی و یاری دونیایی دمکات.

موخليس و حمدى

موخليس،

عاشقى رۇزى نەزە ل گەبرو موسلمان و پەھوود

وا لەدەرگا بەتەماي خىلمەت و دىدارى تەبە / دەستنووسى/ ۱۰۲

حمدى،

كوڤر زاھىر نەبوو، لەباتىندا

كە پەھوودى و مەجووسى و تەرسابوون

ھەموو يەك قەول و يەك زمان و يەك دڻ

بى تەھاوت بە حەلقە و ستابوون / دىوانى حمدى، ۵۵

ھزرى نەم بەيتانە بەرەو پەكيتى ناينەگان دەچىتەو، ھەر ھىندىيە گەوا بىرۇكەي
بەيتەگانى يەكە، نەگىنا مەرج نىيە موخليس وەرى گرتىبىت چونكە نەم بەيتەي
موخليس لەچەند شوينى دىكە لەگەل شاعىران بەراورد كراوہ.

موخليس،

لە دوو دونيا مەجوو، با ئەو لەدووت بى

بزانە چى ئەلئىم گەر تۇ ئەدىبى

حمدى،

تالىبى دونيا نەبى تۇ، ئەو بە تۇ تالىب دەبى

موشتەرى نابى لەبازار مەتاعى وا چىرووك / دىوانى حمدى، ۲۷۰

بەيتەكەي موخليس ھەمان واتاي بەيتەكەي حەمدىيە و داواي دوور كەوتنەو
لەدونيا پەرسى دەكات، مەبەستى شاعىران ئەو مەبە با مەرۇف نەبەنە بەندەي دونيا و
دونيا جەھوى لەدەستى ئەواندا بىت.

موخلیس:

ئەھلى دېنم بېتھېرستى كارمە

باخەلىل بىم ئازە رى رەھتارمە

چەم لەناھەز لوتقى يارم گەر ھەبى

ئاگرى نەمروود وەگو گولزارمە / دەستنووس، ۱۰۱

ھەمدى:

ئەم ھىراقە بۇ بوومتە باعىسى شادىي رەھىب

ئاگرى نەمروود ئەبېتە گولشەنى خاسى خەلىل/دېوانى ھەمدى، ۳۱

لەم بەيتانە بېرۆكەي سوتاندنى ھەزرىتى نىبراھىم دووبارەبۆتەوہ لەلايەن
نەمروودەوہ، ھەرچەندە لىكچوونى ھەبە لەنيوانيان چەند وشەپەكى وەگو (ئاگرى
نەمروود، گولشەن، خەلىل) دووبارە بوونمەتەوہ، بەلام مەرچىش نىيە موخلىس
لىنى وەرگرتى.

گەر سەيرى دوو بەيتەگەي موخلىس بگەين، دەبىنين لەرووى ھونەرىيەوہ لەوہى
ھەمدى بەرزترە و مۇسقاگەي سوارترە.

موخلىس:

مىحراپ و تاقى ئەبىرۇت مەعبەدى ئەھلى عىشقە

بېنى خۇشە دل نۆزى لەو چىيە داھەستى

ھەمدى:

بېرۇ زاھىد موبارەك ھەر بەتۆبى مەسجىد و مىحراپ

من و ئەبىرۇى بتان و گۇشەي مەھنە تەمردن/دېوانى ھەمدى، ۲۰۵

موخلىس و ھەمدى ھەردووكيان بەرەو مىحراپى بېرۇى يار دەروون و لەوئى نۆقرە
دەگرن، بەلام پارەگە ناسايى نىيە و خەرمانەپەكى پىرۇزى دەورەى داوہ، چونكە
ھەمدى مىحراپى مزگەفتى داومتە زاھىد و بەرەو خانەقا و رابەرى تەرىقىت
ھەنگاوى ناوہ.

موخلىس،

موخلىسا چەرخی ئەلەك ملكەجى تۇبى چ دەبى
تۇ سەگى قابىيەكەبى جەددى حوسىن و جەسەنى

جەمدى،

يا (محمد) روورەشى دەرگانەكەى تۇم تۇ بەبى

ھەرچى ھەم بى شەك سەگى ناسانگە تۇم تۇبەبى/دېوانى جەمدى، ۳۹۲

لەبەرئەھەى سەگەكەى يارانى ئەشكەفت چوۋەتە بەھەشتەۋە، بۇيە نەم بىرۇكەپە
گەپشتوۋەتە شاعىران و خۇزگەيان بەھو سەگە خواستوۋە، موخلىس و جەمدى
ھەردووكيان خۇيان بە سەگى بەر دەرگای پىغەمبەر(ص) دەزانن، كەۋاتە يارانى
ئەشكەفت بە (محمد-ص) گۆردراپەۋە چونكە ئەۋىش بەھەشتىيە.

موخلىس و كەمالى

موخلىس:

ئەوا دەستى لەنىۋ دەستى نىگارى خۇيەلتى ھەركەس
مىنى بېكەس ئەمبى دەستىم خراۋە دەست غەمان دېسان

كەمالى:

ئەوا جەژنە ھەموو كەس دەس لەمەل ياران بەدئىشادى
بەتمەنيا پارەكەى بى رەھمەكەم دەستىم لەمەل ناكا/دېۋانى كەمالى، ۲۸
ھەردووكيان دوورن لە يار وخەلكى لەخۆشى و شادىن، لەرووى واتاۋە بىك دەچن و
لەسەرھەمان كېشىش كە بەحرى ھەزەجى ھەشت ھەنگاۋىيە.

موخلىس:

مىجرابى ئەبىرۇى تۆم ھەبى، بارووم لەقىبە ھەرنەبى
دېنم بە عىشقت گۆرپەۋە، ھەرجى دەبىتن بابى

كەمالى:

لە قىبەلە رووى بەجارى ۋەرگەران بى ئىختيار ئەمىرۇ
كەزاھىد رووى نىگارى نازەنىنى دى لەمىجرابا/دېۋانى كەمالى، ۴۰
ھەردووكيان دېنيان بە عەشقى يار گۆرپەۋەتمەۋە، كەۋاتە پارەكە خودايە، چونكە
مەبەست لە دىن چوونە بەھەشتە بۇ دىنى يار كە خودايە.

موخلىس:

موخلىسى بېكەس شەھىدى عىشقى دەستى لى مەدەن
خوونى كەش بۇ رۇزى دەمەۋا شاھىد و نىشانەمە

کهمالی،

تیره بارانی که کردم یار به برژانگی گوتی،

نهم شهیددی عشقه بۆ مه‌حشر جلی خوینین نهما

/دیوانی کهمالی، ۶۱

موخلیس،

عقل و دین مهنزهری عاشق نییه موخلیس کهم و زۆر

سهیری سهنعانی به زوننارهوه چهیران دهگهرا

کهمالی،

که دیم زونناری زولف و په‌رچه‌می وه‌ک شیخه‌که‌ی سهنعان

قبوولی مه‌زه‌می ته‌رساوو ته‌رکی عقل و دینم کرد

/دیوانی کهمالی، ۶۶

موخلیس،

له‌رووی روخسار و واتاوه کاریگه‌ری به‌یته‌که‌ی کهمالی به‌سه‌رمه‌می، نهم وشانه

(عقل، دین، سهنعانی، زوننار) له هه‌ردوو به‌یته‌که هه‌ن و له‌لایه‌ن واتاشه‌وه

هه‌ردووکیان وازیان له عقل و دین هیناوه وه به‌رمو مه‌زه‌می ته‌رسا (مه‌سیحی) چوو

نهو دینی کچه‌که‌یان قه‌بوول کردوه.

موخلیس،

پێی ناگرێ، ده‌ست هه‌لگرێ موخلیس له مه‌حه‌به‌ت

تا په‌ر ده‌بی هه‌ر دێته‌وه سه‌ر ده‌وری منالی

کهمالی،

له‌حه‌فتا تیپه‌ریوم و وا نه‌زانن په‌ر و داماو

له‌سایه‌ی عشقه‌وه واتازه مشفولی گه‌رگا‌لم/دیوانی کهمالی، ۷۴

نهو عشقه‌ی موخلیس و کهمالی هه‌لیان گرتوه ته‌مه‌ن و په‌ریوون نازانی و

هه‌رده‌لیی تازه پێیان خسته‌ته مه‌یدانی عشقه‌وه و له گه‌رگا‌لدان. کهواته مادام

عشقی عاشقه‌که په‌ریوونی بۆ نییه، ده‌بی مه‌شووفیش که خودایه په‌ریوون نه‌زانی.

موخلیس هه‌مان واتای به‌یته‌که‌ی کهمالی دووباره کردۆته‌وه.

موخلیس،

ئەو كەسانەى زەرگ و شىرى لى دەمەن
باپوئىرن خۇ لەدىنى حەق بەن
ئەو كەسانەى زەرگ و شىر لىدان دەگەن
دەن بەخىو كەردن ئەگەر نازان، دەگەن

كەمالى،

نەگەتتى و بىن عەقلى داوئىن گەرى ئەم كوردانەپە
بۇپە تازە حمز لە زەرگ و تەپل و دەف لىدان ئەگەن
/دىوانى كەمالى، ۹۲

ھەردووكيان دزى زەرگ و شمشىر لىدانى دەروئىشەكانى قادىرن، چونكە بىدەئەپە و
لەسەردەمى عەبدولقادرى گەپلانى نەبوو، موخلىس وەكو نەقشەبەندىپەك باومەرى
پىنى نىبە و كەمالىش ھەمان بۇچوونى ھەپە.

موخلىس،

مىجراب و تاقى ئەبەرۇت مەعبەدى ئەھلى عىشقە
پىنى خۇشە دل نوئۇزى لەو جىپە داببەستى/دەستنووس، ۲

كەمالى،

شىت نىبە روو كاتە تاقى گل (كەمالى) بۇ نوئۇز
رووى نىپازى خۇى لەمىجراب و دوو ئەبەرۇ كەردووه
/دىوانى كەمالى/ ۱۲۰

واتاى ھەردوو بەپتەكان لەتاكە خالىك يەك دەگرنەوہ كە ئەوانە لەنوئۇزباندا
روولە تاقى برۇى يار دەگەن نەك تاقى گل و مىجراب.

موخلىس،

گۇى سەرم پىنى ناكەرى بىداتە بەر شەق ھىچ كەسىك
چونكە گۇى مەيدانى عىشق و دەست و چەوگانى تووہ

كەمالى،

سەرى من جاترە بەخۋا لە قىتئۆل بېدەرە بەر شەق

ھەتا كو بۇم بېيتە باعىسى فەخرو سەرنەفرىزى/دىۋانى كەمالى، ۱۲۹

سەرى ھەردووكيان گۆى مەيدانى عەشقە و لەپار زياتر كەس ناتوانى بېداتە بەر
شەق. لىپىردا كەس ناتوانى شەق لەسەرى موخلىس ھەلّ بىدا چونكە لەمەيدانى
عەشقى راستىدا تاكە سوارە، بەلام لاي كەمالى پەلەيك نزمترە و ھەز دەگات بېدەنە
بەر شەق لەجىياتى تۇپ بۇ ئەۋەى بۆى بېيتەمايەى شانازى. كەوابوو كەمالى پەلەيكى
ماۋە تاكو بگاتە پايەى موخلىس لە عەشقدا.

موخلیس و بیخود

موخلیس،

حمز دمکەى وهك جوویه (تمهتەق)تهق نمکەى
تا لهوئى جیگا به لهماق لهق نمکەى

بیخود،

گەر مکتە گەر نمکەى وهختن کە جوویه شاری (تمهتەق)تهق
دهخيلت بم نمکەى قەت جئ بەتمیری (حاجی لهماق)
لهق/دیوانی بیخود، ۱۵۷

موخلیس بەتمهواوی چاولیکمری بەپتهکەى بیخودی کردۆتهوه و لهرووی روخسارو
واتاوه پئی کاربگر بووه، ئەم کاربگرهش گومانى تیدا نییه، چونکه موخلیس خۆی
له چاوپیکموتنیکدا ناوی بیخودی هیناوه که کاربگریی بهسهریموه ههبووه.

موخلیس،

وا لهدمست دەردی جودایی هەر بهناو ماوه دلم
گەر خودا چارم نکا، معلوممه فهوتاهه دلم

بیخود،

معلوم جووه بۆ خزمەتی سالاری مەدینه

وام زانی گههوتاهه، نههوتاهه دلی من /دیوانی بیخود، ۶۷

هەردووکیان باس فهوتانی دل دمکەن لهبەر دوور کهوتنهوه له پار، لای موخلیس
فهوتاهه لهبەر جودایی، بهلام لای بیخود نههوتاهه چونکه چووته خزمەتی پار
(پهغهمبەر-ح) له مەدینه.

موخلیس:

چونکی بیماری خه‌دهنگی لئو عه‌قیقی به‌مه‌نم
هه‌رموو بنواړه هه‌ناو بهر له خویناوه دلم

بېخود

یا بؤ جگمړی کون کون و سهد پاره کراوی

دایم غه‌م و بېلاری یو خویناوه دلی من/ دیوانی بېخود/ ۶۷

له‌رووی واتاوه هه‌ردوو به‌پته‌کان بېک ده‌جن، به‌لام مه‌رج نییه کاریگمړی

بېخودی له‌سهر بېت.

موخليس و حەزىن^(*)

موخليس،

فەزلى سەھبى تۆ لەگەن ئەسحابى كەھفان لىك جودان

من موخيبى سەھبى تۆمە و سەگ موخيب بوو بۇ ئەوان

حەزىن،

چۆن سەگى ئەسحابى كەھفان بچتە نىو ھەسرى جېنان

من سەگى ئەسحابى تۆ نەجمە ھسوورى عاليات /گۆفارى

ھەتاو، ژمارە ۷، سالى ۱۹۵۶، ل ۱۱

ھەردووگيان باسى يەك بابەت دەگەن و خۇيان كەردۆتە سەگى پارانى پىغەمبەرو

(ص) پەرسىيار دەگەن: چۆن سەگى پارانى ئەشكەفت بچىتە بەھەشتەو و ئەوان نەچن؟

نەم بىرۆكەمبە زۆر كۆنە، بەلام موخليس مەسەلەى پەرسىيارەكەى لە (حەزىن)

وەرگرتووه و پىيان واپە ئەوان زياتر شاپانى چوونە بەھەشتن.

موخليس،

خۇشترىن چىشتە لە دونيا سەربەخۇبى موخليس

بىن لەدىن، دونيا ھەمووى پىشكىشى كوردستان دەگەم

(*) حەزىن: ناز ناوى (ملا محمدامين)ى سوپىيە و لە گوندى سوپىيى سەربە ناحىەى گۆپىر لە سالى ۱۹۰۵ع لەدايكېرە، لە ۱۹۴۲ع لەلەى مەلا ئەفەندى ئىجازەى مەلايەتى وەر گرتووه، مەلايەكى زاناو لە خواترىس بووه، لە سالى ۱۹۶۳ع لە ناحىەى دووبوز(دېس) وەفاتی كەردووه گۆرەكەى لەويە. نەم زانبارەم لە مەلا محمدەدى كۆرى وەرگرت.

ھەزىن،

چەم لەسەغىيە مېللىيە بۇ سەركەوتەن

ھەرزەمانى دېنى خوا مەقسەد نەبى دەستىنوووسى مەلا

تاهىرى بەھرىگەبى

ھەردووگىيان دېن و دەولەتەيان بەيەكەمە دەوئ، ئەوېش لەكاتى خۇي ئەھمەدى
خانى داواي كەردوو و گوتووېمەتى (تەكەمىل دىگرن مە دېن و دەولەت)، كەواتە
ھەردووگىيان دەولەتەكەيان بۇ كورد ناوئ گەر ئىسلام لەناو بېات، بەتەبېھەتى ھەزىن
خۇي دوور دەگرئ لەو خەبەتەي كە بەرژەھەندىي ئابىنى ئىسلامى تېدا نەبېت و بېبېتە
ھۇي كەزبوونى.

بەشىسى سىيەم

ساغکردنەۋە و لىكۆلىنەۋە
ھەندى ئە شىعرەكانى موخلىس

- شىعەرى سۇفيانە
- پايەى موخلىس ئە سۇفيگەریدا
- شىعەرى نايىنى
- شىعەرى دىندارى
- ۋەسفى سەروشت و ژن
- شىعەرى نىشتمانى
- شىعەرى كۆمە لايەتى
- شىعەرى لاۋاندنەۋە
- شىعەرى ستايش
- دوو بەيتەكان
- تاك بەيتەكان

ساغکردنه‌وه و لیکنۆلینه‌وه‌ی هه‌ندی له شیعره‌کانی موخلیس

موخلیس وه‌گو زۆربه‌ی شاعیره کلاسیکیه‌کانی پێش سه‌رده‌می خۆی له‌زۆربه‌ی بابه‌ته شیعریه‌کانی نووسیوه و نه‌سه‌پی خۆی تێدا تاو داوه و توانیویه‌تی جێ په‌نجه‌ی خۆی له‌ناو شاعیران بکاته‌وه و ببێته‌ خاوه‌ن ده‌نگی خۆی.

هه‌رچه‌نده موخلیس کاریگه‌ری شاعیرانی فارس و عه‌ره‌ب و کوردی له‌سه‌ر بووه، به‌لام نه‌مه له‌ پله و پایه‌ی که‌م ناگاته‌وه و شیعره‌کانی هێنده زۆرن نه‌وانه‌ی کاریگه‌ری شاعیرانی ئێوه دياره رێژه‌یه‌کی زۆر که‌من. نیستاش له‌لاپه‌ره‌کانی دادی له‌سه‌ر بابه‌ته شیعریه‌کانی ده‌دوێن.

شيعرى سۆفياڭە

ئەگەر بەھوردى سەپىرى ژيانى موخلىس بىكەين، دەيىنن ھەر لە زوۋوھ - بە
پىچەوانەى زۆرىەى مەلایەگانى سەدرەمى خۇى - خۇى خىستۆتە ژىر بالى تەرىقەتى
نەقىشەندىيەوھ، چۈنكە بە راي ئەو تەرىقەت و شەرىعت بەكن و ئەوانەى لايان واپە
كە جيان، نەزانن:

ھەرگەسنى وا تى بگا شەرع و تەرىقەت لىك جودان

خۇى بە ئىنسان چۇن دەزانى؟ با بچىتە ناو كەران

باب و باپىرانى موخلىس واديارە سەر بەرىبازى قادىر بوونە و لەشىعەرىكدا
ستاپىشى كاك ئەھمەدى شىخ دەكا و لەكۇتايىدا روونى دەكاتەوھ كەھەتاكو ئىزنى
وھرنەگرتوھ نەچوۋتە ژىر ساپەى تەرىقەتى نەقىشەندىيەوھ، ئەمەش شىعەرگەپە:

باب و باپىرم كەوا خەلقە بەگۇشى تۇ بوون

ھەرومگو ھەورى بەھار بارپوھ لوتفت بۇ ئەوان

ئەو ھەزىفەى تۇ بەوانت داوھ بۇ ئەو ھاتووم

چۈنكە مىراتى چكەس نادىرئ بەغەپىرى وارپسان

باپفەوتىم گەر منىش لامدا لەسەر رىگەى وھفا

بابلىن ئەوجا بەراستى تىرەپەگى بى وھقان

ئىمە ەشەھوورپن بە كۇلەى ھەزرىتى كاك ئەھمەدى

مەھرەم مەكە بە مەھرووم ھەرومگو نامەھرەمان

تاكو ئىزنى وھرنەگرت (موخلىس) لەكاك ئەھمەد^(*) نەچوو

بۇ چ لايى جاو بگىرىتن لەشىخ و مورشىدان

(*) كاك ئەھمەدى شىخ لە ۱۲۰۸ك لەدايىكروھو لە ۱۳۰۵ك مردوھ. تارىخ. رەنگە ئىزن
وھرگرتەكەى موخلىس بەخەون يۈۈپى چۈنكە جياۋزى ژايان گەلى زۆرە.

کهوابوو باب و باپیری موخلیس و مامهکهی کهناوی مهلا نهبوویهکریوه سر به ریبازی قادری بوون، بهلام که موخلیس نیزنی وهرگرت بووه سوّفیهکی نهفشبهندی و شیخ مستهفای همرشهمی دهکاته رابهری خوئی و لهسالی ۱۹۴۴ به شیرنک ستایشی شیخ مستهفا دهکا و دهیکاته غهوسی گهیلانی، نهمهش نهوه دهگهیهنی که موخلیس جیاوازی نهکردووه لهنیوان همردوو تهریقتهی قادری و نهفشبهندی چونکه همردووکیان سر به شهریمتن و لهچهند جیاوازییهکی رووگهشی بهولاهه جیاوازییان نییه و کاتی خوئی ((مهولانا خالییدی نهفشبهندی که چووه هیند بو لای شیخ عوبهیدوللای دهلهوی جگه له تهریقتهی نهفشبهندی مؤلتهی ریبازی قادریشی وهرگرتووه))^(۱)، موخلیس لهم رووهوه دهلیت:

چ نیکسیژکه گهر کهسی دهستی گهری لهدامانی

کهمالی دین و دونیا (ذوالجناحین) میسلی وی کانی

گولی گوئزازی همرشهم همریمینی بهشقی بهزدانی

لهژهر چهرخه فهلهک هوربان نهتوو نهمرۆکه سولتانی

لهنهشری دین وهلی عهدهی له جیگهی غهوسی گهیلانی

لهژهر تاریکی نهه عهسره ومکو خورشیدی تابانی

شیخ مستهفا که دهزانی موخلیس زۆری لهباردا ههیه و مهلهوانیکی کارامهی دهریای سوّفیگهیه و لهههردوو زانستی شهریمت و حهقیقمت پاراوه، نیجازهی تابهتی ریبازی نهفشبهندی بی دهبهخشیت.

موخلیس میانهی لهگهله شیخ مستهفا خوشبووه و گهلی غهزلهی بهسمر شیخدا ههنگوتوووه و خوشهویستی و دلسۆزی خوئی بو دهربرپوه. موخلیس لهوه نهخوشییهی کهپنی دهریت به غهزلهی ستایشی شیخ مستهفا دهکا و دهیکاته جیگری بهغهمبهر (ص)، چونکه ههرمووهکا له فهرموودهکا هاتوووه ((العلماء ورثه الانبیاء))^(۲)، - ههروهها روونی دهکاتهوه کهرهبازهکهی شیخ لهگهله شهریمت پهکه و بیدعهی تیدا نییه و نهوهی بههرموی بکات بههرههمنده دهلیت:

(۱) تاریخ السلیمانیه وانهاها، ص ۲۱۹.

(۲) النجم الزاهر، نکتل یونس کشموله، ص ۴۹.

ئەو كەسەي ئەورۇ بەراستی ئائىبى پېقەمبەرە^(۱)

دوور دياره تاجى نەقىشى نەقىشەندى لەسەرە

بىدەمتى تېدا نىيە ئەو رىئى كە ئەو پېدا دەجى

رئىمكى راست و بەرىنە بى خەلىسك و خەتمەرە

شارەزاي رىئ و ابووہ ترست نەبى گەر بېجە دووى

بەس لەرئ رۇيشتنت وەك ئەو بەراستی ھونەرە

رۇز و شەو ئەو عالمە دېن و دەجەن بۇ خەزەمتى

ھەرچى دېتن كزە دى، دەجەتوہ كەبىقى لەبەرە

كە لەپېشەوہ گوتم موخلىس (بەپېچەوانەي زۇربەرى مەلایەكانى سەردەمى خۇي) رىگاي سۆفیهى گرت، چونكە مەلایەكان پەرموى روالمت (ظاهر) دەگەن كە شەرعه و سۆفیهكان بەرەو دەروون (باطن) دەجەن كەجیھانى گيان و غەیبە، جا دەبىنین موخلىس بە ئاشكرا بریار دەدات كە ھەر كە لە مەدرەسە بووہ دلئىكى وشك و وېران و تارىكى ھەبووہ و بەروالمت لەشت كەپشتووہ و قوول نەبۇتەوہ و بەناخياندا نەجووہ. بىگومان سۆق ھەتا دەروونى خۇي لە چلكى دونيا پەروەرى پاك نەكاتەوہ، ناتوانى ھەنگاو بۇ لاىەنى كەشف و پېشېبىنى بەاوى، موخلىس بەزار و دل وازى لەدونيا پەروەرى ھىناوہ و خۇي لە داوى نەفس پاراستووہ، نەمەش وەكو قۇناغى سەرفەقاي سۆق بوونەكەبەتى، لەم حالەتەدا سۆق گرنگى بەدونيا نادا و خۇي بۇ سبەبىن نامادە دەكات:

كە ئەورۇ يا سبەي ھەر كەس سەرىن و پېخەق خاك بى

چ لازم بۇ ھەلەك بېروا لەبەرزى، تاقى ھەبوانى

موخلىس رووى دەمى لەمرۇقە دوو روو و زاھىدە درۇزنەكان دەكات چونكە

سەرفۇزى بن ئالۇزن نە بەكەلكى دونيا دېن و نەبە كەلكى ئابىن:

(۱) التاج الجامع للاصول فى احاديث الرسول، ج ۱، ص ۶۳.

واعيز كه دوښمن منى سمرگڼه دمكرد خوځى
نهورځكه نهورا موى به عمامه دمكړپتن
زاهيد كه له بڼمه چليسى موى كارتى درايڼ
سپيرى له خمنى خوځى چلون همل نهمپړپتن

نهمجاره موخليس گلهمى لهو خمتيبانه دمكات كه هر قسه بان هميه و بڼ
كردمون، بڼيه دميهوئ له خانهقا بمرئ و چاوى بهو جوړه خمتيبانه نهكهوئت:

لهمهپخانه دها بمرم نهوك ووك نهو خمتيبانه
لهمسر مينهمر سوراخى موى لهؤر جوپبه و كهوابپتن
موخليس بهرو عهشقه خواپيهكه چووه و گوڼى له بهلارى نهملاو نهولا نيهو
داوا لهخوځى دمكات كه واز له عهشق و كؤرى خانهقا نههينئ و تووشى ربابازى نهبيت،
نهو عهشقه موى موخليس ناوى هيناوه عهشقى خواپيه و مهپخانهكش خانهقاى پيرى
تمريقهته كه بيكى گيانى لئ دمنوشئ:

تمركى عيشق و تمركى مهپخانهكه مهكه

تازه با تووشى رهاكارى نهبين

موخليس كهوازى لهجيهان هيناوه و رهخنه موى لهمهلا و زاهيده نارنكهكان
گرتووه ، نينجا بهرو بارمگاي رابهرى سؤفيگمري دمرواو و بوئ دهبېته چراييك و
جيهانى واتاى بو روون دمكاتوه و دمېگهنيته جاهو شكؤمندی و لهرنگى دوو رنگى
و ربابازى رزگارى دمكات:

ناوونيشانت نهوئ تا بارمگاي پيرؤزى يار

رووى نهدامئ يار همتاكو ناوونيشاتم نهبوو

گه لهمزگهوتان خمريك بووم زېكر و تمهليلهم دمكرد

گه له مهپخانه شهرب و لاوك و حميرانم همبوو

رنگى دوو رنگيم لهمهپخانه بهمى شوست ناهرين

مورشيدئكى ناسيح و هممتمتى مردانم همبوو

بیم لهنیو مهیخانه دانا گهیمه نیو جاه و جهلال
تا له نیو مهدرسه بووم ههلبیکی وپرانم ههبوو

موخلیس که ریگهی نهفشهندی له سوڤیگه‌ری گرتوو بهشتیکی نهزله‌یی
داده‌نی و ناتوانی دست به‌رداری بی‌ت هه‌رحنده نه‌م و نه‌و گله‌یی لی بکه‌ن و
سه‌رگۆنه‌ی بکه‌ن:

هه‌لقه‌یی پیری موغانم له نه‌زهل
کرده‌گویی چۆن ده‌بی داینیم به‌هسان
خاکی به‌رپیت بجه سه‌ر توربه‌تی من
ده‌بته جیگه‌ی سه‌ری ره‌ندانی جیهان

له‌شوینیکی دیکه‌دا روونی ده‌کاته‌وه که‌هه‌ر که شه‌یتان له نه‌زهل ده‌تی که‌وا
موخلیس خاوه‌نی هله‌و پایه‌یه‌کی به‌رزه له‌مافه‌مه‌کانی سوڤیانه‌دا ره‌شکی پی برد و
ده‌یه‌ها داوی بۆ نایه‌وه تا له‌خشته‌ی بیا و هه‌ول و کۆشه‌که‌ی بۆ گه‌پشته‌ باره‌گای
بوون (وجود) به‌هه‌ر بروت، به‌لام شاعیر گویی به‌م هیلانه نابزوی و پیری ته‌ریه‌مت
فتوای هه‌لالبوونی مه‌بی سوڤیانه‌ی بۆ داوه، تازه پئیویست ناکات پرس به‌ مه‌لایه‌کی
شه‌ریه‌مت زان بکات، چونکه شیخه‌که‌ی نه‌و هه‌م شه‌ریه‌مت ناسه و هه‌م ته‌ریه‌مت زان:

که ره‌قیب جاهو جه‌لالی منی ده‌ت رۆزی نه‌زهل
گوتی، ناخر ده‌بی من تووشی به‌لانیکی بکه‌م
هه‌تمی ریگه‌ی عه‌ده‌مم کرد به‌هه‌زار جه‌ور و جه‌فا
تا له نیقلیمی و جه‌ود سه‌هر و سه‌فانیکی بکه‌م
ساقیا مه‌ی که جه‌لان بی به‌ سه‌ه‌ی پیری موغان
چ لزووم تازه به‌م پرس مه‌لانیکی بکه‌م

وادپاره موخلیس له مقامه گانی سۆفیگمیری گمیشتۆته مقامی فمقر^(۴)، نهو
مقامی که برزترین تاجی سمربرزی شاعیر، بۆیه به پایهی پاشا و وزیر
ناگۆرپتهوه:

گم له گم فمقر و گمدایی عیزت و جاهم همی
بۆچی خۆم تووشی غمی کۆشک و سراو سالۆن بکم
هم له بارهیهوه دهلی:

کمتاجی عیزتی فمقرم له سرنا
قسی ناکم له گم شاه و وزیران

موخلیس دمبیته شاگردی دلسۆزی مه پخانهی عشقی خوایی و مهستی شهراپی
پیری موغان دمبیت و گوئی نادانه فتوای مه لایه گانی رووکش بین، همروها مزگمفت
به جی دلی و بهرو مه پخانه (خانمقا) دمروا که ناوی ناوه (بیت الامان)، مه بست له
مزگمفت دمروچوون ووازهینانه له وانه گوتنه وهی فمقییان و پش نوژیکردن و
مه لایمتی و چوونه بهرو خانمقای شیخ و جیبه جیکردنی رهوشه گانی سۆفیگمیره.
له م بهمهتدا شاعیر لاتی پاشایهتی لیدمدا چونکه گمدای سولتانی عشقه و به کۆشکی
قهیسری ناگۆرپتهوه:

من گمدای سولتانی عیشقم لاتی شاهی لی دمدم
بهردهری مه پخانه جیم بی، چم له قسری قهیسری
هم ره وها دهلی:

له مه پخانه نگم مرگم نهسیب بی
شهیدی زاویهی (بیت الامان)م

★ ★ ★ ★

(۴) فمقر: مقامیکی پرۆزهو به سۆفییه کان ده گوتری هزاره کان، بهنده تنیا پیوستی به خودا
هیه (والله الفی وانتم الفقراء)، فمقر نه بوونی پیوستیه، فمقر هر نه بوونی دهوله مهندی
نیبه به لکو گومکردنی ناره زوی دهوله مه ندیشه. معجم مصطلحات الصوفیه، د. سعاد
الحکیم، ص ۲۰۷.

دلّ له مزگهوت دهرچوو تووشی عوشرمتی مهیخانه بوو
بانی لهو سهر و سهفایه نووری نیمانم دهوی

دوای نهوهی موخلیس پشتی لهجیهان کرد و تانهی لهریاکارهکاندا و مزگهفت و
مهدرسهی به جیهیشت و لهخانهقای بهری موغان نوّقره‌ی گرت و داورایهوه، دهبینین
لهناو بوّته‌ی عهشقی خوابی دمتوپیتهوه و وای لیدیت گهنووری خوا له ههموو شوینن
دهبینن ((الله نور السماوات و الارض) النور/۲۵، ههموو شوینن بوّ نهو دهبیته کیوی
توور چونکه خوی لّ دهرکهوتووه، پاراستر بلّین نووری خوی لّ دهرکهوتووه:

له ههرجنگا تهجهللا گهر بکا پار

لهبوّ موخلیس دهبیته کیوی توورم

نهوهی پی له گۆرهبانی نهه عهشقه خوابیهنا، نه دونیای دینه یاد و نه روژی
دوایی چونکه وئی بینینی جوانیی یاری حهقیقیه و هیچ عهشقیکی دپکهی
بهدلدا نایی:

با نهوهی مهی نوّش دهکات رازی نیهانی تی بگا

هیچ نهین با وابکا معنای نهزانی تی بگا

نایی مهیلی دوو جیهان بجهت دلی عاشق چ دهه

غهمیری عیشقی توو دهبی باالی به فانی تی بگا

نالیردها موخلیس بهرهو خوّشهویستی خوابی چوووه لهو عهشقه زبتر هیچی له
دلدا نییه و ههر نهوهی مهیسته، ههروهک رابیعیه عهدهوییه گوتویتی ((الهی ما
عبدتک خوفا من نارك و لاگمعا فی جنتک بل عبدتک محبه فیک)) الفلسفه الصوفیه فی

الاسلام، د. عبد القادر محمود، ص ۲۱۷

پايەى موخلىس لە سۆفيگەريدا

موخلىس ومگو سۆفييهكى ئەقشبهندى لەجوارچىئوى شەرىعت بووه و پەروەندى بى زۆر خۆش بووه لەگەل رابەرەكەى، لە زۆر جىگا سەرزەنشتى زاھيد و سۆفى و كۆلكە مەلايەكان دەكات، بەتايبەتى ئەوانەى كە روالت بىنن و چاوى دليان كۆپرە.

موخلىس لە زانستى سۆفيگەريشدا شارمزا بووه و كۆمەلئ وشە و زاراوہ و حال و مەقامەكانى سۆفيانەى لە شيعرەكانيدا بە كارھيئاوہ و جاروبارىش پەلى ھاويشتووہ بۆ ھەندئ لايەنى سۆفيگەريى فەلسەفى، بەلام لەم لايەنانە لە جوارچىئوى ئىسلاميەكە دەرنەچووہ و تەنيا چەند نامازمەكە پييان كەردووہ. ئەمەش شارمزاى موخلىس دەسەليني لەو بوارانەدا، وا لەخواروہ نامازە بە چەند لايەنيكى سۆفيانەى فەلسەفى دەكەين كە موخلىس بۆيان چووہ، بۆ ئەموانە:

۱- حلوول: بەگشتى برىتبيە لەوہ كە گيانى خوا بچيئە ناو لەشى مرؤفەوو مرؤفەكە ببئيئە بەشيك لە خودا. فەنا لاي بەستامى بووه ھۆى ئەوہى كە داواى پەكببوون لەگەل خودا بكات، بەلام لاي حەللاج گەيانديە حلوول. ھەركە فەنا بەسەر حەللاجدا زال بوو ھەندئ گوتەى شەتەحاتى بەسەر زاردا ھات و گوتە بەناوبانگەكەى (انا الحق)ى گوت و ھەروەھا لەم دوو بەپتە شيعرەدا دەئيئ:

انا من اھوى ومن اھوى انا

نحن روحان حللنا بدننا

فاذا ابصرتني ابصرتة

واذا ابصرتة ابصرتنا^(۱)

ئەم حلوولەى حەللاج داواى دەكات راستەقینە نيیە، چونكە لەحالىتى فەنا و بى ناگايدا روودەدات و سۆفى خۆى وا ھەست دەكات.

(۱) مدخل الى التصوف الاسلامى، د. ابر الرفا الفتازانى، ص ۱۵۱.

موخليس له بهيته شيعرئكدا ناماژهى بهگوتتهكهى حهللاج (انا الحق) كرددوه و
بئى وايه نهوهى ئهم گوتهميه ببببته نهقىشى خوئىنى نيشانهى راستى خوشهويستيتى
لهگهل خدا، چونكه خوشهويستى خودايى قوول بوونهوه و توانهوهى تئدايه و سوؤى
دهگهينئته مهقامى فهنا و پهيوهندى لهدهوروبهبرى دمپچرئى، بؤيه نابئى گوى بداته
قسهو قسهلؤكى بهدكاران:

لهيارى بئى غمسه ئهو كهس (انا الحق) نهقىشى خيئى بئى
حيكايهت زؤر گوى مهگره له همرزهگؤبى بهدكاران

۲- پهگئتى ئاينهگان: پهگئتى ئاينهگان بيرؤكهئكى كؤنه و لهزووهوه ههنديئ لهسوؤى و
زانابهگان رايان گهياندوه كه مهبهستى ههموو ئاينهگان گهپانهبهشوئن خوادا و
گهيشتنه بئى، بؤيه پئيان وايه لههموو شوئنه پيرؤزهگان خودا دمپهرستريئ، لهم
بارميهوه (باباتاھرى ههمهدانى) دهئى:

كهنيشت و كهعبه و بتخانه و ده پر

سهرابى خالى ئمز دولبهر نهزوونهند^(۱)

ئيبن عهزمبى پهكئك بووه له و سوؤيانهى كه باومري به پهگئتى ئاينهگان ههمبووه
و بؤيه لهم دوو بهپتهدا دئى ههموو شيومهپهكى پئوه دياره و دهمئى دمبئته دئرى
ممهسيحيهگان و ماومبهك دمبئته بتخانه و تاوئكى دى دمبئته كهعبهى تهوافكهر و
ههنديئ جاريش دمبئته لهوحهگانى تهورات و لاپهپهكانى قورئان:

لقد حار قابلا كل صورة

فمرعى لغزلان و دهر رهبان

و بيت لاوثان و كهعبه طائف

والواح توراة ومصحف قرآن^(۲)

پهگئتى ئاينهگان بهگشتى بهرمو دوو لاپهمن دمپروات:

(۱) ديوانى بابا تاهرى عوربان، وهجيدى دهستگردى، ل ۶.

(۲) ترجمان الاشراف، ابن عربى، ص ۴۳.

۱- یهگیتی ئاینهکانی ئیسلامی: پیی وایه که هه‌موو ئاینهکان له‌خواوهن و په‌غه‌مبه‌رمان په‌ک له‌داوی په‌ک نێ‌ردراون و هه‌ر ئاینیک که دیت نه‌وی دیکه ده‌سپێته‌وه.

۲- یهگیتی ئاینهکانی فه‌لسه‌فی: پیی وایه هه‌موو ئاینهکان یه‌کن و جیاوازی له‌نیوانیان نییه و نه‌مه‌یان له‌گه‌ڵ ئیسلام ناگونجیت.

به‌بۆ‌جوونی من شاعیره کورده‌کان (سۆفیه‌کان) به‌گشتی له‌گه‌ڵ یه‌گیتی ئاینی ئیسلامین و که‌ ناوی شوێنه‌ پیرۆزه‌کانی وه‌کو دێر و که‌نیه‌سه‌ دینن مه‌به‌ست نه‌وه‌یه‌ خواپان تێدا ده‌پهرستری و شوێنی پیرۆزن.

موخلیس له‌ چه‌ند به‌یتیکدا ئاماژه به‌هه‌ندی شوێنی پیرۆزی جووله‌که‌ و مه‌سیحی ده‌کا و پیی وایه‌ نه‌و شوێنانه هه‌موویان خواپان تێدا ده‌پهرستری و خۆشه‌ویسته‌کانی خوا له‌و شوێنانه نۆ‌قره ده‌گرن:

مه‌سجید و دێر و کلیسا هه‌موو جێی عاشقییه

جی هه‌یه نه‌هش و نیگار و ده‌رو دیواری ته‌یه

له‌م به‌یته‌شدا موخلیس روونی ده‌کاته‌وه که‌خودا له‌و شوێنه‌ پیرۆزانه هه‌یه، بۆ‌یه شاعیر رووی تێیان ده‌کا و خواپان تێدا ده‌پهرستری، نه‌ک هه‌ر له‌و شوێنانه به‌لکو ئاماده‌یه له‌هه‌موو شوێنی خودا بپهرستری، چونکه‌ خودا له هه‌موو شوێنیکه ((بئینما تولوا فثم وجه الله)) البقره/۱۱۵:

روو له دێر و کلیسا که ده‌که‌م تۆ سه‌به‌یی

له‌هه‌موو شوێنه‌وه گه‌ر تۆ نه‌پهرستم چ بکه‌م

له‌مه‌ودوا له‌ چه‌ند غه‌زه‌لیکی موخلیس ده‌دوێنن که له‌ جوارچه‌پوهی وه‌سفی سۆفیه‌گری و سۆفیه‌گریدانه و هه‌ول ده‌دین لایه‌نه‌کانی سۆفیه‌گره‌بیان لی ده‌ستنیشان بکه‌ین.

سهنعانی (۱)

دولبهرم دیت له چه مان مهست و خهرا مان دهگهرا
جامی مهی پییوو له دوو مهجلیسی رهندان دهگهرا^(۲)
دیده شهو ههروهکو دهريا دورو مهرجانی رژاند
بؤیه دولبهر وهکو غهواس له که ناران دهگهرا^(۳)
دلی ونیووم که گهپرام تا سهرو سؤراغی بکه م
له بیابانی خهتام دیت له غهزالان دهگهرا^(۴)
نهوی زاهید بوو دویتنی که نواریم به دزی
عیشقی دونیای لهسهری دابوو بهریشان دهگهرا
عقلن و دین مهنزهری عاشق نییه (موخلیس) که م و زور
سهیری سهنعانی بهزوناروه چهیران دهگهرا^(۵)

(۱) له به حری رهملی ههشقی مهخبرولی مهحزوفه: فاعلان، فعلان، فعلن. له دهستنوسی (أ.ر.) به.

له م غهزه له دا موخلیس هیشتا له سه ره تای رنگای سؤفیه تیدایه و دلی له سه ره نهو بهرنامه به نه چه سهیوه و هیشتا به ته واری رابه ری خۆی دهستیشان نه کردوو، چونکه دله که ی وێله و کوردستانی به جیهیشتوووه و گه یشتوووته ولاتی خهتا و خوله نی تورکستانی چین و بهدوای رابهردا ده گه ری.

که واته موخلیس نه که هه ر خۆی هیشتا نه گه یشتووته نهو راستیه به لکو زاهیده کانی سهرده می خۆشی به روالهت زاهیدن و له ناخهوه هیشتا په یوه ندیان به جیهان ویستیه وه ماوه، یاخود سهنعان ئاسا له نیران عهشقی مهجاری و حهقیقی گهیران خواردوه و سهریان سورماوه و به لایه کدا نه که وتوون.

(۲) خهرا مان: رژیشتنی به له نه جه ولار. له دوو: له شوین. (له دوای)

(۳) دور: بهردنکی به نرخه (مرواری گهوره). مهرجان: مرواری بچووک له نیوان (دهریا دور و مهرجان) دا گوئجان ههیه.

(۴) سؤراغ کردن: گهرا ن بهدوای شتی کدا. خهتا: ناوی کۆنی ولاتی چینه که به میسک به ناویانگ بوو.

(۵) سهنعانی: شیخی سهنعان که خاوه ن (۵۰۰) مورید بووه و دلی چووته که چه گاورنیک و چووته سه ر دینی نهو و وازی له ئیسلامهتی هیناوه و بووته به رازه وان پاشان هاتووته وه سه ر نایی ئیسلام. زولنار: پشتینی قه شه کانه.

واتا: عهشقی پهردهی بو نییه و عقلن و دین نایگریته وه، ههروه کو شیخی سهنعان که عهشقی که چه مه سیحیه ک په ریبه دلی و وازی له عقلن و ناین هینا.

(سه‌با - سبا)^(۱)

نهمی بی شمال بایی له نیقلیمی وهفاداران

له پایتهختی (سه‌با) هودود ج بینن چاکه بؤ یاران^(۲)

لهبازاری دورو گوههر فرۆشان ساغی مهرغووبه

نهماوه قیمهتی نهما لهبازاری ریاکاران^(۳)

ههزار گون وا لهباغیدابه روو سووری دهغومرتن

کهچی هیچ بولبولی نایی چریکهی بی لهسهرداران^(۴)

بهجامی زهرنیگار ساغی وهره پهندی لهمن بییی

سه‌حمرگاهان بکه پهرهیز له تیری دل برینداران^(۵)

لهبؤ سولتانی من نایی لهپهردهی کیرییا دهریی

که گول ده رهات لهپهردهی خوئی بووه مهنزووری نهغیاران^(۶)

-
- (۱) له‌بهری ههزه‌جی ههشقی موسه‌به‌هه: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.
- (۲) سه‌با: سه‌به‌و پایتهختی به‌لقیس برو له یه‌مه‌ن ((فمکت غیر بعید فغال احطت بما لم تحط به و جنتک من سبا بنی یقین)) النمل/۲۲. ناماژه‌به بؤ چیرۆکی هه‌زه‌تی سلیمان و به‌لقیس ((وتفقد الطیر فغال مالی لا آری المهدد أم کان من الغابین)) النمل/ ۲۰.
- (۳) و‌ا‌ا: موخلیس ناماژه بؤ نه‌وه ده‌کات که‌بازاری سوڤیگه‌ری پیوستی به مروڤی راستگۆیه و وه‌کو بازاری دور و گوههر فرۆشته، به‌لام ئیستا ریاباز هینه زور بوونه نرخی نه‌و بازاره‌یان له‌هیشتوووه و ساغی به‌ده‌ست ناکه‌ویت.
- (۴) سوور: سوور. ده‌غومرتن: خوئی نارایشته ده‌دا.
- و‌ا‌ا: شاعیر پی وابه شیخی ته‌ریقه‌ت له‌خانه‌قادا زورن و هینه جوان و ریک و پکن، که‌چی هیچ موریدی یان سوڤی دپار نییه بیته خزمه‌تیا و سلووک وه‌رگرن.
- (۵) بییی: بیسته. سه‌حمرگاهان: سه‌حمر: سه‌حمر + گاه (کاته) + ان (کۆ) - کاتی به‌یانیا. بکه پهره‌یز: خووت به‌ارتزه. زهرنیگار: زهرین.
- (۶) سولتان: پیر، شیخ. کیرییا: زاراوه‌یه‌کی سوڤیه‌تیه له هه‌موو گه‌وره‌یه‌ک گه‌وره‌تر. ته‌سوف چیه، ل ۳۱۴. مهنزوور: به‌رچاو، مه‌به‌ست.
- و‌ا‌ا: شیخی ته‌ریقه‌ت باخۆی به هه‌موو که‌سی نیشان نه‌دا به‌تایه‌تی ناحه‌زه‌کان چونکه گون تا خوینجه‌یه که‌س نایی، که‌شکووت هه‌موو چاوێک به‌دی ده‌کات هه‌تا چاوی ناحه‌زیش. وادپاره موخلیس پی ناخۆشه که راهه‌ره‌کدی خوئی به هه‌موو که‌سی نیشان بدات، چونکه هه‌موو که‌سی شاپانی نه‌وه یان نییه که‌راهه‌ره‌کدی به‌دی بکه‌ن.

لهبابەت عیشقەووە مەدوئێ لەگەڵ ناچستی هەم عەسرت

گریئێ دڵ بۆ کەسێ دەرڤە خەبەردارینێ لە ئەسراران^(۱)

بەهارە خۆش بەهارێکە دەمی چوونی قەراج واهات

بەجیمای بۆچی دانیشتووی تەماشای کۆچ و کۆچباران^(۲)

لەباری بێغەشە ئەو کەس (انا الحق) نەفشی خینی بی

حیکایەت زۆر گۆئ مەگرە لەهەرزەگۆیی بەدکاران^(۳)

لەسایە هیمەتی پیری موغان (موخلیس) تەمای وایە

بەخۆشی رابوئیرینن لەگەڵ سەرخۆش و هۆشیاران^(۴)

(۱) ناچس: بەدناکار، ناکەس.

واتا: ئەوەی ناگای لە جیهانی عەشقی خوایی نییە تۆ لە گەلی مەدوئێ و گریئێ دڵی خۆئی بۆ مەکەو، چونکە گەلی کەسی وا هەن ناگایان لە بێج و بنهوانی سۆفیگەرێهه و نییە و تەقە بە تاریکیهه دەنن. عەشقی سۆفیانه پیره له نهئینی و مەلەوانی خۆی گەرە کە.

(۲) قەراج: دەشتیکی پان بەرینە، لە چبای قەرەچوگەووە دەست پێدەکا تادەگاتە جزیرە ی موسل و دەکەوتنە خوارووی رۆژناوای هەولێرەو.

(۳) ئەنەل حەق (انا الحق): گۆتە بەناوبانگەکی مەنسووری حەللاجە و لەسەر ئەم گۆتە یە لە ۳۱۰ ک لە سێدارەدرا. گبقات الاولیاء، ص ۱۸۷

هەرزەگۆیی: قەسە هەرزەکارانە. خین: خۆین.

واتا: ئەو کەسە (انا الحق) نەخشی خۆیی بێت، واتا خودا لە خۆینیدا توایتەو لە یارە کە (خودا) بێ غەشە و ئەوانە ی لەحاله تەکانی سۆفیانه ناگەن هەرزەگۆن و نایی گۆریان لێ بگریئت.

(۴) سەرخۆشی (سکر): زاراوێهەکی سۆفیانه یە و بەواتای دەست هەلگرتن دیت لە کۆرتی دیار و نادیار و رووکردنە حەقە و نووری عەقل لەناونووری خودی خوایی دەتوێتەو. فرهنگ اصغلاحات عرفانی، ۴۶۸.

هۆشیاری (صحو): لەزاراوەی سۆفیانه دا گەرانهو بە هەستیە لەدوای مەسقی. ئەوەی مەستی بە حەق بێت هۆشیاریشی بە حەقە. فرهنگ اصغلاحات عرفانی، ۵۲۷

واتا: موخلیس لەسایە راهەری تەریقەتەو دەیوئ کاتیکی خۆش لەگەڵ مەست و هۆشیاران ی ریبازی سۆفیانه بەسەربریئت.

(زمان و زه مان)^(۱)

نمو کهسانه‌ی مهردی مهیدانی خودان

بین سوپا و بین تهخت و بین تاج پادشان^(۲)

ناشنای نهملی هموس نینه بهدل

همروهکو نهملی سهما همر لهسه‌مان^(۳)

سینه پاکن له هموای نهملی هموا

گهرچی خاکینه بهدل عمرشی خودان^(۴)

بین (لم) و (کیف) لهگه‌ن مهولا ده پون

ملکه‌چی نهمر ن و رازی به قه‌زان^(۵)

(۱) له به‌حری ره‌ملی شمشی مه‌قصوره: فاعلاتن فاعلاتن فاعلان.

نم غه‌زله له رۆژنامه‌ی هاوکاری، سالی ۱۹۸۸/۱/۷ ژماره ۹۳۸، ل ۷ نیازی همه
عه‌زیز به‌ناویشانی (دۆزینه‌وی شیعریکی مه‌لا خه‌لیلی موخلیس) بلاو‌کراوته‌وه.

(۲) نه‌وانه‌ی سه‌ر به‌جهانی عه‌شقی خوداین دورن له بگه‌ر و به‌رده‌ی دنیا، همر نه‌وانه
پاشای راسته‌قینه‌ن، نه‌مانه‌ش چی‌نی سۆفیه‌کانن له‌نیوان (سوپا و تهخت و تاج و پاشا)دا
گورنجان هه‌یه.

(۳) نهملی هموس: دنیا په‌رست. سه‌ما: ناسمان، هه‌له‌په‌رین. له‌نیوان (سه‌ما و سه‌ما)دا
ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه.

(۴) هموا: لووت به‌رزی، فیز. خاکی: بۆر، نرم، بین فیز.

والا: دنیا په‌رست نین و به‌رواله‌ت خاکی و نرم، به‌لام دلیان بروه‌ته عمرشی خودا و
خودای لیه. نه‌مه‌ نامازه‌یه بۆ نه‌م فه‌رموده‌یه‌ی پتغمه‌به‌ر (ص): ((قلب المؤمن عرش
الرحمن)) دیوانی مه‌حوی، ل ۴۳۸

له‌نیوان (هموا و هموا)دا ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه.

عمرش: نمو ته‌نیه که‌ گه‌مارۆی هممو ته‌نه‌کانی داوه و ناوی لیتراوه عمرش له‌به‌ر
به‌رزیه‌که‌ی یان بۆ چواندنی به‌ کورسی پاشا که‌ له‌وتیه ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر
جیه‌ه‌تیکردنی فه‌رمانه‌کانیدا ده‌بیت، نه‌وتیه‌ی هه‌یه نه‌ ته‌ن. العهریفات، الجرجانی،
۸۶.

(۵) لم: لم فعلت هذا؟ کیف: کیف فعلت هذا؟ نامازه‌یه‌به‌م نایه‌ته ((لا یسال عما یفعل و هم
یسألون)) الانبیاء/ ۲۳.

والا: نمو جو‌ره که‌سانه (سۆفیانه) له‌گه‌ن خودا گورنجاون و باوه‌ریان به‌ هممو فه‌رمانیکی
هه‌یه و به‌ قه‌زاو قه‌ده‌ری خوا قایلن و گه‌بشتره‌نه‌ته مه‌قامی ته‌وه‌کو له‌ هه‌روه‌ما
نامازه‌یه بۆ نه‌م فه‌رموده‌یه (الایمان ان تؤمن بالله و بملاکته و کتبه و رسلة و بالیوم
الاخر و بالقدر خیرة و شره) التاج، ج ۱، الشیخ منصور علی ناصق، ص ۲۵.

تابلیتی بهرزن و عالی هیهمتن

بؤ هموو کەس ههنگری باری بهلان^(۱)

سوودی بوونیان به بهدانیش دهبیری

بوونی گولن خوشبیه بؤ درکی گولان^(۲)

نیوه باری ههر لهگهڵ وان بگرن

تابلیتی وا به حقوق و بهوهغان

ههركهسیکی نهو كهسانه‌ی خوشبوئی

دوور دهبیتن سه‌ر و مالی له زیان

باسی عیشق و دولبه‌ران نه‌ورۆ مه‌که‌ن

با نه‌که‌ونه به‌ر ده‌می بی ئه‌ده‌بان^(۳)

هه‌رحی نه‌ورۆ حه‌ق بلی ده‌روا سه‌ری

(موخلیسا) بگه‌ر زمانت له زه‌مان^(۴)

(۱) لاماژه‌یه به‌م فه‌رمووده‌یه (المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا) دلیل الفالحین، محمد بن علان، ص ۳.

(۲) ده‌بری: ده‌گات. وایا: وه‌کو گولن وان، چونکه گولن درکه‌کانی ده‌وروشقی خۆشی خۆشه‌ویست ده‌کات، ناوا سوودیان بؤ مرۆفی به‌دیش هه‌یه، هه‌روه‌ك له‌م پیتاسه‌یه‌ی سۆفیگه‌ریدا هه‌لتوه (الصولي كالارض يطؤها البروالفاجر) فی التصوف الاسلامی وتاریخه، نیکولسن، ص ۳۲.

(۳) وایا: گرتی دلێ خۆتان لای نه‌و پیته‌ده‌بانه مه‌که‌نه‌وه و باسی سۆفیه‌یان لا مه‌که‌ن، چونکه شایانی نه‌وه‌لین.

(۴) لێزدا موخلیس گۆشه‌گیری گه‌ره‌که و جۆره ره‌شینه‌کی نواندوه که نه ده‌بایه وای، چونکه نه‌وه‌ی مه‌ردی مه‌یدانی خواپه‌رسق بی و رازی بی به قه‌زا نای له‌جوونی سه‌ری به‌زی و ده‌بی فه‌رمان به‌ چاکه و نه‌هی له خراپه بکا، ((کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر و تؤمنون بالله)) آل عمران/ ۱۱۰. هه‌روه‌ها ناماژه‌یه به‌م نایه‌ته ((قل هل من شرکاکم من یهدی الی الحق، قل الله یهدی للحق، فمن یهدی الی الحق احق ان یتبع امن لایهدی الا ان یهدی فما لکم کیف تحکمون)) یونس/ ۳۵.

(خدري زنده)^(۱)

مهى نهگمر ناوى جهيات و ساهى خدري زندهبى

چون عمقل بپروا دمكا دل نارمزوى تموبهى همبى^(۲)

بهر له خهلوت زاهيدا سهيرنكى مهبخانه بكه

گون له باغا ناروى تا خاكهكهى تير ناو نهبى^(۳)

بو خمرىك نابى به پراو نهى تازه لاوى كه چ كولاھ

تو كه بازنىكى ومها سووك و له پراو خوشت همبى^(۴)

گون چنين لهو باغه لام وايه به توو قمت ناكري

همرچى گون چين بى دمبى ترسى له خار و مار نهبى

(۱) له به حرى ومملى ههشق مهحزروه: فاعلان فاعلان فاعلان.

له دهستورسى (م.خ) به.

(۲) واتا: موخلىس دهپهوى له مزگهوتوه بهره و خانهقا بپروا و نهو پنهكى لهوى بهدهسقى دهكهوى دهيكاته ناوى زيان و بهدهسقى خدري زنده (شيخ مستهفا) وهرى دهگرى، كهواته له گهر حال وابهى چون دهكرى لهرواو په شيمان بيتهوه؟

(۳) خهلوت: برتييه له گزشه گيرى، دواندنيكى لهنييه له گهلهن خودا به جزرى كه كس له واتا و حهقيقهتى نهگات و بوارى بى نهدرى. بهلام شيوهى خهلوت دايرانه له خهلكى. فرهنگ اصطلاحات عرفاني ابن عربي، ص ۲۶۳. مهبخانه: مهبهست لنى خانهقاي سؤفيانه به.

واتا: مهتا دل و دهررون له كينه پاك نه كرتيهوه مرؤف نابيه زاهيد و كهلكى گزشه گيرى نيه، ههروه كو گون تاخاكي تير ناو نهبى شين نابيت.

(۴) كه چ كولاھ: كلاو لار. باز: مهبهسقى پيرى تهريقهته.

واتا: موخلىس له رنگهى باز و راوهوه نامازه به سلووكى (ناكارى) سؤفيانه دهكا و پنى وايه شينهكهى زور چوست و چاهووكه و بهخيراى ريار پنده گه بهنى.

لهو شوپنه‌ی گمه‌دا جاه و جه‌لال و مردمگرن

گمر دلا تو له گمدایی به‌کمین بی چ ده‌بی^(۱)

گمر نه‌تو تالیبی یاری له سه‌رومال و مره دمر

یار نه‌گمر بوو به سه‌یار، یار که نه‌بوو، با چ نه‌بی^(۲)

(موخلیسا) تو له وپسال و له فیراق وه‌ک دهدونی

هر به ناداب بدوی، سوودی نییه بی نه‌ده‌بی^(۳)

(۱) گمه‌دا: له نه‌ده‌بیانی سؤفیانه‌دا به‌کسی ده‌گوتری که گمدای ده‌رکه‌وتنه‌کانی خوایی و گمه‌دای به‌ره و خواو گمه‌دای فه‌یزه باقییه‌کانی حه‌قه. فرهنگ اصطلاحات عرفانی، ص ۶۷۸.

جه‌لال: بریتیه له سیفده‌تی قهر و قینی خودایی، سیفده‌ته نادباره‌کان پنیان ده‌گوتری جه‌لال و دیاره‌کانیش جه‌مال جه‌لال دیارخستنی گه‌روه‌یی دوله‌ره به‌ینی زیادبوونی خواستی عاشق. فرهنگ اصطلاحاتی عرفانی ابن عربی، ص ۱۹۴.

وا: موخلیس ده‌به‌وی دل‌ه‌که‌ی له‌وگه‌دایاله‌بیت که پله و پایه‌ی سؤفیانه و شکومه‌ندی خوایی وه‌ربگریت و بگاته نه‌وجوانیه خواییه که له ریگه‌ی جه‌لاله‌وه بۆی ده‌رده‌که‌وی.

(۲) وا: نه‌و سؤفییه خودایی بوئی ده‌بی له‌سه‌ر و مالی خۆی خۆشی و به‌خقی بکات، چونکه نه‌گمر سؤفی گه‌پشته خوا پیویستی به‌هیچ نایی و نه‌گمر خواشی بۆ نه‌بوو هیچ شتیکی بۆ ناییت و به‌که‌لکی نایه‌ت.

(۳) له‌نیوان (ویسال و فیراق، به ناداب و بی نه‌ده‌بی) دا دژیه‌ک هه‌یه.

وا: موخلیس داوا له‌خۆی ده‌کات که به نه‌ده‌به‌وه له ویسال و فیراق بدویت. مه‌به‌ست له ویسال حالته‌تی کۆیه (جمع) له‌گه‌ل خوا‌دا و فیراق حالته‌تی جیا‌بو‌نه‌وه‌یه (تفرقه).

(گرژینهوه)^(۱)

تا لهرنگه‌ی عاشقی سردانه‌نئی سمرناکه‌وی

ده ست و بردی گمر نه‌که‌ی ریت ناخری بمرناکه‌وی^(۲)

گه‌وه‌ری عیشق و تهبیعت په‌رو‌ری ریک ناکه‌ون

گون له‌جینگای شۆرمکات قمت ناروئ و همر ناکه‌وی^(۳)

همرچی نه‌ورؤ مه‌ستی باده‌ی جاوی دل‌داری نه‌می

قمت سبه‌ی لیوی به‌باده‌ی ناوی گه‌وسهر ناکه‌وی

تا همناسه‌م بیی نه‌گا نا بشکوی لیوی نیگار

خونچه تا بای لی نه‌دا گرژینه‌وه‌ی دمرناکه‌وی^(۴)

(موخلیسا) تا گهرمه بازار‌ی مه‌تاعی عاشقان

فرسه‌ته نه‌ورؤ سبه‌ی به‌لکو وه‌ها همر ناکه‌وی^(۵)

(۱) له‌به‌حری ره‌معلی هه‌شقی مه‌حزروه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

(۲) وانا: نه‌و عه‌شقه‌ی که موخلیس ده‌به‌وی سهری خزی به‌قوربانی بکات عه‌شقی خوایه، بۆیه ده‌به‌وی ده‌ست و برد بکات نه‌خۆ له‌دوایی رینگه‌ی لی بگری و نه‌یگائی. لیره‌دا شاعیر چارلیکهری مه‌حوی کردوه و هه‌مان بۆچوونی نه‌وی هه‌یه، مه‌حوی ده‌لی:

تا له‌بروری تو له‌سهر ری ناخه‌به مه‌بدالی عیشق

سهر له‌په‌شی بی ده‌بی له‌م رینگه‌دا تی له‌و هه‌لا / ل ۲۹

(۳) شۆره‌کات: زه‌وی به‌خوی. همرناکه‌وی: گه‌وره نایی، ناروی.

وانا: عه‌شقی خوا و دونیا په‌رسی به‌یه‌که‌وه ناگونیجین و ده‌بی به‌کتیکان قوربانی نه‌وی دیکه‌یان بکریت. لیره‌دا پیتچه و به‌خشی ریک هه‌یه له‌نیوان (عیشق و تهبیعت په‌روه‌ری) له‌گه‌ل (گون و شۆره‌کات) دا، وانا: عیشق و گون، تهبیعت و شۆره‌کات.

(۴) نیگار: یار، راه‌ری ته‌ریقه‌ت. گرژینه‌وه: زه‌رده‌خه‌نه.

(۵) مه‌تاع: که‌ل و په‌ل همرناکه‌وی: ریک ناکه‌وی.

وانا: وادیاره بازار‌ی عه‌شقی سۆفیان‌ه‌ی موخلیس له‌گهرم و گوری دایه و به‌بره‌وه، بۆیه داوا له‌خزی ده‌کات که کریاری نه‌و بازاره‌ بی، نه‌خۆ دوایی له‌کیسی به‌جی و بۆی ریک نه‌که‌وته‌وه.

شيعرى ئايىنى

ئەدەبىياتى كوردى بە شيعرى ئاينى دەستى پىكىردوۋە و بابا تاھىرى ھەمەدانى گەلى
لە دوو بەيتەكانى بەرمە ئەم لاپەنە دەچن و نزا و پارانەو و خۇ بەگونابارزانين لە
تولى دوو بەيتەكانى ھەلەقوتىن. بۇ نموونە لەم دووبەيتەى خوارمۇدا خۇى زۇر بە
تاوانبار دەزانى و گوناھەكانى لە گەلای داران و دلۇپى باران زۇرتەرن، بەلام لەگەل
ئەومش لە بەزمىي خودا بى ئومىد نايى و بەتەماي رەھمەتى پەزدانە:

مو ئەز (قالوا بلى) تەشويش دېرم

گونەھ ئەز بەرگ و باروون بېش دېرم

ئەگەر (لاتقنطوا) دەستم نەگىرەد

مو ئەز (باويلتا) ئەندېش دېرم^(۱)

لەدوای ئەمىش ئەدەبىياتى گۇران بە ئەھلى حەق و ئىسلامەو، بە شيعر و
بەخشانەو ھەمويان لەرووى ناومرۇگەوۋە ئاينين و ھەر بەگە بە پىيى بېروباومرى
مەزھەبى خۇى گۇمەلئ شيعر و بەخشانى ئاينىيان بەجېھېشتوۋە، بەتايبەتى
ئەدەبىياتى ئەھلى حەق و شيعە سەرتاپاي ئاينين و ھەندىكىشى بەرمە لاپەنى سۇفیانە
چوۋە.

ھەرۇھا ئەدەبىياتى گرمانجى زووروو ھەر لەھەقى تەيران و مەلای جىزىرەوۋە
تاۋەگو ئەحمەدى خانى و شىخ نوورەدىنى بىرىفكانى ھەموويان بەشىك لە
شيعەرەكانيان ئاينى بوۋە و بېر و باومرى خۇيانىيان تىدا دەرىرەوۋە، بۇ نموونە مەلای
جىزىرى لە ستايشى پىغەمبەردا (ص) دەلى:

ئىسمى تەيە مەكتووب د دىوانى قىدەمدا

حەرفەك قەلەمى عىلم بەتەقویم رەقەمدا^(۲)

(۱) دىوانى باباتاھىرى عورىان، ل ۱۶.

(۲) القەد الجۇھرى فى شرح دىوان الجزرى، ب ۱، ل ۱۱۹.

شاعیرانی کرمانجی خوارووش بهه‌مان شیوهی نه‌وانی دیکه نه‌سپی خۆیان له‌م بواردا تاوداوه و ئەم لایهنه‌یان هه‌رماۆش نه‌کردوو و پێشه‌نگیان نالی بووه و هه‌ردوو هه‌سیده‌ی (ئه‌ی ساکینی ریزای مه‌دینه‌ی مونه‌وره) و (ئه‌لا ئه‌ی نه‌فسی بووم ناسا هه‌تاگه‌ی حیرسی وێرانه)^(۱)، بوونه‌ته سه‌ر مه‌شقی شاعیره‌کانی سه‌رده‌می خۆی و دوا‌ی خۆی.

موخلیسیش له‌ شیعری ناینیدا پله‌وپایه‌یه‌کی شایانی بۆ خۆی و ده‌سه‌سته‌یناوه و کۆمه‌ڵی غه‌زله‌ و هه‌سیده‌ی بۆ ئەم بواره‌ داناوه و به‌ زمانیکی ره‌وان و ساده‌ و هونه‌ری به‌ته‌کانی داپه‌شتوو و نامازه‌ی به‌وه‌رگرتنه‌کان (اقتباس) کردوو.

شیعره‌ نایینه‌کانی موخلیس به‌ گشتی له‌ جوار بابته‌ ده‌خولینه‌وه که نه‌مانه‌ی خواره‌وه‌ن:

(۱) گه‌وره‌یی خودا: شاعیر له‌م غه‌زله‌دا باسی دروستکردن و نه‌ندازه‌ی گه‌ردوون ده‌کا و سه‌ری سوپاوه‌ له‌ وردمه‌کارییه‌کانی و ئەم وردمه‌کارییه‌ به‌گیان و بی‌گیان و مرۆڤ و بانده‌ی گرتۆته‌وه و پاشان باسی نه‌ینیه‌کانی شه‌و ده‌کات که‌کاتی ده‌رکه‌وتنی نووری خوایه‌:

رۆژ و شه‌و بنواره‌ ناساری خودا^(۲)

چۆنه‌ نه‌هشی نووکی په‌رگاری خودا^(۳)

هه‌نده‌سه‌ی که‌ونی به‌ته‌رزێ گرتوو

جومه‌ ره‌نگین هاتوو هه‌کاری خودا^(۴)

(۱) دیوانی نالی، موده‌ریس، ل ۴۱۵، ۴۸۲.

(۲) ئەم غه‌زله‌ له‌ به‌حری ره‌مه‌لی شه‌شی مه‌حزروفه‌ و نه‌مه‌ش ته‌فعیله‌ که‌دیدی: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

(۳) ئەم به‌یته‌ نامازه‌یه‌ به‌ نایه‌تی ﴿افلا ينظرون الى الابل كيف خلقت و الى السماء كيف رفعت و الى الجبال كيف نصبت و الى الارض كيف سطحت﴾ الفاشیه/ ۱۷-۲۰

(۴) نامازه‌یه‌ به‌م نایه‌ته‌ ﴿افلّم ينظروا الي السماء فوقهم كيف بيناها و زينها و ما لها من فروج و الارض مددناها و القينا فيها رواسي و انتنا فيها من كل زوج بهيمض تبصرة و ذكرى لكل عبد منيب﴾ ق/ ۶-۸

سەپىرى بولبول كەكە بۇنى گولڭ دەكا
چۆن دەكا نيزھارى ئەسرارى خودا
سۆزى پەروانە لە رۇژ دەرناكەوئ
شەو نەبىئ ناپىئ نەنوارى خودا
غەرقى نىو بەحرى ھەوا ھەر تىنووە^(۱)
تا دەكا جاوى بە دىدارى خودا^(۲)
موخلىسا خۆت ناگەپە كۆى دولبەرت^(۳)
دەست بگەپنە دامەنى يارى خودا

(۱) ھەوا: عەشق

واتا: ئەوھى لە دەريای عەشقى خوادا نەقەم بى ھەر تىنووە تاجارى بەزاتى خودا دەكەوئ،
ھەرۋە كۆ ھەزرەتى موسا كە تىنوۋى دىدارى خوا بوو ﴿ولما جاء موسى لميقاتنا و
كلمة ربه قال رب ارني انظر اليك قال لن تراني﴾ و لكن انظر الى الجليل فان استقر
مكانة فسوف تراني فلما تجلى ربه للجيل جعله دكا و خر موسى صعقا فلما افاق قال
سبحانك تبت اليك وانا اول المؤمنين ﴿ الاعراف / ۱۴۳

(۲) لە نىوان (تېمار و بېمار) دا رەگەزدۆزى لايىق ھەيە.

(۳) كۆى دولبەر: مەبەسنى بارەگای خورايە.

واتا: موخلىس تۆ ۋە كۆ ھەزرەتى موسا نىت نوورى خودا لە كۆى توور بېنى، دەسا
دەست بگەپنە دامەنى خۆشەويستى خوا (كە پىنەمبەرە يان پىرى تەرىقەتە) بەلكو
تۆزىكت لە فەيزى خوا بەرکەوئ.

(رۆژه رهش)^(۱)

بەر له پهدابوونی عالم عاشقی خۆبوو خودا

خۆشی عیشقی خۆی له خۆی ویست خۆی به خۆی پیشان بدا^(۲)

(۱) ئەم شیعەر له بەحرى رەمەلى هەشتى مەحزوروفە و تەفەیلە کەى فاعلان فاعلان فاعلان فاعلن.

(۲) ئەم شیعەر بەگشتى باسى خودى خواپەتى دەکات پێش پەیدابوونی گەردوون و مرۆڤ کە خودا وەکو گەنجینە یەکی شاراوە بوو و هەزى کرد خۆى دەربخات، بۆیە مرۆڤى خولقاند تاكو بناسریت (کنت کنزا محفيا فخلقت الخلق کى اعرف). خودا له ئەزەلدا سەیری خۆى کرد و خۆى خۆشویست، ئەمەش جۆرە دەرکەوتنیکی خودى خواپى بوو:

پێش ئەوێ خودا گەردوون بچولقیقی خۆى بۆ خۆى دەرخت و هەندى و تووتی بى دەنگ و پیتی له گەل خۆى کرد، خۆى له خۆیدا پیتی، له ئەزەل سەیر خۆى کرد و خۆى خۆشویست، ئەمەش دەرکەوتنیکی خودى خواپى بوو له شێوەى ئەفینکی پاك و دوور له هەموو وەسفی، ئەم خۆشویستیه بوو هۆى پەیدابوونی بوون و زۆرى له بووندا. پاشان خوا ویستی ئەم خۆشەویستیه خۆدیەى خۆى له شێوەکى دەرەکى بپیتی و بیدوتی. سەیری ئەزەلى کرد و له عەدەم و یتەبەکی لەنەفسى خۆى دەرھینا کە هەموو سیفەت و ناوەکانى ئەوى هەبوو، ئەویش نادەم بوو کە هەتا هەتا بە کردیه شێوەى خۆى، هەرکە بەجۆرە خودا نادەمى خولقاند بە گەورە و مەزن شکۆدارى زانى و بۆ خۆى هەلبێژارد، جا بەو پیتیه کە حەق لە شێوەى ئەودا دەرکەوتوو ئەو ئەو. (الطواسین، الحلاج، ماسینیون، پاریس ۱۹۱۳، ص ۱۲۹).

مەلای جزیرىش له دیوانە کەیدا هەمان بیروباوەرى حەللاجى دووبارە کردۆتووە و پیتی وایە کە جوانى و خۆشەویستى سەرەتا یەکیبوون و پاشان لیک جودا بوونەو بە فەرمانى خودا، جوانییه کە چوو نەر لەش و لاری جوانان و خۆشەویستیه کەش چوو نەر دلێ عاشقانى خودا:

حوسن و حوب زالى قەدین لى جودابوون ئەو ژەك

لى لها لىسى حلدوسى حىكمت و تەفسىل وە بوو

بەك د زالى سور شریان بو جەمال و حوسن و سور

بەك د قلیق لەهلى دل نەر و جەلال و جەزبە بوو

(العقد الجمرى لى شرح دیوان الجزرى، ص ۶۱۵ - ۶۱۶)

جاوی خۆی گئیرا چ ناوئینهی بهبهرجاوی نهکهوت
 خۆی ههتا تئیدا ببینئ و تیر تهماشای خۆی بکا
 رووی له نیقلیمی عهدهم کرد کردیه نیقلیمی وجود
 بوونی دهرخست به نهفش و ههندهسهی نهرز و سهما
 خۆزی جاویکت دهبوو ده تد بت چ نازئکی دهگرد
 حوسنی خۆی وهك دبت له نهپنۆکی وجودی ماسیوا
 ههرکهنه لهو رۆژهدا عیشقیکی پهیدا کردبئ
 چۆن دهتانی لیره نهوړۆ تهرکی نهو عیشقه بکا^(۱)
 سافیا جامئکی بینه به خسووسی لهسههر
 تابانم نهسهری مهستی بگهینم به سهما
 دووره لهو رۆژه رهسه کهسبی فهزانئیل بکری
 خینه دهروا لهزهمین و سهره دهروا له چهوا
 تۆ بهبئ غهم که نهبی ههر غهمی پاران بکه غهم
 بهئکو دهرپای کهرهمی دئ فهپهزانئیکی دهکا

(۱) موخلیس ههروه کو جزیری پئی وایه که عشق نهزهلیه و له رۆژی (قالوا بلی) وه پهیدا بووه، وانا: گیانهکان لهو رۆژهوه وهلامی خۆشهویستیان داوهتهوه و پاشان که نهو گیانه هاتزه ناو لهشی مرۆفهوه نهفینه کهی تئیدا بهرجهسته بووه.

بهم پئیه موخلیس دهپهوی لهسایهی دهرکهوتنی خوایی و خولقاندنی گهردوون مهزنی خودا دهرجئا، چ لهرووی نهزهلی بوونی عشقی خوایی یاخود له رووی دروستکردن و نهندازهگرتنی زهوی و ناسمان و لهستیرهکان بهشیرهیهکی نایاب و رێک و پێک.

(۲) نعتی پیغمبهر (ص): نمو شاعرانه به که شاعران ستایشی پیغمبهری (ص) بی دهکن، یا خود داوای شفاعت و نزا و پارانهمیه لیتی. نهمو دهرخستن موعجزهکانیهتی که له ژانیدا روویان داوه.
 موخلیس لهم رووهوه گهلی غمزل و قهسیدهی هۆنیوتهوه، همر بۆ نمونه نامازه به هندیکیان دمکرت.

مستفاه (۱)

دل که وهک مهجنونه نهوړۆ نارمزوی لهیلا دهکا
 ههروهکو وهحشی دمسوورئ حمز له جیی سهحرا دهکا^(۱)
 مهی نهگهر ناوی حهیات و گهر خزر بی ساقی من
 بۆچی لهو فهیزه بده ریم من نهیم {کی} وادهکا
 من له رمغی خهسهکهی خۆم ههر دهئیم یا مستهفا
 ههر به لایئ دئ به خیری چی دهکات ههر خوا دهکات^(۲)
 تۆ حیجازی و من عراقی لیکتی دوورین به چی
 دل له دهرگای بارهگای تۆ روژ و شهو ناوا دهکا
 چونکه (سیحان الذی اسری) لهیو فهزلی تووه
 تازه (موخلیس) دئیت و کهشفی حیکمهتی نیسرا دهکا^(۳)

-
- (۱) لهم فهزله له بهحری رهملی ههشق مهحزووله: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.
 (۲) شاعر که عاشقه خۆی کردۆته مهجنون و مدعشوقه کهی که پیغمبهره (ص) به لهیلا ناوی هتاوه. زۆر جار ان شاعرانی کلاسیمی به تابهتی سۆفیه کان لهیلا ده که نه رهزمی خودا و پیغمبهر و شیخی تهریقته، جا نهگهر توژهر {خوتنه} ناگاداری ههروو شیعه که نه بیت و تیده گات که مه بهست له لهیلا که چیکی تابهته.
 (۳) له دهستنوسی شاعر نووسراوه (کوی).
 (۴) وائا: من له رقی ناحزه کهی خۆم (جا که سی بی یا نه فی خۆی بیت، چونکه نه فیش به دوژمن داده نریت) ههر هاواری پیغمبهر (ص) ده کهم و ههر جیم به سهردی ههر له خواوهیه، نه مهش نیشارهته بهم نایهته «اینما تکنونا یدرککم الموت ولو کنتم فی بروج میشده وان تصیهم حسنة یقولوا هذه من عند الله وان تصیهم سینه یقولوا هذه من عندك قل كل من عند الله فمال هؤلاء القوم لا یكادون یفقهون حدیثنا» النساء/ ۷۸
 (۵) موخلیس نامازه به شهو روژین و چوونه ناسمانی پیغمبهر (ص) ده کا و گهورهیی نهو له لای خودا ههستیشان ده کات، نینجا نیمچه گلهیهک له خۆی ده کات که به درهنگهوه باسی فهزل و حیکمهتی نهو معراج ده کا و دهوایه زۆر له پیشتر نه می بگردایه.

مه دینه (۱)

مائیل به خموم همردهم
جاری که به خدمت گهم
لهو بهخته بده چ بگهم
نائیل بنووم په گدهم
سرمهستی جه مالی تۆم
مهفتوونی خه پالی تۆم^(۲)
موشتافی وپسالی تۆم
نهی سهروی شهی گولدهم
تهن خاکی بهری پیته
دل مووره له سهر ریته^(۳)
نینعام و گهرهه جیته
لوتفی که نه کهی چ بگهم^(۴)
دل خهسته و و ناشادم
وهک خهرممنی بهر بادم^(۵)
جاری بگه فهر بادم
نهی فه خری بهنی نادم^(۶)

(۱) له به حری ههزه چی چواری له خه ره به: مفعول مفاعیل. نهم شیعره له سهر شیوهی دوو به بیته و به حهفت دوو بهیق غهزه لیککی پیکه پتاره.

(۲) مهفتوون: شهیدا، شیت

(۳) موور: میرووله، میروستان

(۴) لپعام: کزی (نعمه) به وانا: چاکه.

(۵) خهسته: نه خوش، خهرمه ن: خهرمان، جوخین، باد: با

(۶) فهر بادم: هانا، هاوار

گەر بادى سەبارى خوشرەو

بۇنى لە مەدىنەى ئەو

بىنى كە لە بۇم ئەوشەو

سەر بى كە بلى ئەمىدەم

من عەبىد و غولامى تۆم

لەو قاپىيە قەت نارۆم

كام قور بگەمە سەرخۆم

دەست كە لە تۆ بەردەم

(موخلىس) بە زمان يارى

نەمما لە دۆن ماری^(۱)

لوتقىكى بگە بارى

تا ھەردوو موافىق كەم^(۲)

(۱) لەتيوان (بارى، ماری، بارى) رەگەزدۆزى لاجىق ھەبە

بارى: خودا، يەككىگە لە سىفەتەكانى خودا.

(۲) ھەردوو: مەبەست پارو مارە: موخلىس ھىشتا دۆلى پەپورەندى بە جىھان ويستىيەوۋە مارو و

دارا لەخودا دەكات كە بەسۆزى خۆزى يار و مار بگۆنچىق و بەرەو ئەقىنى بىگەردى

پتەمبەرى ببات.

میڙگی گولان^(۱)

دل که جینی عمکسی گولی رووته که خاکی کمتہ بان
سہیری قہبرم لمبہمار چوَن دہبتہ میڙگی گولان^(۲)
ہمت لمبہینی دووروان نابی کہ دوورووی بکہی
شاری دوورووی نہدپتراوہ کہ توٰی بیتہ پروان^(۳)
سہیری نہو چہرخہیہ ناگہی کہ ج تہبعیکی ہمہ
دہولمتی داوہ بہکمر، نیعمہتی داوہ بہسہگان^(۴)
چیہہ سووچی من و بولبول، چیہہ نہو کارہ دمکہی
وسوسہ و نیفکی رھقیب و رھشہبای ہسلی خھزان^(۵)
(موخلیسا) ناگمہ مقسود، لہوتمن نہچیہ دہ ری
نہگمہ مدینہی یار و ہمدہ ری نہبیہ شوان^(۶)

(۱) نم شعرہ لہ بہحری رمعلی ہسقی مہخبرولی ملسورہ: فاعلان، فعلان، فاعلان، فعلان،
فعلان. نم غزلہ تہنیا ہیتی بہکم و پتجہمی پبہرندی بہ ستایشوہ ہدیہ و بدیتہ کانی
دیکہ یہ کتبی بابہتہان پتوہ دیار نیہہ.
(۲) وانا: دل جینگای نہو شوتہیہ کہ عمکسی رووی وہ کو گولی تزی لی دہدات. وانا: دل
کہ لہبہر جوانی رووت بہرودا کہوتروہ و خوٰلی بہسہردا کراوہ، سہیری گزرم بکہ لہ
بہاردا چوَن گولی لہسہر دہرویت بہ تہسیری نہو گولہی کہ گلی خستہ سہر دلہم.
(۳) دووروان: دوو کہسان. لہنیوان دووروان و دووروی رہ گہزدوٰزی ناتہواو ہدیہ.
(۴) لیژہدا موخلیس رووی رھخنہی لہزہمانہ دہکات و سدہی لہ کردہ وہ کانی سور دہمین
کہ ہیندہ دنیا پدروہرہ، ہر لہم باریہوہ بابا تہیری ہمدانی دہلی:
لہ گہر دہسم رھسد بہر چہرخی گہردوون
لہز و پرسم کہ لین چوونہست و لان چوون
یہ کتیرا دا دہی سد گولہ ہعمت

یہ کئی را لورسی جز لالوودہ دہرخوون/دیوانی بابا تہیری عوریان، ل ۳۰

(۵) لہفک: بوختان، ہملبہستہ، ناماژہیہ بہو بوختانہی کہ بہ عالیشہخانی ہاوسہری پتقہمبہر
(ص) کرا ﴿ان الذین جازوا بالافک عصبہ منکم لا تحسبوہ شر لکم بل ہو خیر لکم﴾
النور/۱۱.

(۶) مدینہی یار: یہ سرب، مدینہی پتقہمبہر (ص).

قەسر و ھەيوان^(۱)

نەى دەرى غارى موبارەك دل بەفقوریانی تووه

پاری سەرتاپا لەتیضم موزدە میوانی تووه^(۲)

سینبەرت تیرگە بە بەرچاوی ھەسوودانی مەخە

خەدمەتی شاھانە ئەورۆگە لەسەرشانی تووه^(۳)

شاھی من یاخووا موبارەك بی سەفقەرتان ھەر سەحەر

دەست بڵند کردن و دوغام بۆ دەولەتی جانی تووه^(۴)

بوو بەجی پئی تەختی نەحکام و نیزامی تۆ زەمین

بۆ تەجەللا (قاب قوسین) قەسر و ھەيوانی تووه^(۵)

مەحرەمت (روح الامین) بوو ھەر کە چووی بۆ لامەکان

نەزمی (سبحان الذي) بۆ عیزەتی شانی تووه^(۶)

(۱) ئەم شیعەرە لە بەحرى رەمەلى ھەشق مەحزورولە و تەفھیلەكەى بەم جۆرەيە: فاعلان،

فاعلاتن فاعلان فاعلن

(۲) غارى موبارەك: ئەشكەوتى پیرۆزى سەور/ پار: مەبەست لى پتەمبەرە (ص).

(۳) لیر: جری.

(۴) لیرەدا وا دەردەكەوى كە شەورۆزى پتەمبەر (ص) سەحەر بوو، بەلام (لەدواى نوێزى

شێوان روويداره و بۆ نوێزى بەيانی گەراوەتەرە مالمەرە) قصص القرآن، محمد احمد جاد

المولى، ص ۲۵۳.

(۵) تەجەللا: بەو نۆرە خوايە دەگرتى كە دەچیتە دەروونی سۆفییەو. التعريفات،

الجرجاني، ص ۱۴۶.

قاب قوسین: نەوەلەدى دوو كەوانە. نامازەيە بەم نایەتە ﴿ثم دنا فتدلى فكان قاب قوسين

أو أدنى﴾ النجم/ ۸-۹.

(۶) روح الامین: جوهر اللیل/ لامەکان: نەو دیو جیھانی ھەسق.

سبحان الذي: نامازەيە بە نایەتی ﴿سبحان الذي اسرى بعلة ليلاً من المسجد الحرام...﴾

الاسراء/ ۱.

پەردەدار نازانى لەو ديو جى ھەبە قەرموو نەتوو
 بۆ تووھ ھەرچى ھەبى ئاياتى سوبحانى تووھ^(۱)
 ئەو شەوھ كەون و مەگان عالەمى مولك و مەلەكووت
 بەك بەبەك جوملە بە جوملە وا سەنا خوانى تووھ^(۲)
 ھەر كەسى عاشق بى ئەو شۆكە بە يادى دولبەرى
 قولقولى فرمىسكەگانى دوپ و مەرجانى تووھ
 تۆى ئەمەل ھەرچەند دەچىنم حاسلا تىكم نىبە
 موڧلىسم ئەمما نومىدم ھەر بە خەرمانى تووھ^(۳)
 گۆى سەرم پىي ناكرى بىداتە بەر شەق ھىچ كەسىك
 چونكە گۆى مەيدانى عىشق و دەست و چەوگانى تووھ^(۴)
 دەفەمىي دەربىخە بۆ (موخلىس) گۆلى رووت بۆ نىشات
 شەو لەنىو باغى خەمياي مورغى غەزەل خوانى تووھ^(۵)

-
- (۱) پەردەدار: مەبەست جوهراليله/ لەو ديو: لە جىھانى واتاي
 (۲) كەون و مەگان: گەردوون/ عالەمى مولك: جىھانى ماددى/ مەلەكروت: جىھانى غەيب
 و فرىشتەكان.
 (۳) خەرمانى تووھ: مەبەست لە شەفاعەتى پىغەمبەرە (ص) بۆ موسلمانەكان.
 (۴) شاعىر لە عشقى پىغەمبەردا (ص) تواوتەوھو سەرى خۆى كردۆتە گۆى مەيدانى عشق
 و دەست و گۆچانى پىغەمبەر (ص)، بۆيە بە شانازىيەوھ دەلى: كەس ناتوانى شەق لە
 گۆى سەرى بدات.
 (۵) لىشات (لشاط): چالاكى/ مورغ: بالئندە/ غەزەلخوان: گۆيندە

بیٰ نه ههك^(۱)

دمه‌وێتن به موفیمی، چ مه‌دینه چ مه‌ككه

راست نه‌كه‌ی هه‌سته‌وه تا ده‌جیه نه‌وێندهر چ مه‌كه^(۲)

عاشقیکی كه له مه‌عشووقه به‌دووركه‌وت فه‌مهری

كه‌م و زۆر گهر گله‌می هاته‌ده‌می بیٰ نه‌مه‌كه

نه به سال و نه به مانگ و نه‌به روژ نه‌به شه‌و

نییه تیربوون له ویسالت هه‌موو لای من ده‌مه‌كه^(۳)

نه‌وی برسییی له‌رئی عیشه‌وه تیر نابی به هه‌ج

هه‌موو دونیای بدیهی، نابی به دوو جه‌م جه‌مه‌كه

كه ته‌ماشای ده‌كه‌ی (موخلیس)ی كرد پیری موغان

خه‌به‌ری بوو چ ئیراده‌ی هه‌یه. فه‌رمووی: وه‌مه‌كه^(۴)

(۱) له‌به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شق مه‌خوولوی مه‌حزوولفه: فاعلاتن فاعلاتن فعلان فعلن.

(۲) موفیم: نه‌و كه‌سه‌ی كه له شوێنكدا جینگێر بیٰ

مه‌عشووقه‌كه‌ی موخلیس پێغه‌مه‌ره (ص)، بۆیه هه‌ز ده‌كا سه‌ر له گۆزه‌ پیرۆزه‌كه‌ی بدات له مه‌دینه، عه‌شقه‌كه‌ی وه‌ها تاوی سه‌ندروه پتی وایه هه‌ر چه‌ندی له‌وی بچینه‌وه له‌تی تیر نابیت وه‌ینه‌هه‌ر برسی نه‌و شوینه‌یه كه به هه‌ج شتیکی دونیای ناگۆرینه‌وه. له‌ غه‌زه‌له‌كه‌دا وا به‌ده‌رده‌كه‌وی كه موخلیس ویستویتی واز له‌مال و منداله‌كه‌ی به‌ینی و بچی له مه‌دینه یان له مه‌ككه‌ نیشه‌جی بیت، به‌لام كه پیری موغانی (شیخ مسته‌فای هه‌رشه‌می) سه‌یری ده‌لی موخلیسی كردوه زانیویه‌تی مه‌به‌ستی چیه، بۆیه پتی گوتوه‌ واز بینه و (وه‌مه‌كه). له‌نیوان وشه‌ی (چ مه‌ككه و چ مه‌كه) ره‌گه‌ز دۆزی ته‌واو هه‌یه.

(۳) ده‌مه‌كه: كاتیكه. له‌نیوان (سال و مانگ و روژ و شه‌و) گونجان هه‌یه.

(۴) وه‌مه‌كه: وامه‌كه. پیری موغان: گه‌وره‌ی موغه‌كان، پیاوی ئاینی زه‌رده‌شتی. له‌هه‌ندی شوێن به‌واتای شیخی ریازی سۆفیانه دیت و لهم به‌یتدا مه‌به‌ستی (شیخ مسته‌فای هه‌رشه‌می نه‌قشه‌ندویه) كه شیخی شاعیر بووه.

حوسین و حهسهن^(۱)

- بؤیه نهوړو وا بهشووشم یار بهرمو روم بیکهمنی
شهکر و چای پیدام به کولم و زولفهکهای پر شکمنی^(۲)
کهوکهبی نیقبالی من نهوشوکه دونیای کرده روژ
بهختهکهای خهوتووم لهخهودا زور به شادی راجهنی^(۳)
شاهپری بازی عیناهت کهوته سه‌رمان سیبهری
قسمهتی روژی نه‌زل کردیبه نه‌سیم دامه‌نی^(۴)
دوور نیبه گهرجی زعیضم یار نه‌گهر لوتفی هه‌بی
فوومتی بازوویی عیشقم بیستون گهر هه‌لقه‌نی^(۵)
رووبه‌رووی نیوو روخی یارم ج قیمه‌تیاں هه‌یه
شه‌وجراغ و دورو یاقوت و عه‌قیقی په‌ممنی^(۶)
من که سه‌پیدای غه‌زالی حیجازیمه فه‌دیم
تازه ناکه‌ومه دوو راوی ناھووانی خوته‌نی^(۷)
(موخلیسا) جه‌رخ و فه‌له‌ک ملکه‌جی تو‌بی ج ده‌بی
تو‌سه‌گی قاپه‌که‌بی جه‌دی حوسین حه‌سهنی^(۸)

-
- (۱) له به‌حری ره‌میلی هه‌شق مه‌حزووفه: فاعلان فاعلان فاعلان
(۲) پرشکهن: چین چین. لیره‌دا له‌ف و نه‌شری ریک هدیبه له‌نیوان (شه‌کر و چا) و (کولم و زولف)‌دا.
(۳) له ده‌ستونوسی (خ.د) نه‌وشه‌وکه، (م.ک) نه‌وشوکه‌یه. کهوکهبی نیقبال: نه‌ستیره‌ی به‌حست.
(۴) وانا: له‌نه‌زه‌لدا دامینی یارم که پیغه‌مبهره (ص) بووه نه‌سی من و که‌وتنه‌ ژیر چاودیری نه‌روه.
(۵) بیستون: نه‌و شاخه‌یه که فدرهاد له پناوی شیریندا هه‌لیکه‌ند.
(۶) شه‌وجراغ: جرای شه‌و. عه‌قیقی په‌ممنی: به‌ردیکه به‌نرخه و هه‌مه ره‌نگه و له‌هه‌مووان به‌نرخه‌ ره‌نگی سووره. گونجان هدیبه له‌نیوان (شه‌وجراغ و دورو یاقوت و عه‌قیق)‌دا
(۷) ده‌ستونوسی (م.خ) خه‌ته‌نی. دوو: شوین. ناھوو: ناسک. خوته‌ن: ناوی کونی روژه‌لانی: تورکستانی چینه که به ناسکی موشک (میسک) به‌ناوبانگ بووه. غه‌زالی حیجازی: مه‌به‌سقی پیغه‌مبهره (ص).
(۸) لیره‌دا نامه‌یه بو‌سه‌گی یارانی نه‌شکه‌وت و ووت‌حسبهم ایقاظا وهم رقود و نقلیهم ذات الیمین و ذات الشمال و کلیهم باسط ذراعیة بالرصد لو اطاعت علیهم لولیت منهم فرارا و مللت منهم رعاباً الکھف ۱۸.

۲) ستایشکردنی خودا: لهم جوړه شيعره شاعر باسی خود و سيفتمت و کردهومکانی خودا دهکا و گهورمیی و مزنیی داهینانی خودا له همموو بوونهومراندا دمردهخات و نهوه نیشان دمدا که خودا پهکه و هاوبهشی نییهو شایانی پهرستنه و کاروباری گمردوون بهدست نهوه.

لهم غمزه لهی خوارمهدا (موخلیس) ستایش و سوږیگهیری ناوږتهی پهکدی کردووه، لهلایهکهوه نهوه روون دکاتهوه که گمردوون همموو گهواهی مزنیی خودا دمدمن و نیشانهی دستی داهینانی خوایین و بوونهومران لهمداکردنهوهی خولقتیهریان دان. لهلایهکی دیکهوه مهیدانی بیروباومرهمکان فراوان دکات و بهره و خالیکیان دمباتهوه که خودایه و پهپرهبوانی ناپنهکان بهبی جیاوازی لهدمرگای خودا وهستاون و بهتمه‌مای دیاری و دیداری نهون.

کوچبار^(۱)

دائیره‌ی کهون و مهکان جی سمری پهرگاری تهیه

زینتمی نه رز و سهما سمنعت و ناساری تمیه

جین و نینسان و مهلهک جومله نهباتات و جه‌ماد

کائینات همرچی همیه پردهمی نهزکاری تهیه^(۲)

عاشقی روژی نه‌زل گه‌بر و موسلمان و په‌هوود

وا له‌دمرگا به‌تمه‌مای خیلعت و دیداری تهیه^(۳)

مه‌سجید و دیر و کلیسا همموو جیی عاشقیه

چی همیه نه‌فش و نیگار و دمرو دیواری تهیه^(۱)

(۱) ره‌معلی هشق مه‌خپوولی مه‌زوروفه: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

(۲) کالینات: برونه‌وره‌کان/ نه‌زکار: کزی (ذکر) به واتا: ویرد، نه‌ریتیکی سرفیه‌کانه، واتا: یادکردنه‌وهی خودا وه‌کو (سبحان الله). ته‌سوف چیه؟، نمین نه‌فشه‌ندی، ل ۳۵۸.

(۳) گه‌بر: زه‌رده‌شقی. یاخود بهو عاریفه ده‌لین که په‌ک ره‌نگه.

عاقل و شیت و نماز بولبولی باغاتی تمنه

ممنزهری همدوو جیهان گولشمن و گولزاری تمیه^(۲)

ناگری فههری تمیه دوزخه بو نهملی جهدل

فهری فیردهوسه سهرای مهحریمی نهراری تمیه^(۳)

تاجی کهبخوسره و جامی جهم و باغاتی نهره

ناهمته بهر دلی عاشق هموو نهمیاری تمیه^(۴)

ومره بو ممنزلی رهندان چ خمتایکی همیه

تاق و همیوانی حهرم خانهای غهمباری تمیه^(۵)

(۱) نهم بهینه و بهیقی پیشور همدلدانیکه له لایهن شاعیرهوه بو نهوهی ماوهی نیوان ناینه کان تمسک بکاتوه و بیسه نیتی که پهرهوانی هموو ناینه کان به زهردهشی و جووله کهو مهسبحی یوه له خالیکی گرنگ به کده گرنهوه نهویش پهرستی خودایه و داوای لیبوردنه لئی. شوینه کانی خواپهرستی نهو ناینه مزگهفت و دیزر و کلیسا هممویان خویان لی ده پهرستی و خالی نین له مه عشوقی حه قیقی.

نهم جباوازییهی که نیستا له نیوان نهم ناینه ده بیبری شتیکی نهزه لیه و بهوستی خویه فولو شاء ربك جعل الناس امة واحدة و لا یزالون مختلفین ﴿ هر د ۱۱۸ ، ﴿ و ماکان الناس الا امة واحدة فاختلفوا و لولا کلمة سقت من ربك لفضي بينهم فيما فيه مختلفون ﴿ یونس ۱۹.

(۲) قلله: تونه. گولشمن: گول + باشگری (شهن) = شوینی گول. گولزار: گول + زار = شوینی گول.

والا: نهو جیهانهی که شاعیر دهیهوی جیهانی مهسقی خویبهو شالووری باغه کانیسی عاقل و شیت و نهزانه کانن ، شیت و نهزانه کانیسی له تیروانیی دونیاییهوه وان ، نه گینا له تیروانیی جیهانی واتاییهوه حهق پهرست و عاشقانی خودان.

(۳) نهملی جهدل: زانا و فیله سووفه کان، نهوانی له بوونی خوا ده دوین و ناگه نه نهمام. فیردهوس: به ههشت. باخ.

والا: نهوهی زور له بوونی خوا بکولیتیهوه و بهره و لاری بروات خوا قینی لی ههله گریت. نهمه نامازه به بهم فهرموودهیهی نیمامی علی: (کثرة الجدل تورث الشک) عشرة الاف کلمة، الامام علی، النجف ص ۱۴.

(۴) باغاتی نهره: نامازه به بهم نایهته ﴿ ارم ذات العماد ﴾ الفجر ۷. گونجان ههیه له نیوان تاجی که بخوسره و جامی جهم و باغاتی نهره.

(۵) رهند: لهو کهسهی گری ناداته سامانی دنیا. خهتا: سووچ

ھەر كەسە وا لەجیھان بەیە و شرایکی دەگا
 كی دەزانی بە حەقیقەت ھەموو بازاری تەبە^(۱)
 شاھی پەردەى عەزەمەت جارى بەچاویکی كەرەم
 سەیری دوو دیدەیی عاشق بکە رووباری تەبە
 (موخلیسا) خوۆش بکە رینگەى سەفەرت بۆ دەمی خوۆی
 چونکی ئەو رینگەبە رینگەى تەوو گۆچباری تەبە^(۲)

(۱) وائا: ھەموو ھەئس و كەوتی لەم جیھانەدا لەخوارەبە و گەر خوا ببەوی ھەموو كاری
 روونادات. نامازەبە بە نایەتی ﴿.....!إله الخلق والامر﴾ اعراف ۵۴
 (۲) وائا: خۆت بۆ مردن نامادە بکە و تۆیشووی رینگات رینگە و ئەم سەفەرەت لەپێشە و
 دەبێ بیکەیت. نامازەبە بە نایەتی ﴿واقموا الصلاة و اتوا الزكاة و ماتقموا لانفسكم من
 خیر تجلوة عند الله...﴾ البقرة ۱۱۰.

٤) ستایشگردنی رابهری تهریقمت: پئیشتر باسکرا که موخلیس سمر بهرئبازی نه‌شبه‌ندییه و رابهرمکه‌ی شیخ مسته‌فای همرشه‌می بووه، میانه‌ی موخلیس و شیخ زور خوش بووه و زوری خوشوستووه، بویه خوشه‌ویسته‌مکه‌ی کب نه‌گردووه و هه‌مووی به شیعر دهربره‌وو کۆمه‌لی غمزله‌ی له‌سمر رابهرمکه‌ی نووسیوه و ستایشکی بی پایانی کردووه و ئه‌وبه‌ری پله و پایه‌ی زانستی دیار و نادیار یی ره‌وا بینیه. وا لیره‌دا نامازه به جه‌ند غمزله‌لیکی ده‌گرئت.

باغی سه‌مه‌نی و سونبول^(١)

کوا ده‌لیلی حهرمه‌ی مه‌حرمه‌ی رازی دلی ما

پیری مه‌یخانه نمیی چون جه‌ل ده‌بی موشکیلی ما^(٢)

رئ له‌ رئی^(٣) عیشق و مه‌حببمت به‌خه‌ته‌تر نییه هیچ

قه‌تعی رئی وا به‌خه‌ته‌ر دووره له‌ قاج و قولی ما

جائیزه و جوبه‌یی شاه‌ی به‌ پیاوان ئه‌درئ

وه‌جی ئه‌و نه‌وعه‌ خه‌لاته‌ی نییه شان و ملی ما^(٤)

(١) له‌به‌حری ره‌معلی هه‌شق مه‌خبرولی مه‌حزروفه: فاعلان فعلان فعلان فعلان

(٢) حهرم: ناوخالوو، ناوه‌وی که‌به/ مه‌حرم: خزمی نزیک، ئه‌ندامی خیزان که نه‌زه ریان لیک حهرام نه‌یی و ماره بیان له‌یه‌کدی نه‌یی.

(٣) له‌ خ. د. دی له‌دئی، به‌لام له‌ نووسینه‌وی هه‌له‌ کراوه و (رئ له‌ رئی)، هه‌روه‌ها (قه‌تعی رئی) له‌ خ. د. قه‌تعی دئی) نووسراوه.

واتا: رئی عه‌شقی خوایی زور به‌ترس و سامناکه، قاج و قولی ئیمه‌ زاتی ئه‌وه ناکات ئه‌و جوژه ریگایه‌ برئت. شاعیر له‌م به‌ته و له‌ دور به‌دیی دادی سی جورت وشه‌ی (قاج و قول شان و مل، ده‌ست و ملی به‌کاره‌یناوه و جوژه مؤسیقایه‌کی خزشی به‌ به‌ته‌کان به‌خشیه، ئه‌مه‌ش به‌لگه‌ی شاره‌زایی موخلیسه له‌ زمانی ناخاوتنی کورده‌واری.

(٤) واتا: رابهری تهریقمتی موخلیس له‌وانه‌یه که شایانی جوبه‌ی پاشایه‌یه و شان و ملی شاعیر شایانی ئه‌و جوژه پایه‌ی نییه.

وه‌ج: که‌لک.

ھەرچى دى شەرھىتىكى ۋەسفى توو دمكاتن بە قەلەم
 ناگرېتن قەلەمى ۋەسفى توو دەست و پلى ما^(۱)
 دوورە بۆى ھەل بىرى خىۋەتى شادى لە بەھەشت
 ھەرچى رووزەردى نەبىنى لە غەمى سۆز گولى ما^(۲)
 خەۋى خۇشىي سەھەرىت ۋەسلى گولى داۋى لەكىس
 چوۋە دە ر تازە لەرەندى بەدەنى تەنبەلى ما
 تەۋبە ناكرى لەبەھاران بە مى بادە پەرسىت
 ۋا دەزانم لە ئەزەل مەى بوۋە ناۋى گلى ما^(۳)
 كەى دەبى دوور بىگەۋىتن لە دلى يار نەسەرى
 نالەنالى جىگەرى پەر لە بىرىن و گولى ما
 ۋەكو ھارووت دلەكەى گرتەم و خستوۋىپە عەزاب
 سەپرى چاھى زەنەخى چۇن بوۋەتە بابلى ما^(۴)
 لەدەرى^(۵) لوتقى توو قەرقى كە نەبى شاھ و گەدا
 چ دەلىنى جارى بىفەرەمۋى ۋە رە بۇ مەنزىلى ما

-
- (۱) ۋانا موخلىس ناتوانى ۋەسفى گەۋرەبى رابەرەكەى بىكات، چونكە دەست و پلى ئەۋ
 لەۋە ناۋەشتەۋە كە ستايش و ۋەسفى بىكات بەشېۋەبەك كە شايبانى بىت.
- (۲) ۋانا: ئەۋەى لەداخى دووربى رابەرى نىمە روو زەردى نەبىنى و نازار نەچىزى لە
 بەھەشتدا خىۋەتى بۇ ھەلئادىت.
- (۳) ۋانا: بۆيە لەمەى نۆشى تۆبەم بى ناكرى چونكە لە ئەزەلدا ئەۋ گلەى مېنان لى
 دروستكردۋە بەمەى كراۋەتە قور لەجياتى ناۋ.
- (۴) ھاروت و ماروت: لە شارى بابلىن لەشيان زەردە و رووت و قووتن لەناۋ دىۋارىكى شىن
 دانە كە ھەتا نەژتۇيانە، ھەردوۋ قاجيان بە ناسن بەسزاۋەتەۋە و سەر بەرەۋ ژىر
 ھەلئاسراۋن. حىاە الخىۋان الكرى، كمال الدين الدميرى، ج ۲، ص ۴۱۲. نامازەبە بەم
 نايەتە ﴿ۋاتبعوا ماتلوا الشياطين على ملك سليمان وما كفر سليمان و لكن الشياطين
 كفروا يعلمون الناس السحر و ما انزل على الملكين ببابل هاروت و ماروت و ما يعلمان
 من احد حتى يقولوا انما نحن فتنه فلا تكفر فيتعلمون منهما ما يفرقون به بين المرء و زوجته﴾
 البقرة/ ۱۰۲. لىكچۋاندنى جەختاۋ لە نيۋان (چالى زەنەخ و بىرى بابلى)دا ھەبە.
- (۵) لە خ.د (دەۋرى)بە، بەلام ھەلەى نووسىنەۋەبە.

تهلمبت دیدهنی یار و مهیی ساف بی له جیهان
 لهسه‌رای فانی^(۱) و باقی نهوه حاسیلی ما
 بههره‌مهر بوون له‌حوزوور پیری موغان نه‌هلی نه‌دهب
 ماوه بی‌به‌هره له‌سه‌سار دلی ناقابیلی ما^(۲)
 بهری په‌ک ره‌نگی سه‌فایه، بهری دوو ره‌نگی غمه
 مه‌که ته‌قلیدی خه‌تییی به دولا‌په‌عقه‌لی ما^(۳)
 زاهیدا چوونه به هه‌شتی توو موحه‌ققمت که‌نه‌بی
 بکه سه‌پیرئکی له باغی سه‌مهن و سونبولی ما^(۴)
 هر له نه‌وقافه قسه‌ی کۆمه‌لی جو‌ببه له‌به‌ران
 هر له‌مه‌ستی و له مه‌حه‌ببته نه‌دوین کۆمه‌لی ما^(۵)
 هرچی دی ده یوئ له رهندان به هوا پئش بکه‌وی
 نابی که‌س پئش بکه‌وی تا هه‌بی کوپر و شلی ما^(۶)
 غه‌زه‌لی (موخلیسی) توو وه‌ک غه‌زه‌لی خه‌لقی نییه
 چ فوما‌شینکی هه‌یه سه‌پری بکه مه‌عه‌ملی {ما}

-
- (۱) فانی: زار‌او‌په‌کی سۆفیاتیه، ناوی بکه‌ره، به‌واتا: نه‌وی له‌ناوده‌چی و تیده‌جیت. ته‌سه‌وف چیه، ل ۲۶۳
- (۲) به‌هره‌مهر: به‌شدار. ح‌زوور: کۆر، خ‌زمه‌ت.
- (۳) سه‌فا: پاکی. لای‌عه‌قل: به‌هۆش نابی.
- واتا: نه‌وانه‌ی په‌کره‌نگ و روون ده‌گه‌نه پاکی و نه‌وی دوو رووه تووشی غه‌م ده‌بی، تو به‌گوتی خه‌تییی به‌دکار و به‌دهۆشی ئیمه مه‌که، چونکه دوو رووه‌کانه.
- (۴) سه‌مهن: دره‌خ‌ق پاسه‌مهن. سونبول: گیایه‌که له شوینی شیدار ده‌رویت، گه‌لا‌کانی درێژ و گوله‌کانی ورد و بۆن خوشن. تیکستی نه‌ده‌بی کورد، د. محمد نوری عارف، ل ۲۶.
- (۵) موخلیسی خۆی له‌به‌ره‌ی سۆفیه‌کان داناوه و پتی وایه که مه‌لا‌په‌کان ناگایان له ناین نه‌ماوه و خه‌ریکی مووجه‌ی نه‌وقافن، به‌لام سۆفیه‌کان باسی خوشه‌ویستی خوایی و مه‌ستبوون له‌وه ده‌که‌ن.
- (۶) هرچی دی و ده‌په‌وی به‌گالته بگاته هه‌ورازی کۆری رهندان و په‌له و پایه وه‌ر‌بگری، به‌لام تا کوپر و شلی مه‌یخانه‌ی سۆفیه‌تی هه‌بی نه‌و پایه‌یه بۆ وانه و که‌سی دیکه ما‌ی به‌سه‌روه نه‌یه.

داری موغیلان^(۱)

تومگو گهنجی عزیزم خۆت بگهینه کۆی نیگار
پینج و دوو رۆژیکه دهرۆا رهونهقی باغ و بههار^(۲)
نهوجهوانانی سهعادهتمند که رۆپین تۆش دهرۆی
کاری خۆت نهورۆ ببینه نهک سبهی بپروا ههتار
دهوری مهجنوون تیپهپی، نیستاگه نۆرهی ئیومهیه
دهورو تهسلیمه ههموو دهم، وایه دونیای بی فهرار^(۳)
رهختی خۆت راکیشه مهپخانه نهگهر فوربت دهوی
رۆژ و شهو تهی ناگرئ، بی لیوی جامی زهرنیگار^(۴)
چاوی پاکی دل مهگهر بۆ دیتنی روت دهست بدا
چاوی دونیا بیینی من ههدی نییه بۆ ئینتیزار^(۵)

-
- (۱) له بهجری رهمنلی ههشی مفسوروه و لهفصلهکه: فاعلان فاعلان فاعلان
(۲) کۆی نیگار: گهرهکی یار، لیره دا مه بهستی شاری مه دینه به. نامازه به بۆ نه م فهرموده بهی
پهغه مبه (ص): (اغتم خسا قبل خمس، حیاتک قبل موتک، و صحتک قبل سقمک، و
فراخک قبل شغلك، و شایبک قبل هرملک، و غناک قبل فقرک) فیض القدر، ج ۱، المناوی،
ص ۱۶
مهروه ها نامازه به بۆ نه م پهنده کوردیهی که دهلی: (دوئا پینج و دوو رۆژیکه دهروات)
پهنده کوردی، عومهر شیخه لالا، ل ۱۴۲
(۳) مهجنوون: قهسی کوری ملهوه حی عامریه که شهیدای له یلای کچی مههدی عامری
بپور.
(۴) رهخت: جل و بهرگ. فورب: یه کینکه له مهقامه کانی سۆفیهتی و بریتیه له نزیکه له
خودا بههوی پاککردنه وهی دهروون و بهردهوامی خۆپهرستی. تهسهوف چیه، ل ۲۵۴
واتا: موخلیس ده بهوی بارگهی خۆی له خانه قا بیتی و پینکی سۆفیان له راهره که ی
وهرگری بۆ نهوهی بگاته مهقامی فورب، چونکه مهقام له ریگهی وهرزشوه
{راهیان/خهلوهت کیشان} به دهست دیت.
(۵) واتا: موخلیس له م غزه له دا دوو مه بهستی پیناوه، یه کهم نزیک بوونه وهیه له راهر
تهریقت، دووهم گه بشته به مهقامی فورب له ریگهی راهره وه، که واتا ده بهوی
خۆشه و یستی راهر مسۆگهر بکا بۆ نهوهی بیته قۆناعیک به رهو خۆشه و یستی
پهغه مبه (ص).
له م بهینه دا دوو چاوی به کارهیناوه، چاوی سهری بۆ بیینی راهر و چاوی دلی بۆ بیینی
پهغه مبه (ص) به کار دههین، چونکه له و کاته راهره که ی له زیاندا بپوره.

چاوهرنی وهفتی سهحر بهوهفتی گون بشکوتنه
 بهلکو دهینی بام سهحر بؤینی لهسر گوئزاری یار
 مهنزلی کتیبه کهرنی نهو مهنزله نادری به من
 نیسهمتی داری موغیلانی له گهل سهروو چنار^(۱)
 همر درهختیکی بهرابر سهروی من لاقی ههیی
 پایزیک دئی خوی بیینی بین گون و بی بهلك و یار
 چاوهرنی چهوگانی تویه گوی سهری فهرهادی دل
 بو دهمی ناخشیه مهیدان رووحهکه م شیرین سووار^(۲)
 نهو مهسافهی مهرکهبی عاشق بهساتی نهی بری
 بای سلیمان تۆزی ناشکینیت و عیضیتی همزار^(۳)
 (موخلیسا) دهستت دهگاته دامهنی مهقسوودی خوت
 گهر له رنگهی عیشقهوه سهبرت ههیی وهک یار غار^(۴)

(۱) داری موغیلانی: درهختیکی کورته بی درکاوویه، بهرنیکی وهکو پاقله دهگری و له ههریه کیندا (۵-۹) دانهی تیدایه و بهعهرهیی پی دهلین (ام غیلان). فرهنگ عمید، حسن عمید، ص ۹۷۶

والا: موخلیس بهتهمای سهردانی گۆزی پیغمبهره (ص) له مدینه، رنگای حه ج پره له داری موغیلان، بهلام نهو ریه هینه یروژه به نسبی شاعر ناییت چونکه لههوارز ناسی نهوه ههروه کو داری موغیلانی که زۆر بهشهرهفزه {پایه دارتره} له داری سهروو و چنار.

(۲) چهوگان: گزجان، گزبان، گالورک.

والا: گۆزی سهری فهرهادی دلی شاعر چاوهنۆزی گالورکی یاره کهله مهیدان بیداته بهرشهق و بهمههستی خزی بگات. شاعر زۆر سهرکهوتوانه هیمای بز چیرۆکی دلداری شیرین و فهرهاد دهکات و له سیافیکی چرو سهرکهوتوانه دا ههردوو وشه شیرین و فهرهادی مهزراندوه.

(۳) نهم بدینه نامازهیه بز نهوه که ههزهتی سلیمان با و عیفریق له ژیر دهسهلات بووه، ههروهک لهم نایهتانه دا بهدیارده کهوی ﴿و لسلیمان الريح عاصفة تجري بأمره الى الارض التي باركنا فيها و كنا بكل شيء عالمين﴾ الانبياء / ۸۱. ﴿فسخرنا له الريح تجري بأمره رخاء حيث أصاب و الشياطين كل بناء و غواص﴾ ص/ ۳۸.

(۴) یاری غار: مههستی ههزهتی لهبویه کره و نامازهیه بهم نایهته: ﴿الا تصورة فقد نصره الله اذ اخرجنا الذين كفروا ثاني اثنين اذ هما في الغار اذ يقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا فانزل الله سكينته عليهما ايدةً مجنود لم تروها و جعل كلمة الذين كفروا السفلى و كلمة الله هي العليا و الله عزيز حكيم﴾ التوبة / ۴۰.

ناوی تری و ناوی هه‌نار^(۱)

دهستی کورتم که نه‌گاتن به‌سمر و به‌رچه‌می یار

خۆم له‌بۆ دامه‌نی پاکی نه‌که‌مه تۆز و غوبار^(۲)

ناره‌زووی عه‌هدی شه‌بابی منی بێ دڵ نه‌وه بوو

ده‌نگی مو‌تریب، جامی چه‌م ده‌بتنی یار، فه‌سلی به‌هار^(۳)

من وه‌ها بیوم و وه‌هام کرد، هه‌موو بایه، چ نییه

هه‌رده‌میکی که به‌بێ یار بچی ده‌پروا به‌ خه‌سار

(مد تیست تشنه لبان منتظر یار منند

سافیا مزده که یار امد است باده بیان)^(۴)

عاشقی مه‌وه‌بیه‌یه، گۆته نیه، دم مه‌که‌وه

با به‌مینی له‌ دلت هه‌رچی هه‌یه مه‌په‌خه‌ره زار^(۵)

(۱) نهم شعیره له به‌حری ره‌مەلی هه‌شقی مه‌خبرونی مه‌قسوره: فاعلان فعلا تفعلا فاعلان.
(۲) یار: مه‌به‌ست لیتی رابه‌ری ته‌ریقه‌ته. وادیاره نهم غه‌زه‌له له‌و کاته گوتراوه که‌شاعیر له رابه‌ره‌که‌ی دووربووه.

(۳) واتا له‌و کاتاله‌ی که‌شاعیر بێ دڵ بوو، واتا: بێ عه‌شقی سۆفیانه و رابه‌ری ته‌ریقه‌ت بووه، چه‌زی له‌گۆزانی و جامی جه‌مشید و یاری هه‌ستی و که‌ژی به‌هار بووه. گۆنجان هه‌یه له‌نیوان (مو‌تریب و جامی چه‌م، یار و بوار).

(۴) نهم به‌یته فارسیه هی مو‌خلیسه و له‌کاتی خۆی لیژنه‌ی سه‌لامه‌تی هه‌زی له‌ کۆلیژی ناداب لایندا هه‌ر له‌به‌ر نه‌وه‌ی فارسیه.

واتا: ماوه‌ک بوو تینووانی عه‌شقی سۆفیانه چاوه‌روانی یاره‌که‌ی من بوون (که رابه‌ری ته‌ریقه‌ته)، ده‌سا مه‌یکێژ موزه‌ت، لیتی بێ رابه‌ر هات و بێکی سۆفیانه بینه.

(۵) واتا: عه‌شقی سۆفیانه به‌هه‌ریه و به‌ گۆته نییه، ده‌سا گه‌ر له‌و عه‌شقه نه‌یه‌کت بۆ ده‌رکه‌وت ب‌لاوی مه‌که‌وه، چونکه ب‌لاو‌کردنه‌وه‌ی زیانه‌خسه. هه‌ر له‌م باره‌یه‌وه باباته‌هیری هه‌مه‌دانی ده‌لی:

له‌ میدام که رازم واکی واژم

غمی سۆز و گودازم واکی واژم

چ واژم هه‌رکی زوونه به‌نگه‌ر فاش

ده‌گه‌ر راز و له‌ازم واکی واژم / ربه‌عات شور انگیزی باباته‌هیر، ل. ۵

واتا: نازام رازم لای کی بلم؟

غمی سووتان و تو‌اله‌وم لای کی بلم؟

چ بلم؟ هه‌ر که‌سی بزانێ ب‌لاوی ده‌کاته‌وه

لیدی راز و له‌ازم لای کی بلم؟ ۱؟

روو له مەنزڵگەهێ دلدار مەكە قەمت بەس بەدەئیل

دووڕه دەرچی بەسەلامەت چ پیاڤه و چ سوار^(١)

سالیکیکی ئەسەری حوسنی سلووکێ که نهیی

حەلی نیشکالی دەکا ناوی تری و ناوی هەنار^(٢)

گەر بکەم وەسفی ئەدی دولبەرەکەهێ خۆم له چەمەن

رادەووستن بە ملی که چ سەمەن و سەر و و چنار

(١) مەنزڵگەه: شوێن. وائا: بەبێ رێ نیشاندهر مەجزره سەرای رابەری تەریقه تەرە، چونکە شوێنێکی پێرۆزه و نەتەکیق تاییەتی خۆی هەبە، ئەوی بێ رابەر بچیت دەرناچیت چ پیاڤه بێ چ سوار، وائا: چ نەزان بێ چ زانا.

(٢) سالیك: رێوار، ئەو کەسەیه که بۆ خۆدا دەر و ا و بە زانستەرە له پلەیه کەوه بۆ پلەیه کی دیکه دەچیت. التعريفات للجرجانی، ص ٦٨

سلووک: تەیکردنی ئەو قزناغانەیه که دەبێ رێواری تەریقهت بیانبریت تا دەگاتە پلەهێ توانەرە له خۆدا. المعجم الصوفي، ص ٥٨٨

وائا: ئەو رێوارەهێ که نەگەشتیته پاککردنەرەهێ دل و سیفه ته بەدەکانی دەر توانی له جیاتی پێکی خالەقاتا و بداتە ناوی تری و ناوی هەنار و بەوانه خۆی مەست بکات. ناوی تری: مەه. ناوی هەنار: سەرکە.

دوو پارچه مانگ^(۱)

بۆ غەریبان زۆر غەریبه لیو شهکمر

تۆ هسهی تالت له زار گهریته دهر^(۲)

کۆتری دل تهقله‌بازی چون بکا

دهشت پره نه‌ورۆ له شاهین و سه‌قهر^(۳)

شه‌و که گهمه مه‌جلیسی رووحانیان

بی شراب مه‌ستبووم هه‌تا وه‌قتی سه‌حهر^(۴)

زولفی په‌رتبوو روی بووه دوو پارچه مانگ

(جاءت الساعه و انشق القمر)^(۵)

(من حبیبی لیس لی الا الفراق

والفراق هو ادهی وامر)^(۶)

(۱) له‌بهری ره‌معلی شه‌شی مه‌حزووله: فاعلان فاعلان فاعلان.

(۲) لیو شه‌کمر: لیو شیرین، لیو جوان. له‌نیوان (غەریب و غەریب) دا ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه، یه‌که‌م به‌ واتا: ناواره‌یه و دووهم به‌واتای سه‌یره.

(۳) شاهین: بالنده‌یه‌کی گۆشتخۆره و چرنوکی به‌هیزی هه‌یه و له (عقاب) ده‌چی. فرهنگ فارسی عمید، ص ۶۶۰. سه‌قهر: بالنده‌یه‌کی گۆشتخۆری ده‌نووک خواره. فرهنگ فارسی عمید. ص ۷۰۲

واتا: نه‌و ده‌روده‌شته که پری سۆفی به‌توانای وه‌ک شاهین و سه‌قهرن، چون کۆتری دلی من به‌رامه‌یر به‌وان ته‌قله‌ لی‌ بدا که تازه پئی ناوه‌ته باره‌گای سۆفیه‌تیه‌وه. وادباره موخلیس تازه پئی ناوه‌ته خانه‌قای شیخ مسته‌فا وه.

(۴) رووحالی: جنۆکه و په‌ری.

(۵) لیکچرواندنی جه‌ختاو له‌نیوان (روو و مانگ) دا هه‌یه. ئەم به‌یتە نامازەیه به‌ نایه‌تی ﴿اقتربت الساعه و انشق القمر﴾ القمر / ۱.

(۶) ادهی: پله‌ی بالا‌یه به‌واتا: گرانر. امر: پله‌ی بالا‌یه به‌واتا: تالتر.

واتا: له‌و یاره‌م هه‌جمه به‌ده‌ست ناکه‌وی ته‌نیا دا‌بران نه‌بی، دا‌برانیش له‌ هه‌موو شتی طرانه‌ و تالتره. ناماذه‌یه به‌م نایه‌ته ﴿بل الساعه موعدهم و الساعه ادهی و امر﴾ القمر / ۴۶.

(لیس پدري ان ماياتی به

من صغیر و کبیر مستطر)^(۱)

بؤ دزی چووم کهوتمه نیو بهرجهمی

نیشمکه م نالۆزه کهوتۆته خمتهر

(کیف ترجو الاجر من غیر حساب

لاینال ذاک الامن صبر)

(قل اعوذ) زۆر بخویننه (موخلیسا)

(تسلمن من سحر کل من سحر)^(۲)

(۱) مستطر: له لهوحي لهزهدا نووسراوه. وائا: نازانی نهوهی یاره کهم بهسهرم دینی چ گهوره و چ گچکه له نهزهدا نووسراوه و دهبی بی. نمازه به بز نهم نایه ته ﴿وکل صغیر و کبیر مستطر﴾: القمر/ ۵۳.

به توانایی و ورده کاری شاعیر له وه دایه نهم سی نایه ته ی سهر وه که اقتیاسی لییان کردوه هدرسیکیان له یه ک سوورته دانه و کۆتایی به (قمر، امر، مستگر) هاتوو که دوا دهنگیان ییکه و مۆسیقایه کی جوانی به بهیته کان به خشیوه.

(۲) نمازه به هدردوو سوورتهی ﴿قل اعوذ و برب الفلق﴾ و ﴿قل اعوذ برب الناس﴾، به تاییه تی ﴿من شر النفاثات في العقد﴾، ﴿من شر الوسواس الخناس﴾.

جیتی سه‌فا^(۱)

روژ له نهرزم شمو گهدئ ده‌جمه فه‌له‌ك

بانی نینسان حمز بكا ده‌بته مه‌له‌ك^(۲)

هه‌ركه روپیم بۆ فه‌له‌ك ناییمه‌وه

لیم گه‌رئ گه‌ر نارهمزوی چاوی به‌له‌ك

رووی زهمینی گرتووه تۆ فانی غه‌م

بۆ خلاسی گه‌س نییه سوودی گه‌له‌ك^(۳)

به‌ر له‌باران چووم گه‌یستمه جیتی سه‌فا

(قال شیخ الحلقة ما اعجلك؟)^(۴)

هیند درۆی دیوه له (موخلیس) دل‌به‌رم

چه‌ند ده‌گه‌م به‌روایی پیم نایی گه‌له‌ك^(۵)

-
- (۱) له به‌حری ره‌میلی شه‌شی مه‌حزروه: فاعلان فاعلان فاعلن.
- (۲) وایا: به‌روژ له‌سه‌ر زه‌ویعه و خه‌ریکی کاروباری روژانه‌م، که شه‌و دادی به‌گیان به‌ره‌و ناسمان ده‌جم بۆ به‌ره‌گای خوا سه‌رده‌که‌وم و وه‌کو فریشته‌کام لێدی، چونکه له‌شه‌ودا برو که معراج روویدا، بۆیه شه‌و معراجی گیانه.
- (۳) گه‌له‌ك: چه‌ند داریکه نه‌به‌سه‌زی به‌چه‌ند کونده‌به‌کی گه‌وره‌ی فوودراوه‌وه له‌ناو ناردا بۆ په‌رینه‌وه و هات و چۆ پیکردنی. فه‌ره‌ه‌نگی خال، شیخ محمەدی خال ل ۱۵۷
- (۴) جیتی سه‌فا: شونیی به‌که‌ه‌نگی. حه‌لقه: نه‌لقه‌ی یادکردنه‌وه‌ی خودا، نه‌مه‌ش تایبه‌ته به‌ نه‌قشه‌ندیه‌کان که به‌شێوه‌ی نه‌لقه‌ داده‌نیشن و زیکر ده‌کن.
- وایا: له‌پیش هاوریان په‌لم کردو گه‌یستمه شونیی به‌که‌ه‌نگی که به‌ره‌گای خوا په‌رسته‌یه، که‌چی شێخی نه‌لقه‌ی زیکر لیم به‌ده‌نگ هات و گوتی: تم په‌له‌یت له‌ چه‌یه؟
- (۵) وایا: رابه‌ره‌که‌ی موخلیس که شیخ مسته‌فای نه‌قشه‌ندیه، دیاره زۆر جاران درۆی له موخلیس دیوه (به‌قه‌سی شاعیر خزی، نه‌مه‌ش جوهره‌ نه‌فس شکاندنیکه) بۆیه نه‌گه‌ر راستیش بلێ هه‌ر به‌روای بی‌ناکات. بێگومان نه‌و درۆیه‌ی موخلیس باسه‌کرده‌وه درۆی ناسایی نییه و له‌وانه‌یه مه‌سه‌له‌ی به‌گویی نه‌کردن بی له‌هه‌ندئ شت.

ساحیب قرانم^(۱)

گهدایی شاهم و شاهى جیهانم

غولامى عیشق و نازادى زهمانم^(۲)

خودانى ده ولتمى عیشقم لهبویه

قرانیکم نییه و ساحیب قرانم^(۳)

تهجهللا گهر بکا یؤ دل نیگارم

لمنیو رووحانییان ر ووحى رهوانم^(۴)

لهلای یار گهرچى زؤر همرزان و سووکم

لهلای بادمفرؤشان زؤر گرانم

نهگهر سالى بدا مهى تا بهمانى

ده زانم (لیله القدر) ده زانم^(۵)

له مهیخانه نهگهر مهرگم نهسیب بی

شهیدى زاویهى (بیت الامان)م^(۶)

(۱) لههجرى همزهجى شمشى مهزوفه: مفاعیلن مفاعیلن فعولن.

(۲) لهنتوان (گهدا و شاه) دا دزیهك ههیه، ههروهما، (غولام و نازادى).

(۳) قران: ناوى جزره دراویكى زیوینه.

(۴) تهجهللا: دهركهوتنى نوورهكانى غهیه بز دلهكان.

والا: نهگهر راهبرى تهریقته خوی بهدلی موخلیس نشان بدا، لهوا موخلیس لهنیو

فریشتهكان پایهى بهرز دهبی و دهبیته رووحى رهوان.

(۵) سالى: مهیگتر، لیتهدا مهبهسقى شیخی تهریقته.

مهى: ینكى گیانبى سزفیانیه كه له خانهقاره بهدهست دهكهویت.

والا: نهگهر شیخی تهریقته تاكو بهمانى ینكى گیانبى بداته موخلیس، لای لهو لهو شهوه

لهیله تولقهدره بالهشهوى (لیله القدر) یش لهبی.

(۶) مهیخاله: خانهقای لهقشهندییهكان. بیت الامان: شونقى ناشق، لیته مهبهسقى مهیخاله

عهشقى خوراییه.

له رنگه‌ی عیشقموه گهر بیت و بمرم
 ده‌مین تا نه‌بهد ناو و نیشانم^(۱)
 که لاهووتیم به ناسووتی به‌دهل بوو
 ره‌قیب شادیوو که تیگچوو ناشیان^(۲)
 له‌به‌ینی خۆم و یار ههر خۆم حیجابم
 کلیلی و مسله لام وایه، نه‌مانم^(۳)
 به‌زاهر گهرچی زۆر دوورم له رهندی
 له دلدا موخلیسی پیری موغانم^(۴)

-
- (۱) واتا: گهر دوون شانی خۆی نهدا بهر وه‌رگرتنی نه‌مانه‌تی دین له‌به‌ر گرانی جیه‌جینکردن، که‌چی مرۆف له‌به‌ر نه‌زانی خۆی وه‌ری گرت و تیچوو. نه‌مه‌ نامازه‌یه به‌م نایه‌ته وانا عرضنا الامانة على السماوات و الارض و الجبال فابین ان یحملنها و اشقن منها و حملها الانسان انه كان ظلوماً جهولاً الاحزاب / ۷۲.
- (۲) لاهووت: جیهانی واتا و گیانی. ناسووت: جیهانی ماده.
- ناشان: ماله له‌نیوان (لاهووت و ناسووت) دا دژیه‌ک هه‌یه.
- (۳) واتا: خۆم په‌رده‌م له‌نیوان خۆم و خوادا، واتا: لایه‌نی مادیم په‌رده‌یه له‌نیوان من و خوادا، هه‌رکه بمرم نه‌و په‌رده‌ مادیه لا ده‌چی و به‌ خزمه‌تی ده‌گم و پنی شاد ده‌م، چونکه گیانه‌کان به‌ره‌و خوادا ده‌گه‌رپنه‌وه.
- (۴) واتا: هه‌رچه‌نده به‌رواله‌ت دوورم له‌ رهندی و مه‌ردی، به‌لام له‌دلدا دلسۆزی شیخی ته‌ریقه‌تی خۆم که شیخ مسته‌فای هه‌رشه‌میه.

تاقى ھومايۇن^(۱)

ھەر دئىك عاشق نەبىتتە، با نەئىتتەن مەن دئەم
بولبولى يارى نەبى گول، چۆن دەلى مەن بولبولم
وعدەبى لىوى پىيالەى مەى لەسەر لىو دانەنەم
تا بەلىوى پەر تەبەسسوم، نەم دوئىنەتتەن گولم^(۲)
ھەرگەسىكى ھاتە ژۇر تاقى ھومايۇنى عىشق
لاقى شاھى نابى لىداتن بلىتتەن مەن زلم^(۳)
كاسەلىسى سفەرە پى ئىحسانى نەو بان و دەرەم
مومكىنەم نابى بېرۇم لەو قاپبىيە چاۋ پەر زلم^(۴)
نەفسەكەم داۋىنى گرتووم بىكەمە قوربانى يار
ھەردەبى وای لى بکەم نۇبالى ناۋخەمە مەم^(۵)
نابى رووناكى بداتن نەختەرى ئىقبالى مەن
تا قەرىنى تالە و بەختىكى وارەش وەك قەلم^(۶)

-
- (۱) لەبەحرى رەمەلى ھەقى مەحزۇوفە: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.
(۲) لەئىوان (لىو و لىو) دا رەگەزدۆزى تەواۋ ھەبە.
(۳) ھومايۇن: بېرۇز، بەكىكە لە ناۋازە مۇسقىيەكانى ئىران. فرەنگ فارسى عمىد،
ص ۱۰۹۲
(۴) كاسەلىسى: ناخۇر، چەلاۋخۇر، بەردەستە. بان و دەر: بارەگا.
زلى پەروش، قەسەرى بچووك. چاۋ پەزۇم: واتا: چاكەى نەوم لەچاۋدايە، نەمە ئىدىۋمە.
واتا: مەن كە غەكى بارەگاى نەم رابەرەم كەردوۋە، ناتوام پەشتىان تى بکەم و بېرۇم
چونكە زلى چاكەبان لەچاۋمدايە.
(۵) يار: مەبەسقى رابەرە. دىبارە لىزەدا نەفسى شاعىرى لە ناسقى ﴿ان النفس لامارە بالسوۋ﴾
دەرچوۋە و لە خەلت و خارى گولنە پاك بېزەۋە، بېزە داۋاى لىدەكات كە خەزى
بەقوربانى رابەرەكەى بكات.
(۶) قەخەمەر: لەستىرە. قەرىن: نەزىك، دۆست.

موسته حيله دل له غم خالی ببی، رۆزی نمرهل
 تینکی هه‌ئشیلاره سانبع غم له گه‌ل خاك و گلم^(۱)
 بۆ به‌باریز دیته لام خۆ دهردی من ساری نییه
 ههر له‌بهر ته‌نسیری عیشقه وا که‌ساد و دل گولم^(۲)
 فه‌حسی توو بۆ من ته‌بیب سوودی نییه چونکی نهمن
 سینه سووتاوی خه‌یالی خاله‌که‌ی وه‌ك قلفلم
 گمر نه‌شیدی و سفی حوسنی توو نهمن ته‌لحین نه‌گم
 که‌س نییه پانی له باغی عاشقی ههر خۆم مه‌لم^(۳)
 ئایه‌بی ئیبتالی سیحرم بۆ بخویننه (موخلیسا)
 لام ویه ده‌ست لیوه‌شوی ساحیرانی بابلم^(۴)

(۱) سانبع: دروستکه‌ر، لێره‌دا خواجه.

وانا: له‌و رۆژه‌ی خوا په‌یدای کردومه خه‌می له‌گه‌ل گه‌که‌م شیلاره، بۆیه دلم له‌خه‌م
 خالی نابیت. نهمه ئاماژه‌یه بۆ په‌یدا‌بوونی هه‌زه‌تی ئاده‌م له‌خۆن ﴿منها خلقناکم و
 فیها نعیدکم و منها نخرجکم تارة اخرى﴾ طه/ ۵۵. هه‌روه‌ها نهم فەر‌مووده‌یه (کلکم
 بنو ادم و ادم خلق من تراب) فیض‌القدیر، ص ۳۷.

(۲) ساری: درم. دل کول: دل بریندار.

(۳) وانا: له‌باخی عه‌شقی خراییدا خۆم ته‌نیام و ههر خۆم ده‌بی سروودی جوانی رابه‌ری
 ته‌ریقته‌ت بلتیمه‌وه و ئاوازی بۆ دابینم.

(۴) لیب‌تال: پووچه‌که‌کرده‌وه. ساحیرانی بابل: هارووت و مارووت. ئایه‌بی ئیبتالی سیحرم:
 مه‌به‌سقی نهم ئایه‌ته‌یه ﴿فلما القوا قال موسى ما جنتم به‌ السحر ان الله سیطله﴾
 یونس/ ۱۰.

سیحری حلال^(۱)

که پهرت بوو زولفمگمت پهرت بوو خمیالم
 بهرا بهر نهفتی نهبروت وهك هیلالم^(۲)
 همتا وهك نهی نهگا لیوم بهلیوت
 دمی همر سینه کون کون بی و بنالم^(۳)
 خهریکی دهولمتی عیشقم له بؤیی
 له دلدا خمزندهار و دست بهتالم^(۴)
 نهگمر دئی بؤ هموال پرسیم^(۵) خهبرده
 بهچاوی خوم همتا بهرپیت بمالم
 کهمن پیری موغانم سایهداربی
 ج ده رهستم که بی چاه و جهلالم
 غهزالم کهوته سهحرا راو نهگا کهس
 نهوهك تووشی بهلا بیتن غهزالم
 تهماشای شیعی (موخلیس) که دزمانی
 کهخاوهن حکیمت و سیحری حلالم^(۶)

-
- (۱) لهم شعره له بهحری ههزهجی شمشی مهحزووفه: مفاعیلن مفاعیلن فعولن.
 (۲) پهرت: بلاو، پهخشان. هیلال: مانگی پهکشوه.
 (۳) دهستوروسی م. خ (کون کون بی و) / م. ک (کون کون بی و)
 وینههکی شیعی جوان هدی که وهکو شمشان لیری به لیری بگات، هدروهها سینهی
 کون کون که بهشمشالی جواندوه، چونکه شمشان کون کونه.
 (۴) له دهستوروسی (أ. ر.) لهجیاتی (دهست بهتالم) بووته (دل بهتالم).
 دهولمتی عشق: دهولمتی خواناسی. لهنیران (خهزندهار و دست بهتال) دزیهك هدی.
 (۵) دهستوروسی م. خ (هموال پرسیم).
 (۶) حکیمت: فلهسهفه، لیرهدا مههستی شیعی پر واتابه. سیحری حلال: مههستی (بیان) به
 که باهتیکي رهوانیژیه. لهمه ناماژه به بؤ فهرمودهی یتغمبهر (ص): (ان من الیابن سحرا
 و ان من الشعر حکما) فیض القدیر، ج ۱، المناوی، ص ۵۲۴
 لهم غهزلهدا له بهیق یتجم به ناشکرا موخلیس به (پیری موغان) ناماژه به راهرهکهی
 دهگا و پتی وایه نهگمر سایهی لهوی لهسهریی گوتی لهوه نیبه که بهیی پله و پایه،
 هدروهها بهیق ششمیش همر مههستی راهرهکهیتی.

هه‌یهوو هه‌یهوو^(۱)

تاكو گهنجیكى نه‌فام بووم مه‌یلی پیرانم هه‌بوو

هه‌رکه پیری كه‌وته سمر رووم مه‌یلی گهنجانم هه‌بوو^(۲)

هو‌دهودی بادی سه‌با وا له‌سه‌با هاته‌وه لام

مو‌لكی گهنجیم تا هه‌بوو مورغی سلیمانم هه‌بوو^(۳)

زو‌لفی یار لو‌تفی له‌گه‌لمان تا هه‌بوو خو‌شبوو ژیان

بو هه‌موو فه‌سلیك له‌ سا‌ن سینه‌ر و سه‌یوانم هه‌بوو

سینه‌كه‌ی بی كینه‌كه‌ی تاك و ره‌قیب تیكى نه‌دا

باغی سیوان و هه‌نار و باغی خو‌خانم هه‌بوو^(۴)

ده‌ست له‌ ته‌ختی سه‌لته‌نمت هه‌ل‌بگه‌ر هه‌ر ره‌ندی بکه

سه‌رده‌میک نه‌منیش و‌مکو توو فه‌سر و هه‌یوانم هه‌بوو^(۵)

ناو و نیشانت نه‌وی تا باره‌گای پیرۆزی یار

رووی نه‌دامی یار هه‌تاكو ناو و نیشانم هه‌بوو^(۶)

دل به‌ هیچ هشت به‌ند مه‌كه‌ ده‌م چی ده‌ویست نه‌وها بکه

تاكو نه‌و ده‌رسم نه‌خو‌یند ژینییكى پیر ژانم هه‌بوو

(۱) له‌به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شقی مه‌حزووله: فاعلان فاعلان فاعلان.

(۲) له‌نیوان (گه‌نج و پیر) دا دژیه‌ك هه‌یه. شاعیر له‌م به‌یته‌دا به‌یچه‌وانه‌ی سروشقی ناسایی بروه، له‌گه‌نجیدا هاوده‌می پیران بروه و له‌پیریدا گه‌نجان.

(۳) مورغی سلیمان: په‌پروه سلیمان. له‌نیوان (سه‌با و سه‌با) دا ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه. ناماژه‌یه بۆ نه‌م ئایه‌ته «وتفق‌د الطیر فقال مالي لا أرى الهدى أم كان من الغالین» النحل / ۲۰.

(۴) له‌نیوان (سینه و كینه) دا ره‌گه‌زدۆزی لایحی هه‌یه.

(۵) سه‌لته‌نمت: ده‌سه‌لات، ساماندارى. له‌نیوان (سه‌لته‌نمت و ره‌ندی) دژیه‌ك هه‌یه.

(۶) له‌م به‌یته‌دا (رد العجز الى الصلر) هه‌یه له‌نیوان (ناوونیشان و ناوونیشان) دا. یار: لێره مه‌به‌سقی رابه‌ری ته‌ریقه‌ته. وانا: هه‌تا له‌پێسقی خو‌به‌رسقی و دونیاویسقی خو‌مدا نه‌رنی شتیخی ته‌ریقه‌ت رووی نه‌دامی.

گه له مزگهوتان خهريك بووم زيكر و تههليله دمكرد

گه له مهبخانه شراب و لاوك و حهيرانم ههبوو^(۱)

پيم لهسهرپي دادنا باده بهدهست و پار له روخ

كهوسهر و ناوي حهيات و حوور و غيلمانم ههبوو^(۲)

شهو لهمهجليس پار كه زولفي خوئي لهسهر روو لادهدا

مانگهشهو پيويست نهبوو شهمني شهساتنم ههوو^(۳)

رنگي دوو رنگيم لهمهبخانه بهمهي شوشه ناههري

مورشيديني ناسيح و هيممتي مهردانم ههبوو^(۴)

پيم لهنيو مهبخانه دانا گهيمه نيو جا ه و جهلال

تا لهنيو مهدرسه بووم قهلبيني ويرانم ههبوو^(۵)

ههرومكو نيستا كه دهمبيني له پيشان وانهبووم

ههههوه ههههوه چهنده شهوقي شهنگهبييرانم ههبوو

قمت لهبيرناكهم بوواران بو قهراجي ومكو دهجووم

نارهزووي راوي هوئينگ و كارغمزالاتم ههبوو

(۱) تههليله: تهسيحات كردن و گوتهي (لا اله الا الله).

۱) والا: شاعر لهم بهيتهدا لهنيوان مزگهفت و خانهقادايه، له مزگهفت خهريكي يادر كردهوي خودا بووه لهخانهقاش خهريكي مهينوشي و لاوك و حهيران بووه. مهبهست لهمهينوشي و لاوك و حهيران نهو باده گيانهيه كه لهوي دهسي دهكهوي و نهمانه ههموو خوازه و لاوك و حهيرانيش شاعر و سرورده سؤفانهكانه.

(۲) كهوسهر: ناوي رووباريكه له بهههشت. نامهزيهيو نايهتي ﴿والا اعطيناك الكوثر﴾ الكوثر/ ۱. غيلمان: كزي غولامه والا: كور (لهبرونهوه تا ميزندالي). لاوي حهيات: ناوي زيان، نهو ناوهي گلگامش و نهسكهندهر بهدوايدا گهراون و نهيكهيشترونهتي.

(۳) شههوسان: شويي نوستن، شويي ژناني حهروم.

(۴) والا: ههتا موخليس نههاتبووه ژير سايهي رابهري تهريقهتي نهقشبهنديهوه، له حالهتي دوو رهنگيدا بوو (ويستني جهاني ههسي و نهسي لهيهك كاتدا)، بهلام لهسايهي رابهروه بهمهيني خانهقاي شيوخ رهنگي دوو رهنگي شوشه و رهنگي خانهقاي نهقشبهندي وههركت.

(۵) جهلال: شكومهندي، حاليني سؤفانهيه و مهبهست لتي شكومهندي خوايه، پلهوپايهكي سؤفانهيه و لهدواي جهمالهوه ديت.

۱) والا: ههتا لهحوجرهي مزگهفت بوو دليني ويراني ههبوو، بهلام ههركه پتي خسته خانهقاي شيوخ مستهقاي ههشه پايهيهكي بهرز.

روو لەنیو میڤگ و کولیک و سەبیری ناوانم دەکرد
شەو لەدیوانی هەوسدا لاق سوتانم هەبوو
تادەمام لەو ھۆبە رەشمارانە ھەر گەپم دەکرد
بۆ ھەموو تەرزە غەمیکی بەزم و سەیرانم هەبوو
چەند لەبۆتان و لەخۆشناو و لەنیو شاران گەرام
چونکە سۆرانى بوو (موخلیس) مەبلى سۆرانم هەبوو^(۱)

(۱) شاعیر (خۆشناوی) لە (سۆرانى) جودا کردۆتەو، بەلام خۆشناوەلى گۆڤەریکی دیالیکتی سۆرانە.

بازی عیراقی^(۱)

شاهانم توو شاهینکی لهسمر تهختی کهمالی

جارتیکی بهرسه لهگهدای خوت چبیه حالی^(۲)

رووی مانگی شهوی چاردهیی نهپیامی بههاره

نهوخالی لهسمر رووی بوووته نهقشی جهمالی^(۳)

کهوتوومته ژیر ههلمهتی بازینکی عیراقی

رۆم و عهجهمی دهینمه ژیر سیبهری بالی^(۴)

بۆ بچمه دهری ناکهس و نهودهولتهتی نهورۆ

ههر دیمهوه دهرگانهیی تو، تو بنهمالی^(۵)

جامینکی به فتوا که حهرامه بده ساقی

جامینکی لهخوینم نهتوو نوшке به حهلالی^(۶)

-
- (۱) له بهحری ههزهجی ههشقی لهخرهیی مه کفووفی مهحزووفه: مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن.
 - (۲) کهمال: دروستییه له ههموو شقی کهسیفتهتی خوایه، لێره دا بۆ راههره کهی خۆی به کارهیناره، چونکه نازناوی (کهمال الدین) یشی ههبروه.
 - (۳) جهمال: سیفتهتی خوایه، لێره مه بهستی جوانیی دهروونی راههره کهیتهتی.
 - (۴) باز: شهین، لێره مه بهستی راههره کهیتهتی که شیخ مستهفای نهقشبه ندییه.
 - رۆم: تورکی عوسمانی
 - (۵) لهودهولت: دهولتهتی تازه پینگه بشتوو. بنهمان: وهجاغ.
 - نهم غهزه لهی له وکاته دا داناره که ویسترتی بچینه مه دینه و نهیه تهوه، دوایی نهچروه و گهراوه تهوه خزمهت شیخ مهستهفا.
 - (۶) لێره دا موخلمس له حاله تیککی نااساییدایه و دهیه وی چاو لهسزفیه فلهسه فیه کان بکات و پینکیک ههلبیدا که بهفتراوی شهرع حهرامه، بهلام بیگومان نهمه لایهنی روالهتی به پته کهیه و مه بهست لئی مهیی ئاسایی نییه. له تیران (حهرام و حهلال) دا دژیه ک ههیه.

دېروا و مگو خه و وسل و فراق و هموو (اضداد)

دو نیا چ سهباتیکي نیه شیرن و تالی^(۱)

پنی ناگری دهمت هه لگری (موخلیس) له مهجه بهت

تا پیر دمبی همر دیته وه سهر دهوری منالی^(۲)

(۱) وسل: گدیشته یار. فراق: دور که وتنه وه له یار. ارداد: نو شانهدی که پنجه وانهدی
یه کدین. سهبات: بهرده و امی. له نیوان (وسل و فراق، شیرن و تال) دژیهک هه یه.
نهم بهینه نامازه یه بهم بهینه ی لیمامی شافعی:

ولا تجزع لحادثة اللیالی

فما الحوادث اللیالی بقاء

دیوان الشافعی، محمد عقیف الزعیمی، ص ۱۵

(۲) مهجه بهت: خوشه ویستی راسته قینه ی خوایی، لیره دا مه بهستی خوشه ویستی رابه ری
ته ری قده ته که ی خو یه تی. له نیوان (پیری و منالی) دا دژیهک هه یه. له مدش نامازه یه به بهیتیکي
(مه حوی) که ده لی:

له پی که وتروم و له لمسم بزهموا ده شنی وه کو مندان

له بهر پیری سهرم خو ی ناگریت و تازه پی ده گرم

دیوانی مه حوی، مه لا عه بدول که رمی موده ریس، ل ۲۲۱

موخلیس و حزین^(۱)

چم له‌خۆم کرد چم نه‌کرد بۆ ناخیرت نه‌فعی بدات
چاک و صیه سهر هه‌لگرم بۆ خۆم بکه‌م تهرکی ولات
بچمه ره‌وزه ههر بگرینیم بانگ بکه‌م له‌حزه و سه‌عات^(۲)
یا ره‌سوولی مه‌دمنی چا نیمه خۆم خسته په‌نات^(۳)
شهرمه‌زار و رووسیا هم بیکه‌سم رووحم فیدات
بئ شوور بووم بووم به‌یاری نه‌فس و شه‌یتانی له‌عین^(۴)
رووم به‌مه‌غرووری له‌دونیا کرد و غافل بووم له‌دین
که‌س نییه رووی تئ بکه‌م نه‌ی ﴿رحمه للعالمین﴾^(۵)
ههر ئه‌تۆی (ملجاً) له‌روژی ناخیرت بۆ موزنیبین
ده‌ستی من بی و دامه‌نت ناگات له‌من بی بۆ نه‌جات

(۱) نهم پینج خشته‌کیه له گۆزفاری هه‌ناوی ژماره (۷۱) ی سالی ۱۹۵۶ له‌لایه‌ره ۱۱ بلاقراوه‌ته‌وه له‌به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شقی مه‌خبرونی مه‌حزوفه: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلن.

هه‌ردوو شاعیران موخلیس و حزین دان به‌گوناهه‌کانی خۆیان ده‌نین و سه‌ری خۆیان هه‌لگرتوه و به‌رهو مه‌دینه‌ی پێغه‌مه‌ر (ص) ده‌چن بۆ ئه‌وه‌ی لێ به‌پارینه‌وه و به‌به‌ر شه‌فاعه‌تی بکه‌ون.

(۲) ره‌وزه: مه‌به‌ست گۆزی پێغه‌مه‌ره (ص). ناماژه‌یه بۆ نهم فه‌رموده‌یه: (ما بین قبری و منبری روضة من ریاض الجنة) فیض القدر، ج ۵، ص ۴۳۳.

(۳) مه‌ده‌لی: نیسه‌ته بۆ شاری مه‌دینه که پێشوو (ییرب) بوو.

(۴) له‌ده‌ستنه‌وسی م.خ (رووسیا هه‌هه‌، له‌گۆزفاری هه‌ناو (سه‌رفرووه‌).

(۵) ناماژه‌یه بۆ نهم ئایه‌ته ﴿وما ارسلک الا رحمة للعالمین﴾ الانبیا / ۱۰۷.

چەندى واعيز ومعى دام حاسيل نەبوو بۆم (انكشاف)^(۱)
 هيچ نەما نەيكەم لەفيعلى^(۲) سوو^(۳) لەگەل لاف و گەزاف
 ھەر خودايە گەربزانى جىرمى جورم^(۴) بى خيلاف
 كىوى عيسىانم نەگەر بىت و بچىتە كىوى قاف^(۵)
 مومكىنە قافت لەبەرچا و ببتە زوورى زوورمبات^(۶)
 چونكە چىي جابى لەپىش خۆم بۆ سبەي^(۷) نەمناردىيە
 ھەرگەسىكى لىي نەپرسەم چار و تەدبىرم چىيە
 ئىجتىنايم^(۸) لى نەكاتن هيچ جەوايىكى نىيە
 جا بەفوربان خۆت عىلاجەم گەرنەكەي هيچ كەس نىيە
 بى جەسارت كا لەلای مەولا تكامان بۆ بكات
 كردهوى خۆم دىنمە بەرچا و دىمە سەر رىنگاى خەتەر^(۹)
 چونكە ھىند زۆرە خراپەم وا لەغايەت چوويتە دەر
 وايە نەمما نىعتىقادەم وايە نەي فەخرى بەشەر
 تۆ شەفيعەم بى گوناھەم سەد زياتر بى نەگەر
 نادرى نەسلا عەزابەم دىمە رىزى نەوليات

(۱) انكشاف: وازەھىتان

(۲) لەدەستى م. خ (فيعلى) يە، لە گۆفارى ھەتاو (كارى) يە.

(۳) سوو: خراپە. لاف و گەزاف: فيز و خۆھەل كىشان.

(۴) لەدەستى م. خ (جىرمى جورم) ە لە گۆفارى ھەتاو (جورمى جىرم) ە.

جورم: سووچ، گوناھ. جىرم: تەن، قەبارە.

(۵) كىوى قاف: كۆيىكى نەفسانەيە و پىشى دەلەين قەفقاز. فرەنگ فارسى عمىد، ص ۷۸۶.

(۶) لەدەستى م. خ (زوورى زوورەبات) ە لە گۆفارى ھەتاو (زۆرى زۆرەبات) ە. زوور: زوورگ، گەردۆلكە. زوورەبات: زوورگەبات، ناوى گوندۆك بوو لە رۆژناوای ھەولير و سەر رىي مەوسل كە رىزە گەردۆلكە يەكى لىيە.

(۷) لەدەستى م. خ (بۆ سبەي)، لە گۆفارى ھەتاو (بەسۆي) ە.

(۸) ئىجتىنايم: خۆ دوور خەستەو.

(۹) لەدەستى م. خ (سەر خەتەر)، لە گۆفارى ھەتاو (سەر خەتەر) ە.

فهزلى سهجى تۆ لمگمل نەسحابى كەھفان لىك جودان^(۱)
 من موحيبى سهجى تۆمه و سەگ^(۲) موحيب بوو بۆ نەوان
 سەگ بەھەشتى بوو بەھەمنزىل^(۳) سافيدات بى جيسم و جان
 چۆن سەگى نەسحابى كەھفان بچتە نىو ھەسرى جينان
 من سەگى نەسحابى تۆ نەجمە قسوورى عاليات
 ھەرگەسى شاھى مەدینەى پار نەبیتن بىكەسە^(۴)
 بى سەباتە تاغمتى ھەروەك بىناى بى ھەندەسە
 بانمەترسىن لىمەھشەر (موخلىس)ى پەر وەسوسە^(۵)
 ئەى (ھەزىن) حوزنت نەبى مادام نەوت ناسى بەسە
 بەھرى جوود و غەرمە و ئەھلى وەفا عالی سیفات^(۶)

-
- (۱) سەج: پار. نەسحابى كەھف: يازانى نەشكەوت. نىشارەتە بە ئەم نایەتە ﷻ اذ اری
 الفتیة الى الكهف فقالوا ربنا اتنا من لدنك رحمة و هيا لنا من امرنا رشداً، فضرنا علی
 اذانهم فی الكهف سنین عددًا ﷻ الكهف/۱۰.
 (۲) سەگ: مەبەسقى سەگى يازانى نەشكەوتە و نامازەيە بەم نایەتە ﷻ تحسبهم ايقاظاً وهم رقود
 و نقلهم ذات اليمين و ذات الشمال و كلهم باسط ذراعیة بالوید لو اطلعت علیهم
 لولیت منهم فرارا و مللت منهم رجبا ﷻ الكهف/۱۸.
 (۳) لەدەستورسى م.خ (سافيدات بى) لەگۆفارى ھەتاو (سافىەبى)یە.
 (۴) شاھى مەدینە: لىرە مەبەسقى پىغەمبەر (ص).
 (۵) لەدەستورسى م.خ (پەر وەسوسە) و لەگۆفارى ھەتاو (بى وەسوسە)یە.
 نامازەيە بۆ ئەم ھەرمودەيە پىغەمبەر (ص): (لكل نبي دعوة مستجابة، فتعجل كل نبي
 دعوته، واني اختیاب دعوتي شفاعة لامتي فهي نائلة من مات منهم لا يشرك بالله شيئاً).
 صحیح سنن ابن ماجة، محمد ناصرالدين الالباني، ص ۴۳۰.
 (۶) جوود: بەخشندەبى. عالی سیفات: سىفەت بەرز.

موخلىس ئەم غەزەلەى (ھەزىن)ى وەرگرتووە و کردوویەتە پىنج خشتەكى، ئەمەش
 ئەو دەگەيەنئى كەغەزەلەكەى ھەزىنى بى خۆشبووە بۆيە پىنج خشتەكى لەسەر
 نووسيوە. ھەرچەندە لەتەمەن لىك نزیك بەلام موخلىس زیاتر بەشەرەوہ خەرىك
 بوو و چوونى بۆ سەر رىيازى نەقشەندى و ميانەى لەگەل رابەرەكەى زیاتر ھانى
 داوہ بۆ شىعردانان. كەچى ھەزىن وەكو شاعىرىك دەرنەكەوتووە زیاتر بەمەلای
 مودەرىس ناوبانگى دەركردووە و سەر بەھىج تەرىقەتىكى سۆلپانە نەبوو و زوو
 وەفاتكردووە.

٦) نامۆزگاری ئایینی: ئەو جوۆره نامزگارییانمیه که له پرووی ئاینموه ناراستهی دهووبهر دهگریت. بهمه بهستی سوود لی وهرگرتن. موخلیس ئەم جوۆره نامۆزگارییانهی زۆره بهتایبهتی له دوو بهیتی و تاکهکانی دا.

ئای بهتا^(١)

بئ خبهر بۆچی وهها بئ خبهری

سەفەری گەرچی بەزاهیر حمزەری^(٢)

کۆششیتکی بکه تا بئیت ئەگری

پسەری ئەورۆ سبەینئ پدەری^(٣)

سەبەبی پاره نییه موعتەمەدی

تۆ به تورە ی بەشەری موعتەبەری^(٤)

نەبی نازت نە به زێر و نەبەزیو

تۆ بەدل مەعدەنی زێر و زەبەری^(٥)

(١) له بهجری رهملی شمشي مهخپوولی مهجزوولوه: فاعلان فاعلان لعلن.

(٢) حمزه: ناماده، حازر، شار. ناماژه به بهم فەرمووده به (کن فی الدنيا کأنک غریب أو عامر سبیل) فیض القدير، ج ٥، ص ٥١.

(٣) پسەر: کور. پدەر: باوک.

واتا: موخلیس له بهیتی یه کم و دووهم ناگاداری بهرامبه ره که ی ده کاته وه و نامۆزگای ده کات که به ناگابته وه و خیرا بار کۆلدی تیک بئ چونکه سه فەریکی هه میشه یی له پیتشه و داوای لێده کا به رده وام له هه ولدان بیت و خوی بۆ دوا رۆژ ناماده بکاو به رگی هه لگرتنی لێرسینه وه بگریت.

(٤) موعتەمەد: پشت یئ به سزاو. تورە: مۆره. موعتەبەر: خاوه ن پله و پایه.

واتا: پاره و پول کەس ناکاته پیاو به لکو مۆری مۆقايه تی چاکۆین به ردی مه حەکی مۆقايه تیه. ناماژه به بۆ ئەم نایه ته ﴿ولقد کرما بنی ادم و حملناهم فی البر و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر من خلقنا تفضیلاً﴾ الاسراء/ ٧٠.

(٥) زێر و زەبەر: وێران. ئەم نیوه به یته ده توانین به دووشیوه بخۆینینه وه:

(تۆ به دل مەعدەنی، زێرو زەبەری) یاخود (تۆ به دل مەعدەنی زێر و زەبەری). واتا: دلئ تۆ کانی زێره و تۆ سه رکه وتووی. ناماژه به بهم نایه ته ﴿اعلموا انما الحیاة الدنیا لعب و هو...﴾ الحدید/ ٢٠.

مهکه دۆستایهتی دنیا چ نییه

لهگه ئی کەس دەمن ناباته سه‌ری^(۱)

ته‌لمبی ناوی به‌قا بۆچی ده‌که‌ی

تا له دنیا بی له‌به‌حری خه‌ته‌ری^(۲)

چ خزر بی، چ سکه‌نده‌ر بی ده‌بی

بگری ناخ‌ری رێی ده‌ربه‌ده‌ری^(۳)

هه‌رچی نووسرابی نه‌زهل واده‌کری

نییه ته‌دبیر به‌ ته‌نیا نه‌سه‌ری^(۴)

که هه‌زا ساحیبی ته‌دبیری نه‌بوو

به‌هه‌با رۆی سکه‌نده‌ر سه‌فه‌ری^(۵)

(موخلیسا) گه‌رچی گه‌دا هه‌یه‌ته‌تی لێک

له دلا خا‌ه‌نی دو‌ر و گو‌هه‌ری^(۶)

(۱) ناما‌زه‌یه بۆ ئەم فەرمووده‌یه (ان الدنيا ملعونة ملعون ما فيها الا ذکر الله تعالى و ما والاہ
وعالما و متعلما) فیض القدير، ج ۱، ص ۳۲۶.

(۲) ناما‌زه‌یه بۆ ئەم نایه‌ته (انک میت و انهم میتون) الزمر / ۳۰.

(۳) سکه‌نده‌ر: له وشه‌ی (الکسانده‌ر) ی نه‌ورویه‌وه وه‌رگه‌راوه، کوری فیلیب و پاشای
(مقدونیه) بووه، به چل هه‌زار سه‌رباز هه‌رشه‌ی هه‌تایه سه‌ر نیران و له ۳۳۱ پ.ع به‌سه‌ر
داریوشدا سه‌رکه‌وت، له گه‌ل (خدر) بۆ ناوی ژبان جووه، که‌چی نه‌گه‌یه‌شروه‌تی. المنجد،
ط ۲۲، ص ۴۲.

(۴) نه‌زهل: دێرین، نه‌زهل و نه‌زه‌لیه‌ت بۆ خوا‌یه، جگه‌ له‌خوا هه‌چ شقێ ناوی لێ نا‌ری
نه‌زهل، خودا دێرینه و هه‌میشه‌یه، نه‌زه‌لیه‌ت سه‌فه‌تی خوا‌یه. معجم مصطلحات الصوفیه،
ص ۱۵.

لێره‌دا موخلیس له‌گه‌ل رای جه‌به‌ریه‌کانه و هه‌مووی بۆ خرا ده‌گه‌رێته‌وه، ناما‌زه‌یه بۆ
ئەم نایه‌ته (هو ما تشاؤون الا ان یشاء الله ان الله کان علیما حکیما) الدهر / ۳۰.

(۵) هه‌با: (هه‌با): ته‌پ و تو‌ز. به‌هه‌با رۆی: به‌فیرۆ جوو.

والا: هه‌زا خۆی چی له‌ده‌ست نییه و هه‌رچی هه‌یه پێی ده‌کری، بۆیه هه‌موو
کاروکرده‌وه‌یه‌کی مرۆف کۆتایی پێ دی، هه‌روه‌کو نه‌سه‌که‌نده‌ر که نه‌و هه‌موو
ولا‌تانه‌ی گرت و سه‌ری نایه‌وه.

(۶) گه‌دا هه‌یه‌ته‌ت: سوال‌که‌ر ناسا. لیک: کورته‌ی (لکن) ی عه‌ره‌یه‌یه.

گو‌هه‌ر: گه‌هه‌ر.

لێره‌دا شاعیر وه‌کو شاعیره کلاسیکیه‌کانی دیکه به‌شعیره‌کانی خۆی ده‌نا‌زی و به‌ دو‌ر و
گو‌هه‌ری ده‌چو‌نی.

شيعری دلدارى

رئى غه نه نادا^(۱)

دولبهر که سهبا زولفی له سمر روومهتی لادا
بنواړه مه لک وا له سمدان له سمدادا^(۲)
پارټزی که ساندا دل که بگا دهستی به مه قسوود
بو کوشتنی تیرباری به جارئ له په نادا^(۳)
چاوم که سپی ماوه له دووریت وکو یوسف
جامهت ج دهبی جارئ رهوان کهی به سه بادا^(۴)
دپتی که سمرم خسته بهری پنی بتمه‌مای روى
له م ریگه‌به لای دا و گه فی کرد، سمری بادا

-
- (۱) له شعره له به‌حری همزه‌جی هه‌شقی له‌خره‌بی مه کفولی مه‌حزوله: مفعول مفاعیل مفاعیل
فعلین
- (۲) له نیتوان (سه‌ما و سه‌ما) دا ره‌گه‌زدوزی ته‌واو هه‌به.
- (۳) پارټزساندن: هه ل وه‌رگرتن، به هه‌لزانینی کات. سالد: کورټکراوه‌ی (ستانده). هه. په‌لا:
حه‌شارگه.
- (۴) چاو سپی بوون: کویر بوون. جامه: جل و به‌رگ. لیره‌دا مه‌به‌سقی ته‌لیحه بو یوسف و
برایه‌کانی. نامه‌یه بو نایه‌تی ﴿وابيضت عیناه من الحزن فهو کظیم﴾ یوسف / ۸۴.
- والا: هتنده چاوه‌نوریم کرد و نه‌هاتی، له داخاندای کویر بووم و وه‌کو به‌عقروم لیتها، جا
ج دهبی له‌گه‌ر وه‌کو یوسف کراسه‌که‌تم بو بنیری تا چاوم چاک بیته‌وه. نیوه‌ی به‌یق
دروم نامه‌یه بهم نایه‌ته ﴿اذهبوا بقمیصی هذا والقوه علی وجه ابی یاتی بصیراً و
اتونی باهلکم اجمعین﴾ یوسف / ۹۳.

من پرندی نمکهم زاهیدی خود بین جیه تانت
چمند بهستهزمانی نمتوو خووت گوشت له ریادا^(۱)
همرچنده که موخلیس به نهماگمت نمدوینتن
نهو راهزی بابیه نمبهدا ریئی غمنه نادا^(۲)

(۱) خودبین: خویبه رس. تان: پلار، سهرزه نشت.

(۲) راهزی: نهوانه‌ی که لیمامی عه‌لییان زور خوش دهوی و ده‌لین: په‌یامی پینه‌مبه‌ریتی بو
عه‌لی هات و جویرائیل خیانه‌تی کرد و دایه محمد (ص). رمضان افندی علی شرح
العقائد، ص ۱۴.

شه‌له (شه‌لنه): وشبه‌که له‌یاری تزیی بی و قاشوانی به‌کاردی، نهو کانه‌ی که یاری‌که‌ر
یاری به توپ یان به قاشویه‌که ده‌کات و ناهیلی کس لنی بستنی و پنچ و په‌نای بی
ده‌کات.

والا: هم‌چنده که موخلیس به هینمی یار ده‌دوینی و چاوهر‌وخه‌ی بو ده‌دانه‌وه، که‌چی
نهو یاره راهزی بابیه هیند وشکه هیچ قسه‌یی کاری تی ناکات و ناخرچی.

كۆخه كۆخ^(۱)

كەي دەگا دەستم بە بالاي بەرزى پارى شەنگ و شۆخ
دەفعەيى لەو باغە نەمەنبووە ھەنار و سېو و خۆخ^(۲)
ھەرکەسێكى بوو بە عاشق پارى دل نەرمى نەبى
عومرى گەنجى و عومرى پەرى ھەر دەبیتە ناخ و نۆخ
دەستى خۆم دانا لەسەر رووم، لىوى خۆم جوولاندەووە
زالمەى سۆر ھەلگەرا ئەبرۆى بزاوتن يانى پۆخ^(۳)
بەزمە نەوشو وامەكە زاہەع ببیتن ھاتنم
رووحەكەم بۆ تۆ بى بەس مەنعم مەكە بتييمە رۆخ^(۴)
موخلىسا) دانیشە تازە تۆ دزیت پى ناکرى
باغەوان دانيم بە ھۆش، تۆش پىر و ساحیب كۆخە كۆخ^(۵)

-
- (۱) لە بەحرى رەمەلى ھەشقى مەلسورە: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
(۲) شەنگ و شۆخ: خۆى (شۆخ و شەنگ)ە، بەلام سەروا ناچارى کردووە. لەنێوان (شۆخ و خۆخ)دا رەگەزدۆزى لایق ھەبە. باغ: لێرەدا سەنەبە ھەنار و سېو خۆخ: نامازەن بە مەمكەكان.
(۳) پۆخ: وشەيەكى توركىيە بە وانا (نا) دیت. ئەم بەیتە نامازەبە بەنبووە بەيتىكى (نالى) كە دەلى: (برۆى ھەنايە بەك وەك شكلى (لا) يەعنى كە بيزارم) ديوانى نالى، ل ۲۷۱
(۴) بتييمە رۆخ: بيمە رۆخت. لێرەدا جۆرە لادانتيكى زمانى ھەبە و لەبەر سەروا (ت)ى رۆخت بە (بتييمە)وە لكارە و بووئە (بتييمە).
(۵) ئەم بەیتە نامازە بە پىروونى شاعىر دەكات، بەلام خۆ شاعىر لەدوا ئەمەنى سۆلى بوو و دوور نيبە لەبەر سەروا (كۆخە كۆخ)ى پىرى بەكارھەتايى.
وانا: موخلىس ئەو باخە كە سىنگى يارە ئيشكچيەكى چاپروكى ھەبە و خەوى لى ناکەوى، بۆيە دزیت پى ناکرى و سېو و ھەنارت بە نسيب نايبت، خۆ ئەگەر بەشگەبە ناو باخەكە ئەوا لەبەر كۆخەت باخەوان بە ناگا دى و قاوت دەدات.

داس به داس^(۱)

يار كه تازه پيگميشتووه چي همبئ نايدا به لاش

هيند رفته هيچي لهدمست هه لئاومرئ حمتتا به لاش^(۲)

بئ بهما چووم بؤ قه لاي لوتفي له بهر ره شبووني دل

بئي وتم كي وا دهكا؟ سهرقي قه لا كا بؤ قه لاش^(۳)

گهمني وهسلي روتت بهسه، جوئي فراق تيگه ل مهكه

بئي وتم: بئ تافهتي، وا ريشهگمت بوويته مزاش^(۴)

من بهتمنيا غم دهخوم، غم گوشت و خويني من دهخوا

بؤيه يهك يهك دهندهكانم، بوويته شهقله يي ههراش^(۵)

(۱) له بهجری ره مەلی هەشقی مەفسورە: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.

(۲) به لاش: خۆزایی. له نێوان (به لاش و به لاش) ره گه زدۆزی ته واو هه به.

(۳) قه لا: ماده به كه بؤ سپكردنه وهی قاپ و قاچاغی مس به كارد هه تريت. قه لاش: نه بووه، موفیس.

واتا: چوومه لای یارم تا هه ندى قه لام به خۆزایی بداتی بؤ نه وهی دلی ره شی یی سبی بکه مه وه، به لام یار وتی: چۆن قه لا ده ده مه پیاوی قه لاش؟

(۴) له نێوان (وهسل و فراق) دا دژیهك هه به. مزاش: دوو به شه: مز: نرخ. اش: كورتكراوهی لاشه. مزاش: مزى لاش، نهو گه نم و جۆیهی كه لاشه وان {له جياتى پاره/ وه كو دهستهق} له خاوه لى باراشه كه وه رده گری. واتا: موخلیس به یه كگه پشتنی یاری به گه نم چواندوه كه زهرده و رووناكى ناسۆی لئوه دياره، دوو كه وته وه شی به جۆ چواندوه كه ره شه و ناومیدی ده گه به نی.

(۵) ده لله: پهراسوو. شهقله: دارێكى نهستور نیه و وه كو دهسكه خاكه ناسه و ده بکه نه رایه لى خانوو. ههراش: نهو زه ل و قامیش و قرش و قاله به كه ده بکه نه سه رهقله و قوری سواقی ده خریته بان.

شاعیر له بهر خهم زۆری لاواز بووه و دهندهكانی وه كو شهقله یی ههراش، لهم وینه شه ریبه دا موخلیس ده سپه نگی نواندوه.

دَلْ لَه سەر دار دامهیی عیشتت لهوسلئی ئهو سوار
 ئۆیئی لۆ نایی کەچی ناشکا لهگهڵما داش بهداش^(۱)
 تینکچوو مهشکی سهرم، نالهتی تهفکیرم نهما
 هیج خهپالی وردی لئ نایته خوار وهك كۆنه ناش^(۲)
 وهك رهقیب زانی که بار ده بوئ لهگهڵ بهك کۆبیین
 نالهتی تهفکیر و کیزیب خسته کار ههروهك رهشاش
 دَلْ ولاغی ئیشتیاقی توند بووه گهرمهی دهکا
 سهر رفته ههرچهند دهکهم، دهرواته پێش، نایته پاش^(۳)
 ئهمتیهی شیعری ههیه (موخلیس) لهسهر تهرزئی کۆن
 ئهمرۆ تا مۆده ههبن، کەس نایکری کۆنه قوماش^(۴)

(۱) ئۆین: یاری ورد. داشه بهداش: بهرد به بهرد له یاری (دامه)دا. وانا: دَلْم لهسهر دار دامهیی عهشقی تۆ سواره و دهیوی ناغه بکات، وانا پیت بگات و بگاته جینی مه بهست. کهچی ههموو یارییهکی لهبیر چوو و هیجی بز نایی، یاریش هینده رهقه و لامله بهرد به بهردیشم لهگهڵ ناکات، وانا: یاره کهم بواری گفتۆگۆم نادات تا به قسهی خوش له خستهی بهم و مائی بکهم.

(۲) وانا: چۆن کۆنه ناش ئارده کهی درشته، مێشکیشم ئاوا تینکچوو و بیری وردی لئ نایته دهروه.

(۳) وانا: چۆن ولاخ که له غاردان گهرمهی دهکات و بهردهوام دهبی، چهندی جلوهی راکێشیهوه ههر چهپۆک بز پێشهوه داوی و ناگه رپتهوه، دلێش ئاوا لیهاتوو، سهری ههنگرتوو و ناگه رپتهوه.

(۴) لهمهعه: کزی مهتاعه به وانا: کالاکان، کهل و پهلهکان. مۆده: نۆی، تازه، له نهسلدا له وشه (Alamode)ی فهره نسیوه هاتوو.

به ختی زاغ^(۱)

دوردی عیشقم نابین سهر ریژ هردهمه نه‌مکانه ساغ

دارمه‌یتن هه‌لبه‌ستن بمبهنه لای روو چراغ^(۲)

نه‌ی ره‌فیقان بینه لامان^(۳) شاعر و به‌ستم بۆ بلین

بانگ که نه‌دیده غمزالان بمگرن دهورو قه‌راغ

شین له دهورم دا ببه‌ستن بۆم بگریین دهن له‌خۆ

دلبرم جار جار بلن نۆف لاهمگه‌ی دن پر له داغ^(۴)

گهرچی وا کوشتمی به ناحق گهر بدا و معدی و پسال

نامه‌وی غیلمان و حۆری بۆچمه گولزار و باغ^(۵)

قه‌بره‌گه‌م سهر ری بِن مه‌نوی با بلند (بی) به‌لکو یار

بی به‌لامانا گوزهرکا و بای و متهن پر کا ده‌ماغ^(۶)

(۱) له‌به‌حوری ره‌معلی هه‌شق مه‌قسووره: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان.

(۲) دارمه‌یت: داره‌بازه. روو چراغ: رووی وه‌کو چرا.

(۳) له‌ده‌ستووسی شاعر (لاما) برو، له‌وه ده‌چی نوونه‌که له‌بیر کرابی.

(۴) دهن له‌خۆ: له‌خۆده‌ن، کورت‌کراوه‌ی (له‌خۆبده‌ن)ه و لادانگی زمانی شاعیره.

(۵) غیلمان: کۆی غولامه و نیره‌که له‌به‌هه‌شتدا خزمه‌تی به‌هه‌شتییان ده‌کهن.

(۶) له‌ده‌ستووسی شاعیر (بلند)ه و وادیاره (بی) له‌بیر کراوه.

(۷) گوزهرکا: تی به‌ری. نم به‌ینه نامازه‌یه به‌م به‌ینه‌ی (وه‌لی دێوانه):

با کلکۆرم له‌ها جه‌رای خیلان بۆ

لێک هه‌وارگه‌ی سهر ره‌ ویلان بۆ

به‌لکم له‌و لیلیم جه‌را گوزاری

راش گنۆوه سهر گلکۆزی من جارێ / ژمان به‌سه‌ره‌ات و

هۆنراوه‌ی وه‌لی ده‌وانه، عوسمان هه‌ورامی، ل ۹۰

من له مهیدانی (الست) دا خۆم به مهحرروومی دهدیت

ههركه دیم یاری جهفاكار، چهرخى گهردوون، بهختى زاغ^(۱)

(موخلیس) ی دل بهر لهغهم چ بكا له دست دهر دو نهلم

دهردى عیشقم نابى سهر پێژ ههردمه نهمكانه ساغ^(۲)

(۱) (الست) نامازهیه به نایهتی ﴿الست بریکم قالو بلی﴾ الاعراف / ۱۷۲.

بهختى زاغ: بهختى رهش. زاغ: بالندهیه که له قهلهیه شکه بهجوو کتره، قهلهیه شکه. واتا: ههركه یاری بهنازار و چهرخى چهپهگهردو بهختى رهشى خۆم لهدوونیا دیت، زانیم که له روژی نهزهلهدا نههم بۆ نووسراوه.

(۲) لێزهدا موخلیس نیه بهیق سهههتای غهزهلهکهی دووباره کردۆتهوه شاعیر لهجیاتى (سارپێژ) وشهى (سهردرپێژ) بهکارهناوه و لهمهش جۆره دهسکارییهکی زمانیه و گهر (سارپێژ) یش بایه کێشى نیه بهیته که تێک نهدهچوو.

چوارينه^(۱)

شمو له بهر فيكر و خميالي زولفي خاو، خاوه دلم
رؤژ بهيادی رووی بهره و رؤژ، مات و داماوه دلم
واله دستمردی جودایی هر به ناو ماوه دلم
گهرخودا چارم نهکا، معلوموه همتاوه دلم^(۲)
کاسی گهنسی چاوی چاو بیچووه غمزالی خوتمنم
سهر به سهر سهر پر له نه سراری هوای نهوسیم تمنم
چونکه بیماری خه دمنگی^(۳) ليو عمیقی په منم
فهرموو بنواره همنام، پر له خویناوه دلم^(۴)
هینده مهشهور بوو له دنیا حوسن ناداب و حیات
بی مولات و دواندن سهر به خوم بووم مهبتلات

- (۱) له به حری ره مملی هشق مه جزوفه: فاعلان فاعلان فاعلان.
نم کومه له چوارينه به که وتونه ته ژیر کاریگری کومه له چوارينه کانی (بیخود)،
هردرو کومه له چوارينه کان تام و بوی نامزیان لی دیت و موخلیس خوشی دانی
به وده ناوه که کاریگری بیخودی له سهره، به لام له رووی کیشه وه له وهی
موخلیس جودایه و له به حری ههزه جی هشق نه خره بی مه کفوفی مه جزوفه.
(۲) خاو: زولفی نه هژنراو. له نیوان (خاو و خاو) دا ره گه زدوژی ته واو هه به. شاعر که
(رووی به ره و رؤژ) به کارهیناوه له بهر نه وه به چونکه تیشک ده داته وه و جوانیه کی
دلگیر ده به خشیت.
(۳) له نیوان (کاس و کهنس) دا ره گه زدوژی ته واو هه به. له نیوه به یق په که مدا هه ست به
موسیکا و ریتمیکی جوان و ریگ ده کریت، به تابه تی له نیوان کاس و کهنس و له لایه ک و
(چاوی چاو بیچووه) دا له لایه کی دیکه وه. ههروه ها له نیوه به یق دووه مدا دهنگی (س) پنج
جار دووباره بزه وه و موسیقایه کی جوانی هه به و جگه له ره گه زدوژی ته واو له نیوان
(سهر به سهر سهر).
(۴) له ده ستروسی شاعر (خه ده نگ) بوو. خه ده نگ: تیر.
هه یقی په من: بهردیکی به نرخی سووره له به من. لیکچواندنی جه ختاو هه به له نیوان
(لیو و عمیق) دا.

گمرجی خو نهم چیشتووه لهه ساتهوه شههدی وهفاته
 هاتم و رۆییم لهلاتان وا بهجیماوه دلم^(۱)
 تا نهچیژم لهزمتی شههدی وپسالت بی خهتەر
 زۆر به دووری تێ دهگهم، نهخلی مورادم بیته بمر
 نهی سهبا عهرزی بکه باش شهرجی حاله سمر بهسەر
 دهربهردهر کردراوه پاخۆ ههر لهلای ماوه دلم^(۲)
 ته‌رگی کونجی مه‌درسه‌م کرد تاکو کهنجم ده‌سته‌کوئ
 که‌وتمه داوی ته‌لیسمی که‌نزی شمرین خوسره‌وئ
 که‌س نییه بیته به‌فه‌ریادم بلی چه‌ت ده‌وئ
 ساخودا هاو‌اره هاو‌اره، که گ‌راوه دلم^(۳)
 که‌ردنم که‌چه‌کرد له پ‌یش شمشیری نه‌برۆی پ‌ئی گوتم
 سه‌هووی من چه‌للاد و خوئین ر‌ئزنینم له‌دونیا من بتم
 ق‌یبله و می‌ح‌رابه (موخ‌لیس) ه‌مه‌ردوو نه‌برۆ و روومه‌تم
 وایه نه‌مزانی که‌وا، بو سه‌جده وه‌ستاهه دلم^(۴)

-
- (۱) مولاقات: به‌ده‌ک گ‌ه‌یشن. موپه‌لا: توشیووی به‌لا. شه‌هد: ه‌ه‌نگ‌رین.
 (۲) له‌خ‌لی موراد: به‌واتای داری نو‌مید د‌یت. نه‌مه‌ چه‌اولیکه‌ری شاع‌یرانی فارس و کوردی
 پ‌یش خ‌ویه‌تی. سه‌با: نه‌و بایه‌ی که له رۆژه‌ه‌لاته‌وه ه‌ه‌له‌کات.
 (۳) کولج: گ‌ژشه، ق‌وزین. ته‌لیسم: پارچه کاغ‌ه‌زیکه که فالج‌یه‌کان خ‌شته و نو‌وس‌یفی
 له‌سەر ده‌نووسن که گ‌وایا بو پار‌یز‌گ‌اری و چه‌او و زار باشه.
 (۴) له‌نیوان (شمش‌یر و نه‌برۆ)دا ل‌یک‌چه‌واندنی جه‌ختاو ه‌ه‌یه. له‌نیوان (ق‌یبله و می‌ح‌راب)
 له‌گه‌ل (نه‌برۆ و روومه‌تم)دا پ‌ینچه‌وه‌ به‌خشی مشه‌وه‌ش ه‌ه‌یه، ق‌یبله بو روومه‌تم و
 می‌ح‌راب بو له‌برۆ ده‌گ‌ه‌رته‌وه.

کویره به‌ته‌مای چاوه^(۱)

عومریکه گموا دمر به‌دمری جه‌ور و جه‌فاتم
نه‌ورژکه که جه‌زنه به‌ته‌مای خیر و خه‌لاتم
بؤ رسمی وفاقا، وقتی وفاقا، و معددی بدی دیم
تا زیندوو نمبم، مونته‌زیری بؤنی وفاقا^(۲)
تاوا به حمیابی نه‌توو نه‌ی شوخی زهمانه
همرچونی حمیاتم بیی مه‌منووی حمیاتم^(۳)
مه‌علوممه له‌دمست تۆوه شکاوه دلی ساغم
حیکمت چیبه ناپرسی به‌فوربان که شکاتم
بادمت که قه‌پاند و دمری شادیت که‌قه‌پاتکرد
له‌و رۆزه به‌جان و به‌حه‌واس جومله قه‌پاتم^(۴)
خۆم کردممه به‌رخۆم له‌غممی دووری قه‌بای رهش
بیستوممه ده‌لین باشمله ره‌شپۆشی قه‌پاتم^(۵)
کویره به‌ته‌مای چاوه همتا مابی له‌دونیا
تا رۆزی جه‌زا (موخلیس)م و هر به‌ته‌ماتم

-
- (۱) له‌به‌حری همزه‌جی هه‌شقی له‌خه‌ری مه‌کفورو له‌محزوفه: مفعول مفاعیل مفاعیل فعلولن.
 - (۲) وه‌فات: مردن. له‌نیوان (وه‌فات و وه‌فات) دا ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه.
 - (۳) له‌نیوان (حه‌پاتم و حه‌پاتم) دا ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو هه‌یه. یه‌که‌م به‌واتای ژبانه و دووهم به‌واتای نابرووه.
 - (۴) قه‌پالد: فراند. قه‌پات کردن: داخستن. له‌و رۆزه: کورت‌تکراوه‌ی (له‌و رۆزه‌وه)یه و له‌به‌ر کیش (وه) قرتاوه.
 - واتا: له‌و رۆزه‌وه‌ی که‌باده‌ی خوشه‌ویستیت لی‌ فراندیم و ده‌رگای خوشیت لی‌ داخستم به‌گیان و هه‌ستم قه‌پاتم و خوشیم لی‌ حه‌رام بروه هه‌ستی بی‌ ناکه‌م.
 - (۵) قه‌با: که‌وا، که‌وی. قه‌بات: کاری ناهه‌موار، که‌وای تۆ. ره‌گه‌زدۆزی ته‌واو له‌نیوان (قه‌با و قه‌بات) هه‌یه.
- نهم غه‌زه‌له چونکه عوزریه ده‌شی له‌گه‌ل هه‌ردوو ره‌گه‌زی نیر و می‌ بی، به‌لام زینر پنده‌جی بۆ ره‌گه‌زی نیر بی.

6- نامۆزگارى ئايىتى: نەو جۆرە نامۆزگاربانەپە كە لەپرووی ئايىنەو ناراىستەى دەوروپەر دەكرىت بەمبەستى سود لىئومرگرتن. موخلىس نەم جۆرە نامۆزگاربانەى زۆرە بەتايەتەى لە دووبەتەى و تاكەگانىدا.

ئاوى بەقا^(۱)

سەفەرى گەرچى بەزاهىد حەزەرى ^(۲)	بىن خەبەر بۆچى وەھا بىنخەبەرى
پەسەرى ئەورۇ سەبەنن پەدەرى ^(۳)	كۆششېكى بېكە تا پېت ئەكرىن
تۆ بەتورەى بەشەرى موعتەبەرى ^(۴)	سەبەبى پارە نىە موعتەمەدى
تۆ بەدل مەعدەنى زېر و زەبەنى ^(۵)	نەبى نازت نەبە زېر و نەبەزىو
لەگەلى كەس دەمى ناپاتە سەرى ^(۶)	مەكە دۆستايەتەى دونيا ج نىيە
تا لە دونيا لەبەحرى خەتەرى ^(۷)	تەلەبى ئاوى بەقا بۆچى دەكەى

(۱) لەبەحرى رەمەلى شەشى مەخپوولى مەحزوفە: فاعلاتن فاعلاتن فعلن.

(۲) لەبەحرى رەمەلى شەشى مەخپوولى مەحزوفە: فاعلاتن فاعلاتن فعلن.

(۳) حەزەر: نامادە. حازر: شار. نامازە بەم نايەتە ((كن في الدنيا كانك غريب او عابر السبيل)) فيض القدیر، ج ۱، ص ۵۱.

(۴) موعتەمەد: پەشت پېتەسزاو. تورە: موز. موعتەبەر: خاوەن پلەو پايە.

واتا: پارەوپول كەس ناكاتە پياو بەلكو موزى مروفايەتى چاكرىن بەردى مەحەكى مروفايەتە. نامازەبە بوتم نايەتە((ولقد كرنا بني ادم و حملناهم في البر والبحر و رزقناهم من الطيبات و فضلناهم علي كثير من خلقنا تفضيلا)) السراء ۷۰.

(۵) زېرۆزەبەر: ويران. ئەم نىو بەيتە دەتوانن بەدوو شىوە بىئۆينەو (تۆ بەدل مەعدەنى، زېرەزەبەنى) ياخود(تۆ بەدل مەعدەنى، زېر و زەبەرى). واتا: دلنى تۆ كانى زېرە و تۆسەر كەوتوروى. نامازەبە بەم نايەتە ((اعلموا انما الحياة الدنيا لعب و لهو.....)) الخلدید/ ۲۰.

(۶) نامازەبە بۆ ئەم فەرمودەبە ((ان الدنيا ملعونة ملعون ما فيها الا ذكر الله تعالى وما والاها وعلما او متعلما)) فيض القدیر، ج ۱، ص ۳۲۶.

(۷) نامازەبە بوتم نايەتە ((انك ميت و انهم ميتون)) الزمر / ۳۰.

بگری ناخری رنی دره به دهری ^(۱)	چ خزر بی، چ سکه ندر بی دمی
نیه تدبیر به تنیا نه سمری ^(۲)	هر چی نوسراویی نه زهل واده کری
به همبا رونی سکه ندر سه سمری ^(۳)	که همزا ساحیبی ته دبیری نه بوو
له دلا خاوهنی دوور و گموه ری ^(۴)	موخلیسا گمر چی گه دا همینه تی لیک

(۱) سکه ندر: له ووشی (الکساندر) ی نه وروپیه وه وه رگراوه، کوری فلیپ و پاشای (مقدونی) بووه. به چل هزار سرباز هیرشی هینایه سر نیران وله ۳۳۱ پ. ع به سمر داریوشدا سرکه وت، له گه ل (خدر) بو ناری ژبان چوه، که چی نه گه یستره تی. المنجد، ط ۲۲، ص ۴۲

(۲) له زهل: دیرین، نه زهل و نه زهلیت بو خودایه، جگه له خوا هیچ شق ناوی لیتانری نه زهل خودا دیرینه و همیشه ییه، نه زهلیت سیفته تی خوایه. معجم مصطاحات الصرفیه، ص ۱۵. لیره دا موخلیس له گه ل رای جه بریه کانه و همموری بو خودا ده گه ریتته وه، ناماژه یه بو نه نایه ته ((وما تشاؤون الا ان یشاء الله ان الله کان علیما حکیماً)) الدهر/ ۳۰.

(۳) هه با: (هبا): ته پرتوز. به هه پاروتی: به فیرو چوو.

والا: قهزا خوی چی له ده ست نیه هر چی هه یه پنی ده که ی، بو یه هممو کارو کرده یه کی مروث کوتایی پندیت، ههروه کو نه سکه ندر که نه وه هممو وول تانه ی گرت و سهری نایه وه.

(۴) گه دا همینه تی: سوال کهر ناسا. لیک: کورته ی (لکن) ی عه ره یه. گوهر: گوهر.

لیره دا شاعر وه که شاعیره کلاسیکیه کانی دیکه به شعیری خوی ده نازی و به دورو گه وه ردی ده چوینی.

ریتی غه نه نادا (۱)

دولبهر که سهبا زولفی لهسمر رومهتی لادا

بنواره مهلهک وا له سهامدان له سهامادا^(۲)

پاریزی کهساند دن که بگا دهستی بهمهقسود

بو کوشتنی تیر باری بهجاری له پهناد^(۳)

چاوم که سپی ماوه له دووریت وهکو یوسف

جامهت ج دهبی جاری پهوان کهی به سهامادا^(۴)

دیتی که سرم خسته بهری پینی بهتمهای رووی

لهم ریگهپهنا لاهداو گهن کرد، سمری بلنا

(۱) نم شعره له بهحری هزهجی هشتی لهخرهیی مه کفول مهحزروفه: مفعول مفاعیل مفاعیل
فعلین.

(۲) له نیوان (سهماو سهما) دا ره گزدوزی تهواو ههیه.

(۳) پاریزسالدن: ههلوهرگرتن، بههلهزانیفی کات. سالد: کورتکراوهی (ستالد)ه. پهنا:
حهشارگه.

(۴) چاوسی بوون: کویریوون. جامه: جلوهبرگ. لیزه دا مهست کراسه. تملیحه بو
چیروکی یوسف و برابیه کانی. نامازهیه بو نایهتی ((وابیضت عیناه من الحزن فهو کظیم))
یوسف/۸۴.

وانا: هینده چاوه نوژیم کردی و نهاتی، له داخاندا کویریووم وهک یه عقوم لیها، جا چ
دهبی له کهر وهکو یوسف کراسه که تم بو بنیری تا چاوم چاک بیتهوه. نیوه بهینی دووهم
نامازهیه بهم نایهته ((ادهیوا بقمیصی هذا والقوه علی وجه ابی یاتی بصیرا واتونی
بأهلکم اجمعین)) یوسف/۸۴.

من رهندي ئەكەم زاهیدی خودبین جیه تانت

چەند بەستەزمانی ئەتۆ خۆت کوشت لەپێادا^(۱)

هەرچەندە کە موخلیس بە نەزاکەت ئەدوینن

ئەو رافز بابە ئەبەدا رێی غەنە نادا^(۲)

(۱) خودبین: خوێپورست. تان: پلار، سەرزنەشت.

(۲) رافزی: ئەوانەی کە نێمامی عەلیان زۆرخۆشەوی و دەلێن: بەیامی پێغمبەریەتی بوو
عەلی هات و جیرئیل خیانەتی کرد و دایە محمد (ص).

رمضان افندی غلی شرح العقائد، ص ۱۴

شەنە (شەنە): ووشەبە کە لەیاری تویی پێ و قاشوانی بە کاردی، ئەوکاتە یاریکەر
یاری بە تۆپ یان بە قاشۆبە کە دەکاوناھێلی کەس لێ بستۆق و پێچ و پەنای
پتەکات.

والا: هەرچەندە کە موخلیس یار دەدوین و چاوەڕۆخە یی دەداتەو، کەچی ئەو یارە
رافزی بابە هێندە ووشکە هیچ قسەیی کاری تیناکات و ناخرچی.

کۆخه کۆخ^(۱)

کەى دەگا دەستم بەباڤای بەرزى پارى شەنگ وشۆخ
دەفەئى لەو باغە نەمدیوه هەنار و سێو خۆخ^(۲)
هەرکەسێكى بوبە عاشق پارى دڤ نەرمى نەبى
عومرى گەنجى و عومرى پەرى هەردەبیتە ناخ و ئۆخ
دەستى خۆم دانا لەسەر رووم، لئوى خۆم جولاندموه
زالمەى سوو هەلگەرا ئەبىروى بزاوتن پانى یۆخ^(۳)
بەزەمە ئەوشۆ وامەکە زاىەع ببیتن هاتنەم
پووحەمگەم بۆتۆبى بەس مەنەم مەکە بێتیمە رۆخ^(۴)
(موخلیسا) دانیشە تازە تۆ دزیت پى ناکرى
باغەوان دائیم بەهوش، تۆش پىر و ساحب کۆخه کۆخ^(۵)

-
- (۱) لەبەحرى رەمەلى هەشقی مەلسورە: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
(۲) شەلگ و شوخ: خوی (شوخ و شەنگە) بەلام سەروا ناچارى کردووە.
لەنیوان (شوخ و خوخ) دا رەگەزدۆزى لایق هەبە. باغ: لێرەدا سینه.بە.
هەناروسێو خوخ: نامازەن بە مەمکەکان.
(۳) یۆخ: ووشەبەکی تورکیە بەواتای (نا)دیت. نەم بەیتە نامازەبە بەنیو بەیتىکى (نالى) کە
دەلى ((بەروى هێنا بەک وەک شکلی (لا) یەعنى کە بێزارم)) دیوانى نالى، لا ۲۷۱.
(۴) بێتیمە رۆخ: بێمەرۆخت. لێرەدا جۆرە لادانىکى زمانى هەبە لەبەر سەروا (ت)ى رۆخت
بە (بێمە) وە لکاوه و بروه تە (بێتیمە).
(۵) نەم بەیتە نامازە بەبیربونی شاعیر دەکات، بەلام خوتشاعیر لەدواتمەنى سۆلى بروه و دوور
نیه لەبەر سەروا (کۆخه کۆخ)ى پىر بە کارهێنایى.
واتا: موخلیس نەو باخە کە سینگى یارە ئیشکچەکی چاپووکى هەبە و خەوى
لێتاکەوى، بۆبە دزیت پى ناکرى و سێو هەنارت بەنسیب ناییت، خو ئەگەر
بشگەبیتە ناو باخەکە ئەوا لەبەر کۆخەت باغەوان بە ناگا دى و قوت دەدات.

داس به داس^(۱)

بار که تازه پیگمیشتووه چی همبئ نایدا به لاش
هینده رفته هیچی لهدمست هه لئاومرئ حمتتا به لاش^(۲)
بئ بهها جووم بؤ قه لای لوتفی لمبمر ره شبوونی دل
پئی ووتم کئ وادهکا؟ سهرق قه لاکا بؤ قه لاش^(۳)
گهنمی وهسلئ رووت بهسه، جوئی فیراق تیکه ل مهکه
پئی ووتم: بیتاقه متی وا رپشمگمت بوپته مزاش^(۴)
من به تنیا غم دهخوم، غم گوشت و خوینی من دهخوا
بؤی پهک پهک دهنده گانم، بوپنه شهقله ی بئ همراش^(۵)

-
- (۱) له بهحرئ ره منلی ههشق مهلسوره: فاعلان فاعلان فاعلان.
(۲) به لاش: خوزایی. له نیوان (به لاش و به لاش) دا ره گه زدوزی ته واهه یه.
(۳) قه لاش: ماده یه که بو سپیکردنه وهی قاپ و قاچاغی مس به کارده هینری.
قه لاش: نه بروه، مرفلیس.
واتا: چومه لای یارم تاهه نندی قه لام به خوزایی بداتی بوته وهی دلی ره شی بئ سبی
بکه مه وه، به لام یار ووتی چون قه لاش ده ده مه پیاری قه لاش؟
(۴) له نیوان (وهسل و فیراق) دا دژیه که هه یه. مزاش: دووبه شه: مز: نوخ. اش: کورتکراوه ی
ناشه. مزاش: مزئ ناش، نهو گه نم وجوئی که ناشوان له خواهنی باراشه که ی
وه رده گری.
واتا: موخلیس به یه که گه یشتی یاری به گه نم چواندوه که زه رده ورووناکی ناسزی لیره
دیاره، دوور که وته وه شی به جو چواندوه که ره شه و ناومیدی ده گه یه نی.
(۵) ده لله: په راسو. شه قلله: داریکی نه ستور نیو وه کو دهسکه خاکه ناسه ده بکه نه رایه لئ
خانوو. همراش: نهو زهل و قامیش و قرش و قاله یه که ده یخه نه سهر شه قلله و قرری
سواقی ده خرینه بان. شاعیر له بهر خهم زوزی لاواز بووه و دهنده گانی وه کو شه قلله ی
بیهراشن. له م وینه شعر به دا موخلیس ده سپه نگینی نواندوه.

دل له سمر دار دامه یی عیشت له ووسلی نمو سوار
 نوبی لو نایی که چی ناشکا له گه لئا داش به داش^(۱)
 تیکچوه میشکی سمرم ناله تی تفکیرم نهما
 هیچ خهیالی ووردی لی نایته خوار وه ک کونه ناش^(۲)
 وهک رهقیب زانی که یار دهیوی له گه لئا به ک کوبیین
 ناله تی تفکیر و کیزی خسته کار ههروهک پرمشاش
 دل وولاغی نیشتیای تی توند بوه گرمه می دهکا
 سمر رهقی هه رچهند دهکهم، دهر واته پیتش، نایته پاش^(۳)
 نه متیعه می شیعی هه میه (موخلیس) له سمر تهرزتی کون
 نه مریو تاموده هه می، کهس نایکری کونه قومش^(۴)
 بهختی زاغ^(۵)
 دهردی عیشقم نایی سمر ریژ هه ردهمه نه مکا نه ساغ
 دارمه تی هه لبه ستن بمبهنه لای روو چراغ^(۶)
 نهی رهقیقان بیته لاما [ن]^(۷) شیعرو به ستم بو بلین
 بانگ که نه دیده غمزالان بمگرن دهوروق — سراغ

-
- (۱) لوتین: یاری وورد. داش به داش: بهرد به بهرد له یاری دامه دا.
 وانا: دلیم له سمر دار دامه یی عه شقی تو سواره و دهیوی ناغه بکات، وانا پیت بگات و
 بگاته جتی مه به ست. که چی هه موو یاریه کی له بیر چروه و هیچی بو تایی، یاریش هینده
 رهقه و لامله بهرد به بهردیشم له گه لئا ناکات، وانا: یاره کهم بواری گفتو گوتم نادات تا
 به قسه می خوش له خسته می بیه و مالی بکه م.
 (۲) وانا: چون کونه ناش نارد که کی درشته میشکیشم ناوا تیکچوه بیری ووردی لی نایته
 دهره وه.
 (۳) وانا: چون وولاغ که له غازدان گهرمه یده کا و بهرده وام ده بی، چهندی جله وی
 راکتشیه وه هه رچه بوک بو پیشه وه داوی و ناگه ریته وه، دلیشی ناوای لیته اتووه، سهری
 هه لگر تووه و ناگه ریته وه.
 (۴) له معنیه: کوی مه تاعه به وانا: کالاکان، که لور په له کان.
 فهره نسپه وه هاتره. (alamode) موده: نوی، تازه، له نه سلدا له ووشه می
 (۵) له به حری ره مانی هه شقی معلسوره: فاعلان فاعلان فاعلان.
 (۶) دارمه میت: داره بازه. روو چراغ: رووی وه کوچرا
 (۷) له ده ستوسی شاعر (لاما) برو، له وه ده چی نونه که له بیر کرابی.

شین له دهووم داببهستن بۆ بگریین، دهن لهخو
 دلبره م جار جار بلی ئوف لاهه که ی دل پرله داغ^(۱)
 گهرچی واکو شتمی به ناحق گهریدا و معدی ويسان
 نامه وی غیلمان و حوزی بۆ چه گوئزار و باغ^(۲)
 قهبره که م سمر ری بی مه نوای بابلند [بی] ^(۳) به لکو یار
 بی به لامانا گوزمر کاو بای و متنه پرکا دهماع^(۴)
 من له مهیدانی (الست) دا خو م به مه حرومی دهدیت
 همرکه دیم یاری جه فاکار، چه رخی گهر دوون به ختی زاغ^(۵)
 (موخلیس) ی دل پر له غم چ بکا له دهست دهر دو غم
 دهردی عیشقم نابی سمر ریژ ههرده مه نه مکا نه ساغ^(۶)

(۱) دهن لهخو: لهخو دهن، کورتکراره ی (لهخو دهن) ه و لادانیکی زمانی شاعیره.

(۲) غیلمان: کوی غولامه و نیره که له بهه شتدا خزمه تی بهه شتیان ده کهن.

(۳) له ده ستوسی شاعیر (بلند) هه وا دیاره (بی) له بیر کراوه.

(۴) گوزهرکا: تیبه ری، نه م بهیته نامازه یه به م بهیته ی (وهلی دیوانه):

با گلکوم ته نیا جه رای ختلان بو
 به لکم لهو قه لیم جه را گوزاری
 نزهک هه وارگی سهر ره ویلان بو
 راش گنوزه سهر گلکوی من جاری

ژیان و به سهر هات وه تراره ی وهلی دیوانه، عوسمان هه ورمی، ل ۹۰.

(۵) (الست) نامازه یه به نایه تی ((الست بریکم قالو بلی)) الأعراف/ ۱۷۲.

به ختی زاغ: به ختی رهش. زاغ: بالنده یه که له قه له رهشکه به جو کتزه، قه له رهشکه.

واتا: ههرکه یاری به لئازار و چه رخی چه بگهر د و به ختی رهشی خو م له دنیا دیت، زانیم که له روژی نه زه لدا له مه م بو نوسراوه.

(۶) لیره دا موخلیس نیوه بهیقی سه ره تای غه زه له که ی دووباره کردو کوه شاعیر له جیاتی (ساریژ) ووشه ی (سهر ریژ) به کارهیناوه و نه مهش جوژه ده ستکاریه کی زمانه و گهر (ساریژ) یش بایه کتشی نیوه بهیته که تیک له ده چوو.

چوارينه^(۱)

شهو لمبهر فيكر و خهپالي زولفي خاو، خاوه دلم
رؤژ بهيادی رووی بهرهو رۆژمات و داماره دلم
وا لهدمست دمردی جودایی ههريهناو ماوه دلم
گهر خودا چارم نهكامه علومه فهوتاره دلم^(۲)
كاسی كهئسی چاوی چاو بیچوه غمزالی خوتهنم
سهريهسه سهر پهرله نه سیراری ههواي نهوسيم تمنم
چونكه بیماری (خهدهنگی)^(۳) لئو عهقیقی بهمهمنم
فهرموو بنوارهمهناوم، پهر لهخوتناوه دلم^(۴)
هینده مهشهور بوو له دونیا حوسن و ناداب و حهيات
بی مولاقات و دواندن سهريهخۆم بووم مویتسهلات

(۱) له بهحری رهملی ههشی مهزوووله: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان. نم كۆمهله
چوارينه به كهوته ژیر كاریگهر چوارينه كانی (بیخورد)، همدوو كۆمهله چوارينه كان نام
و بزی نامزیان لیدیت و موخلیس خوتشی دانی بهوه داناره كه كاریگهری بیخوردی
له سهره، بهلام له رووی كیشهوه لهوهی موخلیس جودایه و له بهحری ههزهجی ههشی
نخههیی مهكفوفی مهزوووله.

(۲) خاو: زولفی نههوتراوه، سمیت. له نیوان (خاووخاو) دا ره گهزدۆزی تهواو ههیه. شاعیر كه
(رووی بهرهو رۆژی بهكارهیناره له بهرنهوهیه چونكه تیشك دهاتهوه و جوانیهکی دلگیر
ده بهخشی.

(۳) له دهستۆسی شاعیر (خهدهنگ) بوو. خهدهنگ: تیر.

عهقیقی بهمهمن: بهردیگی بهنرخی سووره له بهمهمن. لیکچواندنی جهختاو ههیه له نیوان
(لئو و عهقیق) دا.

(۴) له نیوان (كاس و كهئس) دا ره گهزدۆزی ناتهواو ههیه. له نیوهی بهیقی بهكهمداههست
به موسیقاو ریتمیکی جوان ده كرت، بهتایبهتی له نیوان (كاس و كهئس) له لایهك و (چاوی
چاویچوه) دا له لایهکی دیکهوه، ههروهها له نیوه بهیقی دووههدا دهنگی (س) پنج جار
دووباره بوتهوه و موسیقا بهکی جوانی ههیه و جگه له ره گهزدۆزی تهواو له نیوان
(سهريهسه سهر).

گمرجی خو نهم چیشتهو لهم ساتهوه شههدی وهفات
 هاتم و رۆیم لهلاتانوا بهجیماوه دلسم^(۱)
 تا نهچیزم لهزهتی شههدی وپسالت بی خمتهر
 زۆر بهدووری تیدهگهمنهخلی مورادم بیته بههر
 نهی سهیا عمرزی بکه پاش شهرجی حاله سهر بهسهر
 دهر بهدهر کردراوه یاخو ههر لهلای ماوه دلسم^(۲)
 تهرکی کونجی مهدرسهه کرد تاگو گهنجم دهستکهوئ
 کهوتمه داوی تهلیسمی کهنزی شیرین خوشهرموئ
 کهس نیه بیتن به فریادم بلیتن جت دهوئ
 سا خودا هاواره هاواره کهگیراوه دلسم^(۳)
 کهردنم کهچکرد لهپیش شمشیری نهبروی پئی گوتم
 سههووی من جهلاد و خوین رینیم لهدونیا من بتم
 قبیلهومیحرابه (موخلیس) ههردوو نهبروووممتم
 وابه نهمزانی کهوایدو سهجنه ومستاوه دلسم^(۴)

-
- (۱) مولاتات: بهیه کهگه یشتن. موپته لا: توشبوی بهلا. شههد: ههنگوین.
 (۲) لهخلی موراد: بهواتای داری نهومیدی دیت. نههه چاولیکهری شاعیرانی فارس و کوردی پیش خویه تی. سهها: نهو بایه کی لهروژه لهلاتهوه ههلهه کات.
 (۳) کولج: گۆشه، قوژین. تهلیسم: پارچه کاغه زیکه که فالچه کان خشته ونوسینی لهسهر ده نوسن که گوایه بو پاریز گاری کردنی چاووزاری باشه.
 (۴) لهنیوان (شمشیرو نهبرو) دا لیکه جواندنی جهختاو ههیه. لهنیوان (قبیله و میحراپ) لهگه له (نهبرو و روومهت) دا پیچه وهه خشی مشه وهش ههیه، قبیله بو روومهت و میحراپ بو لهبرو ده گهریته وه.

کوئره به ته مای چاوه^(۱)

عومرنیکه که واد دهر به دهری جه وورو جه فاتم
نهوروکه که جه زنه به ته مای خیر و خه لاتم

بؤرسمی و وفا، و هفتی و هفتات، و هعددی بدهی دیم
تازیندوو نمبم، مونته زیری بؤنی و هفاتم^(۲)

تاوا به حیایبی نمتوو نهی شوخی زه مان
هر چؤنی حیایتم بیی مه منونی حیایتم^(۳)

(۱) له به حری هه زه جی هه شقی له خه رمی مه کفری مه جزو ووفه: مفعول مفاعیل مفاعیل فعلین.
(۲) وهفات: مردن. له نیوان (وهفات و وهفات) دا ره گه زدوژی ته و او هه ده.
(۳) له نیوان (حیایتم و حیایتم) دا ره گه زدوژی ته و او هه ده. یه کهم به واتای زیان و دووهم به واتای نابرووه.

(سوخمهی ترازاندم^(۱))

به سیجری چاوی سه حجاری، هه لستا عمقلی لیستاندم
به پشکوی رووممتی سۆری، سمراسهر جهرگی برژاندم^(۲)
له مهیدان هات و چوو دستتی لهسهر تیر و کهوان دانا
به ناحهق ههروهکو دوژمن، له گۆلی خوینی گهوزاندم^(۳)
که ههوری دیده بارانی، نهباران تا گو زستان چوو
نهنمن زانیم کهوا نهوسال، بهخۆراچوو نهوی چاندم^(۴)

دهمی وهک غونجهیی تمنگی، نهپشکوت و دهفهمین نهسلأ
لهدهورهی باغهکهی چهندی، وهکو بولبول چریکاندم^(۵)
که داوای رۆحی لیکردم، منیش ماچم تهمهننا کرد
که زاناندم دلی دهشکی، دلهم نهشکاند و سهلاندم^(۶)
که نهمری کرد دهبی (موخلیس) لهسهر بدری، ووتم: بۆچی؟
گوتی: نهم شو لهخهوما دبت، که هات سوخمهی ترازاندم

-
- (۱) له بهحری ههزهجی ههشق تهواوه: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.
 - (۲) سهحجار: له ووشهی (سحر)هوه هاتروه و سیفدی موبالغهی، والا: زوز جادووگهر.
 - (۳) گۆل: که زهوی ناماده ده کری بۆ شینایی، پارچه زهویه که دابهشی خانهی بچوک ده کهن بۆ نهوهی خانهکان ناویان لیبهوسق، نهو خانانه گۆلی پندهوتری.
 - (۴) والا: که چاوه کانم نهگریان و نهشکیان نه رشت، زانیم کهوا ههموو ههک و تهقلابه کم به فیرۆ چوو، چونکه پیشهی عاشق نهویه که لهگریان بی.
 - (۵) نهسلأ: نهوهی راستی بی. لیکچواندنی بهرهلأ لهنیوان (دهم و دهمی) غونجهدا ههیه.
 - (۶) زالاندم: لهتیهروهه کراوه به کۆزهتیف بۆ پیشاندانی هوی روودانی کاره که، واته که بهبیرکردنهوه زانیم. موخلیس لهم غهزهلهدا پهردهی لهسهر ههندی ووشهی تا بۆ ههلهداوهتهوه نالی لاسا ناوی ماچ و سوخه ترازاندنی ههتاوه، شاعیر نامادهیه گیانی خوی بهتاکه ماچیکی یاره کهی بدات.

به حری غه زهل^(۱)

ج بکه له غمی فیرهتی نهو دولبهره پاران
شهیدای جه مالی نهوه سهد یوسفی گنعمان^(۲)

شاهیکی به عینوانه له سهر تهختی سولهیمان^(۳)
دلداره وه فاداره ، له یو عاشقی بی جان^(۴)

سهد حه یفه کهوا فهسلی به هاره له هه موو لا
گولزار و جه مهن پرله گول و سونبول و لالا^(۵)

وا پنده کمنی غونچه و بولبول بوه شهیدا
نمما له منی خانه خرا شیوهن و گریان^(۶)

لهو جه زنه کهوا جه زنه بی قوربانه به قوربان^(۷)
موشتافی تهواق مهتم لیم مه که پهنهان^(۸)

-
- (۱) له به حری هه زه جی هه ختی له خره بی مه کفری مهلسوره: مفعولن مفاعیلن مفاعیلن فعلان.
- (۲) که لمان: ناوچه په که له ناسیای روژنارا (فهلهستی و لینیقیه)، که نهانیه کان لهوی نیشته جیبون و به بازرگانی و پیشه سازی خه ریک برون، له ته و رالدا بهم ناوچه په دهوتری (أرض المعاد). المنجد ص ۵۹۵.
- (۳) به عینوانه: بهری و جینه. له ختی سولهیمان: تهختی حه زه ته سولهیمان که پنه مبهری خوا بووه، زمانی بالنده کانی ده زانی جنوکه و با له ژیر ده سه لاتی نهو برون. قصص الأنبياء، أبو الفداو اسماعیل بن کثیر، ص ۴۹۸.
- (۴) بی جان: بی گیان، و اتا: یار بو نهو که سه وه فاداره که گیانی له رتی نهودا بهخت کرده.
- (۵) سولبول: جوژه گولیکه، گوله گه نم. لالا: گولاله، لاله.
- (۶) خاله خرا: کورتکراوهی (خانه خراب)، و اتا: مالویران.
- (۷) له نیوان (قوربان و قوربان) دا ره گه زدوژی هه یه.
- (۸) تهواق: له دهوره سوران. ناماژهی بهو سورانهی که موسلمانان کان له کاتی حه ج و عمره دا له دهوری که عبه دا له نجای ده دن. شاعیر مه مکی یاره که ی له قیتی و پیروزی دا به که عبه چواندوه.

نهو زولفت گمومك دوکله بۆم لایله نهی جان^(۱)
 نهك بییم و بسوتیم وهکو بهروانه له داغان
 سهیبادی غمزالی ختمنی^(*) چینی نهن بووم^(۲)
 نیستاکه له نیو داوی غمزالیکهوه گموتووم
 سهدموژده له نیوه که له رنی عشقهوه واجوم
 ته بلیغی سلام واجبه بیکن گهلی یاران
 بهو سحر و دوو دیدمت دل و دینت بهمه وادا
 بهوعیشویه خو له زمته عومرت بهمه نادا^(۳)
 خستومه نیو به حری غم و جهورو جهفادا^(۴)
 بهدبه ختی همتاکه ی درو و نیفکی رهقیبان^(۵)
 غهواسه له نیو به حری غمزل (واقی) و هفاداره^(۶)
 نهما له غم و دهردی عیشق پرپووه زینههار^(۷)
 بهک زهره نهماوه ههوس و مهیلی له نهشعار
 نهما نهمهیه توحفهیه بۆ کمیزی رهقیبان^(۸)

-
- (۱) وانا: زولفی له دریزی زوزی و بهیه کا چوندا وه کو دوکله وایه.
 (*) (خوتنه) راستره.
 (۲) سهیباد: راوچی. خهتهن (خوتنه): ناوی کوتی تورکستانی روزههلاتی چینه و به ناسکی
 میسک به ناوبانگه.
 (۳) عهشوه: ناز. فهنا: له ناوچون.
 (۴) له دهستنوسی شاعیر و (أ.ر.) نوسراوه (خستومهته)، بهلام به گویره ی وانا ههله ی نویسه و
 دهیی (خستومهته) بیت، چونکه دولبه ر لیره دا بکهره نهك شاعیر.
 جهفا: دهره، ناخوتشی.
 (۵) لیفک: بوختان. نامازهیه بۆ ههلهسته ی که به حزه رته عانیسه بان دا کرد، که چی وه حی
 به دروی خستهوه ((ان الذین جازوا بالافک عصیه منکم لانهسبهوا شرا لکم بل هو خیر
 لکم لکل امری منهم ما اکتسب من الالم)) النور/ ۱۱.
 (۶) غهزل شاعرکی دلدار ی بان خوییه و له پیتج بهیت تا کو نوزده بهینه. هه رچه نه
 جیاوازی له م بارهیهوه زوزه.
 (۷) زینههار: بهلین، په نابردن.
 (۸) وانا: هه رچه نه شاعیر هه وهسی له شاعر هوتینهوه نهماوه، بهلام نه مه ی که داناو برته وه ی
 بیته توحفهیه کی به نرخ بۆ هه وهسی براده رانی خوی.

به‌هاوارت^(۱)

لمباغاندا چ قه‌وماوه لمنغمه‌ی بولبولان دیسان
لممهبخنانان چ رویداوه لمبزمی ساقیبیان دیسان
نه‌وا دهستی لمنیو دهستی نیگاری خویمتی هم‌رکس^(۲)
منی بیکس نه‌بی دهستم خراوه دست غمان دیسان^(۳)
چ هاوارتک و پورویه له‌باغی سیو و خو‌خانی^(۴)
مه‌گمر ناله‌ی دیتن له‌دهستی باغ‌هوان دیسان
خهریک بووم زولفه‌گه‌ی لادم‌که‌چی هیشکچی دهنگی هات
که‌وریا^(۵) بن نه‌وه‌ک دزیی له‌بیو لای سۆرگولان دیسان
له‌نیو شاری نه‌وا باسی قرانی عاشقان نه‌کری
خودا سابی دهبیا نیم‌پو قرانی عاشقان دیسان^(۶)
به‌سمر به‌ستی دوتنی هات به‌چاوی مه‌ستی نمنی گوشت
ته‌مایتی بمکوژی نه‌ورپو بمتیر و خمنجمران دیسان
ومفادری نه‌بوو بیتن به‌هاوارت نمری (موخلیس)
نه‌وا دووباره هاواره له‌جه‌وری دولبمران دیسان

(۱) له‌بهری هه‌زه‌جی هه‌شقی موسه‌به‌غه: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلان.

(۲) لیگار: وینه، لیره مه‌به‌ستی وینه.

(۳) خراوه: کورت‌کراوه‌ی (خراوه‌ته) یه‌و له‌بهر کیشه‌که‌ی (ته) قرتاوه.

(۴) مه‌به‌ستی له (باغ‌سینگی یاره و سیر و خو‌خ) مه‌مکه‌کانیه‌تی.

(۵) له‌ده‌ست‌نوسی شاعیر (ده‌وریان) ه، له خ. د (وریان) ه.

(۶) قران: جوژه پاره‌یه‌که، لیره‌دا مه‌به‌ستی له‌ناوبردنه. بو‌یه‌که‌م جاره موخلیس ووشه‌ی

(نیم‌پو) به‌کار دینی و هه‌ر (نه‌ورپو) به‌کاره‌یناوه که شیره‌زاری هه‌ولیره.

له‌به‌یتی دووم هه‌ست به‌موتسقی‌یه‌کی سوار ده‌کری و ووشه‌ی (ده‌ست) چوار‌جار دووباره

بوته‌وه و دهنگی (س) هه‌فت جار هات‌وه. به‌گشتی له‌هه‌ندی به‌یته‌کاندا سه‌روای

ناوه‌وه به‌دی ده‌کری و نهم جوژه سه‌روایه‌ش موسیقا به‌خشی به‌یته‌کانه.

قوبه‌یی سینه (۱)

قوبه‌تی سینه‌ی نیشاندام، پی‌ی گوتم نه‌ی راغبیین^(۲)
(ذلك قصر بناه ربنا للعاشقین)

چومه ژنرتاق و سمره پهمردی نیشاره‌ی کرد گوتی:

(لا سبیل للدخول ههنا للسانین)^(۳)

پنیم وت، نمبروت دلرفینه، پیکه‌نی فهرمووی نه‌توو

(لا تلمنی ان هذا نقش رب العالمین)

بۆچ به‌هموری زولفه‌کمت خورشیدی پرووت پووشی؟ ووتی^(۴)

(ما فعلت ذاك الا عبرة للناظرین)

مودده‌نیکه واده‌سوتیم خو عمزابیش جاومگم

(لا یزاد بل علی مقدار ذنب المجرمین)

(وعده دادی بمن وره‌تی چو اهو به چمن)^(۵)

(لیتینی کنت ترا یا ما رأیت الواعدین)^(۶)

(واقی)^(۷) تاماوه نو میدی شه‌دی وصلی همره‌یه

(قاتل لله الرقیب انه من مانعیین)

(۱) له‌به‌حری ره‌مملی هه‌شقی مه‌سوره: فاعلان فاعلان فاعلان.

لیره‌دا شاعیر وه‌کو شاعیرانی کلاسیکی کورد به‌عه‌ره‌یی و کوردی و فارسی نه‌م ره‌نگاو‌ره‌نگدی (ملمع) هونته‌وه، نه‌مه‌ش توانای موخلیس دهرده‌خا له‌و سی‌ زمانه.

(۲) قوبه‌تی سینه: مه‌به‌ستی مه‌مه‌که‌کانیه‌تی که وه‌کو گومبه‌ت هه‌لیداره.

واتا: نه‌م گومبه‌تی سینگه‌ خودا بو‌ عاشقانی بنیات ناوه‌ تاوه‌کو له‌سایه‌ی نارامبگرن و به‌سینه‌وه.

(۳) واتا: سوالکه‌ران (که‌مه‌به‌ستی دل‌داره‌کانه) ناتوانن پیته‌ ناو له‌و ته‌لاره‌وه.

(۴) هه‌موری زولفه‌کمت: جگه‌ له‌واتای (هه‌ور) به‌واتای (مشکی) یش دیت، چونگه‌ ره‌شه وه‌کو هه‌ور.

(۵) نه‌م نیوه‌ به‌ینه‌ فارسیه‌ واتا: به‌لنت پندام خوتشت وه‌کو ناسک چووی به‌ناو گولزاره‌وه.

(۶) واتا: بریا بیامایه‌ خوژ و بمردبام، به‌لنتی له‌م پارانه‌م نه‌دیایه.

(۷) والی: نازناوی شاعیر بووه‌ له‌سه‌ره‌تادا و پاشان بوه‌ به‌ موخلیس.

فهرهاد و شیرین^(۱)

نارمزوی تهوبه دمکا دل جو بیه غه مگینم نه من

چون دهبیتن تمرکی عیشق و تهوبه نه شکینم نه من^(۲)

نمونه مام فه سلی بههار و جه ژنی قوربان هاتموه

مهوسیمی سهیر و تهوافه بوچی نه تبینم نه من^(۳)

ساقی ساده بینه باده دم به خنده پرووکه من

موبته لای لیوی پیاله ی ساف و پهنگینم نه من^(۴)

سینه کهم پر ناگری عیشقه وه کو مورغی سه حهر

گمر غمزل خوانی بکه م دونیا دهسوتینم نه من^(۵)

-
- (۱) له به حری ره ملی هه شق مه جزو وه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان.
 - (۲) والا: من که خه م بارم چونکه دل که م ده یوی توبه بکا، چون ده بی و از له عشق بهیتم و توبه که م نه شکینم. نم غه زله له نیران دل داری ناسایی و نالاسایی دایه.
 - (۳) مهوسیم: کات. سه پرو تهواف: گهران و سوران له سه فارمهروه و دهوری که عه دا، چونکه نامازه ی به جه ژنی قوربان کردوه که کاتی حجه، به نام شاعر مه به سقی حه جی ناسایی نه.
 - (۴) ساقی ساده: نهو مه یگیزه به که کورینکی جوانکیله به و موی لینه هاتوه.
 - له نیوان (ساده و باده) دا ره گه زدوزی لایق هه به. موسیقایی ناره وه ی نه م بهیته جوش و خروشینکی پندراوه به تابه تی سهروای ناره وه ی نیوه ی به یقی به که م.
 - (۵) مورغی سه حهر: بولبول، شالور. غمزل خوالی: گورانی گورن.

نه م بهیته ی بابا تاهر بروه ته بنه مای نه م بهیته ی مو خلیس:

موسه پر گمر که شه د له شم به دیوار بسوزم عالم نه ز ته لیسری له ممال

رباعیات شورانگیز بابا طاهر، ص ۶۴

من بریندار نیم به شیر و تیری گهس خوا شاهیده

سهیدی بهنجهی دیده باز و جهنگی شاهینم نهمن^(۱)

وا لهگژ کووهی فیراقا داچووه (موخلیس) بهدل^(۲)

نهملی دل تاتیبگهن فهرهادی شیرینم نهمن

(۱) لهنیوان (دیده و باز) دایکچواندنی جهختاو هه به. شاهین: بالنده به کی بوزی گوشتخوزه و له باز گهوره تره.

(۲) لهگژ: له رووی ریژمانیه وه (بهگژ) بی راستره. کووه: کتو. نهملی دل: نهوانی که دلیان به نور رووناک بوکوه و به هه ده بریری بیانه وی حالی ویژدانی خویان ده رده برن. فرهنگ اصطلاحات عرفانی، سید جعفر سجادی، ص ۱۶۵.

وا: چون فهرهاد له پتاوی شیرین کتوی بیستوی کون کرد، موخلیسیش ناوا به دل که وتوکه گیانی کتوی فیراق و ده به وی شقی بکات و به ناوای خوی بگات.

مهم و زين^(۱)

دلبريتم هميه من، بسكهكي چين چيني هميه

جاومكي بي غهرمز و سینهكي بي كيني هميه^(۲)

زولفي زهردي كه لهسر كولمي سبي حلقه دهدا

گهنجي زيو راسته كه چهند ماريكي زيريني هميه^(۳)

سپيري نهو قامتهكه هر لهسمری تا بني پيتي

روژ و شهو، نهرگس و گول، عهرعر و نهسريني هميه^(۴)

ليوي شيريني نهگمر بي بمتبهسوم بدوي

غونجه باغي نيرهم و شانهي همنگويني هميه^(۵)

(۱) له به حری رعملي هسقی مەخپورولي مەحزوروله: فاعلاتن فعلاتن فعلن.

(۲) بسك: زولف. له نيوان (چيني و كيني) دا ره گه زدوزي موازيع هميه.

(۳) گهنجي زيو: مەبەسقی روومەتی سبي ياره.

والا: زولفه زهرده كەي كه وه كو ماري زهرده لهسر رومته سپه كەي كه وه كو گهنجيني زيوه، پهپه كەي لهسەري كردوو و پاريزگاري ده كات. له لده بي سه زاريدا و اباو كه هر گهنجينه يه ماريكي لهسەر و پاريزگاري ده كات.

له نيوان (زولفي زهر و ماريكي زيرين) پيچه و به خشي نارينك هميه. ههروه ها (كولمي سبي) له گه ل: گهنجي زيو) دا.

(۴) والا: قامتي ياره كەي له توتقي سەري تا بني پتي بم شتانه ي چوانلووه: روژ روومەتيني، شهو قزيقي، نهرگس چاويقي، گول دهميقي، عهرعر بالايه تي، نهسرينيش پينه كانيقي كه سبي و بچوكن. له نيوان (شهو و روژ، نهرگس و گول، عهرعر و نهسرين) دا گونجان هميه.

(۵) باغي نيرهم: نامازه به بو نهم نايه ته (ارم ذات العماد) الفجر/۷.

والا: ده مي ياره كەي له بچو كيدا وه كو غونجه ي باخي نيرهم و قسه كانيشي له شيرينيدا وه كو ههنگويني ناو شانە وايه. له نيوان (ليوي شيرين و ههنگوين، ته به سوم و غونجه) پيچه و به خشي نارينك هميه.

خوښه لام دوستی بڼه‌خښتی به‌خوونی دلم‌که‌م

تا‌کو و‌سفی ب‌کړئ د‌سته‌کی ر‌نگینسی همیه

با که پی‌قه‌ی ب‌دړیتن ب‌که س‌میری م‌مه‌که‌ی

ناسمانی حوسنی نمو یاره، چ به‌روینی همیه^(۱)

ورده‌خالی ر‌مشی وایه که ع‌متر به‌خشی نه‌کا

مامزی چین و خ‌متانافه‌یی موش‌کینی همیه^(۲)

بویه ف‌ره‌ادی سی‌ف‌مت که‌و‌تمه کیوان ب‌تم‌مای

و‌ع‌ده‌یی نمو ک‌چه‌مه، خ‌ینه‌کی ش‌یرینی همیه^(۳)

هرچی گوئ ب‌کړئ له (موخ‌لیس) د‌لی نا‌گر ده‌کړئ

س‌ر‌گ‌وز‌ه‌شته‌ی من و تو تامی م‌م و‌زینی همیه^(۴)

(۱) سینگی یاره‌که‌ی وه‌کو ناسمان وایه ه‌درکه با لنی د‌دا م‌مه‌که‌کانی به‌دیار ده‌که‌ون که‌وه‌کو ن‌س‌ت‌یره‌ی په‌روینه له‌خ‌ری و ورشه‌داریدا.

(۲) خ‌ه‌لا: بیابانیکه له‌س‌ر‌روی چین به‌ میسک به‌ناوبانگه. ناله: مادده‌یه‌که که له‌ناسکی موش‌کیدا ه‌دیه و بو‌تیکي خو‌ن‌شی لیدئ.

(۳) ع‌ین: خوین. ل‌یره‌دا (ش‌یرین) دوو والای ه‌دیه په‌که‌میان ه‌یمایه بو (ش‌یرین)ی دول‌به‌ری ف‌ره‌اد، دوو‌م‌یش م‌ه‌به‌س‌تی خوین ش‌یرینه.

(۴) والا: ل‌یره‌دا ش‌اع‌یر س‌ر‌گ‌وز‌ه‌شته‌ی خو‌ی و یاره‌که‌ی به‌ م‌م و‌زین ده‌جو‌ن‌ی و زوز و‌ه‌ستایانه سو‌دی له‌نده‌یی س‌ر‌زاري و‌ه‌ر‌گ‌رت‌وه‌و‌نا‌خ‌ن‌یره‌ته نار له‌م به‌پ‌ت‌وه، ه‌ره‌وه‌کو له (ش‌یرین و ف‌ره‌اد)یش دا نام‌ازه‌ی پ‌ن‌کر دوو‌ه و مه‌زاندو‌روه‌تی.

دهست كورت^(۱)

یهکمه دلدارمکهم بی سانییه

یهک دوو ساله بی تو یهک دوو سانییه^(۲)

بی جیناهت جانی من جانم دمبا

کاری وا همگراری یاری جانییه^(۳)

نیره بی بان بای همیه فهرمووی بلن

نیره دنی بیبا نییه بی بانیه^(۴)

دولبهرم وانی نییه نهما رهقیب

رازی نابیتن دهلتین ، وانیه^(۵)

چابهکی فورسم بهچاکه خواردهوه

باشی زانیم خویشی خومه چا نییه^(۶)

(۱) له بهجری ره مملی شمشی مه جزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

(۲) له نیوان (سانییه و سانییه) داره گه زدوژی ته واهه.

واتا: یاره کم له جوانیدا تاکه و نه گهر یهک دوو سانییه لئی دوورم، به یهک دوو ساله ههیه.
(۳) جیناهت: سچ، گونا، جان، گیان. جانی: ناوی بکهره بهواتای تاوانبار. له نیوان (جانی و جانی) دا ره گه زدوژی ته واهه. له نیوان (کاری و یاری) دا ره گه زدوژی لاحق ههیه. نهم بهینه موسیقایه کی بهرزی تیدایه و له نیوهی بهیتی یه کم ووشه کانی (جیناهت، جانی، جانم) جوانی و ریتیکی ریکی پنداوه، له نیوهی بهیتی دووه میش (کاری، کاری، یاری) به ههمان شیوه.

(۴) ره گه زدوژی ته واهه له نیوان (بیانییه و بی بانیه) دا ههیه.

بیانی: گوندیکه له سهرووی کهر کوکوهه و ده که ویتته دولتی بیانی، نهم دولتمش له نیوان نخوچی ناوچی شان و ساله ییه. لهم بهینه دا چوارچار با دووباره بر ته ووه موسیقایه کی ریکی پینه خشیوه.

(۵) وان: ناوی شاریکه سه به کوردستانی تورکیا. والی: خه لکی وان. والیه: راست نه، خه لکی وانه. له نیوان (وانیه و وانیه) دا ره گه زدوژی ته واهه، چونکه (وانیه) بهواتای راست نه و خه لکی وان دیت.

(۶) لهم بهینه سی جار (چا) دووباره برته ووه، ههروهها دهنگی (خ).

پاری شیروانیم بهلههجه و په‌نجه‌گه‌ی

تیی بفرکه تیی دمگه‌ی (شیر) وانیه^(۱)

ناوی ددهم زمره بووه بی تۆز و کا

رهنگی خونای جگهرمه (کا) نییه^(۲)

بی شکه دستکورتی عیشه موخلیست

راستییه بوؤ ده‌لیم شک وانیه^(۳)

(۱) له‌نیوان (شیروانیه و شیر وانیه) دا ره‌گه‌زدوزی ته‌واو هه‌یه. په‌که‌م به‌واتای خه‌لکی شیروانه و دوه‌م به‌واتای شیر ناوا نییه.

(۲) ووشه‌ی (کانیه) به‌دوو واتا ده‌ت: سه‌راوه‌ی کانیه، کا نییه.

کا: دوا‌ی دهره‌تای گه‌م و جو‌ و دانه‌وتله‌ له‌ قرشه‌که‌ی، وورده‌که‌ی پنی ده‌گوتی‌ کا.

(۳) شک وانیه: دوو واتا هه‌لده‌گری، په‌که‌م: گرمان نییه، دوه‌م، سکالا نییه. له‌نیوان (راستی و شک) دا دژیه‌ک هه‌یه.

بهرز و راقییه^(۱)

گهنجی عیشق و عیشقی گهنجی دهولته تیکی باقییه

زینمتی نهو دهولته دست و پیاله‌ی ساقییه^(۲)

قمت برین و زه‌ری عیشقی‌کم نه‌دیت جا بیته‌وه

ناشکرایه حکمته‌تی بی مهره‌می و تریاقییه^(۳)

دل له‌زیر نهو قه‌سره تیریکی^(۴) له بو‌هات کاری کرد

لام که‌وانی وا له‌لای چاویکی نه‌برو تاقییه^(۵)

گهرچی عاشق عه‌بیه نه‌سراری دلی خو‌ی باس بکا^(۶)

ههرچی دپته سهر زمانم ههر له‌بهر موشتاقییه

دهست له با‌ئای به‌رزی یار هه‌لناگری (موخلیس) به‌دل

شیره‌کانی بو‌یه معنای هینده به‌رز و راقییه

(۱) له‌به‌حری ره‌ملی هه‌شقی مه‌زووله: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن. له ده‌ستوسی (أ.ر.) یه.

(۲) گهنج: گهنجینه: لاو. له‌نیوان (گهنج و گهنج) دا ره‌گه‌زدوزی ته‌واو هه‌یه.

له‌ده‌ستوسی خ. د (عیشقی گهنجی) هو له‌أ.ر (عیشقی گهنج) ه.

(۳) تریاق: تریاک. واتا: نه‌وه‌ی زه‌ری عه‌شقی چه‌شت چابو‌نه‌وه‌ی بوتییه و وه‌کو تریاک وابه نه‌وه‌ی فیری بی وازلته‌پتانی ناخوتشه.

(۴) له‌ده‌ستوسی أ.ر (تیریکی) یه و له‌م.ک (تیریکی) یه.

(۵) لی‌کچواندنی جه‌ختاو له‌نیوان (نه‌برو و تاق) دا هه‌یه.

(۶) له‌ده‌ستوسی خ. د (فاش بکا) یه و به‌همان واتا دی و له‌گه‌ل (باس بکا) یه‌که.

لاو لاو^(۱)

نهم لاوه ومکو لهولاره تماشاکه ج لاوه

وهستاره، نهومنده خاوه، دهلیتی خاوه پرواوه^(۲)

قهد عه ر عمره، لمب شهککهره، پرنک نه سمره، چاوی

غهممازه، پهری نازه، دهلیتی بازه له پراوه^(۳)

پرووی وهک گوئه، موی سونیوله، خال فولفوله، نه بیروی

شمشیره، موژی تیره، بهسه لیره، کپراوه^(۴)

نهم پهر چه مه، واپر چه مه، وهک له ملامه بزولفی

زنجیره، عهقل گیره به نینسان نه کپراوه^(۵)

(۱) له به حری همزه جی هه شقی له خه بی مه کفرونی مه جزو فله: مفعول مفاعیل مفاعیل فاعلن.
له ده ستوسی (خ. د. ه). نهم غه زله هم مووی به گشتی خاوه ن سهروای ناوه خوئی و شاعر
زوزی له خوئی کردووه بو دوزینه وهی سهرواکان و رنکی و جوانی و موسیقا
سواریه کی باشی به بهیته کان داوه و پیته چی چاوی له غه زله که ی مه لای جزیری
کرد بیته وه که له سه رتادا دهلی: -

من دی سه حهر، شاهی مه جهر، لیبی دهر، مه خور و پرو

لهم دیم زهوی، سور موشه ری، پاره ب پهری، یا حور و پرو

العقد الجوهری/ص ۹۸

(۲) کو: فارسیه و بهواتای، که نه و. له نیوان (خاو و خاو) دا ره گه ز دوزی له و او هه یه، ههروه ها
له نیوان (لاوه و لاوه) دا.

(۳) له نیوان (ناز و باز) دا ره گه ز دوزی لاحیق هه یه.

(۴) له نیوان (تیره و لیره) دا ره گه ز دوزی لاحیق هه یه.

(۵) له ده ستوسی (خ. د. ه) له جباتی (له ملامه) ووشه ی (کو لمه یی) ه، به نام ماموستا علی فلاح
دزه یی شیره که ی له به پرو و گرتی (له ملامه) یه.

له ملامه: قه ره بالفیه کی زوز له بهاره ی هه رشتیکه وه بی له حاله تی جو جو تله دا. وهک
تیروو کاندنی مندال و نه سبی و میتش. فرهنگ فارسی، محمد معین، ص.

لیره دا مه به سقی به یه کا چوونی پهر چه مه.

نهم قامته، نهم سورفته، نهم نهخش و نيگاره
معلومه لهعالم كه به پهريگار نهخشاوه
سهر بهسته، عهجهب مهسته، له بهر دهوله تي حوسني
خوي بوپته جهفا، پشت لهوهفا، لوتقي نهماوه^۱
توي شاق، نهتوي كافي، له بو عيللمتي (واي)
نهم عيللمته تهشخيس به لوهمان نهكراوه^۲

(۱) له نيوان (جهفا و وهفا) دا ره گزدوزي لاهيق هديه.
(۲) له نيوان (شال و وال و كافي) دا ره گزدوزي لاهيق هديه.

سیو و خوځ^(۱)

ګر ګوئی من بولبولم، پور ناتھشی پوروانه مه
خو نه ګر له یلای منیش مه جنونی نه و چاوانه مه^(۲)
نیم ګرې بابیم تماشای باغه کمت کم پر په چاو
چمند ده میکه نارمزوی نه و سیو و نه و خوځانه مه^(۳)
روژی نیحسان و خه لات به خشینه نه و پوځه ژنه په
وهک هه تیو هاتومه دهرگا، چاو پر پی جه ژنانه مه^(۴)
شار به شار و دی به دی کوچه به کوچه دهر به دهر
روژوشه و نیم و ده جم وهک ته پیری بی هیلانه مه^(۵)
(موخلیس) ی بیکس شهید ی عیشقه دهستی لی مه دهن
خوونی ګهش بو روژی ده و اشاهید ونیشانه مه^(۶)

- (۱) له به حری ره ملی هه سقی مه جزو له: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
(۲) وهر: کور تکراره ی (نه ګر) ه. شاعر جارتک خوی به بولبول چواندووه نه ګر یاره که ی
ګرل بیت، جارتکی تر خوی کردوته په پوله نه ګر یاره که ی ناګر بیت، دوا جاریش بوته
مه جنون نه ګر یاره که ی وه کو له یلا بیت.
(۳) باغ: مه به سقی سینگ یاره. سیو خوځ: مه به سقی مه مکه کانیه تی.
(۴) لیکچواندن ی به رمل له نیران (شاعر و هه تیو) دا هه په.
(۵) کوچه: کوټان. دهر: دهرگا. نم به یته به به یته کی ګاهیر اصفهانی ده چیت که ده لیت:
ازی دیلن رخت همچو صبا فادام خانه خاله در به در کوچه به کوچه که به کو
قواعد فارسیه، د. محمد تمی الزهتابی و د. حسین علی محفوظ، ص ۲۱۷.
(۶) روژی ده عوا: روژی حه شر. والا: موخلیس که شهید ی عه شقه وازی لیتین، چونکه له
روژی دوا ی خوینه که ی شایه دی بو دده و توله ی بو ده سیتته وه. موخلیس که خوینی
ګهش ی به کاره یتاوه چونکه خوینی شهید تا روژی دوا ی ګهش و ووشک نایتته وه.

نه قششى قهبر^(۱)

زولفى داوداوى، هممو داويكى هر داوى منه

بازى چاوى، قيره پراوى، هر لهبو پراوى منه^(۲)

قهدى لاولاوى هممو لاويكى دوو لا كرددوه

ناتهشى پرووى بو خسوسى جهرگى برزاوى منه^(۳)

سهبرى سهحراكه چ رننگينه ومكو فهسلى بههار

قهرهقهتره و چك چكهى خووناوى دوو چاوى منه^(۴)

بوئى شهو بو دى لمنيوهى شهو هممو شهو تابهيان

پيم نهلى شهو بوئنه بوئى بهرحمى خاوى منه^(۵)

تووخودا (موخليس) كهسووتاى عهشقى توپه دولبهر

بيكه نهقششى قهبرمكهى شهو عهبنده سوتاوى منه^(۶)

-
- (۱) له بهحرى رهسلى ههشقى مهزوروله: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
 - (۲) لهنيوان (داو و دار) دا ره گهزدوزى تهواو ههيه. بهكهم بهواناى: تالى مروه، دووهم: نهو داوهى كه نيچير ده گرى. ليكچواندنى وئنه ههيه لهنيوان (باز و چاو) دا. لهنيوان (چاوى و راوى) دا ره گهزدوزى لايحق ههيه.
 - (۳) ليكچواندنى وئنه لهنيوان (فهد و لاولاو) دا ههيه. دوولا: كورور، چهماو. وانا: شهو بهزئه ريك و جوانهى هممو لاويكى لهخهما چهماندوتوره و رووى كه وه كر ناگرى سووره جهرگى منى برزالنووه. لهنيوان (ناتهش و روو) دا ليكچواندنى وئنه ههيه.
 - (۴) چك چكه: هاتنه خواره وهى دلئوبى فرميسك.
 - (۵) نهم بهينه موسيقايه كى دلگيرى ههيه و ههردوو ووشه (شهو و بوئ) ههريه كه سى جار دووبارهو برتهوه.
 - (۶) ووشه (سوتاوى) كور كراوى (سوتاوى) يه و لهبهر كيشى بهينه كه (وى) ليقرتاوه.

دهوری جوانی^(۱)

کهله داو بمریوو دلم، هاتموه وهك داوی دهمزی
همرشمی کردیوو پار لیم، دله گمت داوی دزی^(۲)
به خمتا پار گوزمزی کرد به گمنارم سه حمری
بمتکا چومه بهری دانمبمزی، تا نمبمزی^(۳)
رشمه ماری که زیبان دین و ده چن وهك حمرست
بنی همت نابن، برینن گمزی لیدایی گمزی^(۴)
رهمز و باغیتی پری میومی نایابی همیه
که به کارنتین هموو ناخر دهرزنتن لهرمزی^(۵)
بهمه وای دهوری جوانیت وهره (موخلیس) بدوی
له ژوان خوشه بو هستی له شهوا تا ده تهمزی

-
- (۱) له به حمری رهملی همتی مخرولی مه جزو له: فاعلان فعلان فعلان فعلن.
(۲) له نیتوان (داو و داو) دا ره گمزدوزی ته و او همیه.
واتا: که دلم له داوی یار بهر برو وهك داوه دهزی باریك برو بو، که چی یار گهف ده کردو
ده گوت: دله گمت داوه دهزی دزیوه و نه یله زانی که دلی منه وه کو داوه ده زوی
لیهاتروه. لیره دا وینه به کی شیمری ووردی خستوکه روو، جوزه له پراده به دهریه کی
تیدایه که دلی له باریکیدا بوته داوه ده زوو.
(۳) له نیتوان (دانه بهز و تانه بهزی) دا ره گمزدوزی موازیع همیه. بهری: پیشی، بهرده می.
(۴) له نیتوان (ره شه مار و کهزی) دا لیکچواندنی جه ختاو همیه، همره ما له نیتوان (ره شه مار و
حمرس) دا لیکچواندنی بهر له همیه، له نیتوان (گمزی و کهزی) دا ره گمزدوزی موازیع
همیه.
(۵) واتا: یاره که م سینگ و بهر و کیتی خروخوتی همیه و بهر و کیتی باشی گرتروه که
مهمکه کانه تی، بهلام له بهر ماری زولفی کهس ناویری خوی لیداو به کارینن،
گه بهر بهرزهش بیتیته وه دهرزی، واتا: بی بهر ده بی و مندان له بهر بهر و کیتی خوی نایابی و
گرتی له ده لگی دایه می مندانلی نایبت.

شەمامەى بى خەت^(۱)

پەردە لەرووتا ھەلەدووە، ھەرچى دەبیتن بابىی

مەستانە نەختى لاکەو، ھەرچى دەبیتن بابىی^(۲)

رەنگ زەردى دەستى فیرقەتم، مردى شەمامەى بى خەتم

سا بەمخە ناو بێستانەو، ھەرچى دەبیتن بابىی^(۳)

دل تۆى کەدیت نەمیا ھەرار، گىی خۆى نەدا نەغیار و یار

خۆى خستە وەرتهى عیشقەو، ھەرچى دەبیتن بابىی^(۴)

میحراىی ئەبیرۆى تۆم ھەبى، یا رووم لەقیبلە ھەر نەبى

دینم بە عیشقت گۆرپەو، ھەرچى دەبیتن بابىی^(۵)

(موخلیس) ئەوا نیوہى شەو، ھەستە بچۆ لای یارەو

دەرمانى دەردت ھەرنەو، ھەرچى دەبیتن بابىی

(۱) لەبەحرى رەجەزى ھەشق ئەواو: مستغفن مستغفن مستغفن مستغفن.

نەم غەزەلە جگە لەبەبى چوارەمى ھەمووى دلدارى مەجازیە و نافرەتى دەتوتى، بەلام لەبەبى چوارەم گومان دەخائە مەسەلە کەو و خوتنەر بۆ نەو دەبەت کە پەھى دلدارى کەى بەلاترە، بەلام بە کارھێنانى ھەندى ووشە و دەستەواژە واپەکردووە کە لیکوتەر جەخت لەسەر دلدارى ژن بکاتەو و کەر بە کارھێنانى (مەستەلە نەختى لاکەو، مردى شەمامەى بى خەتم). کەواتە لەبەبى چوارەم دا شاعیر وێستەرتى کە چاوەلێکەرى شىخى سەنعان بکاتەو و دینى بە عەشقى بگۆرتى.

(۲) لاکەو: ناوردەو.

(۳) شەمامەى بى خەت: مەمک. بێستان: مەبەسقى سینگ و مەمى یارە.

(۴) گى: گۆى. لەغیار: ناحەز. وەرکە (ورگە): گیلەوہزە.

(۵) واتا: نەگەر برۆى تۆم ھەبى کە میحرا ب ناسایە، قیبلەم ناوى و دینم بەعەشقت گۆرپەتەو و بى باکم لە ھەموو شقى. نەمە نامازەبە بەحیکایەتى (شىخى سەنعان) کە خواوەنى (۵۰۰) موریدبوو و تەمەنى ۸۰ سان بوو، لەبەر عەشقى کچەگاورى وازى لەئىسلامەتى ھێناو و زوننارى قەشەکانى لەپشت بەستوو و بوو تە بەرازەوان. ئینجا موریدەکان پەنا دەبەنە بەر شىخى عەتار و شىخى سەرزەنشقى دەکا و دەبیتەو موسلمان و دەمریت. نەدەبى فۆلکلۆزى کوردى، ب ۱، کامەران موکرى، ل ۱۲.

وہاسنی سروشت و ژن

پیش نہوی بیبہ سمر کرۆکی باسہکمان ہنویستہ ئاورنیک لہپیناسہ و رھمندھکانی سروشت بدہینموہہبوئہوی مہیدانی نویسنہکہ روونتر ہی مہبہستہکان زووتر خویمان نشان بدن. گمر سہیری بیروبوچونی زاناوفہیلہسوفہکان بکہین دبہینین لہچہند روانگہہکہوہ سہیری سروشتیان کردووه و ہولیانداوہ پیناسہی بکہن، لہوانہش:

۱- سروشت لای فہیلہسوفہکانی پونان بریتہیہ ((لہ جیہان و گہردوون و ہموو

بونہومرہکانی مادی دہگریتہوہ بہاساگانیانہوہ، لہوانہش مروؤف))^(۱)

ہمرلہم بارہیوہ گوتراوہ کہ سروشت ((بریتہیہ لہبوونہومران ہہرشتی کہ لہباری جہستہییدا ہہبی و بہہیی ہاسا بروات لہوانہش مروؤف^(۲))) لہشوینیکی دیکہ ہاتووه کہ ((نہو کہونہیہ کہ دہوری نیہمی داوہ بہہموو رہگہز و دیاردہکانہوہ^(۳)))
نہم سی دہفہی سہرموہ ہمرسیکیان لہہک تہومرہدا دہخولینہوہوپینان واپہ کہ سروشت بونہومرہ مادہیہکانہ.

ب- لہفہرہنگی (لسان العرب) دا سروشت بہو ناکار و خوړسکہی مروؤف دہگوتری کہ لہسہری راہینراوہ^(۴).

ج- سروشت لای نوسہریکی دیکہ((نہو ہیزہیہ کہ لہناو تہکان دا ہمہیہیم ہیزہ ہہمووشتی کہ بوونی ہہبی دہگاتہ ہلہی تہاوی سروشتی خوئی))^(۵).

(۱) الطبیعة وما بعد الطبیعة، یوسف کرم، دارالمعارف - القاہرہ ۱۹۵۹، ص ۸

(۲) سدراچاوی پتھوول،

(۳) الطبیعة فی الشعر العراق الحدیث، حسین عبود، رسالۃ الماجستیر، کلیة الآداب، جامعۃ البصرہ، ۱۹۸۴، ص ۱۵

(۴) لسان العرب، ابن المنظور، دارلسان العرب - بیروت، مادقہ (طبع).

(۵) المعجم الفلسفی، ج ۲، د. جمیل صلیبا، دارالکتب اللبنانی، ۱۹۷۹، ص ۱۳.

د- له‌ب‌واری هون‌ریه‌وه س‌روشت ب‌م‌ج‌و‌ره ب‌ی‌ن‌اس‌ه‌ک‌را‌وه ((ب‌ه‌ش‌یک‌ه له گ‌ه‌ر‌د‌و‌ون ت‌و‌ان‌ای ب‌ز‌وان‌د‌نی ه‌ه‌س‌تی ه‌ون‌ه‌ری له م‌ر‌و‌ف‌دا ه‌ه‌یه))^(۱) له‌م ب‌ی‌ن‌اس‌ه‌ی‌دا ب‌ه‌ش‌یک له س‌روشت س‌ه‌ر‌ب‌ه‌ه‌ون‌ه‌ره ب‌ه‌گ‌ش‌تی و س‌ه‌ر‌ب‌ه‌ئ‌ه‌د‌م‌به ب‌ه‌ت‌ای‌ب‌ه‌تی.

ه‌ه‌ر‌و‌ه‌ا ئ‌ه‌ن‌ی‌سی م‌ه‌ق‌د‌ی‌سی ب‌م‌ج‌و‌ره ب‌ی‌ن‌اس‌ه‌ی ئ‌ه‌د‌م‌ب‌ی س‌روشت د‌ه‌ک‌ات که ((ئ‌ه‌د‌م‌ب‌یک‌ه گ‌رن‌گی ب‌ه‌و‌ی‌ن‌ا‌ک‌رد‌نی س‌روشت د‌ه‌دا که د‌ه‌ی‌خ‌اته ن‌ه‌ف‌سی م‌ر‌و‌ف‌ه‌وه))^(۲) س‌روشت ب‌ه‌پ‌ی‌ی ب‌یک‌ه‌ات‌ه‌گ‌انی ب‌ر‌ی‌ت‌یه له:

۱- ه‌گ‌م‌ز‌م‌گ‌ان: ئ‌ه‌و ب‌ه‌ش‌ان‌م‌یه که له‌ناو نا‌چ‌ن، و‌م‌کو: ر‌و‌ژ و مان‌گ و ن‌ه‌س‌ت‌یره و چ‌یاو د‌ه‌شت و د‌و‌ل.....ت‌د.

۲- چ‌هار‌د‌م‌گ‌ان: ئ‌ه‌وان‌ه‌ن که گ‌و‌زان و ب‌ه‌ی‌دا‌بو‌ون و ب‌ه‌ر‌د‌ه‌وام‌یان ن‌ی‌یه و د‌ه‌گ‌و‌ر‌پ‌ین، و‌م‌کو: ش‌ه‌و و ر‌و‌ژ که‌ز‌م‌گ‌ان ب‌ه‌ف‌ر‌و‌ب‌ار‌ان.....ت‌د.^(۳)

(ج‌و‌ر‌ه‌گ‌انی س‌روشت ب‌ه‌ ب‌ی‌ی گ‌یا‌ن‌دار و ب‌ی گ‌یا‌ن)

۱- س‌روشتی گ‌یا‌ن‌دار: ئ‌ه‌و گ‌یا‌ن‌ل‌ه‌ب‌ه‌ر‌ان‌ه‌ی که‌له س‌روشت‌دا د‌ه‌ژ‌ی.

۲- س‌روشتی ب‌ی گ‌یا‌ن: و‌م‌کو ر‌و‌ژ و مان‌گ و ن‌ه‌س‌ت‌یره و ئ‌ه‌ش‌ک‌ه‌وت....ت‌د. که‌وات‌ه ئ‌ه‌و س‌روشته ه‌ه‌م‌وو گ‌ه‌ر‌د‌و‌ون ب‌ه‌گ‌یا‌ن‌دار و ب‌ی گ‌یا‌ن د‌ه‌گ‌ر‌ت‌ه‌وه، م‌ر‌و‌ف‌یش ب‌ه‌ک‌ت‌یک‌ه له‌س‌روشته گ‌یا‌ن‌دار‌م‌گ‌ان و کار‌ی‌گ‌ه‌ری س‌روشت ب‌ه‌س‌م‌ر‌یدا ه‌ه‌یه و س‌روشته ب‌ی گ‌یا‌ن‌ه‌ک‌ه‌ش د‌وو‌ج‌و‌ری ه‌ه‌یه:

۱- س‌روشتی ح‌م‌ق‌ی: ئ‌ه‌و س‌روشته‌یه که له خ‌و‌یه‌وه ه‌ه‌یه و د‌ه‌س‌تی م‌ر‌و‌فی ت‌ی‌دا ن‌ی‌یه، و‌م‌کو: ر‌و‌وب‌ار و د‌ه‌ریا و ر‌و‌ه‌کی س‌روشتی.....ت‌د.

۲- س‌روشتی د‌ه‌س‌ت‌ک‌رد: ئ‌ه‌و س‌روشته‌یه که م‌ر‌و‌ف‌ د‌رو‌ستی ک‌رد‌و‌وه، و‌م‌کو: گ‌وند و شار و کار‌گ‌ه و....ت‌د.^(۴)

* * * *

(۱) المعجم الأدبی، صبور عبدالنور، بیروت - ۱۹۷۹، ص ۱۶۳.

(۲) الاتجاهات الأدبية في العلم العربي الحديث، ط ۵، دارالعلم للملایین - بیروت، ۱۹۷۳ ص ۳۴۸.

(۳) شعر الطبيعة في الأدب العربي / د. سيد نوفل، مطبعة مصر - القاهرة - ۱۹۴۵، ص ۱۴۹.

(۴) همان سرچاوه‌ی پ‌ن‌ش‌ور، ل ۱۵۰.

موخلیسی شاعیر خاومنی دلّیکی ناسک و همستیکی پاک و بیرئیکی قوول بووه، زۆر بهی زۆری ژهانی گمنجیهتی لهدهشتی قهراج و گمنلیناوهو مولکیه رابواردووه و دیمهنی بههاری نهم ناوچانه دلّیان کیش کردووه و قهریحهی شعریان کردووتهوو بهدمنگیان هیناوه. نهم پینجینه و دوو قهسیدهیهی که دهیکهینه نمونهی نهم بابته تیکه‌ئن له‌وسفی سروشت و ژن، به‌لام له‌ههردوو قهسیده‌که‌دا وه‌سفی سروشت (بههاری دهشتی قهراج) به‌سه‌ره‌اندا زآله و جاروبار ناوړی له‌وسفی نافرمت داوته‌وه.

شه‌نگه‌بیریه‌که‌ی موخلیس

ههرکه ناشناپه‌تیم له‌گه‌ل نهم پینجینه‌یهی موخلیس به‌یدا کرد، به‌کسه‌ر (شیرین ته‌شی ده‌رپس‌ئ‌ای وه‌فاییم که‌وته‌وه یاد، چونکه هه‌ردوکیان له‌سه‌ر به‌ک کیشی عه‌رووزین و سه‌ره‌رای نه‌وش پینجینه‌ن و هه‌ریه‌که وه‌سفی نه‌ریتئیکی کۆنی کورده‌واری ده‌کات.

دوایی له‌گۆفاری به‌یانی سالی ۱۹۸۵ به‌ناونیشانی (شاعیری دهشتی قهراج مه‌لاخه‌لیلی موخلیس) نوسرابوو ((ئه‌وه‌کاته‌ی موخلیس مه‌لای گوندی دووسه‌ره بوو، فه‌تاح نا‌غای دووسه‌ره که نه‌دمب دۆستبوو زۆر چه‌زی له‌شيعه‌ره‌کانی (وه‌فایی) ده‌کرد به‌تا‌په‌تی (شیرین ته‌شی ده‌رپس‌ئ‌)، که موخلیسی شاعیر وسته‌ویه‌تی شيعه‌رئیک رپئک به‌خات له‌سه‌ر کیش و سه‌روای شيعه‌ره‌که‌ی وه‌فایی بئت بو ئه‌وه‌ی جینگای نهم شيعه‌ره له‌دلی بگريته‌وه))^(۱) ئه‌وه‌کاته بو‌م ده‌رکه‌وت که‌بو‌چونه‌که‌ی من له‌جئیی خۆی بووه.

هه‌روه‌ها(هئیم‌ن‌ای شاعیر(شه‌نگه‌بیري) نوسيوه و وئنه‌یه‌کی نایابی نواندووه له‌ چونه‌بیردا. خۆه‌ره‌چهنده(هئیم‌ن و موخلیس) هئینه جیا‌وا‌زیان له‌ته‌مه‌ندا نه‌بووه، به‌لام رۆشن‌بیری (هئیم‌ن) تارادهمئ له‌هی (موخلیس) جیا‌بووه، هه‌ردوو‌کیشیان له‌سه‌ر کیشی خۆمائی کوردین. له‌باره‌ی مؤسقی‌ای شيعه‌روه به‌لای من شيعه‌ره‌که‌ی موخلیس

(۱) جه‌لال مه‌رلرد له‌جه‌د، شاعیری دهشتی قهراج مه‌لاخه‌لیلی موخلیس، به‌یان ژماره ۱۱۲ سالی ۱۹۸۵، ل ۳۶.

مؤسیقاگهی لهبارتره و خیراتر ههست دهبزوینتی، ئههه لهرووی روخسارهوه، به ئام
لهرووی ناومرؤکهوه (موخلیس) تمنیا وهسفی چونه بیری یارهگهی دهکات و کهمیکیش
دهشتی قهراج. کهچی (هینمن) گیانیکهی پیشکهوتنخوازانه و پهپامداری (التزام) دهخاته
نیو شعرهکهوه و نازادیی نیشتمان دهکاته زههینهی بهههگههپشتنیان^(۱).

(۱) پروانه تاریک و پروون / هینمن، بهغدا ۱۹۷۵، ل ۱۶۸-۱۶۹.

شەنگە بیری (۱)

- که قارەقاری مەر هات و مگو ههوری به هاری (۱)
هینایه خوار له سهر سهر نمو شوخه کوفیی لاری (۲)
به ههوری سووری پووشی زولفی که زیی و پشماری (۳)
پشت بهستی بهسته پشتی له ژیر مەمکی ههناری (۴)
ناوی خوای خسته زاری، ده چته بیری شەنگە بیری (۵)

(۱) له به جری ههزه جی موخلیس له م کۆمه له پینجینه به دا سرووشی گیاندار و بی گیانی تیکه لکردوه، سه هتا سرووشی گیانله بهر و سرووشی بی گیانی (هه ور) تیکه لکردوه و پاشان هاتوه سرووشی به هاری به گول و گولزار و دارو بهاره وه خسته ته خزمه تی کچه شەنگە بیری به کوی و نهم هه موو نه سرین و داری سه روو و گولاله و گیابه ندوخوا و به ییوون و شمشاد و گول و عه رعه ر و چناری کردوته شه رمه زاری یاره که ی، نه مه ش هه مان بیری که ی گۆرانی شاعیره که ده لی

به نام ته به مته هه رگیزاو هه رگیز بی روونا که بی بزه ی لازیز

- دیوانی گوزان، محمدی مه لاکریم / ۱۰.
نه و وتنه شهیرانی که نه خشینتراون وه کو زنجیره به کن و په یوه ندیان به به که وه هه یه و وتنه کانیش چه سپاوین و له جولانه وه دان، که رهسته شهیره که ش له کولتوری کوتی کوردوه واره یه وه رگیزاو و ده مانباته وه سه رده می فه قیانه و خه زیم و گواری به کاریته. له پاشان قهراج ده کاته به ههشت و کچه بیری ش حوزیه تیندا دیت و ده چیت.
(۲) له نێوان قاره قاری مەر و ههوری به هار دا لیکه چواندنی به ره له هه یه و زور به هیزه چونکه هه ردوکیان له به ک کات و شویتندا روینداوه.
(۳) کول: شه ده، کلاو و ده سروک. کول لادان: ناماده بونه بوچونه بیری.
(۴) هه ور: مشک. لیره دا یار زیاتر ناماده ده بی و مشکیه سوره که ی زولفی داده بووشی، چونکه له کاتی بیری کردن (کار کردن) دا نابی زولف په رش و بلأوی.
(۵) نهم نیوه بهینه مویشیا به کی جوانی هه یه و له دووباره کردنه وه ی هه ردوو وشه ی (پشت، بهست) وه په یدا به وه و جوژه یاری کردنیکی وشه بی تیدا به، نه گینا ده یوانی بلی (پژدنی له پشت بهست)، که رسته به کی ساده یه و شهیره تی تیدانییه.
(۶) نامازه به م له رموده یه ی پتقه مبر (ص) ((کل امر ذي بال لم ییدا باسم لله فهو ابل)) الکشاف، الزمشخري، مصر - ۱۹۶۶، ص ۳۱.
کچه بیری ناوی خوای لیهتا وه و دهستی به مه ردوشین کردوه، له ووشه ی (ده چته) له بهر کیشی شه ره که ی (ی) لی قرتالندوه، چونکه (ده چته) ناوچه یه و (ده چته) زمانی نویسه.

لهسەر قوڤی که لابرډ کله نگوچکی که تانی^(۱)
 پارچه زیوی و مدمرکه وت له ژیر بهفری بهیانی^(۲)
 له دونیادا حمرامه له پاش نهو نهوجه وانی^(۳)
 خودا حیفری بکاتن له چاوی دوژمنانی
 دمروا به خان و مانی، دهچته بیئر شمنگه بییری^(۴)
 بهینی خهزیم و گواره نه زپ نه کاره بایه^(۵)
 له شهرمزاری هر دوو روپان زهرده لگه پرایه^(۶)
 قهلبی له قهلبه هر که سی بلی رۆژ یا چرایه^(۷)
 هر که س که دیتیبیتی هوشی له سمر نمایه^(۸)
 بو دینی هدر به لایه، دهچته بیئر شمنگه بییری
 به قهد شنگ و شوخی سولتانی نه ونه مامان^(۹)
 وا که وته پئی به له نجه وه که یکی پر خه رمان^(۱۰)
 له تافتمی لیده چکا له سمر هه تاکو دامان^(۱۱)
 که س نه بوو تاس نه بیتن له بهر بوئی شهمامان^(۱۲)
 کهی خواجه دپته لامان؟ دهچته بیئر شمنگه بییری

-
- (۱) کله نگوچک: کورتکراوهی (کلکه نه نگوچک) ه به واتا: فهقیانه.
 (۲) پارچه زیو: مه بهستی قوڤ و باسکی یاره که سهیه.
 (۳) نهوجه وانی: هدره تی گنجی.
 (۴) خان و مالی: به له نجه ولار.
 (۵) بهینی خهزیم و گواره: مه بهستی گوتار روومه ته. خهزیم: جوژه خه لئیک خه بر و له لوتیان ده که ن.
 (۶) واتا: کولم و گوتای یار هیند جوانه نه زیو دهیگاتی نه کاره با، له بهر نه وهی خهزیم و گواره کان شهرمزارن و شهرمزاریش رووی زهرده ده بی.
 مه بهستی نه وهی زهرده کان له بهر شهرمزاریه. نه وینه شعریه جوانی بایسی تیدایه.
 (۷) واتا: نه وهی ده لئی رووی یاره کهم وه کو رۆژ یا چرایه، نه وه ده لئی گوتار وه و شیت بووه، یا خود به مجزویه (قهلبی له قهلبه) واتا: ده لئی بیگهرد نه و به خه شه.
 (۸) نمایه: نه ماوه.
 (۹) شنگ و شوخ: وه رگه پراوهی (شوخ و شنگ).
 (۱۰) کهک: کهو. خه رمان: رویشتی به له نجه. له نیوان (له نجهی یار و رویشتی کهو) لیکه چواندنی بهر له هیه.
 (۱۱) له لافهت: جوانی، شوخی.
 (۱۲) لاس: کاس، بی هوش. شهمامه: له ناو بیستاندا هیه و خهت خه ته و بوئی خه شه.

نەسرین و سمرو و لاله، گیابەند و خاو و بەیبوون^(۱)
 شمشاد و عمرعەرۆگول، چناری دەستی مەجنوون^(۲)
 چاوشوڤی ئەم نیگارەن، هەمووی وا بونە مەفتوون^(۳)
 بەک بەک وەکو غولمان بو پایەبۆسی هاتوون^(۴)
 لەپیشی خاک و پابوون، دەچتە بیڕ شەنگە بیڕی
 کە هاتە دەر لەرەشمار پۆژبوو لەهەوری دەرھات^(۵)

بەحوسنی خۆی دەنازی سەرخۆشە و بی موبالات^(۱)
 غەوغا دەکەتە عەردی، کەوتە سەماسەماوات^(۲)
 عالەمی گوشت بەجاری، دوو چاوی پەر ئیشارەت
 ئەم فیتنەپە لەکوئ هات؟ دەچنە بیڕ شەنگە بیڕی

-
- (۱) نەسرین: جوژە گولێکی پەرە ووردی بوێن خوشی سپیە. فەرھەنگی خال/ ۳۵۵.
 سمروو: درەختێکی راستی بەرزێ هەمیشە سەوزە گەلای وورد و خڕە. نەستێرە
 گەشە/ ۳۳۳
- لاله: لالا، لالو، جوژ گولێکە.
 گیابەند: گیایەکی بوختۆشە دەکرێتە چیشی دانولەوہ. فەرھەنگی خال/ ۲۱۹.
 خاو: گیایەکی گەلا توکنی گول زەردی بوختۆشە ئەکرێ بەمەشکەبە کەوہ کە بوگەن بوێ.
 نەستێرە گەشە/ ۱۹۲. بەیبوون: گولە بەیبوون.
- (۲) شمشاد: جوژە دارێکی جوانی بی گری و فۆزە، کەوجک و لەنگەری لێندروست دەکرێ.
 عمرعەر: سپی داری راستی بیگری و فۆزت.
 چنار دەستی مەجنوون: مەبەستی لەیلایە کە بەلی وەکو چنار بەرزە.
- (۳) مەفتوون: سەری لێشیاوہ، عاشق، شەیدا.
 (۴) پایەبۆس: بی ماچکردن.
- (۵) رەشمار: رەشمال لێکچواندنی جەختاو لەنیوان (یار و پۆژ، رەشمار و هەور) هەبە.
 هەروہا دزیە کیش لەنیوان (پۆژ و هەور) دا هەبە.
- (۶) بی موبالات: کەمتەر خەم، ئەوہی گوی نادالە هیچ شتێک.
 (۷) غەوفا: هەراوھوزیا. لەنیوان (سەما و سەماوات) دا رەگەزدۆزی تەواو هەبە.

بۆ پاسهوانى باغى زابىتى چاوى مهستى^(۱)
 تير و كهوانى هيننا، نازانه گرتيه دهستى
 لهم باغه نهك دزى بى باقه گوئهك بيهستى^(۲)
 نه مرى دهكرده عهسكمر همركهس له جىي هه لستى
 بۆ سهلام لغ راوهستى، دهچته بىر شهنگه بىرى^(۳)

دهشتى قهراج بهههشته و نهو حۆرييه بهتهنيا^(۴)
 بۆ دل گوشادى چارجار مهيلى دهكاته ههرا
 قازوهورىنگ و سینه، هاتوونه بۆ ته مهننا^(۵)
 بنوارنه كارغهمزالان شوون بوپته شىت وشهيدا^(۶)
 كهوتونهته چۆن و سهحرا، دهچته بىر شهنگه بىرى

(۱) زابىق چاوى مهستى: مه بهستى برژانگه كانيه تى كه وه كو نهفسه ر قيت وه ستاون.
 (۲) لهم باغه: مه بهستى روومه تى. وانا: نهفسه رى چاوى يار كه برژانگه خوى خسته كه مين و تير و كهوانى له دهست گرت، تا نه گهر موخليس بۆ ماچى بيت نه هيلى و لى له ههرا بدات.

(۳) سهلام لغ: salam lik

هولتى ميوانى پياو ماقوله كانى كوته، نهو پيشوازى و دروشمانه ي بۆ پاشايه كانى شار ده كرا كاتى كه ده چونه نويزى ههينى. المعجم التركى العربى، ج ۴، عبدالطيف بندر اوغلو.... ص ۱۷۵.

(۴) قهراج: ناوچه يه كى به پىق كشت و كاره، ده كه و پته قهزاي مه حور له جىاي قه ره چوغه وه تا زىي گه وره، به گشتى كه مبارانه. له نيوان (دهشتى قهراج و بههشت، شهنگه بىرى و حۆزى) دا ليكچواندننى جه ختاو ههيه.

(۵) قازوهورىنگ: قازو مېشه سى.

سى: جوژه قازىكى كىزيه.

(۶) كارغهمزال: بېجوه ناسك، كارمامز. وانا: كه شهنگه بىرى له دهشتى قهراجى وه كو بههشت ده گه رى، بالداره كانى وه كو: قازوهورىنگ و سینه بهاله فرکه دىن و ده چن و سه يرى شهنگه بىرى ده كه ن و كارمامزه كانىش مهستى جوانى يارن.

(موخلیس) نهگمرچی پیره، قاممتی واجمماوه^(۱)

نهمما لهدل جهوان و لاوجاک و تازه لاه

بوگرتنی غمزالان کهیمی لهسهیر و راه^(۲)

بمتری کچه گوردی، جهمرگ و دلی پساوه

بهلمین کاری کراهه، دهچته بییر شهنگه بییری^(۳)

(۱) دیاره شاعر لیژهدا پیر بووه (یاخوی به پیر داناره) بهلام بهدل هیشتا گهجه و سوزی لایقی تیدا ماره.

(۲) همزال: ناسک، مه بهستی یاره.

(۳) شهنگه بییری: نهو کچه شوخ و شهنگه به که ده چیته مهردوشین.

لهزمانی کوردیدا بهزوزی ناوه لئاو ده که و تته دواى ناوه وه، بهلام لیژهدا به پیش ناو که وتوه.

لهم نو پارچه پینجینه یه دا به ده یه ها لادانی ریزمانی بهرچاو ده که ون و شاعر پهیره وی شیوازی هیندی کرده و جیگه ی سروشقی فرمانی گوزیوه و هیناوتیه سه ره تا یان پیش کوتای رسته. جاله بهر نهوی نمونه کان گهلی زوزن بوئه ته نیا پینج نمونه دستیشان ده کرتین:

۱- له پینجینه یه که مدها (هینایه خوار له سهیر سهر نهو شوخه کوفی لاری)، رسته ریزمانیه که بهم جوز به (نهو شوخه کوفی لاری له سهیر سهر هینایه خوار).

۲- له پینجینه یه دووه مدها (له سهیر قولی که لایرد کله نگوچکی که تانی)، رسته ریزمانیه که به مجوزه به (که کله نگوچکی که تانی له سهیر قولی لایرد).

۳- له پینجینه یه چواره مدها (له تافه تی لیده چکا له سهیر هه تاکو دامان)، رسته ریزمانیه که ناوایه (له سهیر هه تاکو دامان له تافه تی لیده چکا).

۴- له پینجینه یه شه مدها (که هاته دهر له ره شمار)، رسته ریزمانیه که بهم شیویه به (که له ره شمار هاته دهر).

۵- له پینجینه یه هه شته مدها (قازوقولینگ و سینه هاتوونه بز ته مننا)، رسته ریزمانیه که نه مدها (قازوقولینگ و سینه بوکه مننا هاتوونه).

ههروه ها لم شیوره دا یه کتقی باهت به زهقی دیاره و له سهیره ناوه تا کوتایی موخلیس وه سفی کچیک ده کات که کاتی بییر هاتووه و خوی بوته ردوشین ناماده ده کات، نه مه و زور له شیوره کانی دیکه نه م رایه رهد ده که نه وه که گورایه شیهری کلاسیکی بی یه کتقی باهته و هه به بیتک باهتیک سهر به خویه.

بوارى دهشتى قهراج^(۱)

(۱) له به حرى ره مهلى هه شق مه قسووره: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان.

موخلىسى شاعیر دوو قهسیده دریزی هه به له سه دره شق قهراج، به کیکیان پتجنه به و شازده پارچه به، نهوی دیکه یان هه فتاوتینج به به ته نه قهسیده دریزه له سه دره سهروای ستونیه. نه دووانه تا رادده به که له به کدی ده چن، به نام له به باره به وه (مهلاخالیدی دوو سه ره) بهی گوتم که موخلیس به که هجار پتجنه که ی دانابوو و لئی بزربوه، دواپی له بهر روتشانی نهو پتجنه وه هاتوو قهسیده ستونیه که ی داناوو تا شوینی گومبوه که بگرتتوه.

منیش نه بوچونه مه لاپه سه نده چونکه ره سه نایه تی شعیری زیاتر له پتجنه که به دی ده کری. سهروای قهسیده که کزه وه بزوی (ان) ی کوی کردو ته سهروا، بو تونه له وانیه که به (ان) ی کۆ کوتایان هاتوو نه مانن (شهوان، نه ستیره کان، باراله کان، دولبه ران، مردووآن، په ره ران، شاخ و داخه کان، بهوان، عاشقان، حاجله کان، موده کان، کوران، گه مان، کپوه کان، گولان، رووسیان، بهرده کان، هه رکه وان، نهوان، سوسکه کان، دل کولان، راوچیان، نه شقیان، کپروشکه کان، ناوه کان، هیلانه یان، تپروواسکه کان، خزم و که سان، بیگانه کان، غه مان، خاتونه کان، بارخانه مان، عاره یان، ره شماله کان، نایه یان، جینگه مان، بازانان، قسان، گواره کان، سیان، کوران، سوژگولان، هوبه یان، سوزانیان). که واته له هه فتاوتینج به بیت چل و چوار به یق سهروای به (ان) ی کۆ کوتایی هاتوو که خوی له خویدا نیشانه ی کزی سهروایه که به ولادانه له یاسای شعیری کلاسیمی کورد.

له مه وه بو مان ده رده که وی که له رووی روخساره وه کزه کزیه که شی به هوی دریزیه که به تی. به نام له رووی ناوه رو که وه له پتجنه که ده وه مه ندرته چونکه پتجنه که ته نه وه سفی به هاروده شق قهراج و به زم و ره زمی کچ و کورو شانازیکردن به نیشیمان و به ره هم و به خشنده یی دانیشترانی قهراج، که چی له قهسیده ستونیه که ی وه کر هندی شاعیرانی کلاسیکی سه ره تا به ناوی خوا و توانای ده سق پتکردوو و نینجا دینه سه جوانی به هارونه و روزی کوردوستان.

خو که موخلیس دینه سه راوکردن هینه شاره زایه ده لئی خوی راوچییه، به تابه تی که باسی نوسکه نوسکی تووله و هانه هانی تازه کان ده کات. نه وهی گرنگه به لای مه وه نه وه به که رووی پرسیار له (زی) ده کا و بهی ده لئی: بوچی ناوه سق؟ زیه که ش له وه نامدا ده لئی: له رقی لپوه ناوه ستم و ده روم چونکه لپوه بیگانه به رست و نو که رییان ده که ن، منیش ده روم بزغم ههستان و ژیان له گه ل بیگانان چوتنه؟!

نینجا شاعیر له وه ده شته کاکي به کاکیهی قهراج گه شتیکمان پنده کات، سه ره تا بارگه له گردی (گرده شیر) ده خار به زم و ناههنگی کچ و کوران سازه کات هه تا کاتر میز پتج و شه شی عه ره بی، دواپی سه رخواهی ده شکتین و بانگی کابان ده که ن بو نان ناماده کردن.

هه‌که له‌وی بێزار بوو به‌ره‌و گۆمی (مارواشان) ده‌چی و وه‌سفی له‌و قازوقورینگ و پزروسبیانه‌ ده‌کات که‌دینه‌ سه‌ر له‌و گۆمه‌ ناوه‌.

چاکترین به‌لگه‌ش له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌ قه‌سیده‌ ستونیه‌ که‌ شونیی پنجینه‌ که‌ی گرتوکه‌وه‌ هاوبه‌شی هه‌ردووکیانه‌ له‌م لایه‌نانه‌دا:-

ا- له‌یه‌که‌م پنجینه‌ و به‌یق پازده‌ی قه‌سیده‌ستونیه‌ که‌ باسی به‌هار ده‌کات.

ب- له‌پنجینه‌ی سێهه‌م و به‌یق شازده‌ی قه‌سیده‌ ستونیه‌ که‌ باسی کچی نازداری کورد ده‌کات.

ج- له‌پنجینه‌ی چواره‌م و به‌یق شه‌ست و چواری قه‌سیده‌ستونیه‌ که‌ باسی گۆمه‌ ناوی تێدایه‌.

د- له‌پنجینه‌ی هه‌فته‌م و به‌یق شه‌ست و یه‌کی قه‌سیده‌ ستونیه‌ که‌ باسی مه‌شکه‌ هه‌ژاندنی تێدایه‌.

ه- له‌پنجینه‌ی دوازه‌ و به‌یق هه‌فتای قه‌سیده‌ که‌ باسی جوانی قه‌راج ده‌کات.

موخلیس به‌چاری کامیره‌ی شیعروه‌ وه‌سفی شه‌نگه‌بیری و به‌هاری ده‌شتی قه‌راج ده‌کات، وینه‌ شیعریه‌کان جوڵاون و سه‌ره‌تا چاوی مرو‌ژ به‌ره‌و ناسمانی به‌رز ناراسته‌ده‌کات بو‌ پهن‌د وه‌رگرتن له‌ شکۆمه‌ندی دانهری نهم‌ گه‌ردوونه‌، پاشان به‌ره‌و وه‌زی به‌هارمان ده‌بات و گه‌رانیکی نه‌پساوه‌مان پێده‌کات له‌م ده‌شت و ده‌ره‌ ره‌نگینه‌و یه‌کیه‌ک وه‌سفی گۆله‌کاغان بو‌ ده‌کا و هه‌ریه‌که‌ به‌شتی ده‌چوینی، هه‌ندی به‌خوینی عاشقان و هه‌ندی به‌جامی مه‌دی و هه‌ندی به‌خووناو... هتد. ئینجا گۆیمان هه‌لده‌خات بو‌ بیستی گرمه‌ی هه‌وری به‌هاران و هه‌زه‌ی گه‌واله‌، که‌واته‌ هه‌موو دینه‌کان ته‌نیا به‌چاو نابینین به‌لکو هه‌سقی بیستیش به‌شداری ده‌کات له‌خویندنێ که‌و و سوسکه‌و پزوو فرینیان و راوکردنیان، له‌پاشان چاوی کامیره‌ی شیعره‌ به‌ره‌و ده‌ووزیان ده‌سورپته‌وه‌ و وه‌سفی که‌ناچه‌ و تپرواسکه‌کان ده‌کات که‌ له‌که‌ناری زنی گه‌وره‌ دهنیش و ده‌سورپته‌وه‌، ئینجا موخلیس له‌په‌نای زینه‌که‌وه‌ داخی دلی خوی هه‌لده‌ریژی و باسی ناکۆکی و بێگانه‌په‌رسی کورد ده‌کات، نه‌مه‌شی بو‌ نه‌وه‌یه‌ که‌سه‌ر کرده‌و گه‌وره‌ پیاوانی کورد په‌ندی لێوه‌ به‌گرن.

دوای گه‌ران و سورانیکی زۆر به‌ده‌وری زنی چاوی کامیرا به‌ره‌و هه‌وراز ده‌با و ده‌مانباته‌ سه‌ر گۆدی گۆده‌شیرۆ بارگی خوی لێده‌خاو و وچانی ده‌دات و نه‌وسا چاوی بینه‌ران به‌ره‌و ده‌ور و به‌ری گۆده‌ که‌ راده‌کیشی و سێزه‌ له‌تروسکه‌ ناگره‌کانی ره‌شاله‌کان ده‌گری نه‌و ره‌شاله‌نه‌ی که‌ هی مه‌رداره‌کانی کوردوعه‌ره‌بن، چونکه‌ قه‌راج له‌کوته‌وه‌ هه‌ندی عه‌ره‌ب له‌گه‌ن زۆرینه‌ی کورده‌کان ژیاون.

له‌کوته‌ایدا موخلیس به‌ره‌و کۆزی کچ و کورمان ده‌بات له‌و ده‌شته‌و کوران هه‌یران ده‌چرن و کچان باگۆریان ده‌ده‌نه‌وه‌، له‌لایه‌کی دیکه‌ کچان به‌ جه‌ره‌و کونده‌وه‌ به‌ره‌و گۆمیلکه‌ ناوه‌کان دین و کورانیش له‌و ده‌ورو به‌ره‌ن و جا کچان مه‌ست ده‌بن و جه‌ره‌یان له‌ده‌ست به‌رده‌په‌ته‌وه‌ ده‌شکی و کونده‌کان شه‌ق ده‌بن. به‌هه‌جۆره‌ موخلیس پتی وایه‌ هه‌موو به‌هاری کوردستان له‌و ناوچه‌یه‌ به‌وشیرۆیه‌ به‌ریته‌ ده‌چیت.

- ۱- نهی خودای بهرزوته و انا دانهری کهون و مهکان
راخمری همرشی زمین و راگری هفت ناسمان^(۱)
- ۲- هینمیری هاوین و هایزیمیر لهزستان ویووایر
خاوهنی عمرشی بلندو سهلته نمت بهخشی جیهان^(۲)
- ۳- بهر لهتوو کهس نهیوووه تا بوونت له نهو وهرگتبی
لهودمهی دهر واهمیونت بی توو نابیتن ج شان^(۳)
- ۴- فهیله سو فانی و مگو سو فرات و نهفلاتوون و ج کهس
دهر نه جوو لهسهریان لهزات و وهسی توو همرچهند دووان^(۴)
- ۵- ههر که سیتیکی سهیری ناساری تهواناییت بکا
ناتوانی ههلبکیشیتن له پروت تیغی زمان^(۵)

(۱) راخمر: ناوی بکه رهو له چاوگی (داخستن) هوه هاتوووه. ناماژه به بهم نایه ته ((و الله جعل لکم الارض بساطا)) نوح/ ۱۹. راگر: ناوی بکه رهو له چاوگی (راگرتن) هوه هاتوه، لیزه دا مهدهستی خودایه. ناماژه به بو نه نایه ته ((الله الذي رفع السماوات بغير عمد ترونها ثم استوى على العرش و سخر الشمس والقمر كل يجري لأجل مسمى)) الرعد/ ۲.

(۲) بووار: به هار. سهلته نمت بهخشی: دهسهلته بهخشی: ناوی بکه ره له سهلته نمت بهخشی که له ره گتی چاوگی (بهخشین) هوه یتکهاتوووه. همرش: باره گای خودا. نلملزه به بهم نایه ته ((الله لا اله الا هو رب العرش العظيم)) النمل/ ۲۲.

موخلیس لهم بهیته و له بهیقی زا بردوو سی ناوی بکه ری به کارهیناوه که کوردی پدین و به پاشگری (هر) له گه له ره گتی کار دروستکراون، نه مهش جوژه گرنگیدانیکه به ووشی پدی و دوور کهوتنه و هوه له ووشو زاروه عهره به کان، ووشه کانیش له ماندن (راخمر، راگر، هینمیر) راگر له دووه کهی دیکه جوودایه و ره گتی چاووگی (راگرتن). ۵.

(۳) لهودمه: بهوشیوه به. لان: کات. ناماژه به نایه تی ((قل هو الله احد، الله الصمد)) الاخلاص/ ۱-۲.

(۴) سو فرات: فهیله سو فیتیکی یوتانیبه و له ۴۶۹ پ. ع له دایکیوووه، هه مرو زانیاره کانی سه رده می خوی زانیوه بهتایه تی له زانستی رهوشندا دهستیکی بالای هه بووه. له نه نجامدا بهتاوانی یتکدانی رهوشق گه نجان تاوانبارکراو جامی زه هری نوش کرد. المدخل الی الفلسفة، صدام زیادی، ج ۱، ص ۱۶۷.

لهفلاتوون: فهیله سو فیتیکی یوتانیبه و شاگردی سو فرات بووه و ماموستای نه ره ستر بووه. له سه رده می نه رده شیری کوری دارا له دایک بووه له سالی (۱۶) ی دهسهلته تیدا و له خانه واده کهی نه رستقراتی بووه. المدخل الی الفلسفة/ ص ۱۸۷.

ناماژه به بو نه هه ره موده به ((تفکروا فی خلق الله و لا تفکروا فی الله)) فیض القدر، ج ۳، ص ۲۶۳.

(۵) ناماژه به بهم نایه ته ((ان ربکم الله الذي خلق السماوات و الارض فی ستة ايام ثم استوى على العرش یغشی اللیل النهار یطلبه حیثا و الشمس والقمر مستحرات بامر الله الا له الخلق و الامر تبارک الله رب العلمین)) الاعراف/ ۵۴.

٦- ئەو سەرا بەردەى لەسەر ئەو شەکلە داتمەرزاندوو

چۆن موهەندیس وا دەزانیتن بە عیلمی نارهوان^(١)

٧- گومبەندیکی وا بلند بان و بەبێ تاق و عەموود

چۆن بەبێ تیکچون وها وستاوه چەند سال زەمان^(٢)

٨- وەك ئەلەتريكى له شوقه بۆ ملوكان هەلكـرئ

وايه مانگی چارده شەو بۆ چاوەڕێی بەزمی شەوان^(٣)

٩- شەو كە وەك زولفی حەبیبان كەوتە سەر پرووی پۆژمۆه

چابەترس و لەرزموه خۆدەردەخەن ئەستێرەگان^(٤)

١٠- وەك لەنیو ئەوقەسری واپەرۆزه پەنگ دەردەخات

بووكی نۆ پۆزی سەما دینە سەما پەر و جـهوان^(٥)

١١- ناھ و دوودی عاشقانە دەبێتە هەوری زێر فەلەك

قەترە فرمیسکی دووچاوی عاشقن بارانەگان^(٦)

(١) ناماژەبە بەم نایەتە ((ويستلونك عن الروح قل الروح من أمر ربي وما أوتيتم من العلم الا قليلا)) الاسراء/٥٨ هەر وها نایەتی ((الذي أحسن كل شيء خلقه و بدأ خلق الانسان من طين)) السجدة/٧.

شاعیر كە دەئێ (عیلمی نارهوان) چونكە ئەو جوژه زانستە بەتەواوی سەری لە خولقیترارەكانی خۆدا دەرنایێ.

(٢) گومبەند: لێرەدا مەبەستی ئاسمانە. ناماژەبە نایەتی ((الله الذي رفع السماوات بغير عمد ترونها.....)) الرعد/٢.

(٣) ملوكان: پاشاكان، دووجار كۆكراوەتەو، جاری بەبێ دەستوری زمانی عەرەبی: (ملك - ملوك)، چارەكەى دى بە كوردی و (ان)ى كۆى خراوتە سەر. ناماژەبە بۆ نایەتی ((وجعل القمر فيهن نورا وجعل الشمس سراجا)) النوح/١٦.

لەنیوان ئەلەتريك و مانگدا لێكچواندنی سادە هەبە. وشەى (لەشوقە) لەنیو بەبێ بەكەم واتای تەواو نایەخشێ و (لەشوقە) تەواوترە، چونكە لە دەستوسەكە تاوا نوسراوە.

(٤) لەنیوان (شەو و زولف)دا لێكچواندنی بەرەتا هەبە.

(٥) پۆژمۆه: بەردیكى شینی بەنرخە ئەكرێ بەنقیم. فەرھەنگی خان، ل

لەنیوان (سەما و سەما)دا رەگەزدۆزى تەواو هەبە.

(٦) دوود: دووكەند وانا: ناخ و هەناسە و دووكەئى جەرگی برژاوی دلدارانە دەبێتە هەر و بارانەكەش ئەشكى چاویانە. لێرەدا لەنیوان (ناھ و دوود و هەر)دا وێنەكەى هونەری جوان هەبە. هەر وها لەنیوان (فرمیسك و باران) لێكچواندنی جەختاو هەبە.

- ۱۲- وهك زمين فرميسكى چاوى عاشقانى بهرپه سهر
 زور بهدل گهرمى و بهنهرمى دهنك دمكاته دولبهران^(۱)
- ۱۳- جابه جارى نهو كلووك و نهو گولانهى مردبوون
 دپته دهر سهرپان له خاك زهردوزه عيف وهك مردووان
- ۱۴- رور به رور نازونه زاكه تيان له رور زهر دهبى
 تاكو دهبه مهنزهرى بهرچاوى مهنزهر بهرهرمان
- ۱۵- سهبرى نهو رور و بههارى خاكى كوردستان بكه
 گهردهنى خوت ههلبكيشه سهبرى شاخ و داخه كان
- ۱۶- نهو جهوانانى بههارت دپته بهرچاو جرين بهجن
 نازك و نازدار و بيگمرد ههروهكو روروحى رهوان^(۲)
- ۱۷- عهكسى رهنگى نهو گياپانه كهوا ليكتر نهدهن
 چاو دهبى شوركا نهگهر تاوس موقابيل بى بهوان
- ۱۸- شاپى شيخانى دمكهن وهقتى كهبايان ليدهدا
 چاو ته ماشاپان دمكا و دل سهربه خو دپته ههزان
- ۱۹- نهو دهليى ليوى بهخوينى عاشقان سور كردووه
 نهو دهليى جامى شهرا به چاو كهوى بو عاشقان^(۳)
- ۲۰- نهو سهراسهرى نهتلهسى سهزهوى له بهر خوى كردووه
 ميزهرى زهر و سهى ناوه له سههر حاجيله كان^(۴)
- ۲۱- نهو خه ناو كهوى شهبنمى كردوته گهردهن خوى له شهو
 نهو له سههر خوى لادهبيا بهرده له گهل بابى به بيان^(۵)

(۱) وهك: كاتى كه. له نيوان (گهرمى و نهرمى) دا ره گه زدوزى لاحق هه به.
 (۲) نازك: ناسك. نهوى راسق بى (ناسك) بر استره له (نازك) چونكه دهنگى (ك) كه وزياتر له گهل (س) ده گونجى كه نهو يش كه به.
 (۳) لهو: مه بهسقى له كر ليكه ليتوارى سور بيت
 (۴) له تلهس: ليتزه مه بهسقى قوماشى ساده به. وانا: حاجيله كان كه زهر دوسپين وه كو ميزهرى حاجيله كان وان. ميزهر: كه شيله، كرتى.
 (۵) خه ناو كه: ملوانكه. شهبنم: شهونم، خوناور.

۲۲- تیکه‌لئون دەست لەمەل پێک لێو وزار پەر پێکەنین

جاوړهش و روومەت گەش و رووبی نیتقاپ وەك مۆدەكان^(۱)

۲۳- با كە نایە لێدەدات و ناسمان دۆل لێدەدا

دەبته شای و هەلپەڕینیان هەروەكو كیژوكوران^(۲)

۲۴- هەروەكو حەموزی حەمامە بۆ ئەوان هەوری بەهار

ئاو بەسەریان دادەپێژێ خۆدەشۆن پاشی گەمان^(۳)

۲۵- كاكی خۆم دووبارە چاوت هەلپە سەیری بکە

پەر بەچاو بنواړه بەرزی بەژن و بالای كۆمەكان

۲۶- زۆر بە ناھەستە بزۆ تا دەچیە سەر تۆقی سەری

پەن بپارێزە، مەقنچینە بەپەن رووی گولان^(۴)

۲۷- تاجی شاهانی لەسەرناوە وەكو بەفری سپی

تا هەموو كەس تێبگاتن دۆژمنی ئەو رووسیایان^(۵)

۲۸- گەر لەپاش باران لەگەرووان وردە وردە سەرگەوی

دیتە بەرچاوت وكو كاشی نقوشی بەردەكان^(۶)

۲۹- هەروەكو رووح وایە ژێر گیایان پاك و روون

هەردەئێنی ناوی حەیاتە ناوگەیی نیو هەركەوان^(۷)

(۱) لێقاپ: سەریوتش.

(۲) واتا: دەنگی با وەكو شمشالە و دەنگی هەوریش وەكو دۆل لێدانه، هەركە گولەكان گۆتیان لەم دۆل و زورنایە بوو سەربەخۆ وەكو كچ و كۆر دەست بەشایی دەكەن. لێرەدا نایە لێدانی با و دۆل لێدانی ناسمان خوازەنە و وێنەپەکی هەولەری جوانیان پێكەپتاو و جوژێكە لە (حسن التعلیل) واتا: جوانی بایس

(۳) لەنیوان (حەموزی حەمام و هەوری بەهار) دا لێكچواندنی بەرەلنا هەبە.

گەمە: وازی، یاری. ئەم ووشەپە لە (game) ی ئینگلیزیە وە نزیكە.

(۴) ناھەستە: هێواش، هێدی، لەسەرخۆ.

(۵) لەنیوان (تاجی شاهان و بەفری سپی) دا لێكچواندنی بەرەلنا هەبە.

رووسیا: روو رەش. لەنیوان (بەفری سپی و رووسیا) دا دژبەك هەبە.

(۶) گەرووان: كۆی (گەروو)ە، بەواتی سەرووی شاخ.

لقوش: كۆی (نقش)ە بەواتی نەخش و نیگار. لەنیوان (كاشی و نقوشی بەردەكان) دا لێكچواندنی سادە هەبە.

(۷) لەنیوان (رووح و ناوی ژێر گیا) دا لێكچواندنی بەرەلنا هەبە.

هەركەوان: كۆی (هەركەو)ە بەواتا: ئەو چان و قۆرتەیی كە لەشاخدا هەبە و پاش باران بارین ناوی تێدا كۆدەپیتەو و گیانداران لێ دەخوتەو.

۳۰- ئەو كەوانەى والەسەر كەپكان خەرىكى قەپ قەپن

زۆر لەدەنگى مۇسىقا و عوود خۆشترە دەنگى ئەوان^(۱)

۳۱- دولبەرى تۆراوہ لىي بانگى دەگا بىدۆزتەوہ

ھەردەسورئ تادەكەوتە داو و بەندى تۆرەوان^(۲)

۳۲- وردە وردە چەند بە شىرىنى لەسەر بەردان دەپۆن

گەردەنى خۆيان لەرۆيىن ھەلدەكەيشن سوسكەگان^(۳)

۳۳- ھىندە بەھىز چاپوكن گەر بى لەناكاو ھەلغى^(۴)

دوور نىيە باز بەر بەداو دەستكا بەبازان بازەوان^(۵)

۳۴- سەپرى بەرشاخان بگە ھەركۆترە دىت و دەچى

گرمەگرمى كۆتران خۆش دىتە بەر گوئى دل كولان^(۶)

۳۵- رەو دەكەن دل شەق دەكەن، وەك دى شەقەى بايان لەبەر

ھاتە ھات و ھازەھازى دەنگى ساچمە و راوچيان^(۷)

۳۶- سەپرى ئەو ھەيوانە كۆيانە بگە چۆن پەرت بوون

ھەركەسە رووى خۆى لەلايى كرددوہ وەك ئەشقىيان^(۸)

۳۷- نووسكە نووسكى توولە دىت و رۆيە وا پىچ دەگا

ھانە ھانى تازيان دىتن لەدوو كىروشكەگان^(۹)

۳۸- ھەر سوارە تۆز ئەكاتن وا لەدوو نىچىرى خۆى

شىو و چۆم ناھىسى ناكاتن خەيالى وەرگەران^(۱۰)

(۱) كەپكان: كۆي (كەپك) ە بەواتا: لوتكەى چيا. قەبقەب: دەنگى كەر.

(۲) تۆرەوان: نارى بەكەرە، نەوہى تۆرئ (داوى) راو دەنئەوہ.

(۳) سوسكە: مەلىكە وەك كەر بەلام بچو كۆرە و گۆشقى خۆشترە. فەرھەنگى خال/ل ۸۱

(۴) لەدەستوسى شاعى (ھەلغى) ە، بەلام (ھەلغى) راسترە.

(۵) بازەوان: نارى بەكەرە، نەوہى باز رادەگى. لەنيوان (باز و باز) دا رەگەزدۆزى تەواو ھەيدە.

(۶) گرمەگرم: لىزە دا مەبەست دەنگى خويئىدى كۆترە و زياتر (گمە گم) ى پئەلئىن.

(۷) رەودەكەن: بەرەوہ و كۆمەن دەپۆن. ساچمە: قۇمە: تەنەنگى راو كەر، تاير. لەنيوان (ھاتە

ھات و ھازە ھاز) دا لەگەل (ساچمە و راوچى) دا پىچە و بەخشى نارپك ھەيدە.

(۸) ئەشقىيان: چەتە.

(۹) نووسكە نووسك: دەنگى توولەيە. ھانە ھان: دەنگى تانجى كاتى راكردنى زۆر.

(۱۰) شيو و چۆم: كەندولەند. وەرگەران: گلان.

- ۲۹- بابچين ئەوجا دەمى سەپىرىكى دەوزىيان بىكەين
بابزانين چۆنە سەپىر و دىتىنى دەوناوۈمگان^(۱)
- ۳۰- چاۋەكەم ئەى ناۋى شىرىن بۇچى ناۋەستى دەمى
زۇر ئەمىزە نارەزوومان دىدەننى تۆپە بەجان
- ۳۱- ئەو مەلنەى تۆ كەگەورەت كىردوون گەر تۆ بىرۆى
ۋەك ھەتىو لىرە دەمىنن تىك دەچى ھىلانەپان
- ۳۲- ھەستى خوت رابگرە ساتى ناگرت تىبەردەبىسى
ھىند بەدل گەرمى دەنالتىنن دەمى نادەن ۋوچان
- ۳۳- ئەو دەلى تىتى كەناچە پىرەدەم ھاۋاردەكـا
چەند غەرىپ و چەند بەسۆزە دەنگى تىرۋاسكەگان^(۲)
- ۳۴- ناۋى شىرىن چەند بەشىرىنى جەۋابى داپەۋە
من كە خاكى خۆم بەجىدىلەم لە رق خزم و كەسان
- ۳۵- نىۋە بىگانە پەرسىن خوين مژن بۆپەكتى
رووحى خوتان،خاكى خوتان ناۋى بۆ بىگانەگان
- ۳۶- نۆكەرى بىگانەگان ۋەك نىۋە ئەمىنىش بابكەم
تىبگەم چۆنە لەگەل بىگانە ھەستان و زىان
- ۳۷- تەف لە زىنىكى لەگەل دوژمن بەچاۋشۇرى بىكەى
بەس لەبۇژن خۆشپىيە،ئىرى و لەسەر پىشت پاكشان
- ۳۸- بابرۇين دەوناۋ و دەوناۋ رووبەروۋى دەشتى قەراج
دلىگرە ۋەقتى بەھاران،خۆشە بۆ دەمقى غەمان
- ۳۹- سەپىرى پىگاپان بىكە ھەر كۆچ و كۆچبارن نەرۇن
چەندشل و خاون تەماشاش،خانم و خاتونەگان

(۱) دەوزى: قەراخى زى.

(۲) لىق: دەنگى خويندىنى كەناچەبە. كەناچە: پوز.

تېرۋاسك: بالئەبەكى لاق درىژ و لاۋازە و لە قەلەرەشكە بچىر كزە.

- ۵۰- همرده ئی رۆژن له سهر کیوان واپرښنگ ئەدمن
 ئەو کچانه بارگه به ستراون له هیستری باره بان^(۱)
- ۵۱- زۆر له میزه واله پښگادا دەرۆین و ماندوو بووین
 با له گردی گرده شیر نه وشو بخهین بارخانه مان^(۲)
- ۵۲- سمیری ئەو دهشتی وها پان و بهرین که سهر به سهر
 رهش ده چیتن وا له بهر ره شماری کورد و عاره بان
- ۵۳- شهو له سهر گردی بوهستی، سمیری ههر چار لا بکه
 ناگری سهر کیوی تووره ناگری ره شمار مکان^(۳)
- ۵۴- تا ساعات پینج وشهشی شهو کیژ و کور تیکه له دهین
 ده چته ژیر عهرشی فهلهک، دهنگی بلوول و نایه بان^(۴)
- ۵۵- شهو درمنگه ومفتی خهوتن هاتوو، بیا بهرته کهمین
 دۆل دراته فهی برابروو بکه پنه وه سهر جینگه مان^(۵)
- ۵۶- سا نه وهی یاری هه بێ ناچیته وه بو ماله وه
 کۆری دانهرژاوه هیشتان تا نه چیته جیی ژووان^(۶)
- ۵۷- چه یفه بو ئەو نه ونه مامانهی که پارێکیان نییه
 شهو له گه له غه م دهست له مل پیکتر نه کهمن تاگو به بیان

-
- (۱) هیستری باره بان: ئەو هیستریه که بهاری لی دهنری و له هیستری ناسایی گه وره تره.
- (۲) گردی گرده شیر: گردیکه نزیک گوندی گرده شیر قهراج و له نا قاری گوندی (شریعه) یه. بارخاله: کۆچبار.
- (۳) له نیوان (ناگری ره شمار و ناگری کیوی توور) دا لیکچواندنی جه ختاو ههیه.
- ناگری کیوی توور: مه بهستی نووری خوایه و نامازه یه بو نایه تی ((ولما جاء موسی لیقاتنا و کلمه ربه قال ربی ارنی انظر الیک. قال لن ترانی ولكن انظر الی جبل فان استقر مکانه فسوف ترانی. فلما تجلی به للجبل جعله دکا وخر موسی صعفا فلما افاق قال سبحانک تبت الیک و انا اول المؤمنین)) الأعراف/ ۱۴۳.
- (۴) بلوول: بلویر. نا به: شمشال.
- (۵) لیره دا شاعیر نه م پهنده کوردییهی (دۆل دراته فهی) ی ناخیه وته ناو به یته که و رازاندویه تبه وه.
- (۶) کۆر: کۆک وه کو: کۆلی دلی دامر کایه وه.

- ۵۸- سا کههات و شمو زرينگاوه نمتوو گوئ پراگره
 بو شهوین دمروا دمکاته فیته فیت کاکي شوان^(۱)
- ۵۹- بانگی کابانان شهو درمنگه هستنهوه
 سا لهجیگا دینه دمر دمبته زرينگهی بازنان
- ۶۰- سهیری نهو جاوه رشهی تیزنمبووه هیشتاکو لهخه و
 سهیری نهو لیوانه که هیشتا نه کهوتوپینه قسان
- ۶۱- زولفمهکی وهک عوود لهسمر پشکوئی پرووی وا بون نهدا
 همرکه سنجایی ترازا بی بکه سهیری مهسان^(۲)
- ۶۲- سینه کهی وهک سینیه کی زیوه ساف و بی غه شه
 جوتنه فنجانیکی زیوین و سمره و ژیر وا له بان^(۳)
- ۶۳- گفتوگوی وهسل و عیتابه تامی شهکر و قاوهیه
 وهک شراب نه ماما دمکا سه خوش و مهست پیروجهوان^(۴)
- ۶۴- نهو دهچی کابانی نانه دهست به نار دبیزتن دهکا
 نارد نییه همر پرووجه نه بی بیژیت و دهکاتن به نان^(۵)
- ۶۵- نهو له بو لای منجه لی ماست وادهچی مهشکه له دهست
 سهیری وهک مهشکهی دهژینی دل دمکاتن پر له ژان^(۶)

-
- (۱) شهو زرينگاوه: شهو درهنگ داهات. شهوین: چرونی شوانه بو مهر له وهراندن له به یانیا ن زروه وه.
- (۲) عوود: داریکی قاوهیه که له سمر ناگر داده نری بوتیکی خوشی لی دی. تیکسقی نه ده بی کوردی/د. محمد نورری عارف، ل ۱۸.
- له نیوان (زولف و عوود) دا لیکنچواندنی به رله ههیه، ههروه ها له نیوان (روو و پشکو) دا لیکنچواندنی جه ختاو ههیه.
- سنجاق: فرکیتنه، ده رزی قولابه. انا: چون عوود که کهوته سمر ناگر بوتیکی خوشی لیدی، ناواش زولفمه کهی یار وه کو عووده هه که ده که وینه سمر پرووی که وه کو پشکوئی ناگره بوتی خوشی لیدی.
- (۳) سینه: سنگ، سینگ.
- (۴) له نیوان (وهسل و عیتاب و شه کرو قاوه) دا پیچه و به خشی ریک ههیه، وهسل بو شهکر و عیتاب بو قاوه.
- (۵) له نیوان (نارد و رووح) دا لیکنچواندنی جه ختاو ههیه.
- (۶) مهشکه: له پیسقی مهر یا گاومانگا ده کری دوی نه وهی خوشه ی ده که ن.

٦٦- نهو دهمه‌ی با دئی که چارۆگه‌ی له‌سهر سهر لاده‌دا

ناتوانی رۆژ بکا سه‌یری خه‌زیم و گواره‌کان^(١)

٦٧- نهو هه‌واره کۆن بووه با بۆ گۆمی (مارواشان) بچین

جیپه‌وی فازوقورینگانه له‌گه‌ن پۆرسییان^(٢)

٦٨- ههر که بۆناو دینه سهر نه‌وگۆمه جین جین کیزوکوپر

ناپه‌ته به‌رچای هیج که‌س مه‌نزه‌ری نه‌وها جوان

٦٩- ههرکوره حه‌یران ده‌لیت و ههرکچه تاهوو ده‌کا

هه‌روه‌کو سه‌رخوش ده‌سورپین کۆمه‌لی کیزوکوپران^(٣)

٧٠- هه‌روه‌کو غونچه ده‌پشکوکون نه‌و که‌جانه‌ی غونچه ده‌م

کوره وه‌کو بولبول چهریکه‌ی دئی له‌ده‌وری سۆرگۆلان^(٤)

٧١- بۆ چه‌ره و بۆکونده پهرکردن له‌لای خو هاتوون

کونده‌یه وا شه‌ق ده‌بات و چه‌ره‌یه دینه شکان^(٥)

(١) لێره‌دا جوژه پێه‌نانه‌یک (مبالغه)ه‌یه که رۆژ نه‌توانی سه‌یری خه‌زیم و گواره‌کان بکا و جوژنیکشه له‌جوانی بایس.

(٢) مارواشان: گۆمیکه‌ی خوشه له‌قه‌راج له‌بستی (شه‌واشینکی)یه.

گۆفاری به‌یان، ژماره: ١١٢، ل. ٤٠.

مارواشان: پێشان گۆم بوو له‌خوارووی مه‌خووره‌وئێستا گوندیکه، له‌سه‌ره‌وه‌ی دئی خه‌ره‌پانه‌یه، له‌خواره‌وه‌ی دئی حه‌دیه‌یه. نهم زانیاریه‌م له (حاجی مسته‌فا ته‌ها) وه‌رگرت که نامۆزای موخلیسه و خه‌لکی مه‌خووره.

پۆر: په‌له‌ووریکه ده‌شتیه به‌زۆزی له‌ گۆی ئاو و ناو شیناییدا نه‌ژیت، کونج ره‌و و گوشت خوشه به‌قه‌د (که‌و) نه‌بیت.

سی: جوژه قازنکی کیزیه.

(٣) تاهوو: هاندانی حه‌یران بێژه له‌دوای ههر به‌ندیک بو به‌رده‌وامبوونی.

(٤) له‌تیوان (غونچه و ده‌م) دالیکچواندنی جه‌ختاو هه‌یه. له‌تیوان (کور و بولبول)دا لیکچواندنی به‌ره‌نا هه‌یه.

سۆرگۆل: مه‌به‌ستی کچی وه‌کو گۆلی سووره.

(٥) چه‌ره: پێشان له‌قور دروستیان ده‌کرد و له‌کوره سووریان ده‌کرده‌وه‌و ناویان تیده‌کرد.

کوله: له‌پێستی ره‌شان(بزن) دوای غاراندنی دروسته‌کریت، ناوی تیده‌کری و له‌کونده‌لان داده‌نری و ناوه‌که سارد ده‌بیت و جاروبار جه‌فیشی تیده‌کری بۆ پاراستنی پێسته‌که.

موخلیس له‌به‌یق دووم (کونده‌یه واشه‌ق ده‌بات و هه‌رچه‌یه دینه شکان) له‌جیاتی نه‌وه‌ی بلنی: حه‌ره‌ده‌شکی، له‌به‌ر پێوستی سه‌روا په‌یره‌وی لایه‌نی رێزمانی دیالیکتی کرمانجی زووروی کردووه و کردوویه‌ته (چه‌ره دینه شکان).

۷۲- ئەو وولاخى بەردەبىت و ئەو خلىسكىكى دەبا

دەبته قاقاي پىكەننن و گۆتن و جەپلە کوتان

۷۳- رۆژ كە هاتەخشخوگى بەرەو مال ئەخشن هەموو

سەپرى بەزمى پى بکە تا دەچنەو نىو هۆبەيان^(۱)

۷۴- بەزم و بەزمى وا لەلوبنان و لەنەوروپا نىيە

ناتوانى وەسفى ئەو بەزمەى تەواوکا هىچ زمان

۷۵- تا بەهار گۆتا دەبىتن رۆزوشەو ئەوها دەگەن

(موخلىسا) خوشە هەلای كىز و كورى سۆرانىيان

(۱) غىشخوگى: مەبەسقى خشىنى رۆژە بەرەو ئاوابون.

هوتە: بەنە گەرەشمالى مەرداران.

به‌هاری دهشتی فهراج^(۱)

کاتی گون و مون هاتموه په‌عنی که به‌هاره^(۲)
بولبول ده‌چریکینی برینداری نی‌گاره
سه‌حرا و هکو تاوس و میه خه‌ملیوه دیاره^(۳)
چون پهبووئه نه‌مرو له کچی گوی به‌گواره
کی گه‌رده‌نی گه‌رده‌نلی تیدا نه‌وه یاره^(۴)

پیر بوومه که‌چی دم دهمه دل دیته خه‌یا‌ان
سه‌رکیشی ده‌کا مملی له‌بو لای کج و کالان^(۵)
مه‌ست بووم له‌مقراجی به‌هه‌وای دیده غه‌زالان
وهک جه‌نمه‌ته نه‌مرو که له‌بهر حوری می‌سالان
هه‌لده‌ستی هه‌ناسه‌م و مگو دوو که‌ن له‌جغاره^(۶)

(۱) نهم پنجینه‌به‌ عملی فتاح دزه‌یی له‌نوسیتیکی به‌ناونیشانی (سی گون له‌ باخی لاوانه‌وه)، له‌گوفاری کاروانی ژماره ۳۸ ی سالی ۱۹۸۵ بناوکر دوتوه و.

له‌بهری هه‌زه‌جی هه‌شق له‌خه‌به‌یی مه‌حزوف: مفعول، مفاعیلن، مفاعیل، مفعولن.

(۲) گون و مولن گون و شراب.

(۳) خه‌ملیو: رازاوه‌توه. سه‌حرا: بیابان، مه‌به‌ستی ده‌شتی فه‌راج.

(۴) گه‌رده‌ن لغ: ملوانکه، باشکوی (لغ) تورکیه، خشلکی زیره له‌ ملوانکه گه‌وره‌تر و بان و پوزتره. عملی فتاح، سی گون له‌باخی لاوانه‌وه، ل ۵۵.

(۵) سه‌رکیشی: رکه‌بهری، یاخیوون.

(۶) لیره‌دا شاعر وینه‌به‌کی شعری نایابی داهیناوه‌وه‌ه‌ناسه‌ی خوی به‌ دوو‌که‌لی جغاره چواندوه. شاعر له‌م پنجینه‌نه‌دا له‌زور شوین پهبه‌روی شیوازی هیندی کردوه و یاری به‌(کاری به‌یته‌کان کردوه و له‌بهر پیوستی شعری جی گوزیون و به‌بهر لادانی ریزمانی که‌تون. بو‌غونه له‌م به‌یته‌دا به‌ینی ریزمان به‌مجوزه و شه‌کان ریزده‌که‌ین:

هه‌ناسه‌م وه‌کو دو‌که‌ن له‌جغاره هه‌لده‌ستی لیره‌دا جوانی هونه‌ری نامیتی و ده‌یته رسته‌به‌کی ناسایی و ره‌نگوبوی شعر نادات.

چین چین کدهچن وهك رهوه مامز لهیو سمرناو^(۱)
 بهو بهرجه و نهگریجه و زولفی وهكو خاوخاو^(۲)
 بهو قامتی وا بهرز و شك همرومكو لاو لاو^(۳)
 هیچ حق نییه لومهی بکری گمر بهسی لاو^(۴)
 بو راوی نهوانه دلهکهه چهنده سواره

وهختی کهلهسر گوومهوه گرددبهنهوه نهمجا
 رنگ رنگ لههموو پهنگهوه وهك حاجی لهحهجدا^(۵)
 نهو کیز و کورانه دمگهزین عاشق و شهیدا
 همر پارچه بههشتیکه لهویندر بووه بهیدا
 خالی لهغمه همرومكو نهتلَس لهستتاره^(۶)
 ورد ورد که دهرؤن بهم^(۷) سمری بهنجانِه چ شمنگن^(۸)
 چاویازن و پرنازن و غمماز و چهلهنگن^(۹)
 لیویان لهتهبهسوم بهمهسل غونجهیی تمنگن
 دائیم بهبرزانگ و بهبرؤ مانیلی جهنگن
 سینهم لهبرین پربووه دهرچوو لهژماره

-
- (۱) رهوی مامز: کومهالی ناسک. ناسک عادهتیانه بهرهوه دهچن بو ناوخواردنهوه، کچه کانیش بههمان شیوه بو ناوخواردنهوه و ناوهتان دهچن.
 (۲) خاو: جوژه گیایه کی گول زهردی بوخوشه. خاو: پهرش و بلار.
 لهنیوان (خاو و خاو) داره گهزدوزی تهواو ههیه.
 (۳) بهرزوشلک: بلندو بهناز لههاتووچوندا. لیزه دا (شلک) جوانیه کی زوزی پینه خشیوه و ناز و نهزاکت دهنوینی. لهنیوان (قامت و لاولاو) دا لیکچواندنن بهرله ههیه.
 (۴) بهسی: بمری (تایبه ته بو مروژ و نهو گیانله بهرانهی که زور دههزن)، کاتی زورماندوو دهبن دهلتن: پسایه، لهلداری و ماندوبونیککی زوزدا.
 (۵) نامازه به بهم نایه ته ((و اذن في الناس بالحلج باتوك رجلاً و علی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق)) الحج/۲۷.
 (۶) سواره: نهستیره. لهتلَس: پارچه و ناوریشمی سادهیه، ناسمانی نویه مینه که بهی لهستیرهیه. فرهنگ سعدی، حامدی ربانی، تهران ۱۳۴۵ شمسی.
 واتا: چون ناسمانی حهفتهم که لهستیره ی لی نییه، لهو سهر گوتمش نهونده خوشه هیچ خهمی لی نییه.
 (۷) بهم: واتا بهنهم، نهگه (بهو) بی لهرووی ریژمانیهوه راستره.
 (۸) چ شمنگن: چهنده جوانن.
 (۹) شهعمار: هیتاکردن بهچاووبرو. لهنیوان (باز و ناز) دا ره گهزدوزی لایحی ههیه.

بیری که له بو بییر ده چی خوی وا ده شلیتی^(۱)
 وهك ئارقعه سه رتاقه قه ده م ناز ده رژیئی
 عه ییاره خومای پیرو جه وانان ده رژیئی^(۲)
 چۆن ده مری شوان بییری له بهر بییر ده دوئیئی
 جیی ئیمه یه سه ر بییر له شوان زیده خه ستاره^(۳)

جۆت جۆت له بهر امبه ر په گه وه مه شکه ده ژینن
 هه ر جه فت ته به قه ی نه رزوسه ما راده هه ژینن
 قاقا به قسه ی خو شه وه ییك پی ده گه نینن^(۴)
 سونعی نه زه لینه نه وه گو سووره تی چینن^(۵)
 بنواړه نه وه ی که مبه ر دار جه ند شه ده لاره^(۶)

نه و تاقمه مومتازه که وا دینه زیارت
 زۆر دوور نییه بیین جومله مه لایک به نه زارمت^(۷)
 هه لده سنه وه مردوو ده دنه په گدی به شارمت^(۸)
 وهك دوژمنی دین وانه ده یه ن دین به فه تارمت^(۹)
 ییکیان له گه له وای له گه لم جه ند به پلاره^(۱۰)

- (۱) بییر: مهردوشین. ده شلیتی: یه نه تقه ست به شه لین ده ورات.
 (۲) عه یار: ژنی زوززان و قیل باز. هوما: مه لئی به ختیار، لیږه به واتای بیرو هوش دیت.
 (۳) سه ریږ: نه و شوته یه که شوان له سه ری داده نیشتی و سه ری مه ر بو کچه بییری ده گریت تا بیدوشیت. نه و شوته یه لاله دوو پارچه داری دوو لقی دروسته گریت یاخورد به قوروخشت به قه د نیو مه تر به رزایی، یان له ده شت به ردیکه پی ده لئین: به رده بییر. لیږه دا مورخلیس ره شک وحه سوودی به شوان ده باوناو اته خوازه خوی له شویتی نه و پی، نه مه ش بیرو که یه کی ناسک و ته رو پارا وه و دابه زینتکه له پایه ی کوته لایه تی خوی، به لام دلداری پله و پایه نازانیت.
 (۴) ییك: کورترکراوه ی (به کتر) ه. نه له موزنی موزفیمی (به ک) ه.
 (۵) سولعی له زه لئی: ده سترکردی خوایی. وایا: نه و کچ و کالانه ی که له بهر امبه ر په گدی مه شکه ده ژینن، هینه نه نازدارونه شیلین، خوا ناوا به جوانی خولقاندویانی ده سترکردی وینه گری جیی نین (چین له کوته وه به وینه کیشانی نایاب ناویانگی هه یه).
 (۶) که مبه ره: بریتیه له پشتینکی زیو که قاش و پیلپله ی پندا دیته خواره وه.
 (۷) مه لایک: فریشته کان.
 (۸) وایا: که کچه کان دیته زیاره تی (سولتان عبودئا) مردووی گوزستانه که له گوز راست ده به وه و موژده ده دنه په گدی به هاتیان.
 (۹) ده به ن دین به له لاره ت: فرمانی (ده به ن) خواره ته پیش و جتی خوی کوتایی رسته که به (دین به فه تاره ت ده به ن) وایا: دین له ناو ده به ن نه مه ش شیوازی هیندیبه له نه ده بدا.
 (۱۰) ییکیان: په یکیان. پلار: توانج، ته وس.

نهم مهرقده نه مړو گه وگو بهیتی خودایه^(۱)
 عالم دهجمنی هرگسه مهشغولی دوعایه^(۲)
 یاری بهوهغام نهودمه نه منی له دلایه
 یارهب دلی مشکینه دلی همت نمشکایه
 مه خسوس لهه موو جهوری زه مان بیده چهپاره^(۳)
 رازایته وه هرگسه بهه موو چهشنی بهزینت^(۴)
 وهك پوژ دهریسکین هه موو لاجاک و به شه وگمت^(۵)
 کئی بی که بهتاس تاسی نه کهن نه یخمنه حیرت^(۶)
 هرگسه هه بی زهوقی ده بی مه جبوور بهمه حمیهت
 جهرگی منی برزاندوه نهو لاسمه رداره^(۷)
 وهك یووسفی ساحیب جهشم و جاه و جهلالن^(۸)
 تاقن لهمه لاحت هه موو سولتانی جهمالن^(۹)
 لیونالی عمیقن بهیرو عمینی هیلالن^(۱۰)
 وهك نه هلی بهه شتن هسه خوش و به که مالن^(۱۱)
 کامه کی که مه سهر روومه تی وهك دهنکی همناره^(۱۲)

- (۱) مهرقده: ناوی شونډه، وانا جینی راکشان، مه بهست گوزی سولتان عه بدولایه. بهیتی خودا: که عبه که له مه ککه به.
- (۲) دهجمنی: به به کند دهجمنی.
- (۳) چهپاره: له وشه (چه پهر) هوه هاتوره که په رزینی باخه.
- وانا: پاریز گاریکردن، پاراستن.
- (۴) زینت: رازالدهوه، نارایش.
- (۵) هه وگمت: لیتاوی.
- (۶) له نیوان (تاس و تاس) دا ره گه زدوزی ته او هه به.
- (۷) لاسمه: جوړه خشلیکه ژن له لایه کی ده سروکی سهری دودات. عملی فتاح، کاروان، ژماره: ۳۸، ل ۵۵.
- (۸) یووسف: کوری حمزرتی به عقرو به. جهشم: دهست و پتوهند. جهه و جهلال: پله پایه ی بهرز.
- (۹) مه لاحت: جوانی.
- (۱۰) عمیق: بهردنکی به نرخی سووره. له نیوان (لیتو و عمیق) دا لیکچواندنې جهختار و له نیوان (برو و هیلال) دا لیکچواندنې بهرله هه به.
- (۱۱) نامزه به بهم نایه ته ((لا یسمعون فیها لغوا ولا تألیماً الا قلیلاً سلاماً سلاماً)) الواقعة/ ۲۵-۲۶ هقروقه ما ((لا یسمعون فیها لغوا ولهم رزقهم فیها بکرة و عشیا)) مریم/ ۶۲.
- (۱۲) لیتو دا جوړه له راده به دهریه که هه به که ناشرنه که یانی کردوته هاتوی دهنکی همناره، وانا: کولمی به دهنکی همناره چواندوه له خری و سووری و بریقه داریدا. لیکچواندنې بهرله له نیوان (روومهت و دهنکی همناره) دا هه به.

دمیکم بهفیدای دهشت و قهراج پاریس و لوینان^(۱)

بیشکیشی دهکا نهلی تهبیعت هموو نیران

سهردهفتهره لهم ههسله لهگهرمین و لهکوپستان

جیی فهخره لهرووی دوژمنهوه بو گهلی کوردان

ناهدن به چ گهس تاومکو نهدرین لهقهناره^(۲)

جینگاهکه وهك شامه لهخیروبهرمهگهتدا^(۳)

برپاری لهیهك تاومکو سهه وادهبی دهرپوا^(۴)

گهمنی چ گهمنم وهك گهمنی نادهم و جهووا^(۵)

جووی بو رهشی وهك خاله لهسهه روومهتی لهیلا^(۶)

وهك زولفهگی شانم بکری وایه تهباره^(۷)

نانیکی ههیه لایقه بدری بهسهلاتیــــ

تهنکوسپیهولووسه وهکو کاغیزی نووسین^(۸)

ناوی هموو دهرمانه چ تال بیت و چ شیرین

هیند خوشه ههوی قهت به چ گهس نایهته تهخمین

نهمروکه لهبو خوشی هموو دئی وهکو شاره

(۱) شاعر شهیدای دهشتی قهراجوهوینی شاعری وهسف و دلداریهتی، بوته بههیچ جیههکی ناگوزیتیهوهوکر دوویتهیه سهردهفتهری هموو شوینهکان لهجوانیدا.

(۲) قهناره: نهو داروجهنگالهیه که قهساب کهلهشی پتورهدهکات، لیره مهبهسقی سیدارهیه.

(۳) شام: سووریا و لوینان و نهدن و فلهستینه، لهناو کورد دا شام به خیرهبرهکات و ناسایش بهناوبانگه و دهگوتری (شامی شهریفه).

(۴) برپار: مهبهسقی لهجهندیتهی نهو دانهوینلهیه که بهرههم دیت، پرشت.

والا: وادهبی نهگهر تهنهکهیهك گهمنم بهجینی، سهدهتهنهکات بیتهدهست.

(۵) گهمنی نادهم و جهووا: نهو گهمنهیه که نادهم و جهووا لهبههشت خواردیان وخوا لهوی دهریکردن، نهو گهمنهشی دهنکی گهورهبوو، نامازهیه بهنایهتی ((ویا آدم اسکن أنت و زوجک الخنة فکلا فی حیث شتتما ولاتقربا هذه الشجرة فتکرنا من الظالمین)) الاعراف/ ۱۹.

(۶) لیکچواندنی ناوهژو لهنیوان (جووخال)دا ههیه.

(۷) تهباره: کاتی گهمنم و جوو دان دهگرن و کاتی دروینیهان دی پتی دهگوتری: تهباره. لیرهشدا لیکچواندنی ناوهژو ههیه خوی دهبرایه زولفی شانمکراو بهتهباره بهجوتیری، بهلام شاعی بهینجهوانهی دارشته. نهمه لیکچواندنی پهسهندیلهشی پتهدلین و وینهیهکی هونهری نایابی دهرخسته.

(۸) لهنیوان (نان و کاغز)دا لیکچواندنی جهختاو ههیه.

ئەو ئەھلەى لەوێندەر ھەنە وەك حاتەمى تەى وان^(۱)

داھىم دەرگەرێن خەلكى بېەن بېكەنە مېوان

شۆراوە پىالە ھەموو دەم حازرە فەنجان

خۆيان بگوزن ھەرودەزانن كەمە ھېشتان^(۲)

دەليان لەسەخا سافە بەبى تۆز و غوبارە

(موخلىس) كەوھا خۆى دەنوێنى كە جەوانە^(۳)

ھەرچەندە كە شەوقى ھەپە ئەمما بەزمانە

جارچارە كە مەشغول دەبى بەم تەرزە قسانە

بۆ كەيفى دەلى مەجلىس و ئاسارى زەمانە

چاوى لەدوعاى چاكەپە لەم داروديارە

(۱) حالەمى تەى: پياوێكى بەخشنەدى عەرەب بوو لە خێلى تەى.

(۲) شاعىر بەخشنەدى دەكاتە رەوشتىكى مەزنى كۆمەلى كوردەوارى و شانازى پێوەدەكاو لەم رینگاپەووە ئەگەر بشكۆزێن لايان ھىچ نىبە كەئەمەش سروسىتىكى رەسەنى دەشتەكەكانە.

(۳) واا: شاعىر كەلەم وەسفە جوانەى بەھارى كوردستان و بەزم و رەزمى كچ و كالان دەپتەو، پێمان رادەگەپەنى كەئەوەى كوردووەتى لەبەر خاترى ئىمەپە و بەدلى خۆى لىبە و ھەردەپەوى وەكو شوپنەوارىك بچى، ھەتا خۆپنەران لەپاداشى ئەوەدا دوعاى چاكەى بۆ بكن و يادى بەچاكە بكنەو.

شيعری نيشتمانی

موخلیسی شاعیر رۆلەپه‌گی به‌وه‌فای کوردستان و شاره‌گه‌ی خۆ بووه و هه‌میشه خۆی به‌مقەرزاریان زانیوه‌وه‌قه‌رزه‌گه‌ی نه‌خستۆته‌ نه‌و جیهان و به‌هۆی خامه‌ی به‌بیرشت و هه‌ست و سۆزی ناسک و غه‌زهل و قه‌سیده‌پاراوه‌گانی توانیویه‌تی شوین پێیه‌ک له‌ده‌رونی کوردستان و گوردوه‌هه‌ولێر بکاته‌وه‌.

مرۆڤ نه‌وکاته‌ی له‌نیشتمان دوور ده‌که‌وتیه‌وه‌ گووره‌ی نه‌فینی ده‌روونی جۆش ده‌سینی و دیدمگانی نه‌شک ده‌رپێژێ و وه‌ه‌ناسه‌ی ساردی لێ هه‌لده‌ستی بۆ بست به‌بستی خاکی زێدی باب و باپیرانی، هه‌مرگه‌ موخلیس له‌سالی ۱۹۶۴ له‌گوندی دووسه‌ره‌ ده‌روات و ده‌جێته‌ شاری قه‌لله‌وجه‌ه‌هر له‌وساله‌دا به‌ره‌و وولاتی شام ده‌چێ، ده‌بینین هه‌ست به‌نامۆیی و ته‌نیاپی ده‌کا و کولی دلی به‌غه‌زه‌لیکی پرواتا داده‌رپێژێ و پاسای خاکی و خۆل و سێبه‌ری داران ده‌کا ولای وایه‌ نه‌خۆشیه‌گه‌ی به‌سیو و گه‌لازو مژمه‌ره‌و خۆخی باخه‌گان چاکی ده‌بێته‌وه‌. له‌لایه‌کی دیکه‌ شاعیر دوو ده‌رووبه‌ری شاری و ده‌ستی به‌یه‌کدیکه‌وه‌ ده‌به‌ستێته‌وه‌و زۆر شاره‌زایانه‌ی باسی خواردنی نه‌و دووه‌هواره‌ ده‌گا و چه‌زو نارمه‌زوی به‌خواردنی گورده‌هاری داده‌شکی، هه‌روه‌ها باسی به‌رووبه‌هه‌گانی سه‌رمزه‌وی و ژێرزه‌وی کوردستان ده‌گا و له‌سیاسه‌تیکی ئابووری گرنگ ده‌دوێ گه‌خۆزایانه‌ (آلتفاء ذاتی) و به‌رسته‌ی (خۆم به‌سم بۆخۆم) ده‌ری ده‌بێرێ و ناپه‌وێ چیدی دراوی هورسی گورد بۆ بێگانه‌ بپروات.

شاعیر له‌ بۆچه‌نه‌گانی گه‌شبینه‌ و پێی وایه‌ رۆژی سه‌ربه‌خۆبوونی کورد دوور نیه‌و بۆیه‌ له‌خزمه‌تکردنی نیشتمانه‌گه‌ی درێخی ناگاو بۆ پێشکه‌وتنیان له‌ته‌لاش دایه‌ و ئومیدبێر نیه‌ له‌دوا‌رپۆزیان، چونکه‌ له‌رووی سه‌رخان و ژێرخانییه‌وه‌ شاهه‌نی نه‌ومن و ئابوورییان به‌شی خۆیان ده‌گا و له‌پرووی گولتوریشه‌وه‌ له‌میلله‌تانی دیکه‌ که‌مه‌تر نین و له‌وانیش باوه‌رپارترن.

به لى مه خلیس مروفتیكى ناسای نییموز ژرجار نیستا به دوار و ژموه دمه ستینه مه وه
به رده ی نهینه کان به جاوی د مروونی هه لدمه دتمه وه و به ره وه نه ودیو جیهانی هه ستی بی
دهیزوینى. نه ره ستو له م پرووه ده لى: شاعر به رز تره و هه لسه قی تره له میژوو، چونکه بو
دهر برینی گشت هه ولدمه دات به نام میژوو بو تاک له باره ی په کى له پیشینانه ی ده لى:

(موخلیسا) نېزېك بووه گوټ لى بېی سمر به خوږی وا به کوردستان درا

موخلیس له خو شه ویستی نیشتیماندا شاری هه ولیروده ستی قهراج و دووسهره ی
له بیر نه کردووه. وادپاره عه شقی شاعر بو هه ولیر کونه و نیستا واخه ریکه عه شقی
تازه ی دمه پرته دل هه وه نه ویش عه شقی (باداوه) په که شوینی قه سرو خویندنگای
مه لانه هندی بووه، نه وشوینه ی که چه ندها مه لای گوره نیجازمه ان لى وهرگرتووه و
چه ندها په اوماقون و کار به ده ستی زمانه روویان تیکردووه، له باره یه وه ده لى:

روژی عه شقی کون نه ماوه پروژی عه شقی تازه ی

پرو له هه ولیر وهردمگیر پرو له باداوان ده که م

له (به هاری ده ستی قهراج) دا تابلویه کی وا دهنه خشینى ده ستی هیچ نیگارگیشى
نه یگاتى وگیانیکى وای به به ردا ده کات هه موو دلئیکى بو بینه سه ماوسوژنیکى
هه تاهه تایی به مروفه جوانناسه کان دمه خشى بیگومان نه م سوزه ش له دلئیکى مشت
نه فینى نیشتمانه وه هه لده هولئى.

شاعر به خامه رهنگینه که ی تابلوی بووکی به هاری کمان بو دمه رازینیته وه و نه ورژ
ده کاته تاجی سه ر نهو به هاره، هه ره له وئى دیمه نی وینه که ستوونی به ره وه دوندى
چیاکان هه لده گشئ و په که سه ر دادمه به زیته وه سه رزه وی به شیوه په کی ناسوی وینه
شعیره که ی ده کیشئ و بولی کوران و کچان له ناو نهو گزوگیایه دادین و ده جن و شایى
شیخانی دادمه به ستن و نینجا وینه که ده جوولئ و نهو جوولانه به ره و ناخی شاعر
ده چئ:

سه بری نه ورژ و به هاری خاکی کوردستان بکه

گه رده نی خو ت هه لبه کیشه سه بری شاخ و داخه کان

شای شیخانی ده که م وه تئى که باهان لینه دا

چا و ته ماشایان ده کاو دل سمر به خو دئته هه ران

وئەنگىشەننى سىنەمىي لەم قەسىدەدا بەرچاۋ دەكەۋى، دەمى كامىرە لەجۈۋلەنەۋەي
 يەكسەر ستونى و ناسۋىي دايا بەرەو لوتكەي شاخەكان دەچى و بەرەو پەندەشتەكان
 دادەبەزى و دىمەنى راۋە كەروئىشكەمان بۇدەگرئ و گىيانى بەبەردا دەكات و ۋەك
 راۋچىيەك وئەنى ھەنگاۋەكان تۆمار دەكات:

كاكى خۇم دووبارە چاۋت ھەلەر مۇسەپرى بىكە
 پەر بەچاۋ بىنوارە بەرزى بەزىن وىالاي كۆۋەكان
 نوسكەنوسكى تولە نىت و پۇيە ۋاپىچ دەكا
 ھانەھانى تازىيان نىتەن لە دووكۆرۈشكەكان

ئىنجا (مولىس) بەرەو دەۋزى دى وروۋى تىدەكا و وئەنەيەكى ناسۋىي دەكشى و
 دەۋزى و دەۋزى ھەنگاۋەكانى گورج دەكاۋبەزىيەكە دەلئىت: بۇچى ناۋەستى؟ ۋادىارە
 (مولىس) فىنى لەۋمىيە كە زىي گەۋرە كوردستان بەجىدئىلى و سوۋدى بۇخۇمان نىيە
 و (كەناچە و تىترۋاسكەكان) ھاۋارىيانە لەبەر نەۋەستانى. پاشان نەۋەستانى زىيەكە
 بەخزمەتكردنى بىگانە دەبەستىتەۋە، نەمەش لەۋسەردەمەدا بۇزىپەكى مەزنى
 شاعىرە و زىدە دىسۆزىيەتى بۇ نىشمانەكەي.

شاعىر لەم ھەلۋىستەي دا بە (پىرەمىرد) شاعىر دەچى كە رووبارى (زەلم) دەدوئىنى
 و نىشانى دەدا كە نەم رووبارەش كوردستان بەجىدئىلى و خاكى لماۋى بىگانە بەراۋدەكات،
 ۋەك دەلئىت:

ناۋە جوانەكەي سەرچاۋەي زەلم	بۇچ بەھار لىلى و بايزان پىرتەم
ئەلئىي سەرچاۋەي بەختى كوردانى	لەسەردا ساردوسەر لە ئاسمانى
سەرىنپىرەۋە بە لەم و خاكى	بگرى لەبارگەي سەلمانى پاكا
بلى بەھوربان تۆ ناۋت پاكە	بمانخەرە پىي يەكئىتى و چاكە

دىۋانى پىرەمىرد مەھمەد رسول ھاۋارىيانە ۱۳۴

(مولىس) بەشىۋەبەكى زەقت زى دەدوئىنى و بەراستەۋخۇ پىرسارى ھۇي
 نەۋەستانى لىدەكات و دەلئىت:

چاۋەكەم ئەي ئاۋى شىرىن بۇچى ناۋەستى دەمى
 زۆر لەمىزە ئارەزوومان دىدەنى تۇيە بەجان

ئاۋى شەرىن چەند بەشىرىنى جەۋابى داھەۋە

من كەخاكى خۇم بەجەنلەم لە رىق خزم وكەسان

(موخلىس) زۇر عەشقى نىشتانەكەى بوووخەمى بۇ خواردوۋە و بەئاۋاتى ئەۋە
بوۋە رۇزى سەرۋىكى كوردونالاي كوردستان ببىنى لەكۆتايى ژيانىدا لە دوو بەپتەكىدا
داخى ئەۋە دەخۋا كەدەمرى و نابىنى رۆلەپەكى كورد بۆتە پاشا:

من كەدەمرم غەمى گەورەم ئەۋەپە قەت نەگۆترا بەجە كوردى بوو بەشا
بەم پەپپە(موخلىس)خەمى ژيان ومردنى خۇى وخەمى مالى ومندالەكانى ناخوات،
بەلكو خەمى مىللەتەكەى دەخوات كەكەسى لى نەبوۋتە پاشا و سەرکردەسەرۋك
دەۋلەتى كوردستان.

ئىستاش لەلاپەرەكانى داھاتوۋدا چەند غەزەلىكى نىشتانى موخلىستان بۇ تۇمار
دەكەين و لەسەريان دەدوئىن.

كوردى موسه تقهف^(۱)

ليرموه ياران شهوورۇز يادى كوردستان دمكەم

زۇر غەربىيى خاك و خوۆن و سىبەرى داران دمكەم^(۲)

من نه خوۆشم باي و متەن كه هات بەچاكي پىي بلين

نارمزوى سىو و گەراز و مزمز و خوۆخان دمكەم^(۳)

دۇ بەكەشك و كفتە و داندۇك بە سلقى سەر بە پروون

كەشكەك و دۆلمەو پلاويزور بىرى خوار دنتان دمكەم^(۴)

گەنم و جو و كونجى و برنج نەفت و شەكروچام هەبى

خوم بەسم بوخوم، چ مەعنا روو لە بىگانان دمكەم^(۵)

(۱) لەبەحرى رەمەلى ھەشقى مەخروولە: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

(۲) واديارە (موخلىس) لە كوردستان و شارى ھەولير بە دوور كەوتتەو و كورەى غەربىي جوشى سەندووە و يادى خاك و خوۆن و ھەموو خوار دنيكى كوردستان دەكاتەو و گونى نەداو تە كزى سەرواكانى و زوز بەيان بە (ان)ى كۆ كورتايان ھاتووە.

(۳) گەراز: گەلار، ھەلوجكە، ھەلوزە. مزمز: فەريكە قەيسى.

(۴) دوتەكەشك: ناوى چيشتيكى كور دەواريە و برتيە لە تيگەلانو كردنى كەشك و گەئەكوتا، دواى ئەوەى كەشكە كە لەناو دەكړى دوسورتەو.

كەشك: برتيە لەو دوتە تيرەى كە لەناو توورە گەدا (جاخ) خەست دەبیت و پاشان دەيكەنە سەلك سەلك و ھەلى دەخەن تا ووشك دەبى.

داللوك بەسلقى: ناوى چيشتيكى كور دەواريە و برتيە لە تيگەلانو كردنى داندوك (ترخينە) لە گەل سلقدا. داللوك: برتيە لە تيگەلانو كردنى دوى تير و (خەست) ساوار، ياخود ماست و ساوار، دواى ئەوەى وە كورەوير دەيشيلن دەكړتە سەلكى خرو ووشك دەكړتەو بوزستان، جا بەوشكى و بەچايە و بە چيشت دەخورى.

كەشكەك: بنەبى سەلكە كەشكە، دواى ئەوەى كەشكە كە دەسون (كەشكولە)، بەنان و چايەو دەخورت و چەورى تيدا نەماو.

(۵) ليردا (موخلىس) داواى خوژيان (التفاء ذاتي) دەكات، چونكە لەكوتەو ناوچە دووركانى دور لەشار خوژيان پيريسيهكانى خوژيان داين دەكرد، نەمەش بنەمايەكى نابوروى ز، ر گرنگو ھەر وولتاي پەپرەوى بكات نيشانەى پيشكەوتنەبەتى لەرووى نابوربەو.

قەومى كوردى شىر بەجەي خۇم خۇشەمۇئى وەك پووحى خۇم
بۇ بەپىشكەوتن چيان پىئويست بى خزمەتتياان دەكەم
ھەر چ قەومىكى كە دەبىنەم لە كورد بى دىن ترە
سا كەوابى حمز لە بەرزى وسەربەخۇ بوونيان دەكەم
(موخلىما) گەر كورد موسەققەف بىت و ئەشعاريان بوئ
ھەرچى كوردبى بەرك و كىسەي پەر دورو مەرجان دەكەم^(۱)

(۱) بەرك: بەرى، گىرفان. دورو مەرجان: مەبەست لىي شىعرە كە بە دورو مەرجانى
چواندوۋە.

پیشکیشی کوردستان^(۱)

من که پیرم هر که سهری مه نزمه ی شاران ده کم
غم له بو گهنجی ده خوم و گو تن و گریان ده کم

عاشقی پاک گهر فه له ک ببته مه سیفی دوور نییه
وامه زانه نهو قسه ی وازل به بی بورهان ده کم

عاشق و مه عشوقی وه ک مه جنون و له یلای بی غوبار
بوونه نه ستیره له ناسمان شهو ته ماشایان ده کم^(۲)

لاوی وه ک فه رهاد و وه ک مهم چونه ریزی قودسیان
من به ناوهینانی وان وادمردی خوم دهرمان ده کم

یا ته وافی رووت ده کم، یا ده جمه نیو نه گریجه که ت

گهر ته وافم لی ممنع که ن، روو له کفرستان ده کم^(۳)

روژی عیشقی کون نه ماوه روژی عیشقی تازه به

رووله ههولنیر وهر ده گنیرم روو له باداوان ده کم^(۴)

قهسری باداوان ده لین بهردی بنی دهرهاتوو

گهر وههابی چون نه من یاری له گهل دهوران که م^(۵)

-
- (۱) له به حری رهملی ههقی مه خرووله: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
(۲) له نه فسانه ی کوردیدا هه به که گوا یا له یلاومه جنون هه که مردن، ههردو کبان بونه نه ستیره له ناسمان، ههروهه وابه که سالی جارنک نه دوو نه ستیره به له روز ههلات و روز ناووه دین و لیک تیده پهرن و هه که سی نهو شهوه دابنیشی و نهو ساته بیبی که لیک تیده پهرن و له کاتی لیک تیره رینه که ههرمرازی بخوازی بو ی ده بی، جا عاشقانیش چاوه رینی نهو شهوه ده که ن تا مرازی دلی خویان بلن.
(۳) والا: موخلیس رووی یاره که ی به که عبه داناوه و زولفه که شی به کفرستان، جا نه گهر نه هیلن ته والی رووی بکا نهوا به ره و کفرستانی زولفی ده جیت، چونکه زولفی ره شهو وه کو کفر که دزی باوه ره روونا کین.
(۴) باداوان: گوندیکه ده که وینه روز ههلاتی هه لیر و نیستا بوته گهر کینک لنی.
(۵) لهسری باداوان: نهو قهسری (مهلا نه فندی) به که به گویره ی بهینه شیری کاتی خوی فهقیه کی نویسی به تی (ههلا قهر ابی بکر) به حیسابی نه بجه دب ده کاته ۱۳۳۲ ک/ ۱۹۲۳ ع دروستکراوه و له ۱۹۶۴ له دوا ی سوتاندنی قهسره که روختر اوهر گهلی کیتی به نرخی تیدا فهواتوه و دزراوه. له زانیاریانهم له ماموستا (رهشاد موفقی) وهر گرت.
(*) (مهلا نه فندی): ناوی مهلا نه بو به کری کوری حاجی عومهر بووه، له ۱۲۸۰ ک له دایکوه و له ۱۳۶۱ ک/ ۱۹۴۲ ع وه فاتیکردوه. لهم زاته له گوندی باداوان داده نیش و پایه کی بهرزی کومله یه تی وزانیاری هه به، مهلا یه کان زوزیان له لای نهو نیجازه بیان وهر گرتوه. ههولنیر، له حسین چچو ز شیرزاد قادر، به غدا ۱۹۸۵، ل ۳۰۲.

قهسرى باداوان بيلات بوو بۆ ملووكان سردهمى

ولما، من لهو رقه واخوم بهينى باوان دمكهم^(۱)

يا لهباداوان لهبو لاي نيشتمان يادهمينهوه

نيشتمان سمد قهرهمان و روستهت قوربان دمكهم^(۲)

ههركهسى موژدهم بداتى نيشتمان نازاد بووه

باغهل وبهركى لهنهشعار پر دورو مرجان دمكهم

خوشترين چشته لهدونيا سهربهخويى (موخليسا)

بى لهدين، دونيا ههموو پيشكيشى كوردستان دمكهم

(۱) بيلات: باره گای پاشا، والا: سردهمينك مهليک دهاته ناو نهوقهسره وده بوه ميوانى مهلا نهفهندى، له ۱۹۲۴ع (مهليک فهيسه لى يه كهم) هاته باداوان و له ۱۹۴۱ مهليک فهيسه لى. بچووك له كهلن دايكى و پلكه كاني له ترسى (رشيد عالي گهيلانى) هاته باداوان. نهم زانبارهم له ماموستا (شاد موفق) وهر گرت. باوان: باب وبپيران.

(۲) قهرهمان: پاله وانىكى كوتى نيران بووه له شانامه دا ناوى هاتووه.

فرهنگ عميد/ص ۸۰۳

روستهم: پاله وانىكى كوتى نيران بووه و كورى زال بووه، له كاتى كه يقوبادو كه يكاوس و كه پيوسره و دا جهنگى له گهلن توژانپه كان كردووه، له نه نجامدا (شغادى) هاورپى چالنىكى بو ههله كهند و به نه سهپه وه تيبكهوت و مرد.

فرهنگ عميد/ص ۱۱۲۹.

(موخليس) ههر به تهماى نه وه بوو كه مژدهى سهر به خويى كوردستانى بى بلرى و به لاي نه وه وه خوشترين شت بوه له دونيا و ناماده بووه جگه له بىرو باوه رى نايى ههموو شتىكى به قوربان بكات.

شاعير پيشينى له وهى كردووه كه له وانپه سهر به خويى نيشتمان له سهر حسپى دارمانى په يكه رى بىرو باوه رى نايى بيت، بوپه ناماده نيپه نايپه گه ي به قوربانى نهو سهر به خويپه رواله تيبه بكات.

وولات ھەي وولات^(۱)

لەقەسیدەھەکی درژیدا (موخلیس) خوشەویستی خوی بۆ نیشتیمانەکەي دەردەبیرئ، سەرمتا بەو گوندە دەستپیدەکات کەزیدگای بوو ھەرچەندە ناوھەکی سویر بوو بەلام لای ئەو دەرمانی دەردان بوو.

ئەم قەسیدەھە باسی ژپانی شاعیر دەکات لەسەرەتاو تاکو بوونی بەمەلا و ئیجازە و مرگرتنی و دامەزراندنی لە گوندی دووسەرە بەمەلا. پاشان باسی ناغای ئەو گوندە و کورپەکانی دەکات کە دلسۆزی گوندەکەي خویان و کوردستان بوونە.

ئیمە لەم قەسیدەھەدا تەنیا ئەو بەیتانەمان ھەڵبژاردوو کە بۆنی خوشەویستی نیشتمانیان لیدیت. ئەمەش چەند بەیتیکە لەو قەسیدەھە:

دەست لەھەماسەي پشنت وەرینم ^(۲)	وولات ھەي وولات کەینئ بترینم
ئەو شۆرە زەرتکەي کە نەئناوھە ^(۳)	من جینگەي پشوم شۆرە زەردکەيە
ناوھەکی شۆری وەك دەرمان واپە	دنیەکی زۆرە زۆر خوش ھەواپە
ھەرکەس مەرداربی بۆ قەراج چوو	پیشەي کوردانە لەوئ واپوو

(۱) ئەم قەسیدەھە لەسەر کیشی خۆمالی کوردیەو (۱۰) بڕگەيە: ۱۰=۵+۵.

(۲) ھەياسە: پشنتیکي زیو یان زیرە و ژن لەپشقی خویان دەبەستن.

لیرەدا (موخلیس) کوردستانی بە زنیکی شوخ و نازدار دانارە کە ھەياسەي لەپشنتەو لەویش دەبەوئ لەبارەشي بکات و بەسینگس خویەو بەگرتت، ئەمەدە کەوتنە خانەي بەگیانکردنی بی گیانەو.

(۳) شۆرە زەردکە: دنیە کە لە کەندینارە و سەر بەناحیەي دیەگەيە لە کوردەواری بە (شۆرە زەرتکە) بە ناوبانگە لەلایەنی فوتولرجیەو لە (شۆرە زەردکە) راستو، چونکە (ت،ك) کپن لەگەل بە کدی دەگرنجین.

من ومك نئستا كووم بهمر بهمنالی	خاك ونمتهوم كهوته خهیالی ^(۱)
دیتم كه خاك ونمتهوی واحاك	بویته ژیر دهستی دوژمنی ناپاك
دل چرای بهزم و رهزمی كوژاوه	بوئه هه موو دم تنیا و داماو ^(۲)
به لان كهزانیم ریی دمر چون دووره	به خوم خوم ون كرد غم بوو به شووره
وام نمكرد بجمه بهندی و تهویله	دوژمن پیتم خوش بی پیتم بلین: دیله
خوم تهوانه دا زور به دهست و برد	كه رچی ههزار بووم خویندتم دهكرد ^(۳)

.....

وولتمان خوشه هیج عمیبی نییه	بسته خاکیکی بی فایده نییه
یا کشت و کیله یاخو پاوانه	یا رهم و باخه یا دارستانه ^(۴)
نهو فانیدانهی له سهر پشت هه نه	سهیری نیوزگی یه کسهر مهعه نه ^(۵)
وولتی نیمه ومك دار گول وایه	گول بو بیگانه، خار بو نیممیه
بیگانه وایكرد نابی و هتمنمان	به زمانی كوردی بدوی له گه لمان
بست به بست خاگمان كه شفی گرایه	نمونهی نئستا له نه وروپایه ^(۶)

- (۱) كووم: چوتم. (موخلیس) ههر له منالیه وه خوشه ویستی نیشتمانی له میشكدا بروه و ههستی به زروسته می داگیر كهر كردروه، نه مهش بز منالکی ده شته کی هه تیو جی پرسار و سه سر پمانه.
- (۲) شاعیر كه بیی وولتی داگیر كراوه، نیدی چرای خوشی و شادی كوژاوه ته وه و خهم و پهزاره دایگرتووه و دلی ناره حهت بووه و نوقره ی نه گرتووه.
- (۳) واا: موخلیس كه ههستی كردروه ریی رزگار بون له دهست دوژمن دورره، بوئه رینگه ی به خوی نه داوه به نه خوینده واری بمینته وه و وه كر نازه ل بخریته ته ویله وه ودیل بكریت، بوئه تانی له خوی داو سه ره رای هه زاریه كه ی چوره بهر خویندن، چونكه رینگه ی خویندن روئشترین و كورتترین ریی رزگار بونه.
- (۴) كشت و كیل: كشت و كالز به رای من (كشت و كیل) له (كشت و كال) راستزه چونكه (کیل) ره گی چاوگی (کیلان) و. پاوان: له وه رگا.
- (۵) جوژه لادانکی ریزمانی له (له سهر پشت هه نه) ههیه، ده بوایه (له سهر پشت ههیه) بوایه، به نام له بهر كیشه كه ی (ی) قرتاوه.
- (۶) وادباره موخلیس ناگاداری ههولی روژناوایه كه ده یانه وی هه موو كوردستان به تاییه تی و روژه هلانی نیسلا می به گشتی بزانی، بوئه له په نای روژه هل اتنا سه كانه وه هه موو جوژه كارنکیان له نیام داوه و له وان هه ش شاره زا بون له جوگرافیا و شوئی كازاكانی نه وولته ی كه رووی تپده كهن، نه مهش بوئه وه ی له كاتی داگیر كردنیان زوو نه شویتانه بگرن و بیاریزن.

لهخۆت خوۆش ببه نهوجا بشكینه ^(۱)	شەقلی کردوو شەقلی مەشکینە
بەنەوتی خوۆمان ئەمان سوتینێ	بەبەردی خوۆمان سەرمان ئەشکینێ
ویجدان چوۆن وایه خوا لەناوت بات	دەمان خنکینێ بە دێجلە و فورات
دەرناکەویتن جینگە ی برینمان ^(۲)	هەر وەکو زێروو دەمزیتن خینمان
دەست لەهەمپاسە ی پشتت وەرینم	وولات هە ی وولات کەینێ ببتینم
بەدیتنی بەرزیت جاوی خوۆم رۆنکەم	رۆومەتت ماچ و نیو دەمت بۆن کەم
دەشتی هەولێرو چپای بەراستت	وولات هە ی وولات لەناو مەراستت
دڵ دەلەرزینن هەر وەک نازداران	سەیری کێوان کە کزی بوواران
هەندە جی سەوزە، هەندە جی مۆرە	هیندە جی زەر دەهیندە جی سۆرە
پاک و خاوینی وەک کێوی توورە ^(۳)	هیندە جی ناگر هەندە جی نوورە
چوۆن تەخمین بکە ی هەوراز تەخمینە ^(۴)	هەندە جی سپی هەندە جی شینە

(۱) شەقلن: دارێک برۆ بەقەد مالهێک و چەند نەخشی لەسەر رۆوه کە ی کرابوو، پیاوی ناخا (سەرکار) دەهات و رەوسە کە ی بێ مۆز (شەقل) دەکرد نەخۆ جوتیارە کە یان بەکێکی دیکە لێی بەزی.

رەوسە: کاتی گەم یا جوژ کە لەکا جودا کرایهوه، بەگەغە کە یا جوژە کە یان دەگوت رەوسە گەم، رەوسە جوژ. بەکایە کە شیان دەگوت: تارمە ی کا، رەندە ی کا.

واتا: نەر و پێکان هەموو شونە گەرنگە کانی وولاتە کە مانیان شەقل کردوووه نەوهی بیهوی شەقلە کە بشکینێت دەبی دەست لەخوی بشوات و لەناو دەچیت.

(۲) زێروو: زەرور. کرمیکی رەشی ناوی دەم تیزه نەگیرتە جەستە برۆ هەلمزینی خوی پیس. فەرەگگی خال، ل ۲۳۰.

هەر وەها زەرور بچیتە ناو زاری هەر کە سی، بە ناسمانی گەر و پێوه دەنوسی و خوی دەمزی و نەگەر چاره ی نە کری و دەر نە هینریت دەیکوژی.

(۳) دوا ی نەوهی شاعیر باسی دەشت و کێوه کانی کوردستان دەکات بەتایهتی لەبەهاران کە نەو هەموو گول و کولۆکە رەنگا ورەنگە تیکەل یە کۆری دەبن و دیمەنیان بە ژینکی رازاوه دەچیت، ئینجا جوژە پێرۆزیەک دەداتە کێوه کان و بەکێوی تووری دەچوین، نەو کێوه ی کە نووری خوی لێدەر کەوت.

کێوی توور: نەو شاخه یە کە حەزرەتی موسا مونا جاتی لەگەل خودای مەزن کرد و داوا ی لیکرد خوی نیشان بدات، نامازە یە بەم نایه ته ((ولما جاء موسی لمیقاتنا و کلمه ربه قال ربی ارني انظر الیک، قال لن ترانی ولكن انظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی، فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا و خر موسی صمعا فلما افاق قال سبحانک تبت الیک وانا اول المؤمنین)) الأعراف/ ۱۴۳.

بیری نایگاتی هیج موهنندیسیک	بمههشتی کوردان داممزراره رێک
جیی پراوگهران و چاو غهزالانه	دهشتی قهراجی دهشتیکی پانه
شوقه‌ی بووگانه پر شوخ و شمنگه ^(۱)	سهیری بوواران چمند رهنگاوپرهنگه
نهو ههموو هۆبه پر کج و کاله	چین چین تهماشا هۆبه‌ورشماله
همرچی ده‌بینی مه‌یلت ده‌چته سهر	نهو کیزی رووگمش وهک خونجه‌ی سه‌حهر
بی کج و کالان بی دهنگ و لالنه ^(۲)	ههر له‌دوو کچان نه‌من عهدالنه
خوت گهر بییه‌وه دل جی ده‌مین ^(۳)	بعجه خوشناوان سه‌رسورده‌مین
نهو کئیوی به‌رزی همزار به همزار	نهو رهز و باغی وا ناسک و نازدار
لوبنان و تانیف شه‌رمزار ده‌کهن	نهو میوه‌هاتی له‌وئی بار ده‌کهن
ده‌ست له‌مه‌یاسه‌ی په‌شتت وهر‌بینم	وولات هه‌ی وولات که‌مین بتبینم
به‌دیتنی به‌رزیت چاوی خۆم رو‌نکه‌م	روومه‌تت ماچ و نیو ده‌مت بو‌نکه‌م

(۴) ته‌خین: گو‌تره، جه‌له‌بی. دیاری کردنی شق به‌هوتی بو‌چون و گو‌مانه‌وه.

(۱) شوقه: نهو زووره‌ی بو‌ بوک ده‌رازرتیه‌وه.

(۲) وادیاره مه‌خلیس نه‌م قه‌سیده‌یه‌ی له‌سه‌رده‌می لاییتیدا داناره و نهو کاته‌سه‌ر به‌رپازی نه‌قشبه‌ندی نه‌بووه، چونکه عهدالنی دوو کج و کالانه‌ویی نه‌وان زمانی لاله.

(۳) له‌م به‌یته جو‌زه لادانیکی ریزمانی به‌رچاو ده‌که‌وی له (بعجه خوشناوان)، مه‌به‌ستی نه‌وه‌یه بلی (بعجه خوشناوه‌یان)، به‌لام له‌به‌ر کیشی به‌یته‌که ناوه‌که‌ی به‌کاره‌یناره (خوشناوه) نه‌ک ناوی شوین (خوشناوه‌تی).

له‌م قه‌سیده‌یه‌دا شاعیر وه‌سفیکی نایابی کوردستان ده‌کات به‌ده‌شت و کێویه‌وه، به‌ به‌هارو هاونیه‌وه، به‌ کائزا و به‌روبو‌میوه‌وه، وه‌سفه‌که جو‌زه پیوه‌نانیکی پیوه‌ دیاره، به‌لام نه‌ممش له‌به‌ر خوشه‌ویستی وولاته. قه‌سیده‌که دوور و درێزه و ته‌نیا نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌خوشه‌ویستی کوردستانه‌وه بوو تو‌مارکراوه، نه‌وانی دیکه پشتگوری خراون. (قه‌سیده‌که له‌گو‌فاری کۆری زانیاری کورد، ۱۹۷۳، به‌رگی یه‌که‌م ب‌ئاو کراوه‌نه‌وه.)

کورده (۱)

قهومی کورد بۆج نیوه همت نابنه برا
بهسیهتی پشتتان له دونیا دابرا
کوردی نیران و عیراق و تورک و شام
بۆله وهقتی خوئی و مها جی جی کرا
بۆچی یهک ناگرنه وه یهک پارچه بن
چهنگه باز بن بۆ هه موو لا ناشکرا
بی سیاست کس نییه ههر نیوهنه
وا له تاریکی دسورین بی چرا
چاوه ریم نالایی کوردان هه لکری
ههر چی هات پێشکهوت و نالای هه لکرا

(۱) له به حری ره مملی شه شهمی مه خرووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

(موخلیس) له م غه زه له دا رووی ده می له میلله ته که ی ده کا و ده پرسى: بۆچی نابنه برا ندى کوردینه؟ پاشان ده پرسى: بۆچی کوردستان دابه شی سه ر نیران و عیراق و تورک و شام کرا و بۆچی یهک ناگرنه وه، ههر چه نده وه لأمیکى راسته و خوئی نه داوه ته وه، به لأم به شیوه یه کی ناراسته و خوئ هۆیه که ی بۆ نه بوونی سیاسه تی ده سه لئاداره کانه گه رێته وه، که واته شاعیر ناگاداری رووداوه کانی کۆن و تازه یه بۆیه گله یی نه بوونی زمانى سیاسه تیان لێده کات.

موخلیس وادیاره به دوواداچونی سه ره به خوئی میلله تانی هه یه، بۆیه چاوه رینی هه لکردنی نالای کوردانه ههر چه ندى خوئی نه یدی به لأم هیوا و ناواته کانی هه ندیکى هاته دى که هه لکردنی نالایه.

له لایکی دیکه وه گله ییان لێده کات که سه ر کرده کان سه ر بۆیه کرى دانانه ویتن و ناکوکن، نه مه ش دووباره کردنه وه ی هه مان بیرورای نه چه دى خانى و حاجى قادری کۆیه.

ناتەبابی پشتی کوردانی شکاند
 بو سەرۆکی کەس بە کەس نایتە را
 ھەر دەیان وی باری خەلقى ھەلگرن
 ناوھا بن نابنە خواھن سەھرا^(۱)
 قەت مەئنی بی دینە کوردی وا نەزان
 کورد لەبی دینیشموه ھەر باشخرا^(۲)
 چۆن سەرۆکی کورد دەبی بیگانه بی
 بو پشیلە قەت بەزی پی نەسپیررا^(۳)
 با سەرۆک کورد بیٹ و خوینت ھەلمزئ
 نەک بەبیگانه بلین کورد لی درا^(۴)
 (موخلیسا) نیزیك بووہ گویت لی بیی
 سەر بەخویی وا بەکوردستان درا^(۵)

- (۱) وادیارە خزمەتکردنی بیگانه لەلایەن کوردەوہ میراتیکی بۆمان ماوەتەوہ و موخلیس پیمان رادەگەیننی ھەتا خزمەتی خوتمان نەکەین نابنە خواھن سەراودەولت. بیگومان نەم گلەییەش لەسەر کردەکانی کورد دەکات چونکە رەش و ڕووتی میلەت ھیچی لەدەست نییە و ئەوان ئاراستە ی دەکەن و دێجۆلین.
- (۲) شاعیر ھێندە داخداراوە لە کورد و سەرکردەکانی، بۆیە دەلی: وامەزان کورد لەبەر بێدینی نەبوو خاوەن دەولت، ئەوروپا زۆر نە کورد بی دینە بەلام لە رووی زانستەوہ پێشکەوتووہ و گەشتونەتە مال خوێبان، کەچی کوردی نەزان گەر بی دینش بی لەنەزاننەوہیەو خواھن زاسق دنیایی نییە تاکو کاروبارەکانی پی ڕێک بجات.
- یاخود موخلیس مەبەستی ئەوہیە بلی: سەر بەخویی میلەت پەیوەندی بە بەدینی و بی دینیشموه نییە و ئەم مەسەلە بە شتیکی دنیاییە و ھەول و خەبات و لەخۆ بردەبی گەرە کە.
- (۳) شاعیر پی سەیرە کە سەرۆکی کورد بیگانه بی، ئەمەش ئەو پەری دلسۆزی شاعیرە بو نیشتمالە کە ی، دوا یی دئی نیشتمان بە بەز دەچوین و سەرۆکیش بە پشیلە و ئەوجا دەلی: نایا پشیلە بەزی پی دەسپێردی کە ناگاداری بکات؟ بیگومان نەختر پشیلە لەوہتی ھەبە بەزخۆزە، سەرۆکی بیگالەش پشیلە ناسایە.
- (۴) موخلیس دوور دەروانی و پێشینی ئەو دەکات کە ڕۆژیک لە ڕۆژان کورد سەرۆکی دەبیٹ و دادپەروەری بەرپا ناکات، بەلام شاعیر ھەر پی رازە و پی لە سەرۆکی بیگانه باشرە.
- (۵) موخلیس پی وایە سەر بەخویی کوردستان نزیك بوو، کەواتە شاعیر گەشینیە و باوہری بە میلەتە کە ی ھەبە کە ژیر دەستی قبۆل ناکات.

شيعرى كۆمهلپه تى

موخلىس رۆلەي كۆمەلگايەكەي خۆي بوو ۋە ھەرگىز لىنى دانەبىراۋە و بىزارى
لىنە كىردۈۋە، لەگەل نەو خەلكە رەش و پروتە ژياۋە وتا تۈنۈيۈپەتە بە نامۇزگارى و
شيعرەگانى رېنگەي راستىي پىيان نىشانداۋە و چەوتىەگانىيانى ئاشكرا كىردۈۋە و
چارەسەرى بۇ دانائە.

لە ووتوۋىژو ھەلسۈكە وتدا زۇر نەرم و نىيان بوۋە و بەپىي ناستى رۇشنىبىرىي نەو
خەلكە لەگەل يان دواۋە. گەل لى شيعرەگانى رەخنە نامىزن و رەخنەگانىش بەزۇرى
ئاراستەي چىنى كار بە دەست كراون، جا چ كار بە دەستى رەسمى يان كۆمەلپەتەي ياخود
زاھىد و شىخى تەرىقەتەگان.

نىستا لەۋلاپەرانەي كە دادىن چەند غەزەلپىكى شاعىر تۇمار دەكرىن و نامازە
بەلاپەنە كۆمەلپەتەگانىيان دەكەين.

ویرونه دهب^(۱)

یاری گمس ناكا فهلك تا ناكس وسفله همبی
بموكسهی نادا رووت، مشهوربی وپرونه دهبی^(۲)

همرگهسی چهرخی فهلك كرده قاروونی زهمان
همر تهماشای بکه بوخوت و مپرسه سه بهی^(۳)

بی بوخار نابی ج بهحر و بی دری نابی ج گول
وهك چرای موستفایی و دووگه لی بووله همبی^(۴)

-
- (۱) له بهحری ره مملی ههشقی مه جزو فو: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان فاعلن.
(۲) رووت: ناوبانگ، نرخ. وپرونه دهب، گرانی له خویره وشتدا.
واتا: فهلك ههركه له گهله مروثی سفله ده گونجی و ئهوكه سهی خودان په وشقی بهرزبی
ناوبانگی ناداتی. لیره دا مه بهسقی له فهلك ده سهله تدارانی نهو سرده مه به نهك
شه وروزی ناسایی.
(۳) قاروون: دهوله مهنديكي جوله كه بووه وكوری مامی جهزرتی موسا بووه، له خوئیایی
بووه وخواش قینی لنگرتوه، دارایی و سامانی به ناخی زه ویدا بردووه. قصص الانبیاء،
اسماعیل بن كثير، ص ۴۲۰-۴۲۳.
همروها قاروون ناما زه به نایه تی ((ان قارون كان من قوم موسى فبني عليهم واتناه من
الكنوز ما ان مفاتحه لتوء بالعصبة اولي القوه.....)) القصص/۷۶.
هه ندی جار هه ندی كهس خودای مهن به لیشاو نیعمه ته كانی خوئی به سردا
دهر زینی، كه چپی نهو له جیالی سوپاسگوزاری خودا كوفرانه ی نیعمه ته كانی
ده كار موسته حقی قینی خودا ده بیت و له ناوده چپی به سامانه وه.
(۴) چرای موسته فایی: مه بهست نایبی نیسلامه، لیره دا پیچه و به خشی نارئك له نیوان
(به حر و گول) و (چرا و له هه ب) دا هه به، واتا به حر و له هه ب، گول و چیا. دری: درك.

هه‌رکەسێ خۆی ئەوێ بۆتۆبێبە خاکی بەری پێی
کوردە یاخود عەرەبە بۆ چتە ئەسل و نەسەبی^(١)

(موخلیسا) یار هەمە لوتفی بەزمان و بەقەلەم
نابی هیچ شوکری لەبیر بکری بەکوردی و عەرەبی^(٢)

-
- (١) واتا: تۆ سەیری کردەوهی مروژ بکە وحهقت لەره‌گەزی نەبیت، نەگەر باش بوو، بیه
خاکی بەری پێی. ئەمە نامازەیه بەم نایەتە ((بأیها الناس انا خلقناکم من ذکر و انثی
وجعلناکم شعوبا قباثل لتعارفوا ان اکرمکم عند الله اتقاکم) الحجرات/١٣.
هەرەها نامازەیه بەم فەرمودیە پێغەمبەر(ص) کە دەفەرموی ((خیر الناس انفعهم للناس))
فیض القدیر، المناوی، ص ٤٨١.
- (٢) واتا: موخلیس مەبەستی لەیار شیخ مستەفای نەقشبەدیە کە رابەری بوو، چونکە زمان و
قەلەم هێمایە بۆ ئەو کەنوسینیشی هەبوو.
- بەمجۆرە شاعیر رەخنە لەچینی دەسەلتادار دەگری کە پشتی مروژی سفلە و کەم
وێر دەگرن و لەهێچەوه بەرزی دەکەنەوه و دەسەلتاتی پێدەبەخشن، پاشان نامۆزگاریمان
دەکات کە ببینە خاکی بەری پێی ئەو کەسانە کە بەرزەوه‌ندی گشتیان دەوێت جا
لەهەر میلله‌تێک بن گرن گ نیه.

پلکه سهوهر^(۱)

نمبه مەندیل و حەلالی بەشەری	نەبەگەسک و نە بە ریش موعتەبەری ^(۱)
مەگە نێزەهاری ویلايەت بە درۆ	دەمی ناگا بە برنج گەربە گەری ^(۲)
کە بە جاو بێت نەکرئ بچیه چیا	دەبئ بئ جاو بکرئ بچیه سەری
مەخە سەر زار و دەمی خۆت قەسەیی	کە نەزانی چیه نەفەح و زەرەری ^(۳)
قەسەییکی مەگە لای ئەهلی شعور	کە لەتوو زێدە بی قەدر و قەدەری ^(۴)
بەهەولدان دەگەیه ئەهلی هونەر	بە قەسە هەر کۆری پلکە سهوهری ^(۵)

(۱) لەبەحرێ رەمەلی شەشی مەخبونی مەحزوومە: فاعلان فعلان فعلن.
 نەم غەزەلە رەخنەبەکی کۆمەڵایەتیە و لەشێخێک یان سەیدیکی مەلاو حاجی گێراوە و
 وادیارە ئەو پیاو قەسە و کردەوی یەک نەبووە و بۆیە شاعیر هیچ رێژیک بۆمەندیل و
 حەلالی و شالی سهوهر ریشی درێژی دانانی و بەمروقی نازانی و دەبجاتە ریزی
 درێژەکانەوه.

(۲) حەلالی: جەفیدی حاجیان. کەسک: شالی سهوهری سەیدە کە لەبەشت دەبەسزێ یاخو
 لەسەر دەسزێ.

(۳) ویلايەت: زاراوەبەکی سۆفیانە و پلەو پایە کە کە سوێ لەمەقامی فەنا وەستانی
 بەحەقەوێە ویلايەت دور بەهە: ویلايەتی گشتی کە هاو بەهە لەنیوان باوهداران،
 ویلايەتی تاپەتی کە تاپەتە بە رێبوارانی گەییو کە لەحەق فانی بووینە و بە حەق
 ماوینەتەوه. فرهنگ اصطلاحات عرفانی، د. سید جعفر سجادی، ص ۷۹۱.

واتا: تۆ کە شایانی ویلايەت نیت بەدرو خۆت وادەرەمەخە کە شایەنتە، چونکە برنج
 شایانی کەر نییە و کەر دەبێ جو بجات.

(۴) نەم بەیتە ناکاژەبە بو نەم پەندە کوردیە ((قەسە بیگێژە، بییژە، بیوێژە)). پەندی پێشینان،
 شیخ محمدی خان، ل ۳۱.

(۵) نەم بەیتە ناماژەبە بو نەم پەندە کوردیە ((قەسەبەک بەکە کەلک بگری، مەنێک بەیتە
 سەربگری)) پەندی کوردی، خان، ل ۳۱۳.

(۶) نەم بەیتە ناماژەبە بو نەم ئایەتە قورئانی یوروز ((وان لیس للأنسان الا ما سعی و ان سعیە
 سوف یری)) النجم/۳۹-۴۰.

شاعری پێ وایە کە خوەهەلکێشانی بەقەسە لەپلە و پایە مەرۆژ نزم دەکاتەوه و لێژەدا
 (کۆری پلکە سهوهری) بو پایە نزمی مەرۆژ بەکارهاتووه، چونکە لەناو کوردەواری
 وایاوه کە کۆری بەهاوکی هەلبەری نەک بەدایکی، خو جاری واش هەبە کە ژن
 سەرکردایەتی مالا دەکا و بەسەر پیاو کەیدا زالە. بەلام لێژەدا موخلیس مەبەستی لە
 کۆری پلکە سهوهر بو پایە نزمیە.

که نمتوو ههروهکو ژن نهچیه دهرئ	به ج توو ههروهکو نههلی هونهری
وهکو پهک نین خهزهف و دوری سهدهف	که نمتوو فهرفی نهگهی جانهمری ^(۱)
بهتهمای غونچه بی ساتئ مهخهوه	بگره دامهنی بادی سهحهری
دلی خوت پآگره بو پار ج دهکا	حههرسی شاهی مهبزوه له دهرئ ^(۲)
به قسه (موخلیس)ی بی نوور و نهزهر	وهکو شهخسیتی بهنوور و نهزهری

(۱) خهزهف: کاسه و گوزهی قور که له کووره سورکراپتهوه.

دور: مرواری گهوره. سهدهف: شتیکی سهی سهخق بریقه داره قوچه و شق تری لیدروست دهکری.

(۲) واتا: تۆ که له ژیر بالی شتیخی تهریقته دای، دلی خوت بههرئ، چونکه تۆ وه کو تیشکچی دهه گانهی پاشا وایت، نایی بیزویت و بروی.

باربهر^(۱)

گهر ببيتته باربهرت، باری مهکه ^(۲)	قمت لهگهن ئینسانی کم یاری مهکه
گهر لهتوفان دابی هاواری مهکه	غهمیری سفله گهر کهسیتک دست نهکهوت
ماره نهمما قمت برپنداری مهکه ^(۳)	چاکه ههر چاکه لهگهن سفلمش بکه
قمت له دوستایهتی بیزاری مهکه	عاقلیتک دستکھوئ بیکه بهدوست
بیت ئهئیم چیدیکه لاساری مهکه ^(۴)	ههر یاری تمنیایی بکه

(۱) له بهجری ره مهلی شمشی مه جزومه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

(۲) کم: کم. ناماژه به بو نم فهرموده به ((انما مثل المجلس الصالح وجليس السوء كحامل المسك و نافع الكبير، فحامل المسك اما ان يحذيك واما ان يتناع منه واما ان تجد منه ريحا طيبة، و نافع الكبير واما ان يحرق ثيابك واما ان تجد منه ريحا خبيثة)) قبض القديرو/ ج ۱، ص ۴.

له نپوان (باری و باری) ره گهزدوزی لاحق هه به.

(۳) له نپوان (سفله و مار) دا لیکچواندنی جهختاو هه به.

شاعیر داوا ده کات که چاکه له گهن سفله شدا بکهین و خراپه ی له گهن نه کهین نه مهش پینچه وانه ی نم په نله کوردیه به که دهلی (نان بده به سهگ مهیده به سفله). په ندی پشیمان له شیعری کوردیدا، کهریم شارهزا، ل ۱۴۰.

(۴) موخلیس هاوړتیه تی عاقلی بی چاکه چونکه زیانی لی نابی، گهر عاقل به دست نه کهوت داوای زیانی ته نیایی و دووره په رتیره کا، چونکه لهو کاله دا ده توانی خوی له زمانی زمان دروژان بهارتزی.

ناكەس (۱)

لهو زەمانە گۆئى مەدە خوتبەى خەتیب	جوببەكەى دەفروشى بۆ مەى (عن قریب)
ومعزى وهك ناگر لە دەم دیتە دەرى	قەلبى ساردى كارى لى ناكە لههیب ^(۱)
هەر لەبۇ دونیاپە بەحسى دین دەکا	دۆستى راستى كەس نییە دینی غەریب ^(۲)
كەس نییە بۆ یارى ئەورۆ دەست بەدا	هەرچى دئ بۆ كارى خۆى ئەتدا فەریب
ناشنایى قەت لەگەن ناكەس مەكە	گەر لەدوئیا قات بئى نینسانى نەجیب ^(۳)
هەرکەسىكى عیشقى دونیای كەوتە سەر	دەردەچیتن كارى ناكە هیج تەبیب
(موخلیسا)خۆت تالیبى دونیا مەكە	نەك ببى رۆزى هیامەت بئى نسیب ^(۴)

(۱) لەبەحرى رەمەلى شەشى مەقسورە: فاعلان فاعلان فاعلان.

شاعیر روى دەمی لەو ووتاریتزانە دەکات کە گۆرە و کردەوهیان بەک نییە و سەر قۆزى بن ئالۆزن و لە پەنای دین دنیا دەخون.

(۲) ئەم بەیتە نامازەپە بەم ئایەتە ((یا ایها الذین امنوا لم تقولون ما لاتفعلون کبر مقتاً عند الله ان تقولوا ما لاتفعلون)) الصف/۲-۳.

لەنیوان (سارد و لەهەب)دا دژبەك هەبە.

(۳) واتا: دینەكەى بۆ دونیا دەفروشى. نامازەپە بەم ئایەتە ((ولا تشعروا بعهد الله ثمناً قليلاً انما عند الله هو خیر لکم ان کتمت تعلمون)) النحا/۹۴.

لێرەدا (تشرۆوا) بە واتای فروشتن دیت و جیاوازی لەگەن کړیندا نییە. المصحف المفسر، محمد فرید و جدی، ص ۳۵۹.

(۴) قات: لە (قەحگ)ى عەرەبپەوه وەرگیراوه، واتا: نەبرون یان كەمى هەر شق بەتایبەتى خوار دەمەنى.

(۵) ئەم بەیتە نامازەپە بۆ ئەم فەرمودەپە ((ان الدنيا ملعونة ملعون ما فيها سوى ذكر الله تعالى وما والاها وعالمها أو متعلما). فیض القدير، ص ۳۲۶.

کەواتە ئەوهى بەدونیا خەرىك بێت قیامەتیشى بەنسیب نایبێت چونکە فەرماوشى دەکات.

بازی بی رنوک^(۱)

لهدست نمو نەفسە ھەروەك فر فرۆكەم	نەمن ج بكم لهدست نەفسى گەرۆكەم
لەلای وابە جریس و چاوجنۆكەم ^(۱)	تەمایتی بۆتەمەع رامان بکیشی
نەواپسە ھەستی بەرداتن بەرۆكەم	نە دىلى پاشەكەفتیمان ببیتن
وەكو بازیکی بی بان و رنۆكەم	خەریکی گرتنی دونیامە نەمما
بەھەندى چاکە پەكجا ترسنۆكەم	نەگەرچی زۆر تەمەع کارم لە دلدا
دەبیینی وا خەریکی خاپەرۆكەم ^(۲)	لەرەوسەى عومرەكەم چەم بۆ تەماوە
كەچی پۆحەم دەگاتە خنخنۆكەم ^(۳)	لە خو نابیتەووە (موخلیس) لەتەدبیر

(۱) لەبەحرى ھەزەجى شەشى مەحزومە: مفاعیلن مفاعیلن فعولن.

موخلیس وەكو موسلمانك و سوڤیەك دزایەتی نەفسى خوی دەكات و بیزارە لەدەستی، چونکە سوڤ دەبی نەفسى خوی بکوژی و بەسەریدا زال بیت بوتەوی پەكەپەكە قوناغەکانى سوڤیانە بپریت.

(۲) تەمایى: بەتەمایە. چرئس: جلیس.

(۳) رەوسە: گەتم و جوی رووت و بی کا. خاپەرۆك: بی خەرمان، پاشاوە.

موخلیس لیژەدا ویتەپەکی شیعی داھیناوە و تەمەنى خوی بە رەوسە چواندووە لە رەوسەكە چى بۆ نەماوە و بەناو سال كەوتووە، بوتە وا خەریكە خاپەرۆكى تەمەنى كۆدەكانووە و ھیشتا تەماعى دونیا بەرى نەداوە.

(۴) خنخنۆك: گەرۆو، بیئە قاقا.

واتا: ھەرچەندە موخلیس بەناو سال كەوتووە پیربووە، كەچی ھیشتا بۆ كاروبارى دونیا لەتەگبیر كردن داپە و ئومیدی بە ژیان ماوە، چونکە مروژ تا گەرۆ دەبیت لەتەمەن لەوئەندە حیرسى ژيانى زیاد دەبیت، جا موخلیس ھیشتا لە تەگبیر كردن و ھەلسۆراندنى كاروبارى ژيانى نەبوئەووە كەچی مەرگ بیئەقاقای دەگرى و بەناخی زەویدا دەكات.

چاوه ریئی فرسه ت^(۱)

فیکری نیوچونه جهه ننه هاته نیو خانهی خهیال
دهرس و دهوری لیم مشهوش کرد غمی مال و منال^(۲)

نهی فهلهک تو چیت لهگه ل من خو نهن کافر نه بووم
خستومه زیندانی عه جز و سیلسیلهی نههل و عه یال^(۳)

گهر به چهنگان گوشت له فهلبم هه لکمنی بیم خوشتره
نهک له بهینی سی هه زار سال فکری مالم بیته مسال^(۴)

گهرچی خو زور زه حمه ته تمرکی و متهن کردومه من
زور مونا فینه لهگه ل بیك کسه بی عیلم و کسه بی مال^(۵)

-
- (۱) له به حری ره مملی هه شقی مه جزومه: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
 - کاتی که موخلیس له (کفری) بووه نامه بهک بو فتهاح ناغای دووسره ده نوی و نه م
شیره له ناو نامه که دا ده بیت. نه م زانیاریهم له عه لی فتهاح دزه بی وهر گرت.
 - (۲) موخلیس له م غه زه له دا بی زاری له ژن و مندان دهرده بری و بی وایه وهر گرتی زانست و
زانیاری و خیزانداری ناگرتن، وادیاره شاعیر له باریکی کومه لایه تی تایه تی دا بووه
سه رباری باری سو فیا نه که ی و هه ردوکیان وایان لیکر دوه شار و مالی به جیبتلی و
بهره و کفری بیجیت.
 - له م بهیته دا مه بهستی له (جهه ننه م) ژن و مناله.
 - (۳) عه جز: ته میله. سیلسیله: زنجیره. عه یال: خیزان.
 - (۴) له م بهیته دا (سی هه زار) سال جزه پیوه نایک (مبالغه) به.
 - له نیوان (مال و بال) دا ره گه زدوزی لاحق هه به.
 - (۵) تمرکی و نه ن: مه بهستی لئی دورر که و نه وه به له (دووسره و هه ولیر).
 - نامازه به بو نه م پهنه کوردیه (دوو گندوزه (کالهک) به دهسته کی هه لئا گرت)).. پهنی
کوردی، خان له ۲۲۶.

مەنشەئى فېتنە و بەئى دۇنيا و قىيامەت ھەر ژنە
(فا نظروا هل انى فى هذا المقال فى الضلال؟)

شاھىدەم ئادەم لە جەننەت تاكو خۇى بوو چاكى خوارد
ھەر كە ھەووا ھاتە لای لىئى تىكچوو سەبىرى ەمرز و حال^(۱)

(موخلىسا) و اچاكە بوخوت دابنىشى بى قسە
فانىدەى نادا ئەمىستا گفتوگو و حوزن و مەلال^(۲)

(۱) شاعیر لە بەئى پىنچەمدا ژن دەكاته سەرچاوەى فېتنە و بەئى دۇنيا، بەئام نەك ھەموو ژنى، بەلگەشى ژيانى ھەزرەتى ئادەمە لە بەھەشت ھەر كە بەتەنیا بوو لەوئى دەژیا ، كە ھەووا لىئى پەيدا بوو ھەردو كیان توشى خواردنى بەرى دارە قەدەغە كراوہ كە بوون لە بەھەشت دەر کران، ھوتە كەشى گوايە ھەزرەتى ھەووا بووہ لە سەرتا نەو خواردو پەتى بەئام لە قورئاندا ھىچ ناماژەيەك بو ئەمە نىبە و خوا دەفەر موى ((يا آدم اسكن أنت و زوجك الجنة و كلا منها حيث شئتما ولا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمين، فأضلها الشيطان عنها فأخرجهما مما كانا فيہ)) البقرة/۳۵ - ۳۶ .
(۲) لەمىستا: ئىستا. مەلال: خەم و پەزارە.

غەزەل^(۱)

لەب شەكەر مەن تەزكەرەم پۇزى ئەزەل وەرگرتووه
بۇجى ئەمپۇ كە بىتاقەم نادەيى؟ چىم كىردووه؟^(۲)
مەتلەبت گەر رىشوتە قەرموو ئەفەندىم چت دەوى
مال و ئەولاد و سەرى مەن وا لەپىش دەستى تووه
وانەكەى ئەمما رەقىب لەم مەسنەلە دەورى ھەبى
چونكە زولم و مەكرى ھەروەك ناغە واتان فەيرىووه^(۳)
نەقىدى رووحى مەن لەمەن وەرئەگرى بۇ تۇ خۇى ئەخوا
قەندى لىوى تووشى گەر وەرگرتىن واىكردووه
دەن كەوا مەتلوق چاكەى وەسلى تۇپە بەينىكە
چاپەجى و چاپەى نەدپووه سەبىرو نارامى چووه^(۴)
ھەرچى مەنمەنى ئىدارەى حوسنى تۇپە بەك بە بەك
گەرىكەى كەشى دەزانى ھەرگە خانىن دەرچووه

-
- (۱) لەبەحرى رەمەلى ھەشى مەحرۇومە: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.
نەم غەزەلە لە قوتارى گەلاوئىزى ژمارە (۹) ى سالى ۱۹۹۴، ل ۳۸-۴۰ بئار كراوتەرە.
(۲) بىئالە: مەبەسقى بىتاقەى شەكر و چاۋ زەخىرەيە باسى قىرى و فاتى جەنگى دووھى
جىھانى دەكات.
ۋا:ا: لەروژى ئەزەلەوھە خودا روزى مەن نوسپوھە و كەچى تۇ دەتەوى بىرى و پەسولەى
خوزاكەم نەدەيى.
(۳) ھەرچەندە مورخلىس زۆر خوشەويستى فەتاح ناخاى دووسەرە بروھ، ئەويش ئەو ناغايەى
خوشويستورە، بەلام لىزە نامازە فرت و فېل و سەمى ھەندى لە ناغايەكان كىردووه،
چونكە لەو سەردەمەدا سەمەيان بەناۋبانگ كىردووه.
(۴) مەتلوق: ھوگر. واديارە مورخلىس ماۋەبەكە شەكر وچاى لەدپوھە تامى چاى نەكىردووه
چونكە پەسولەى خوزاكى پىتەدراۋە.

تۆ کهوا سولتانی، شاهم مهیلی زولمت گهر نه بی
 دهغه بی پسیار نه کهی رعمیت کهوا حالی کووه
 سهیری نه م گورگانه که نه م عاشقانه چون نه خون
 بی خهبر ماوه نه میرم، مهسته پاخو نوستووه^(۱)
 شاری تویه عاسیمه بیو شاری مه عشوقانی تر
 عاسیمه جینی عدله جانان زولمی کهی تیدا بووه؟!^(۲)
 گهر موسلمانن به فه خری نه نبیاتان سوند ددهم
 گهر نه سارانه به عیسا کهی دیانمت وابوووه^(۳)
 وایه عیشقی دولبه ران ده خلی به سهر دیندا نییه
 خووت و ویزدانت ته ماشاکهن چمان لیها توووه^(۴)
 نهی خودا هاواره ههر خووت زوو به هاوارمان وهره
 گهر نه توو لوتفی نه کهی دهستان له رو حمان شوشتووه
 مه سنه لهی ته موینی عشقت غه دری زور تیدا هه بیسه
 چهند کهسی وهک موخلیسی حه قدراری مه حرروم گردووه

-
- (۱) موخلیس ره خنه له ده سه لات (عه بدول نیلام) ده گری کهوا ناگای له خه لکی ره مدکی
 نه ماوه و وادیاره نه میش مهیلی له زور و ستمه، نه گینا پرسیری حالی میلهدت ده کات.
 له میر: مه به سقی له عه بدول نیلامه.
- (۲) شاعیر عه بدول نیلام ده دوتی که له به غدای پایته خته و ناگاداری ده کاتوه که پایته خت
 ده بی پایته ختی داد په روه ری بی نهک پایته ختی زوزداری.
- (۳) وادیاره موخلیس هیشتا له گومان دایه که نهو لیسر سراهه نایا موسلمانه یا مه سیحیه؟
 به لام پنده چی مه سیحی بو بی چونکه له به یته کهی دیکه دا ده لی: عشق ده خلی به سهر
 دیندا نییه.
- (۴) واتا: نهوی توشی عشقی دولبه ران بو بی، عشقه کهی وای لیده کات ناگای له نایی
 دولبه نامینی و جاری وایه که موسلمانن عشقی دینا ده بیت یان به پیچه وانوه،
 هره کو شیخی سه نعان که گیر و دهی داوی دولبه ریکی ته رسایی بوو.
 نه م غه زله دیمه نیکی باری نابوری سالانی جهنگی دووه می جیهانی به دیارده خات،
 که خه لکی توشی قری و قاتی بونه و زیان که وتوکه سهر پسولهی نازووخه و نهوی
 نهو پسوله یی نه بووه به رهو نه توتی مردن چووه. وادیاره موخلیس و چهندانی وه کو
 نهو لهو پسوله یی به پیش بوونه، به لام شاعیر وه ستایانه و سپوزانه بو مه سه له که
 چووه و راسته و خو نایلر کتی به لکو ته موینه کهی به ته موینی عشق داناهه و جوژه
 به رده یکی خستوته سهری بو نهوی واتایه کی ساده و کرج و کان نه داده ده ستوه.

خانه‌دان^(۱)

له دونیا نه‌ما هیج ناشنایی	زهمینی گرت غوباری بی وهفایی
هونه‌رمندان له‌بهر دست‌ی خه‌سیا	ده‌بینی وا له‌ته‌نگ حالی و گه‌دایی ^(۲)
نه‌وه‌ی دوینی له‌دونیا خانه‌دان بوو	نه‌وا توشی بوو نه‌ورؤ نانه‌وایی
به‌جاوی عاقلان بر‌وانه‌ نا‌فاق	له‌هیج جیگا نه‌ماوه‌ پ‌وشنایی
زمانت(موخلیس) بگره‌ له‌ شه‌کوا	به‌سهر دهر‌وا سه‌برکه‌ بی نه‌وایی

(۱) له‌ به‌خوری هه‌زه‌جی هه‌شق مه‌خزوومن: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن له‌ولن.

(۲) خه‌سیان: کوی (خه‌سیس)ه‌ به‌زانی هیج وپوچ دیت.

به‌گشقی موخلیس باسی زه‌مانه‌وخه‌لکه‌که‌ی ده‌کات که‌وا پیاری ره‌ندومه‌ند مالی خوری
نه‌دراوه‌تی و که‌وتوکه‌ پ‌ر ده‌سه‌لانی مروئی پ‌روپوچ و له‌دونیا له‌بهر بی دادپه‌روه‌ری
ره‌ش هه‌لگه‌راوه‌رووناکیی تیدا نه‌ماوه‌.

ههر ده‌لنی موخلیس له‌سه‌ده‌ی بیست وپه‌که‌م ده‌ژی و نه‌وه‌ی نا‌کار و په‌وشته‌ باری
کردووه‌ و بی‌ لاکاری بار‌کو‌له‌ی خوری داخستووه‌.

موناڤیق^(۱)

بهین دین ناموئیتن مولک و میللت
 ج قهومیك ناجته^(۲) دره بی دین له زیللت
 همتا نه کړی به جاگی خدمتی دین
 خودا نانیتته سرکهس تاجی عیزت

(۱) له بهوری هزهجی هشی مه جزومه: مفاعیلن مفاعیلن فعولن.

موخلیس لهم شیعه دا باسی واقعی ناین ده کات له کوتمه لگای کورده واری و پتی وایه
 گلرله کدی سهره ولتیره، بوته به ناشکرا رایده گنی که بهی ناین سامانی
 دونیامیلله تی ناوی، واته نه گهر سامانداری و میللت بونه هوی له ناوچونی ناین و
 نهو دهست به ناینه که یوه ده گرت، چونکه له و باوه رده ایه هیچ میلله تیک بهی
 ناین له زیللت دهرناچیت.

لیره دا شاعر همان بوچونی نه حمدی خانی دووباره ده کاتوه که نه گهر کورد له ناوخوا
 یه کین و سهر وکیان هبی نهوا دین و دهوله تیان ده بیت، کهوته خانی دهوله تی بی دین
 ندویسو تووه، ههروه ک دهلی:

ته کمیل ذکر مه دین و دهوله
 ته حسیل ذکر مه عیلم و حکمهت

(مهم و زین، نه مینی نوسمان، ل ۵۳)

موخلیس سیاست و ناینی پیکه وه دهویت و له و باوه رده یه ههر سیاسیک بهی ناین
 ههولید اوخوی هه لیکیشی له نه جامدا تیده چی و هیچ به هیچ ناکات، به لگه شی
 نهوه یه که موسلمانان کاتی خوی به ناین به سهر دوژمندا سهر کهوتن، نیستا کوردو
 موسلمانان گهر بو ناینه که یان نه گهرینه وه هه همیشه ژیره دهست دهن و سهرناکون.

شاعر له و کاتدها ههست به نه بونی هینمی و ناسایش و بهخته و هری ده کات و پتی وایه
 دووروی و ناسیونالیستی کویرانه دوو هوی سهره کین بو له ناو بردنی هینمی و
 بهختیاری، چونکه ناسیونالیستی نه گهر توندیره وی و تاکره وی پتوه دیار بوو و سنوری
 نازادی خه لکی به زاند نهوا ده بیته به لئا له سهر خوی.

موخلیس له بهر نه وهی مه لایه و سهر به ته ریفه ته بوته خم له وه ده خوا بنه مای فرمان به
 چاکه ونه هی له خراپه نهماوه و کهس له سهر گوناه و تاوانی شهرعی سزا نادریت و
 قه ساس جینه چی ناکریت. پاشان له روانگی ناینه وه سهری حوله که ده کات و داخ
 له وه ده خوا حوله که له دیلته یوه نیستا وا خهریکه موسلمانان به دیل ده کات و
 داوامان لیده کات که نایی به وه دلخوشین که جووله که به سهر موسلماناندا زال
 بیت. ههروه ها موخلیس دژی نهو تیکه لپونه ی نیرو مینه که سنوری شهر
 ده به زینی و نافه تی لیده که ونه وه، به تاییه تی تیکه لپونی کور و کچ له قوتابخانه و
 زانکوران.

(۲) ناچته: ناچته. لعمه دارشنی ناوچه یه و له بهر کیشی شیعه که به کاری هیناوه.

له دونيا گهر نهمینى سېبهرى دین
بهېږ دینى كه سې خوځى هه لېكېشى^(۱)
كه سې بو دین نه بې كوشتن و برېنى
كه سېكى نه فسى فیرعه ونى هه بېتن
به هېزى دین نه بې تازه موسلمان
موسلمان تا مونا فې بن له گه ل پېك
كه خوا فهرمووى برانه نه هلى نيمان
له بوچى بوو كه سهر كه وتن له عالم
نیفاق و قه مومیمت نه وړو كه واپكرد
ومره ممره كه جوو بتوانى نه وړو
كه سېكى پېى خوځ نه بېتن جوو نرم بى
موسلمان گهر موسلمان بن به راستى
له هېچ جېگا له نیو جهېش و نه هالى
مومزه ف قه تعى راتب بوچى نه كرى
شهراب خور بو جهزا بار ناكړتن
كچ وكوړ پېكه وه بوچى بخوینن
ته ماشاى سینه ماو مېله ایه كان كه
موسلمان بو په وهك جووى ټشوو نه وړو
هه تا دممرن دمبى له و حاله دابن

له كوځى عالم دمكاتن نیستې راحت
ملى ده شكى له مه پدانى سیاست
خودا قمت كه مېفى خوځى ناكا به منسرمت
دمبېته جووى جوان^(۲) بى قه درو قیامت
به سهر كه س ناكه ون تا قیامت
نه وهى ده ست بو بېهن دمبته^(۳) نه دامت
له نیو نه سحاب نه ما غمش و خیانت
له بهر نيمان و نیخلاس و سه داقمت
به جارېكى له كېسى دابن سه عادت
موسلمانان نه سركاتن به قوومت
خودا نرمى دمكا و ده پكاته عېرمت
ومها ناكه ونه نیو چارى^(۴) په زالمت
له سهر بى شمرعى كه س ناكړى نېهانمت
نوئزى گهر جواند بى عوزر و عیلمت
سفوور چون رېده داتن نه هلى غرمت
له گه ل پېك نیرومى بچنه زیارمت
زن و پیاو پېكه وه پرووت وهك قیامت
هه موو كه وتونه ته نیو ته په و^(۵) حرمت
هه تاگو نینه وه سهر رېنى حه قیامت

(۱) هه رېكېشى: هه لېكېشى. دارشتنى ناوچه دى هه ولېزه.

(۲) جووى جوان: وروشى (جوو) له كورده وارېدا وه كو نېدېه مېك به كار دېت به مه به سق
ترسونكى، چونكه جووله كه كه مېنه بوون بو په به ترسونك ناویان ده رچوو بوو. پاشان جوو
سه ملنندیان كه ترسونك ین.

(۳) ده بته: ده بته، وروشه په كى ناوچه بیه و له بهر كېشى شىعرى هاتوره.

(۴) چارى: چالى. وشه په كى ناوچه بیه.

(۵) له په: سه رلېشېوان، گېروده بى.

رۆژناوا و رۆژهات^(۱)

گمیمه چهر خیکی دهوره دۆرابی	دووره دهر بچی له سهر دۆنابی ^(۲)
ژوور که وتۆته ژیر، ژیر که وتۆته ژوور	کار و شیواوه کەس پینی چانابی
ئەمورۆ سیاست ئەو کەس دەگێری ^۳	گەر پینی بلینی کەر بکر رازی نابی
بێ دین سیاست وەحشەت دەداتن	چاکە سیاست دینی تیدا بی ^(۴)
دونیات کەمبۆ هات تەنیا خۆت مەپخۆ	نەپەدی بە ژێر دەست گەور پیت نابی ^(۵)
تاجی گەورەیی بۆتۆبێ بەسیه	نیعمەت و خوشی با بۆ گەدا بی

- (۱) ئەم غەزەلە لە سەر کێشی خۆمالی کوردیە و ۱۰ بەرگەییە: ۱۰=۵+۵.
- هەرچەندە لەرووی کێشەوه غەزەلە کە خۆمالییە بەلام سەرراکە سترنیە و پەیرهوی شیعری کوتی کردوو.
- موخلیس گلەیی لە پیاوانی سیاسەتی سەردەمی خۆی دەکات و پینی وایە لە عەلبەیی دنگەکی تێناگدن و کەس نازانی کوری کین، بۆیە وەکو نەدی و بدی چنگیان خستۆتە کەلاک و تەماعی دونیاو خویان و خەلکیان لەبەر کردوو و رۆژهات و رۆژناوا بوونەتە رۆوگیان، بۆیە وا بەگژ نایندا دین و پینان وایە دین پەپوهندی بەسیاسەتەوه نیە و لەم رۆووه زورنای دەرەهوه لێدەدەن و هیندە سەنگین نین کە بزانتن هەر دەرووبەرتک سیاسەتیکی تایبەتی گەرە کە.
- (۲) دهوره دۆراب: شەق و پەق، تێکشکار. دۆلاب: چەرخێ ناوی، گریگەر.
- (۳) ئەو کەس دەگێری: لەرووی زمانەوه ناتەواوه و (ئەو کەس دەگێری) راستە.
- موخلیس هەر بەجاری پایەیی سیاسەتوانانی ئەو سەردەمی نزم کردووەوه کە ریش پینی قایل نیە. لەوانەیه لەبەر ئەلقە لەگوتی و نوکەراییەتیان بەمجوز هینرشێ کردبە سەر.
- (۴) موخلیس لە و باوەرەیه کە دین و سیاسەت بەیەکەوه دەتوانن خزمەت پێشکەش بە جەماوەر بکەن، گەر لەیەکدی جودا کرانەوه بپهۆدە دەبن.
- (۵) وادیارە ئەوانە تازە دونیایان بۆ هاتوووه کە وتونەتە ناو نازو نیعمەتەوه بۆیە دەلی: بەشی رەش و رووتی جەماوەریش بەن. هەرچەندە ئەم غەزەلە سالی نوسینی لەسەر نەنوسراوه بەلام کورد تەنیا لە سالی ۱۹۷۰-۱۹۷۴ توانیان دەم لە سیاسەتی بەرپۆه بردن بەن و رەوسەیی تەماع دەرچوو و گەلی لێبەسراوانی ئەو سەردەمی تەماع گۆتری کردن و کوردو کوردستانیان فراموش کرد.

تۆی بیژایه‌تی کهس نابته بابی ^(۱)	تۆی پاکژ بده، پاکژ شین ده‌بی
نابی له‌گه‌ل کهس هیج ناتهبای بی	گهر خوشیت ده‌وئ له‌و جینگای که لئی
نازی به‌خوشی گهر پرووت له‌ولابی ^(۲)	چت له‌پۆژناو او چت له‌پۆژه‌لآت
دونیا و دینیکی خوا پئی ره‌زایی ^(۳)	دوو چشت پئیویسته نینسان هه‌یبیتن
بۆ تهمه‌ع مه‌جوو شهرمه‌زار نابی ^(۴)	باهی چ بکه‌ی شهرمه‌زار ده‌بی

-
- (۱) موخلیس داوایان لیده‌کات تۆی براه‌تی و نازادی بده‌ن نه‌ک تۆی ناکۆکی و دووبه‌ره‌کی چونکه له‌وسه‌رده‌مه‌دا حکومه‌ت هه‌ولئی ده‌دا هه‌ندیکیان به‌پاره‌و ته‌ماع بکری و به‌گۆر یه‌کیان دابدات.
- (۲) موخلیس پئی وایه هه‌تا کورد پشت به‌ وولتانه‌کانی سۆشالیزمی و سه‌رمایه‌داری به‌سقی ژبانی خوش نابی و ناگاته نامانج چونکه هه‌رنه‌وانه بوون که‌وا کوردستانیان پارچه‌چارچه کرد.
- (۳) هه‌میشان شاعیر له‌وباره‌یه‌یه که دونیاو دین به‌یه‌که‌وه ژبانی هارولتیان خوش ده‌که‌ن چونکه دین هه‌میشه له‌خزمه‌تی میلله‌تان دایه به‌لام دینی راسته‌قینه نه‌ک دینیکی پینه‌کراو و مورته‌به‌کراو.
- (۴) وادپاره لیه‌رسراوانی نه‌و سه‌رده‌مه زۆریان ته‌ماعکار بوونه بۆیه له‌م غه‌زه‌له‌دا له‌ چه‌ند شویتیک ناماژه‌ی پیده‌کات.

هه‌ریژی درو (۱)

(۱) ئەم قەسیدە بە لەسەر بەحرێ رەمەلی هەشقی مەحزومە: فاعلان فاعلان فاعلان.

ئەم قەسیدە (۴۷) بەیتە می موخلیس لەدوو سەردەمی جیاواز نوسراوە و بریتە لەرەخنە بەکی کۆمەڵایەتی سیاسی. بە پروای من لە ئێوان سالی ۱۹۵۹-۱۹۶۳ نوسراوە چونکە رووداوە کالی سەر بەدوو سەردەمەن. بەلا دەستیوونی شیرو عیەکان لە ۱۹۵۹ سەرپهێندە و توانیان بیچنە ناو جەماوەرە و موزدە می گەلی شتیان بی بدن کە باری ژانیان بگوزی، لەوانەش هیتانی ناوکارە باو تراکتوزو دەراسە و دروستکردنی گوندی نوی و.... هەند بەلام هاتی شیخ عەواس بو ناوچە کوردنشینەکان و ناواری بوونی خەلک و تالانکردنیان لە سالی ۱۹۶۳ روویدا.

موخلیس بەیتی قەناعەتی خوی باویری بەم موزدانە نی و بی وایە دروێ وادیارە دروی حیزبەکان لەو سەردەمەدا زۆربووە بوئە شاعیر لە کوتایی هەربەیتک رستە (هەربوێ یاخوا دروی دوربارە دەکاتو، لەلایەکی دیکەو شاعیر بی وایە هەولنی ئەو کەسانە هیچی بو خێرو بیزی رەش و رووتی میلەت نییە و هەمووی بەیە کەو هەولدانە بو نەهیشتی دینی میلەت، چونکە بەیتی قەسیدە کە دیارە کۆمەڵنی لەو کاتە پەیدا بوون بو زیندوو کردنەوی ئایی زەرە شقی و بو ئەمش ناگری نەوروزیان کردوئە رەمزی ئەو ئایینە و هەر لە بەر ئەو یە شاعیر دزی ئەو ئایینە وەستاوە بە وشە (نەوروز چینیان) ناوی بردوون.

قەسیدە کە بە گشتی لەسەر چەند ئەو رەبەک دەدوی لەوانەش:

ا- سەرەتا باسی درو دەکات کە لەو سەردەمەدا بوئە گەنجینەو لەریگی دروی زلەو ژانی خویان مسوگر کردووە و خەلکی سادە بی هەلەدە خەلەتین.

ب- لەو درووبانگە شانە می کە حیزبەکان دەیکەن بو ئەوی جەماوەری نەخویندەوار لەخویان کۆ بکەنەو، هیتانی ناوکارەبا و تراکتوزو دەراسە و دروستکردنی نەوشخانە و ریگی قیرتاو قەسرو قەمەرە بو دێهاتیان و موزدە پیندانی حەسانەو یانە لەجوئکردن و دروونەوتنە کیشان و کاروباری سەر جوئینیان.

ج- نامادە بوونی خەلکە لە ناھەنگە حیزبەکان و دەر خستی بیکاری ئەوانە یە کە ژانیان لەسەر قەردەو کەچی ناچار یان دەکەن بیئە ناھەنگەکان و لەبە یانی هەتا ئیوارە چەپلە لێدن و پاشان یارمەتی حیزبیشیان لێدەستین و ئینجا لە کوتایی دواندەری چەند قەسە بەکی لووسیان بو دەکا بەچەند بەلئینکی درو بەریان دەکەن.

د- شاعیر لەو نەرەحەتە کە لەو ناھەنگ و کۆبونەوانە ژن و بیواو تیکەلن و نادایی ئەو سەردەمیان تیکداوە و بەدوئ و زورنا هەلیان دەپەرتین.

ه- موخلیس باسی ئەو دەر بەدەری و تالان و برۆتانی دەکات کە عەرەبەکان لە سالی ۱۹۶۲-۱۹۶۳ کردیان و قەراج و کەندیناوە و هەللی لە دێهاتە کالی مولکی و ناوچە می سالی گرتەو یەکی لە سەر کردە کانیان شیخ عەواس بو کە گوندی کوردە کانی داگیر کردبوو. جا شاعیر وەتشی ئەو خەلکە دەکات چون دەر بەدەر بوون و چون توشی لەخوشی و برسەتی بوون و تانەش لەو حیزبانە دەدەت کەھیچ

ھەر درۆ ئەرپۆڭكە زېنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 بۆ بەشەر بويته خەزېنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 ھەردرۆيە كارمىباي دېھاتى وا رۆن كىردووه
 لۆگس و فانوس ج نېنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 دى نېيە ئەرپۆڭ لەدېھاتان كە ئاويژگە نەبى^(۱)
 دەغل و دانى زۆر بېچىنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 ھەر تەرەكتۆرى درۆيانە دەسورپۆ رۆژوشەو
 جۆت و جۆتيار لى كەتېنە^(۲)، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 سەيرى دەپراسەى درۆيان چۆن تەبارەى داپتە بەر
 چەندە پان و چەند بەرىنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 كاك سەپان وتېلە كېشمان، وا لەمال دانىشتوون
 ئەو مەم و ئەو خوشكە زېنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 پاش ئەوەى ئا و ھاتە دېھات، ھېچ نەھات ھەلناگرى
 سەبرى جۆخىنيان^(۳) بېبېنە، ھەربىزى ياخسوا درۆ
 بۆ ھەزاران وا لەدېھات، خەستەخانە نېش دەكات
 كە ئەوەى خاوەن بېرىنە؟ ھەربىزى ياخسوا درۆ

رۆئىكىيان نەبوو لە ھېر كەردنەوەى ئەو باروزروروفە ناھەموارە. پاشان رۆيان تېدەكاو
 دەلى: كرا ئەوانەى كوررەى درۆيان دەجوشاندوبوچى ديارنېن و بۆ بەگژ ئەو
 غەرەبانە دا ناچنەو؟

و- شاعىر نامازە بەو دەكات كە ئەو درۆيانەى ئېمەيان ھەلخەلتاند وا خەرىكە رۆو
 لەوولتاي حىجاز دەكاودەبەوئى ئەوئىش تېكىدات. موخلىس لەبەر ئەوەى
 مەككە و مەدېنە لەو وولتايە و شوئى حەجى مۇسلمانانە بۆيە خەمى ئەوەبەتى بېرى
 سوتشالىزمى بەرەو ئەوئى بىروات.

ز- موخلىس ناوى شارە كوردىەكانى ھىتاوہوئى واىە موصل و ھەولتېروكەركوك
 و سلىمانى كوردستانەو ھەموريان بوونەتە شوئى لەقەنارەدانى كوردان و سەربېرىيان.

(۱) ئاويژگە: بەراو، تېراو.

(۲) لى كەتېنە: لى كەوتونە، پەكيان كەوتوہ.

(۳) جۆتخېن: خەرمان.

وا خەرىگن ھەرجى دىيە جادەپەگى بۇ بېمەن
 تا بلىي پان ويەرىنە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 ھەرجى مال بى نابى سەپيارەى خسوسىيى بى نەدەن
 تىۋىزى رېگا بەس بېينە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 بەسىە تاگەى وا لەخانوى خشت و قور ئەوھا دەژىن
 خانوومگەى خۆت ھەر وشىنە^(۱)، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 وا موھەندىس دىتە دىھات جى قەسرى دىيارى بگا
 جى بناغەى ھەلقەنىنە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 قەسرگان ھەرگە تەواو بوون، مۇدەپان پراگىشەنە نىو
 كاگى خۇم خۆت راوەشىنە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 ھەرگە ومقتى حەقلە ھات، عالەم لەدەپان دىنە شار
 عاشقى ھەرد^(۲) وزەوينە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 دەچنە پىش دەست ئەو گەسەى دەستەبەرى ئەو كارمە
 بەو جلى وا پىنە پىنە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 كەس لەوانە خاومنى فىلسىك نىيە بۇ شار گەدى
 قەرد لەبۇى ئەسابى ژىنە، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 پوژى جوممەى رەمەزان كۆبۈنمەوى ئەو حەقلەمە
 دۆر كوتان و ھەر بەرىنە^(۳)، ھەربىزى ياخىوا درۆ
 ئەو براو خوشكانە ھەك بىزىن و تەگە تىك بەردەپىن
 مرقە مرق و.... ھەربىزى ياخىوادرو
 پىشەرەوى چىنى ژن و چىنى پىياو لەو حەقلەمە
 كەسك و زەردوسەر سېپىنە، ھەربىزى ياخىوا درۆ

(۱) ھەرەشىنە: ھەلەرەشىنە.

(۲) ھەرد: زەوى. موخلىس لەھەموو شىعرەكانى لەجىاتى (ھەرد) وشەى (ھەرد) بەكار دىنى
 و جوزىگە لەشىتازى شىعرەكانى.

(۳) دۆر: دۆر / ھەر بەرىنە: ھەل بەرىنە.

پاش نەوەى شاپى تەواو بوو پىك بە پىك پىيان دەلى
 كاك فلان شاباشى بىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 ھەرچى پىويست لەبۆ سىندووھى حىزىي دادەنئىن
 ھەر بىزى و ھەر ئافەرىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 باسى كشت وكتىر^(۱) دەكەن تا پارمەكى و مردەمگى لىيى
 بەو قسە جەرگى بىرپنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 نىشى خۇيان ھەرگە دىت ئەوجا خەتتىبى بانگ دەكەن
 پىي دەلئىن خوتبە بخوئىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 بەو زمانى لووس گەوا دى دەست دەكاتە خوئىندەنەوہ
 روو لە دونىاي پشت لەدىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 بۇنى نىنسانىيەت و دىن ناكرى لەو خوتبەمە
 گوئى بدئى سەرھەرتەگىنە^(۲)، ھەربىزى ياخوا درۆ
 ھەرچى خۇي ونەفسى وشەپتان نارەزوويان بى دەلئى
 تەركى دىن و خوئىن مژىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 بەر لەپىغەمبەر چ دىنىكىيان بووہ نەويان دەوئى
 ناگرى نەورۆز ببىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 عالەم و خۇيان سووتاند ناگرى نەورۆزچىيان^(۳)
 دووگەلى تارىك و شىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 نەو ھەموو عالەممەيان چۆن كرده ناردى نىودىك
 شىخ عەواسيان جى نشىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 سەپرى پىنگاگان بگە ھەر باربەكۆرە^(۴) دى لە پى
 رۆزوشەو ھەر تىك پەرىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ

(۱) كشت وكتىر: كشت و كاز.

(۲) سەرھەرتەگىنە: سەرھەلتەگىنە.

(۳) نەورۆزچى: نەمە دارشتىكى تازەى شاعىرە، واتا: نەوەى ئاھەنگى نەورۆز رىك دەخات.

(۴) باربەكۆز: باربەكۆز.

چەند كەشەنگ و چەندە برسى و چەندە تىنووونە دەپۈن
 دەنگى مىندال و گرىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 جەيش و قووت چوو لەبۆ ھەرجى قىامت دېتە وئ
 گوئى بدئى گريان و شىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 ھەر درۆيە وا دەسورئ دېن و دونيا تىك دەدا
 دوژمنى دونياودېنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 موصل و ھەولئىروكەركوك و سلېمانى ھەموو
 جى قنارەو سەربېنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 ئەو درۆى ئەو كارساتەى كرد بە نىمە، پىوھىيە
 بچتە لاي مەككە و مەدېنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 تا ئەوئىش تىك بەربدا يىكجارى دونيا پيس بكا
 بۆ فەساد برسى و خورىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 پرووى زەمىنى گرت درۆپرووى گەيشتە ناسمان
 وا لەلای مانگ دابەزىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 بۆ درۆ ھەر سەگ دەنئىرى بچتە ناسمان تى بگە
 چونە ناسمان سەگ وەپىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 ئەى براگەى دېن پەرسىت و باب موسلمان و عەزىز
 خەونى بىتەر بەس بىينە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 بەربدە پىقەى درۆزن موچەخۆرى بۆ مەكە
 موچەكەى كوژران و خىنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 ئەو كەسانەى ئەمن و توپان پىدەوئى بۆ دېن نىيە
 ھەر لەبۆ تىكدانى دېنە، ھەربىزى ياخوا درۆ
 بۆ دھارنىن بىنە مەيدان گەفكەرى نىمەى ھەزار
 ھەستە دوژمن ھەرقەنىنە^(۱)، ھەربىزى ياخوا درۆ

(۱) ھەرلەنپە: ھەلقەنپە.

كا^(۱) نهوهی دهیویست نیمه لی بخاودمرمان بکا
 خوا ههیه نیوه چ نینه، ههربزی یاخوا درۆ
 نمو کسهی کوورهی درۆپانی دهجوشاند گیوهچوون^(۲)
 عالمیک سوتای نهوینه، ههربزی یاخوا درۆ
 نمو کسهی دوونی دیاربوو کهوتوو نهورۆ لهمال
 جاوهکهی حیزت ههئینه، ههربزی یاخوا درۆ
 نمو کسهی نمو عالمههی تیکدا لهبۆچی نامرن^(۳)
 ههر خهریکی زۆر وهرینه، ههربزی یاخوا درۆ
 عمبهه وهک خاتوون لهبهرجاوی خهئک خۆت بادهدهی
 دوژمنیشت وا خهئینه^(۴) ، ههربزی یاخوا درۆ

(۱) کا: کوا.

(۲) چوون: راسته کهی (چوو)ه چونکه بکه (کهسه)و تاکه.

(۳) نامرن: راستیکهی (نامری)ه چونکه بکه (کهسه)و تاکه.

(۴) خهئینه: لهخۆشیدان، شاگهشکهبرون.

شيعرى لاواندنهوه

شيعرى لاواندنهوه نەو شيعرەيه كە بۇ مردنى كەس و كاروخزم و دۇست و ھاوړپيان دھۆنرېتهوه و لەو جۆره شيعرانە ستايش و وسف تېكەل دكړئ و مردووگەى پيدەلاوېنرېتهوه. بېگومان نەمجۆره شيعرەش خودبپه و هەست و سۆزى شاعىرى تېداپه بەچەند پلەپهكى جياواز،چەند نەو مردووہ لە شاعىرەوه نزيك بى و خۆشهويستى بى ھىندە زياتر سۆزوهەستى دھجولئ و كوورەى درهوونى دھجوشى و شيعرەگە لەرووى ھونەريپهوه دەولەمەندتر دەبيت.

موخلىسى شاعىر شيوەنى بۇ دوو كەسان كرددووہبپهگيكيان لەخۆى گەورەتر بەتەمەن و نەوى ديكە كورې مەلاپهكى ھاوسالى خۆى بوو.گەر بەراوردئ لەنيوان شيعرەگەى بۇ (شېخ جەلالى ترپەسيپانى)و شيعرەگەى بۇ (نەبوپهكرى كورې مەلا محمدى مەرھادى) بگەين،كۆمەلئىك جياوازي بەدى دەگەين كەنەوهى بۇ (نەبو بەكرى نوسيوه لەرووى سۆزوخەپال و هەستەوه گەلى بەگوروخۆشترە لەوى ديكە.

لەشيوەنەگەى بۇ (شېخ جەلال) نەو هەست و سۆزە بەتېنە بەدى ناكړئ وتەنيا لەسەرەتا بەباى بەيانى رادەسيپړئ كە هەستى و سلام لە ھاوړپيانى بكاو تېيان بگەيمنى كە شېخ جەلالى ھاوړپيان مائناواپى لئيان كرددووہپاشان مردووگە بەدەنگ دئنى و دەلئ:نەمە رڼگای ھەموانەوهەمومان لای خودا بەپهك دەگەينەوه.

نينجا دئ ھەندئ ستايشى دكاو روونى دەكاتەوه كە لەرووى بئەچەموزانستەوه بى چوونەوه ھەموو سيفەتئىكى كەمالى مرؤفى ھەبووہ.

شیوهن بو مهلا جهلالی^(۱) ترپسیپان^(۲)

نهی بادی سهبا هسته ومکیل به لهسهلامان

یاران بهخهبر بینه که عاجز بووه شامان^(۳)

بابین هموو بوخزمهتی نهوشو بهگوْمهَل

عهزمی سهفهری کردووِه گیرنابی لهلامان

قوربان نهتوو نهوتهمزهپهنی، نهگری تکای کهس

نیمه هموو هاتوپنه، دهبی بگری تکسامان

فهرمووی نهمه رینگاهکه تهنیا نییه بو من

من نیمرو دهچم، نیوه سبهی دین بهدوامان^(۴)

بو فیرفتهتی دووروزی مهبن عاجزوغهْمگین

وهسلی نهبهدیمان همیه لای زاتی خودامان^(۵)

(۱) مهلا شیخ جهلال: کوری شیخ حسین کوری شیخ مستفا کوری شیخ حوسنی (کالی کرده) به له قهزای کوبه، له ۱۲۹۷ک له دایکوره و له ۱۹۴۵ع وهفاتی کردووِه. مهلای گوندی ترپسیپان بووه و پایه کی زانستی بهرزی هه بووه و روز مهلای گه وره ی وه کو (مهلا عومهری نوَمر گونهدی ومهلا محمهدی چروستانی ومهلا خهلیلی موخلیس و.....) لایان خوتندووِه.

نهم زانیاریم له مهلا جهوادی کوری وه رگرت.

(۲) ترپسیپان: گوندیکه له خواروی ههولتروسهر به ناحیهی قوشته په په و ۲۴ کم له ههولتروه دوره.

نهم شهره له بهحری ههزه جی ههشقی له خره بی مه کفول مه حروومه: مفعول مفاعیل مفاعیل مفعولن.

(۳) شامان: شای نیمه، مه بهستی شیخ جهلاله.

(۴) نیشاره ته بهم فهرموده به ((سلام لله علیکم دارقوم مؤمنین وان انشاء لله بکم لاحقون)) دلیل الفالحین، محمد بن علان الصدیقی الشافعی، القاهرة ۱۹۲۸ ص ۹.

(۵) وانا: نهوهی ماوه ههر دوو روزی دیکه دهزی و نهویش کو چباری تیکه نی، شاعیر ژبانی دونای به دوو روز داناوَه ((دونیا پینج و دوو روزیکه دهروا)) پندی کردی، عومهر شیخه ل، ۱۴۲ل.

بئى خوشبوو لەبشتى نەبى چىدى لەبەرى كا
 ئەو خاگە، گەمەوا داگە، بەرپاست بۆ ھەموو لامان^(۱)
 ئەى داىكى حەقىقى دەبى زۆر حورمەتى بگىرى
 زاتىكى بە حورمەت بوو لای خاس و ھەموامان^(۲)
 ئەولادى ئەلى و فاتىمە بە تاقە لەجىبى خۆى
 نایبىتەو تازە و مگو ئەو لە ج دامان^(۳)
 گەر بئىتو تەعەسوب نەبى، بە جەھلى بە قوومت
 نىقرا ئەكرى تاج بوو لەبۆ شىخ و مەلامان
 كى غەبىرى ئەوى جامىبى ئەوساقى كەمالە
 نایبىندى، بە وانەبى قەت ئىمە تەمامان
 زۆر عالیم و زۆر عامیل و زۆر فازىل و داھى
 بۆ زولمەتى ھەر مەجلىسەكى ئەو بوو جەرامان^(۴)
 بەحرى كەرەم و عىلم و وىقار، كۆھى نەجابت
 ئەمرى وى مواتە بوو لەھەموو شوپىن و مەھامان^(۵)
 دەستى كەدەگرد وا بەھەرزادان و نەسىحەت
 بەحرى بوو پىرى دۆر بوو لەئەنواعى كەلامان
 ناھەق نىبە تاماوە جىھان تارى ببىتن
 ئاوابوو بەبەكجارى ئەو پىرۆزى زىامان^(۶)
 (داخل بە بەشت و ابوو) لەتەئىخى و دەمر كەوت
 و اھاتوو بە (مۆخلىس) بى ھۆش و ھومامان^(۷)

-
- (۱) وانا: ئەو خاگە كەوا داىكى ھەموومانە حەزى نەكرد (مەلا شىخ جەلال) لەسەر پىش
 بۆى و خستى بەوھى خۆپەرە تا باش بەستەو.
 (۲) خاس: شىخ و مەلایەكان. ھەموام: خەلكى نەخۆپىندەوار.
 (۳) وانا: سەيدەو ئەو زانەكان لە كىس چوو، تازە چ داىكىك وەكو ئەوى نایبەو.
 (۴) داھى: ناوى بگەرە، وانا لىزان.
 (۵) كۆھ: كۆپ. لەجابت: بەرپىزى. مواتە: بە گۆيكرار. مەقام: پايە.
 (۶) رۆزى زىامان: زىا، چىاو، وانا رووناكى.
 (۷) ھوما: بەلندەبەكى ئەفسانەبە، گوايە لەسەر سەرى ھەر كەسك بەبىشتەو دەبىتە پاشا،
 لىزە مەبەست زىروھوشە، ھەر وەھا رستەى (داخل بە بەشت و ابوو) بەحىسابى نەجەدى
 دەكەتە ۱۳۵۹ك/ ۱۹۴۰ع كە سالى مردنى ئەو بەرپىزەبە.

شیوهن بو نه بوبه کوری

مهلا محمهدی نه رها دی (۱)

نه ی تازه گوتی باغی نه مهمل بوچی و مهلا زوو

رؤیشتی به جیت هیشت لمبو نیمه که سه روسوو (۲)

گه نجیم سه مه ریکی نه بیوو به یریم به سه را هات

ناگام ج له پیری نه بیوو رۆلهم له هه وای توو (۳)

(۱) لهم شعره له به حری ههزه جی هه شقی له خه بهی مه کفرولی مه حزوومه: مفعول مفاعیل مفاعیلن فعلن.

موخلیس له سه ر داوای باوکی جوانه مهرگ نه م شیوه نه ی هه تیره ته وه و به ناوی نه وه وه کوره که ی ده لاوینته وه.

موخلیس لهم فه سیده به دا چوره ته ناخی ده روونی باوکی نه بوبه کورو گهر کوری خوتشی بر دبا به باوه رنا که م له مه ی زێر بۆ بهاتبا به. نه م به ناخدا چوونه بو ته وه ده گهر پته وه که باوکی نه بوو به کهر هاورینی موخلیس بووه و کوره که ی خوتشی بوستوره و مهرگی ناوه ختی کوره که ی ده روونی جوتشدا وه و کۆمه لتی وو شه وه ده سه توازه و رسته ی ناسکی بۆ هه لێژاردوو وه لاواندویه تیه وه.

هه ر له سه ره تا دا تا کو کورتای به ناوی باوکی ده دوی و کۆمه لتی وینه ی شعری ناسکی نه خشاندوو وه له به که م هه نگار کردویه تیه گوتی تازه ی باخی هه وای خزی و ماری نه جه ل هاتوو نه جین نه جینی کردوو وه ناخ و هه ناسه ی وه ک دو که لتی شینه و فرمی سکی چاری سز لاو که به و پشی چه و گان ناسابه نه م هه مو وو شه ناسکانه له ده روونیکه ی بیگهر د و مشت خوتشه ویستس نه بی نایته ده ره وه. موخلیس لهم شیوه نه دا سنوری شه ریعه تی نه به زاندوو وه هینه ریشمه ی خامه که ی شل نه کردوو وه و له کورتاییدا ره زامه ندی باوکی ده رده بری به رامه ر به و موسیبه ته و نایه وی خزی بی پاداشتی خوایی بکات، چونکه کوره که ی له ده سه ت چوره با پاداشته که ی له ده سه ت نه جیت، نه مه ش بۆ نه م فه رموده به ی پیغه مه بر (ص) ده گهر پته وه که له کاتی مردنی ئیبراهیمی کوری فه رموی ((ان العین لتدمع وان القلب لیحزن وانا علی فراقک یا ابراهیم محزونون ولانقول ما یغضب الرب)) و اتا: چاو فرمی سک ده ریزی و دل غه مبار ده بی نه ی ئیبراهیم له به ر کۆچت زویرین و هه یج شق نالین که خودا بی ناخوتشیت.

(۲) که سه روسوو: خه م و خه فته ت.

(۳) له نیوان (گه نجی ویری) دا دزیه ک هه به.

چەندبەنە ئەمن مونتەزیری فەسلی بووارم

گۆیا بگەریم لەو دەرودمشتانە بەمەرسوو^(۱)

کاتی لەسیاحت دەگەرام دەنگی فەزا هات

بابەسین سیاحت کە بوواری توو بەسەر جوو

توومەز کە نەبو بەگری منە ماری نەجەل دی

دەی هەنجین بەک دەفە لەسەر تاوەکو نەستۆ^(۲)

ئە ی وای چوو هینای بەسەرم تالعی نەحسەم

شادیم بوو غەم مەجلیسی بەزمەم بوو پۆرۆ

باراندی فەلەک بۆمنی بیچارە موسیبت

دەورە ی منی گرت میحنەت و نەندۆھ وەکو نۆردوو

دێتە دەری وەک دوکەلی شین ناھ و هەناسەم

دیتن لەهەناوم کە پیری ناگەرە بۆن سو

تک تک نییە گریەم وکو سولاکەییە چاوم

پشتم وەکو جەوگان و مپە دەستم کەتە ئەژنۆ^(۳)

پوونای دووچاوان و کزە ی جەرگ و هەناوم

دل واری یەعقوبە کەوا یوسفی ونبوو

تیرم نەدی ئەو شتە نەمامی فەدی بەرزت

ئەو روومەتەکانی دەبریسکان وەکو پشکوو

هەرچەندە دەکەم ناچی خەمبالی لە خەمبالم

وای چەندە جوان بوو کە دەرووی وەکو ناھوو

(۱) بووار: بەھار. شاعیر لەھەمەروو شیعەرەکانیدا لەجیاتی (بەھار) ووشە ی (بووار) بەکار دەھێنێ کە وشە یەکی کوردە واریە. سوو: لا، شوین.

(۲) موخلیس لەچوار بەیتدا سەر وای گۆزیووە لە واو درێژبووتەوہ بو (ۆ).

(۳) تک تک نیە گریەم: لەئەسڵدا بەمجۆرە یە (فرمیسکی گریەم تک تک نیە)، بەلام لەبەر کیش (فرمیسک) لا براوە، یاخود بەئەنقەست وایکردووہ تاکو بە قەریبە ی (گریە)وہ (فرمیسک) بیته بەرچاومان.

ئەى رۆلە ولاشت ھەموو بۇ مەدرەسە رۆپىيىن
 ھەستە وەرە دەر بۇچى درېز بووى وەگو نوستوو^(۱)
 ئەسابى تەرەقىت قەلەم و دەفتەرو ئەشیا
 بەزموردەو و شىواينە لەپاش خاومنى خوشخوو^(۲)
 چاوپكى ھەلئىنە لە من و داپكى زەعیفت
 بنوارە چ زەردىن و چ بارىك وەك پەك موو^(۳)
 دوو بولبولى پەك تاقە گولى تاق و جوانى
 نابىن لە چرىكەو لە سەناخوانى چ ماندوو^(۴)
 ئەو مامە جوانانەى كە شىواى غەمى تۆنە
 شنگيان لەبەدەن دا نىيە بېھۇش وەك مردوو
 ئەو تاقمە مومتازە لەمەكتەب كە رەفىقن
 وەستاينە لەسەر قەبرىو جەنازەت لەبەيانوو^(۵)
 تەكلىف بكە باجەنەو بۇ مەنزىل خۇيان
 چونكە بە نومیئەن كە ھەموو نەجەنەو بى توو
 بۇ رۆيى بەتمەنیا و منت ھىشتەنە تەنیا
 كەى وەعدە لەبەينى من و توو رۆلە وەھا بوو^(۶)
 من پەرزەمعیف بووم لەبۇ ئەو رېگەبە چا بووم
 تۆ گەنج و جوان بووى چ دەمى ئەو سەفەرەت بوو

(۱) ولاش: ھارپى.

(۲) تەرەلى: پىشكەرتن. پەژموردە: سىس وژاكاو.

(۳) لەنىوان (زەردى و بارىكى و موو) دا لىكچواندىنى سادە ھەبە.

(۴) لەنىوان (تاق و تاق) دا رەگەزدوزى تەواو ھەبە.

(۵) لەبەر سەروا (بەيانى) بوکە (بەيانوو).

(۶) لەبەر كىش لەجىالى (رۆيشقى) نوسوبەتى (رۆيى) كەلەروى زمانىيەو ھەناشەت و جۆزە دەستكارىكر دىكى زمانىيە.

ئەى خاكى وەتەن زۆر لەگەلى مەرحەمەتت بى
ئەو چونكە لەمەيدان بوو سەرى هەردەمە بۆ توو

مەمنوون و رەزامە بەتەماى ئەجروسەوابم
يارەب نەجى ئەولايە لەكيسم كە ئەوم چوو^(١)

تەئريخى بوو (فوري قضا لىي بوە ميسوان)
موخليس كە شەرىكى غەمە بۆى هيندە بەيابوو^(٢)

(١) ئىشارەتە بۆ ئايەتى ((ولنباولكم بشيء من الخوف و الجوع و نقص من الأموال و الأنفس و الثمرات و بشر الصابرين، الذين اذا أصابتهم مصيبة قالوا انا لله و ان اليه راجعون)) البقرة ١٥٥-١٥٦.

(٢) ئەم رستەبە (فوري قضا لىي بوە ميسوان) بە حيسابى لەبجەدى مېژووى مردنى بە ديار دەخات كە دەكاته ١٣٦٧ك/١٩٤٧ع.

شيعری ستایش

ستایش يه کيکه له بابته گانی شيعری ليریکی و بریتیه له ستایش و وسفکردنی يه کيکی پایه گوره، حاج لهرووی ناپنیه وه بڼ يا زانستی يا کومه لایه تی يا سیاسی. موخلیس له شيعره گانیدا چمند نمونه يه کی شيعری ستایشی همپه ويه کيک له وانه غمزه ليکه که ستایشی کاک نه حمه دی شيخی کردووه که رابهری تهریقته تی قادری بووه و کوری شیخ مارقى نوده يیه.

شاعیر له يه کهم بهیتدا دمیکاته شوینى دابه زینى نوری خودایى و دهرکه وتنى پړۆزى رېنمايیکردن و رېبیشاندهرى موریدانى رېنبازی قادری و رووگه ی هیواوناواتى خه لک و گهنجینه ی حکمته و غهوسى زه مان.

كاك نه حمەدى شىخ^(۱)

مەھبەتى نوورى ئىلاھى پېشەواى عارىضان

مەتلەمى پۇژى ھىدايەت، رەھنەماى سالىكان^(۲)

قىبىلەى نامالى خەلك و كەعبەى حاجاتى گەل

مەزھەرى ئەلتاف و كەنزى حىكەمت و غەوسى زەمان^(۳)

ھەروگو كىرپىتى ئەحمەر بوو وجودت بۇ نەنام

مەرقەمدت ئىستە مەزارە بۇ عمومى ئىنس و جان^(۴)

(۱) لەبەحرى رەمەلى ھەشق مەقسورە: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

كاك نه حمەدى شىخ كورى شىخ مەعرووفى نۆدەبە لە ۱۲۰۸/ك/۱۷۹۳ ع لەداىكبوو و لە ۱۳۰۵/ك/۱۸۸۷ ع مردوو. لەخەمەتى باوكى خويندووپەتى و ئىجازەى مەلايەتى وەرگرتوو، لەپاش مردنى باوكى دەرسى وتۆكەو و ئىشادىشى كردوو. بىنەمالەى زانىاران مەلاەبەلكرىمى مودەرىس، ل ۳۰۵.

(۲) مەھبەت: ناوى شۆينە وانا شۆينى ھاتنە خوارەو.

عارىف: دانا، خواناس، شازە! لە رەمزو وردەكارىبەكان، ئەوەى كە خودا ئەوى گەپاندوتە پايەى دلىبى خود و ناووسىفەتەكانى، ئەم مەقامەش لەرىنگەى ھالى كەشفەو بوى پەيدا دەبى ئەك زانسق موجدەرەدولاسىنى ھال.

فرەنگ اصطلاحات عرفانى ابن عربى، ص ۵۰۷.

مەتلەع: ناوى شۆينە وانا شۆينى بەدەر كەوتن.

رەھنەما: رىئىشانەر

وانا: كاك نه حمەدى شىخ شۆينى دەر كەوتنى نوورى خوايە و پېشەواى عارىفەكانى خوايە و عارىف لە پلەوپايە زۆر لە سۆق بەرزترە چونكە نوورى خوا چوتە دلىبەو و پرووناكى كردوتەو) رابەرى مورىدانى رىئازى قادرىبەبەناسانى دەپانگەبەننە قوتاغى خويان.

(۳) نامال: كۆرى (أملە)، وانا: ھىواكان. لەلغاف: كۆرى (لطفە)، وانا: نەرمى وىيانى. غەوسى زەمان: بەھانا ھاتووى سەردەم، نامازەبە بە شىخ عبدلقادرى گەپلانى.

غەوس: لاى رىئوارانى سۆفىگەرى بىرىتە لە قوتب وپەناگەى مرزۇ كە لەوھەلىبەكانى خودان.

فرەنگ اصطلاحات عرفانى / سىد جەفر سجادى، ص ۶۱۰.

(۴) كىرپىق ئەحمەر: گۆگردى سۆز، دەر كەبە لەبى وىنەبى و نايابى.

لەنام: خەلك / ئىنس: مروا/ جان: جىز كە، لەتەچىز.

هاتنم بۆ دیتنى شارى سلیمانى نییه
 جەلبى کردوومه مه‌جه‌به‌ت بۆ جزوور شاهى جيهان^(۱)
 باب و بايرم كه‌وا حەلقەى بەگۆشى تۆ بوون
 هەرومگو هەورى بەهار بارپوه لوتفت بۆ ئەوان
 يەك لە مامانم كه مه‌شهووره لەتەحسيلي علوم
 هيّمەتى تۆ بوو خودا گرديه (مشارى بالبىنان)^(۲)
 ناخرى چونكه لەگەڵ نێوه وهفادارى نەگەرد
 رۆيى شەوتا بووبه ديدار عەزرتى خزم و كەسان
 نەه و مزىفەى تۆ بەوانت داوه بۆ ئەو هاتووم
 چونكه ميراتى ج كەس نادرى بەغەيرى وارىسان^(۳)
 بايقەوتيم گەر منيش لامدا لەسەر رینگەى وهفا
 بابلىن ئەوجا بەراستى تيرهيىكى بى وهفان
 نيمە مه‌شهووين بەگۆمەلمى حمزرتى كاك ئەحمەدى
 مەحرەم، مەمكە بە مەحرۇوم، هەرومگو نامەحرەمان^(۴)
 تاكو نيزنى وەرنگرت (موخليس) لە كاك ئەحمەد نەچوو
 بۆ ج لاى چا و بگيرتنت لە شايخ و مورشيىدان^۵

(۱) مه‌جه‌به‌ت: خۆشەويستى، ليزه مه‌به‌ستى خۆشەويستى سۆفياىه كه سۆفى هەموو بوونى
 پيشكەشى شايخەكان بكات.

(۲) مشارى بالبىنان: ئيديه‌ميكى عەرەبىه، بەواتا: لەبەر گەورەيى ناماژەى بۆدەگرا.

(۳) وادياره باب و بايرومامى موخليس سەر بەرييازى قادري بوونەودەرويشى كاك ئەحمەدى
 شايخ بوونە، موخليسش خۆى بەيه‌كى لەوانە دادەنى و پىي وايه ئەو دەرويشيه بەميرات
 بوى ماوتەوه.

(۴) مەحرەم: ئەندامى خيزان، پلەى يەكۆمى خزمایەتى/مەحرۇوم: بى بەش.

لەنيزان (مەحرەم و مەحرۇوم) دا رەگەزدۆزى لايىق هەيه، هەروها دژيه‌كيش هەيه.

(۵) وادياره موخليس چوتە سەرگۆزى كاك ئەحمەدو نيزنى ليزه‌گرتووه ئەويش نيزنى داوه كه
 رياره‌كەى بگۆزى و بچيتەسەر ريارى نەقشەندى (نيزن وەرگرتەكەش دەيى بەخەون
 بى).

دزهیی^(۱)

سهردهمن خوشیوو وولاتی دزهیی	خوئن حیباتن بوو حیباتی دزهیی ^(۲)
نهبوو هیج قهومیك لهمنیزیک و لهدووور	نهگهیبیا به بهراتی دزهیی ^(۳)
دهبومه حفووژ بئ سهرومالی گهسن	بگهیبیابه قهلاتی دزهیی
له قهبیلهو (له) ^(۴) عهشایر گهم و زوژ	نهبوو ههیبئ دهسهلاتی دزهیی
چ وجودنکی نهبوو لهشکری زوژ	له بهراهر به غهباتی دزهیی ^(۵)
لهههموو شوژوشهپئ ناوی ههیبوو	کهلهن و سهبرو سهباتی دزهیی ^(۶)
ههموو پوژ، پوژ وهگو شهو تاریک دهیبوو	له غوباری حهرهکاتی دزهیی ^(۷)
(موخلیسا) ناخاری تیگچوو چ نهما	به خراپه و به قهباتی دزهیی ^(۸)

(۱) له بهحری رهملی شمشی مهخوونی مهحزووفه: فاعلاتن فعلان فعلن.

ههروهها لهدهستتوسی (أ.ر.) یه.

(۲) دزهیی: بریتیه لهدهشتی خووارووی ههولیر که به مولکیه بهناویانگه و ناغاگانی نهو گوندانه پئی دهلین دزهیی و بهدهشتی خوئیانی دهزانتن، سنوره کهشی گوندهگانی ناحیهی قوشتهپه دهگرتهوه که دهکهونه روژئاوای جادهی کهرکوک و ههتا سنوژی زورگهزراو و ناحیهی (گوزیر) دهرووات.

(۳) بهرات: خیروبیر، نامازهیه به یازدهی شهعبان.

(۴) لهدهستتوسی (أ.ر.، خ.د.) نوسراوه (له قهبیله و عهشایر)، وادیاره نامرازی (لهی لیکهوتوره.

(۵) قهبات: خهبات، زبازه.

(۶) شوژوشهپ: ههنگهراوهی (شهروشوژ)، شاعیر بهمجوز بهکاری هیناره و جوژه لادانیکه و پیویستی شیعری نییه. / کهلهن: کهلین.

(۷) شاعیر بهشیرهیی وهسفی نهو ناوچهیه دهکات کهزوز قهروهبالغهو هههمیشه له بزواتن و هاتن وچون دایه و داسهکنانی بو نییه، جا جولانهوهکان ههردوو لایهنی چاپوکی و شهپهنگیزی دهگرتهوه، شاعیر زیاتر مههسقی شهپهنگیزی ههروهکو لهبهیتی کوتاییدا دهرده کهویت.

(۸) قهبات: خراپهکاری. نامازهیه بو نم نایهته ((وما کنا مهلکی القرى الا واهلها ظالمون)) القصص/ ۵۹.

موخلیس لهم غهزهلهی زهردودا ستایشی ناوچهی دزهیی (مولکیه) دهکات و باسی نهو خیروبیره دهکات که لهسهردهمیگدا بهشی خوئی و بهشب دهرووبهیری دهکرد.

ههروهها لهرووی دهسهلاتهوه. روونی دهکاتهوه که لهوسهردهمهدا تاگ بروه لهو دهرووبهروه هههکسی هانای بو بیدایه دهپیاراست و لهرووی لهشکروههیزیشهوه سهپشک بروه.

بهلام لهبههر نهوهی خهلکی نهو ناوچهیه پشتیان لهخودا کردو روویان کرده خراپهکاری بوئه خودا نهو نیعمهتهی لئیان سهندهوهوههیچی لهدهست نهما ((ان الله لا یغفر نا بقوم

حتى یغفر ما بانفسهم)) الرعد/ ۱۱.

شيعرى داشورين

نەم جۆرە شيعر لاي گەلى لە شاعىرە كۆنەكانمان بەدېدەكەرى و سەرقاقلەيان شىخ رەزايە. داشورين نەو شيعەرىيە كە شاعىر كەسىكى يا گروپىكى پىدەشكىنى و كام ووشە تابووجەرگىرەبەكارى دىنى و موبالەغەى زۆر تىدايە.

لەكۆنەووە وایاوە كە مەلاوشىخەكان دانوویمان لەگەل يەك ناكولنى و دزى يەكنبەلام نەم دزايەتية گشتى نييه ويەتايەتية نەگەر شىخ خویندوار و مەلا بى نەم ناكۆكیە بوونى نييه چونكە لەپەكدى دەگەن و هەردوكیان تەواوكەرى يەكدین.

وادپارە (موخلیس) لەسەردەمى خوێ دلى لەهەندى شىخ ودرۆیشان نیشاووەو كارى نابەجیى لى دیون كە لەگەل شەرىمەت ناگونجین بۆیە بەغەزەلێك هێرشیان دەكاتە سەر و بەخراپەكار ناویان دەیات. نابى ئەووش لەیاد بکەین كە شاعىر خووشى سەر بەتەرىقەتە و سۆق بوو بەلام دوور نييه نەم غەزەلە لەپیش بەسۆق بوونى بووبیت. بەمەرحال هەرچەندە (موخلیس) بەگشتى ناویان دىنى بەلام مەبەستى چەند كەسىكەوبەس، چونكە بنەمالەى موخلیس بەگشتى سەر بەرىبازى قادرى بوون و لەبەر ئەووە دزبان نەوستاوە كە شىخ ودرۆیشن. لەگەل ئەمەش وامان بەچاك زانى كە شيعرەكە بلانەكەپنەووە نەخۆ دلى هەندىك پىرنجیت.

دوو بهیتیه‌کان

دوو بهیتی لهداهینانی ئیرانیه‌کانه و په‌گه‌م شاعری کورد که بۆ په‌گه‌م جار دوو بهیتی نویسی بآباتاهیری هه‌مه‌دانیه ۱۰۰۰ع - ۱۰۵۸ع، له ئه‌دهبیاتی گۆراندا دوو بهیتی که‌مه و مه‌وله‌وی هه‌مندیکی نویسه، له کرمانجی ژوو‌رووش دوو بهیتی هینه باو نه‌بووه له کرمانجی خوارووش مه‌حوی ناو‌پێکی لیداومه‌وه.

هه‌رحه‌نده له‌ئه‌دهبیاتی فارسیدا چوارینه‌و دوو بهیتی جودان و له‌رووی کیشه‌وه حیاوازیان هه‌یه. بآباتاهیر دوو بهیتیه‌کانی له‌سه‌ر کیشی هه‌زه‌جی شه‌شی مه‌حزووف نویسه‌وه‌خه‌یامیش له‌سه‌ر کیشی (لاحول ولا قوه الا بالله) چوارینه‌کانی داناوه. به‌لام له‌لای کورد هه‌ردوو بابه‌تی دوو‌بهیتی و چوارینه تیکه‌ل بووینه و هه‌ر شاعریک به‌پێی چه‌زی خۆی ناویان دینی.

موخلیس په‌کیکه له‌و شاعیرانه‌ی که به‌سه‌دان دوو‌بهیتی نویسه‌وه‌ژۆریه‌ی هه‌ره‌ژۆریان له‌سه‌ر بابه‌تی کۆمه‌لایه‌تییه‌نه‌مه‌ش نیشانه‌ی نه‌وه‌یه که‌شاعیر له کۆمه‌لگه‌ی خۆی دانه‌براهه و له‌گه‌لیان ژیاوه‌و ژۆر به‌ووردی که‌موکورتی و کیشه کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی ده‌ست‌نیشان کردووه‌و زیانه‌کانی ده‌رخستووه. ئیستاش وا له‌هه‌ر بابه‌تیك چه‌ند نمونه‌ك ده‌خه‌ینه به‌ره‌یدی خۆنه‌ران.

(۱) کۆمه‌لایه‌تی

هه‌رک‌سه‌تیکی عیلم و عمه‌ل و فه‌زلی بوو باه‌م‌ری

که‌س نییه ئه‌و‌پۆکه بینه‌سیت و قه‌دری بگری^(۱)

دین و دونه‌یا که‌مه‌ت ده‌ست ته‌رزه که‌سه‌تیکی وا نه‌گه‌ر

پێی بلیتی: که‌ر، که‌ر له‌تاوان خۆی ده‌خاته ناگری

* * *

(۱) له‌به‌حری ره‌مه‌لی هه‌شق مه‌حزووفه: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان. مرخلیس گله‌یی له‌ نه‌ه‌لی دین و دونه‌یا، پێی وایه نه‌وانه‌ی که کاروباری نابێ و ده‌سه‌لتان له‌ده‌سته شایه‌نی نه‌و جیه‌گه‌یه نین و به‌ که‌ری داناون، به‌ویه مرۆفی خاوه‌ن زانست و ژیره‌فهل له‌کۆمه‌لگه‌دا نه‌ناسراون و که‌س رێزبان ناگریت و بۆ مردن باشن.

بئى لهدهشت ساتمه له خاك و خوز دهكا

چاو لهشار ساتمه لهزهدوسور دهكا^(۱)

چاوهكەى ساتمەى دهكا باكى نيبه

بئى نهگەر ساتمه بگا،چاو شور دهكا^(۲)

* * *

نهوكهسانهى دهگهزين بو چشتى خووش و لههسان

بوچى قمت شهقيان نهبرد و بوچى جارنك نهپسان^(۳)

واعيزو ساميعى لاسار مونتمفيغ نين بهومعز

تيغ نهگەر ناسنى خراب بوو نهفعى بوئادا ههسان^(۴)

* * *

عيلم ومال و كهسك و ريش جى ناگرن بئى عمهل نهسابى چوونه ناگرن

ههرچى دهيبينى بهوانه ناز نهكا وا دهزانن كهلهشترين نامرن^(۵)

* * *

(۱) لىم دوو بهينه لهبهحرى رهمللى شمشى مهزوروله: فاعلان فاعلان فاعلان.

خوز: خول وانا: نهوى لهدهشقى دهزى بئى ساتمه له خول و كهستهك دهكات، بهلام خهلكى شار چاويان ساتمه لهجل و بهرگ و رهنگ وروى سوروزهردهكات. مههسقى نهوى ههيه كهمرؤ لهدهشقى ههر خول و بهردى دته پيش و لهشاريش موزديلى رهگاورهنگ.

(۲) وانا: ههركه چاوى ساتمه له زنى جوانى رهنگاورهنگ دهكات باكى نيبه و بئى ناسايه چونكه باورهكهى كزه، بهلام نهگەر بئى ساتمه بكا نهوا چاوى بئى شور دهبى و بهسهر خويدا دهشكتهوه. كهچى لهراستيدا! دهفى نهوهيه نهگەر چاوى ساتمهى كرد و نهزهرى كرد بئى ناخوش بئى نهوهكر كه بئى ساتمه دهكات.

(۳) لىم دوو بهينه لهبهحرى رهمللى ههشقى مهزوروله: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.

(۴) ساميع: گونگر/تيغ: تيغ، چهقون، سيكارد، كملهغ، خهلمهر/ههسان: بهردنكه تيغى بئى تيز دهكەن بهتايهتني بو داس تيز كردن بهكاردت.

وانا: نهگەر وهعزدهرو گونگر لاسار بن نهوا سوود له ناموزگاريدكه وهرناگرن، وانا: ههردوكيان دهبى له رهچهلكددا باش بن، چونكه تيغ نگەر ناسنهكهى كهلكى نهبوو، ههر ههسانى ليينه سووى نيبه. نامازهيه بو ئىم بهينهى (مهلاى جزيرى): ههر گل و سەنگ دههين زير ب تەدبيرى سهكيم قايليهت كونهت حيكمهتى نوستادى چ كت

ديوانى جزيرى، سادق بههاندەين، بەغدا ۱۹۷۲، ل ۱۴۷.

پينجهوبهخشى رنك ههيه لههيران (چشقى خوش ولسان لهگەن شەق بردن و پسان) چشقى خوش بو شەق بردن، قسان بو پسان.

(۵) لىم دوو بهينه لهبهحرى رهمللى شمشى مهزوروله: فاعلان فاعلان فاعلان.

كهلهشتر: شترى گهوره/كهسك: مههست نهو شالديه كه سايهكان لههشقى دههستن. بهدى يهكەم نامازهيه بىم پهنده كوردديه(به ريش نيبه به نيشه). پهندي پشنيان، خان، ل ۱۱۳. ههروهها نامازهيه بىم نايهت (ياايهاالدين امنا لم تقولون ما لاتفعلون كبرا مقنا عند قه ان تقولوا مالاتفعلون) الصف/۲-۳.

نهو کسهی تاکو دویتن دمگهرا بهستمزمان

توئی زبیری لهملی کردوو نهمرۆکه زمان

غم مهخۆ، پیتیکه نه عادهتی دهوران نهوهیه

روودهداتن بهگهسی، دهنه چی عهقلی له قهپان^(۱)

* * *

زۆر لهگهڵ یمکتر جوانن پرووی سپی و مووی سپی

نهو دووانه جوانترن یا مووی رهش و پرووی سپی^(۲)

پرووی رهش و مووی رهش نهگهه چی زۆر کریتن پیتیکه وه

نایب قهت بینه تهرازووی پرووی رهش و مووی سپی^(۳)

(۱) لهم دووبهینه له بهحری رهملی ههشتی مهخزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

بهستمزمان: زمان بهسزاور، بی دهنگ، ناژهن / دهوران: دنیا.

والا: سامانی دنیا بهزیری وزانایی نییه، زۆر هه نه تادویتی نان نه بوو بیخون و میتشک بهتال بوون، کهچی نهمرۆکه بوونه ته قارونی زهمان.

لهدرای نهه موخلیس دلێ خوی دهداتهوه بهخوی دهلی: بی ناری غم بخوی، زهمانه نهه پیشه بهتی و هه میسه پایدی نهو کهسانه بهرز ده کاتهوه که عهقلیان بو شهو له قهپان ده رناچن.

نه مهش نامازهیه به بهینه شیعریکی (حافزی شیرازی) که دهلی:

اسب تازی شله مهروح بزور پالان

طوق زرین همه در گردن خر می بینم

دیوان حافظ، علی بهائی شرفعلی، بمطبع محمدی بی/ص ۱۸۲.

والا: پشتی نه سپی ره سدن ریشداره له ژیر کورتانی نیش، ملوانکهی زبیرین له گهردنه کی که ده بینم.

(۲) لهم دوو بهینه له بهحری رهملی ههشتی مهخزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

پرووی سپی: دهم و جاوی سپی و جوان، ناکاری جوان، له خواترس.

مووی سپی: پیری به سالنا جویی.

مووی رهش: گهغی، لاوی.

موخلیس لهم بهینه دا بهراوردی دوو شت ده کات له پرووی جوانهوه، به که میان بهراوردی پیریکی له خواترس ده کات که رووی و مووی ههردوکیان پاک و چاکن له گه گهغیکی

موو رهشی کارچاک و نیجا ده پرسی: نایا کامهیان جوانترن؟ بیگومان گهغیه روو سهیه کارباشکه جوانزه له پیریکی کارچاک، چونکه هه له گهغیه وه له گه گن چاکه خهریکه.

(۳) پرووی رهش: پایوی خراپ، به دکار، ناشیرن و پیتست رهش.

مووی رهش: گهغی، لاوی / کریت: عهیب و عاز.

همه میسان موخلیس دوو شتی دیکه بهراورد ده کار بهلام نه هجاره وهلامه کهشی داوه ته وه دهلی: نه گهه چی گهغی موورهشی پیتست رهش به به که وه ناشیرن و دیمه نیککی جوانیان

نییه، بهلام هه رگیز نایه نه تایی تهرازووی پیاویتیکی پیتست رهشی پیری خراپه کار.

مه به سقی شاعیر نهوهیه مرووف تا گهغیه نه گهه خراپه به کیشی کرد نهوا جوزه بیانویه کی ههیه، بهلام پیری و به دکاری کهس شه فاعهتی بو ناکات.

۲- سۆفيانە

كە ساقى ھات مەزەى ھىنا، ھەنارو خۇخ و بىى ھىنا
شەرابىكى غەربىى دا، عەجاب مام لە كىى ھىنا

مورىدى پىرى مەپخانەم، لەمن عاجز مەبە واعىز
كە وەعدەى كەوسەرت دامى توو، پىر وا بەجىى ھىنا^(۱)

* * *

شەھوقى من گەرمى ديارە لە قسان سۆز دەخاتە مەجلىسى رووحانىيان
عىشقى حەق گەر بىخەنە ژىر مەنجنىق دەبته گولشەن مەنجنىق بۇ قودسىيان^(۲)

* * *

دېتنى دۆست گەر لە جەننەت دانەبى
بۇ بەھەشت بۇ غەم بىخۇم ھەر بانەبى

ناگرى نەمروود لەگەن دۆست جەننەتە

دۆست كە بوو، دونياو قىيامەت بانەبى^(۳)

(۱) لەبەحرى ھەزەجى ھەشى ئەواوہ: مفاعىلن مفاعىلن مفاعىلن مفاعىلن، كى: كوى، سالى: مەيگىر، لىرە مەبەستى رابەرى تەرىقەتە.

مورىد: رىبوارى سۆفيانە / پىر: رابەرى رىبازى سۆفيەتى. مەيخانە: لىرە مەبەستى خانەقاہە چونكە نەقىشەندى بوہ. كەوسەر: ناوى كەوسەر ((انا اعطيناك الكوثر)) الكوثر/۱.

(۲) لەبەحرى رەھەلى شەشى مەخرووفە: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

شەوق: تاسەو نارەزوو/ رووحالى: عاشقى خواىى

عىشقى حەق: عىشقى خواىى / مەلجەلىق: نامىرىكى كۆنى جەنگ بوو بۇ ھاوتىشتى بەردو ناگر بەكار دەھات. / قودسى: فرىشتە، بى گوناح

وا: تاسەى من بۇ عەشقى خواىى ھىندە گەرمە لە قەسەكام را ديارە و كۆرى خواپەرستانى حەق گەرم دەكاو سۆزى دەخاتى. خو نەگەر عەشقى بى پىچ و پەنا بىت، خارەنەكەى گەر بىشخەنە ناو ناگرەوہ بوى دەبىتە گولزار، ھەرۈەك حەزەرەتى نىراھىممان خستە ناو ناگرەوہ و زىانى بى نەگەبىشت. نامازەبە بەم ناپەتە ((قلنا يا نار كونى بردا وسلاما على ابراهيم)) الانبياء/۶۹.

(۳) لەبەحرى رەھەلى شەشى مەخرووفە: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

* * *

نارهزووی یار و یوار و دهنگی خوش و مهی دمگم

هر و مگو دهرویش له تاوان روژ و شوو حمی حمی دمگم

سمرنی بهزمی مهجلیسی رهندان نهبی مان بؤ چیبیه

عومر دمگم لهو ریگمیه وهك حاتمه می تهی تهی دمگم^(۱)

* * *

ومره نهی شیخی پاک و عالی هیمممت

لهگه ل رهندان ده می بدوی بهحیکممت

مهپرسه کهعبه و بتخانه نهی شیخ

تههارمت گمر نهبی ناگهی به عیسمت^(۲)

دۆست: لیره مه بهستی خودایه / له مروود: نه مروودی کوری که نغانی کوری کووش
کوری سام کوری نووچه، پاشای بابل بووه، (۴۰۰) سالن فه رمانه وایی کردووه و
فه رمانی سووتاندنی حه زره تی ئیبراهیمی داوه.

قصص الانبیاء، ابو الغداء اسماعیل بن کثیر، ص ۱۴۲

موخایس له م دوو به پته دا: نمازه به سووتاندنی حه زره تی ئیبراهیم ده کات که ناگه که ی بؤ
بووه به ههشت، چونکه یارمه تی خودای له گه ل بوو ((قلنا یا نار کونی بردا و سلاما
علی ابراهیم)) الانبیاء/ ۶۹، هه ر له به رنه مده شه شاعیر رای وایه نه گه ر له به هه شه
خودا نه بیته به هه شه تی ناوی. له م باره به وه (ملا په ریشان) ده لی:

بهك نهفیس وه لهولهر روو بهروو بووم

کافرم له گه ر جۆیای سینوو بلوم

تیکستی نه ده می کوردی، د. محمد نوری عارف، ل ۲۵۹.

(۱) له به حیری ره مملی هه شتی مه حزووله: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن.

موخلیس له م دوو به پته دا ناره زوویه کی ده رویشانه می هه به و که زی به هاره و هه زی له
ئاوازی خوشه و شوو روژ له حه می حه می دایه، وانا: له یاد کردنه وه می خودا دایه
به سه ما و دهنگی ده ف، کۆزه که می بی خوشه چونکه کۆری رهندانه و چاو له
حاتمه می تهی ده کات، چۆن حاتم هموو ماله که می به خشییه وه، نویش گلۆله می
ته مهنی ده پنچینه وه هموو می به قوربانی به زمی نهو کۆزه ده رویشیه ده کات.

(۲) له به حیری هه زه جی شه می مه حزووله: مفاعیلن مفاعیلن فعولن.

ره لدا: که سیکه که هموو مادییاتیک له خۆی دوور ده خاته وه و سه رفرازی هموو جیهانه
و پله و پایه می هه ج خولقتراوتیک بهو ناگات. فره نگ و اصگلاحات عرفانی، د. سید
جعفر سجادی، ص ۴۲۵.

گمر بزاتم دصمه سولتان، خدمتی سولتان بکهم
نامهوینتن سهلتهنمت، با خدمتی قورنان بکهم

عههدی من وایه لهگهل پار، لهو دهمی (قالوا بلی)

تا لهدونیا دا بژییم، همر مل کهچی فهمران بکهم^(۱)

* * *

مینبهرو میجراب که جیبی پیغه مبهرن

جیبی نهوانمن له سفا بی خمتسرن

حهیفه نهورو که نیمام و خوته با

ریش تراشان و له دین بی خه مبرن^(۲)

حکیمت: مهبست له حکیمت لای سؤفیه کان وردیونه وهیه له ههمو شوتنه واره
خوایه کان تاکو شهوردی عرفانی کامل بدهست دیت. فرهنگ اصطلاحات
عرفانی، د. سید جعفر سجادی، ص ۳۲۶.

بتخاله: درکبه له جهانی لاهوت، واتا: په کیتی گشتی، هروهها به واتی دهر کهوتی
خودی نه حدیه تیش دی. فرهنگ اصطلاحات عرفانی، ص ۱۸۵.

تمهارت: پاکی و بیگهردی، نه مش دوو بهشه: پاکی دیارو پاکی دن چونکه بی پاکی
جهسته نوژ دروست نایی و بی پاکی دن مهعرفت دروست ناییت. فرهنگ
اصطلاحات عرفانی، ص ۵۵۸.

عسمت: قهدهغه، گهرانهوه، جاودتیرکردنی نهفاس له گوناوه و تاوانکردن.

موخلیس لهم دوو بهیتهدا چوهته ناو ناخی سؤفیه گهره وهو خوی له شته رواله تیه کان
دوور خستزه وهو داوا له شیخ دهکات که زور بهوردی و حکیمته وه له گهل
رهاندانی ریگه ی سؤفیه گهری بدوی و دلی خوی به حکیمته تی خوایی پاک بکاته وهو
له وه نه پرسی نه مه که عبه یه یان بتخانه یه، چونکه نه وهی توانی دلی خوی پاک بکاته وه
له ریگه ی پاکی جهسته وه نهوا نهو جزوه پرسیارانه ی نایته سه زار و له که عبه و
بتخانه ناپرسیت، چونکه ههمووی خوی لی ده پرسیت.

(۱) له بهحری رهملی ههشعی مهحزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

پار: لیزه مهبستی خوایه / قالوا بلی: نامازه یه به نایته تی ((واذ أخذ ربك من بنی آدم من ظهورهم
ذریعتهم و اشهدهم علی انفسهم قال: الست بریکم؟ قالوا بلی شهدنا)) الاعراف ۱۷۲.

واتا: ههر لهو دهمی خودا که گیانی ههموو نادمیزادی کز کرده وهو لئی پرسین: من
خواتان نیم؟ گوئیان: بهلئی خوی نیمه ی، په یام له گهل خودا داوه تا بژییم گوئیایه لی
فهرمانه کانی نهو بم و له ژیر چاودتیری قورنان دام.

(۲) له بهحری رهملی ههشعی مهحزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

موخلیس بی ی وایه مینبهرو میجراب شایانی ههموو که سیک نییه چونکه جینگای
پیغه مبهرو (ص) زور حهیفه مه لایه کانی نه مرو هه ندیکیان به بی ی سونه تی پیغه مبهرو
(ص) ههلس و کهوت ناکهن و ریشی خویان ده تاشن و وهک بلئی ههر هیچیان

۴- دژایه تیگردنی نهفس

هر کەسی ئیعلانی حەربیی کرد لەگەڵ ئەفسی دەبی

رۆژو شوو ناگای لەخۆ بیتن چ دەم غافل ئەبی

بی موبالاتی لەگەڵ ئەو دۆزمنه نابیی بکە

دۆزمنت بەس ئەو بی، نابیی چیترت دۆزمن هەبی^(۱)

* * *

قەت لەئەفسی خۆت ئەمین بوونت ئەبی

لیی ئەمین بی شەرمەزاریت تووش دەبی

گەر بەئەفسی خۆت بووستی کەس نییە

بیت بووستیتن، ئەگەر شیر بەجە بی^(۲)

۵- نیشتیمانی

بەرگی شادیم قەت لە قۆل هەلنەکشا

دامەنی نازم لە عارد قەت نەخشا

من کە دەمرم غەمی گەورەم ئەوویە

قەت نەگۆترا بەجە کوردی بوو بە شا^(۳)

نەکردیی وایە. ریش هێشتەووە بەکێکە لە سونەتەکانی پیغمبەر (ص) بەلام بەمەرجی زۆر درێژ نەبی و چەنگی ئی گریبت بەسە.

(۱) لە بەحری رەمەلی هەشی مەحزوولە: فاعلان فاعلان فاعلان فاعلان.
موخلیس جەنگی لەگەڵ ئەفسی خزی ناشکرا کردووە و پیمان رادەگەینێ کە نابیی ئی ی خافل بین و بی موبالاتی لەگەڵ بکەین، چونکە ئەگەر ئەفست دۆزمنت بی ئەوت بەسە بەشی هەمووان دەکات، وایا: مرۆژ گەر هەولی دا خزی لە دۆزمنایەتی کردنی ئەفس پاراست ئەوا دۆزمنەکانی دیکە سەر بەخۆ نامین.

(۲) لە بەحری رەمەلی هەشی مەحزوولە: فاعلان فاعلان فاعلان.
هەر کەسی بەئەفسی خزی بووستی وایە بە هەموو شتی وەستاوە ئەگەر بەچکە شیریش بیت بەسەریدا زال دەبیت.

(۳) لە بەحری رەمەلی هەشی مەحزوولە: فاعلان فاعلان فاعلان.
بە پتی گۆتهی مامۆستا ئیسماعیل عومەر سنجای ئەمە دوامین دوو بەیتی موخلیسە کە لە پێش مردنی داینا بیت.

۶- فہرستہ فہمی ژبان

نہجمل وک قاوہیی سافہ، فہلہک وک قاوہچی واپہ

عہجایب قاوہخانیکہ، سہرای نمو کؤنہ دونیایہ

خہیالت وانہیی (موخلیس) لہ دستہ قاوہچی دہرچی

ہمزار سولتان و شاهہنشای ہمیک فر قاوہ قاوہ داپہ^(۱)

لہم دور بدیتہدا موخلیس دوررہ لہ شادی و دامہنی نازی لہ خاک نہخشاوہ و لہم ژبانہ
خہمی ہدرہ گہورہی لہرہدایہ کہوا نہییستہ بلین: فلانہ کورد بروہ پاشاو سہر کردہ.

موخلیس لہ شوینی دیکہ گہشینہ و دہلی: (ہہر بزانه نالایی کوردان ہلکرا). بہلام
لیژہدا رہشینہو لہ خہمی نہرہ دایہ ہم خہمہوہ سہر بیتہرہ.

(۱) لہ بہحری ہمزہجی ہہشتی تہواوہ: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن.

لہنیران (نہجمل و قاوہ) دا لیکنچواندنی بہرہلا ہمیہ , ہہرہوہا لہ نیران (فہلہک و
قاوہچی) دا،

لہبہرئہوہی قاوہ تالہ بزہیہ نہجہلی پیچویتراوہ، چونکہ مردنیش تالہ. لہ نیران (قاوہ و
قاو) دا رہگہز دؤزی ناتہواو ہمیہ.

تاك بهيتى

تاك بهيتى برىتى يە لە بهيتىكى عمرووزى كە بابەتەكانى ئاپنى و سۇفيانەو كۆمەلآيهتى و فەلسەفەى ژيان دمگريتهوه . بابەتىكى كورتهو شاعىر لە چوارچىۋەى تاكە بهيتىكدا دای دەرئىزى.

تاك بهيتىش لە ئەدەبىياتى كوردىدا كەمەو لە ئەدەبىياتى لورى نىهەو لە ئەدەبىياتى گۇران پېش مەولەوى نەنوسراوه و مەولەوى گرنكى پىداوه و لە كرمانجى ژووروو جزىرى و خانى نەيان نووسىوه لە ئەدەبىياتى كرمانجى خواروو ھەندى گرنكى پىدراوه.

موخلىس يەكئىكە لەو شاعىرانەى كە زۇرتىن تاك بهيتى نووسىوه و ژمارەيان بە سەدانە، ئەمەش ئەوه دەگەپەنى كە شاعىر لە ژيانىدا وورد بووه ھەرچى ھاتبىتە پىشى فەرامۇشى نەكردووه و خستوو پەتە ناو چوارچىۋەى تاكە بهيتەوه.

ئىستاش وا بە بى ي بابەتەكانى تاك بهيتى لای موخلىس بۇ ھەر يەكئى نمونەپەك يان زياتر نىشان دەدەين:

۱- كۆمەلآيهتى:

زۇرتىن بابەتەكانى تاك بهيتى لای (موخلىس) بابەتى كۆمەلآيهتییە، ئەمەش ئەوه دەسەلنىنى كە شاعىر لەناو كۆمەلگاپەكەى خۇى ژياوه و دووره پەرىز نەبووه و ناگادارى ھەموو كون و ھوزبىنىكى بووه و ھەر شتىكى ھاتبىتە پىش بە تاك بهيتى داىرپشتووه، ئەمەش چەند نمونەپەكە:

ھىندە كەس ھاوار دمكاتن من وەلىم

تۆ وەلى بى، كى بلى من كىۋەلىم^(۱)

* * *

(۱) لەبەحرى رەمەلى شەشى مەجزوولە: فاعلان فاعلان فاعلان.

ئەمە لە بابەتى رەخەى كۆمەلآيهتى + ئايىپە. وا ديارە يەكئىك خۇى بەولەى زانپە، شاعىر بە گالتەپىكردنەوه دەلى: گەر تۆ وەلى بى نەى كى كىۋەلىپە؟ لە كۆمەلى كوردەوارى كىۋەلى بەبى ئايىن و ئاپروو بەناوبانگن.

حقیقه دل بؤ پاره، پاره پاره بی
هەر هَری بی، پاره باسەر پاره بی^(۱)

لهسەر دونیا نهکهی نهزیمت بدهی کهس

نموهک گهر بؤ بههشت چووی، پیت بلین: تهس^(۲)

* * *

ئهو کهسانهی نومهران و عولمان و خوتهمبان

ههرچی نهوورۆکه لهوانه همنه نهغلب کونهبان^(۳)

* * *

بچی ره ئی حهج هینده چۆله شیت دهبی

بچی ره ئی ناحهق به زهحمهت جیت دهبی^(۴)

(۱) له بهحری شهشی مهزوووله: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

ئهم بهینه موسیقایهکی نایابی ههیه و شهی (پاره) پینج جار دووباره بوتهوه و پاره
یه کهم دراوه پاره دووم و سی یهم پارچه پارچهیهو پاره چوارهم دراوه پاره
پینجهم سهر پالیه (سهرپاله نهو کهسهیه که لهکاتی دورنه کردن دهکووته لای
راستی پالیهکان و لهبهرنهوهی لهوان نازاتره به قهد نیو مدهتر لهپیش نهواندایه).

(۲) لهبهحری ههزهجی شهشی مهزوووله: مفاعیلن مفاعیلن فعلن.

موخلیس بی ی وایه و شهی (تهس) شایانی نهو کهسانیه که نازاری خهلکی ددهن،
خودا لهمافی خۆی خوش دهبی بهلام لهمافی خهلکی خوش نابی. له کورددهواری
وشهی (تهس) به واتای (بکشویه) دیت بهلام بز کهر و هیسزو نسهپ و ماین
بهکار دیت نهک بز مرۆڤ.

(۳) لهبهحری رهملی ههشتی مهزوووله: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

موخلیس رهخه له سی توژی بهرزی کۆمهلگا دهگری که زۆربهیان درۆ لهگه
جهماوهری رهش و رووت دهکهن، توژی دهسهلآندار که میرهکانن، توژی
خویندهوار که مهلا و مامۆستایهکانن، توژی دواندهرهکان که دواندهری نابنی و
رامیاری دهگریتهوه.

(۴) لهبهحری رهملی شهشی مهزوووله: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

شاعیر باسی واقعی کۆمهلایهتی سهردهمی خۆی دهکات که خهلکی بهگشتی روویان له
ری ی ناحهقهو قهرهپهستانیه، بهلام ری ی حهق چۆلهو نهوهی پیندا پروا سامگری
دهبی و ترسی ئی دهبی.

همتا نمرزی نفیس وهك (تۆ) لهژێر خاك

پهیا نابی لهوئ همت خهسههتی چاك^(۱)

* * *

ههرچی نفیسی نهوسنی خوئی، كرده كاپانی بهدهن

روژی خوئی نهعزایهكانی، لهعنهتی زۆر لیدهكهن^(۲)

* * *

كەس لهخوا چاكتر سهلهم ناداتهوه كهه دهباتن بی حساب دهتاتهوه^(۳)

(۱) نهبهحری ههزهجی شهشی مهحزووفه: مفاعیلن مفاعیلن فعولن.

موخلیس داوای شكاندنهوهو دارزانی نفیسی خوئی دهكات، چونكه تۆ گهر نهكهوینه ژێر خاك بهرهمی ناییت، نفیس شكاندنیش كاری موسلمانانی لهخوا ترسهو سهههتای رێبازی سۆفیانیه.

(۲) لهبهحری رههلی ههشتی مهحزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

موخلیس داوای نهوه دهكات كه مرۆف نفیسی خوئی بگری و بهرهلای نهكات، چونكه نهگهر بهرهلای بگری دنیا بهشی ناكات و بهرهو حهرام دهچی و له نهجمادا دهچیه دۆزهخهوه.

(۳) لهبهحری رههلی شهشی مهحزووفه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.

موخلیس لهم بهیهدا باسی سهودایهکی نیو كوردهواری دهكات نهویش (سهلم) ه، سهلم نهویه كه پیشتر پاره بهسهه شتیك وهربگری. یۆ غووونه جوتیارهكان له زستان پارهیان نهدهما و دهچوون پارهی سهلمهیان بهسهه گهه و جز دههتاو له هاوین دهیاندایهوه.

شاعیر هاتوو بهراوردی سهلمی كردهوه له نیوان خهلك و خودا، لهنجا روونی دهكاتهوه كه خودا له خهلك زۆر چاكتر سهلم دهتاتهوه و ههر كاریکی خیر بکهینه سهلم لای خودا یهك به دهیه ((من جاء بالحسنه فله عسرا مثاها)) الانعام / ۱۶۰.

۲- سوڦيانه :

له خهرايات نيبه جي ي بي نه دهبان نهوي ليرهن هه موو شاهو نو دهبان^(۱)

* * *

ناگهيه سه لته نه تي جا هو جه لال تا له دن نيته دهري جهنگ و جهيدال^(۲)

۴- فه لسه فه ي ژيان :

لهو ده خانووه ي وا ده بيني گامه فه سره، لهو دهيه

نامه وي هر گامه يتيكي پيم بيه خشي لهو دهيه^(۳)

* * *

ژيان مه عناي وهك نيسي له ژان قمت نابي خالي بي

كه سيكي هاته نيو دونيا، دهبي غه مگيني خالي بي^(۴)

-
- (۱) له به حري ههزه جي شه شي مه جزو وه: مفاعيلن مفاعيلن فعولن.
خهرايات: كه لاهه، برتبه له خهراپووني سيفه ته كاني مرؤه و له ناو چووني بووني
جهسته يي. خهراياتي پياوونكي كامله كه به يي ويستي خوي زانه يي خوايي لي
دهرده جي. فرهنگ اصطلاحات عرفاني، ص ۳۴۲
لهم به يته دا مه به ست له خهرايات خانه قايه، چونكه ههروه كو موخليس ده لي جي شاهو
نه ديه كانه.
- (۲) له به حري ره مه لي شه شي مه جزو وه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.
جهلال: سيفه تي قه هرو قبني خوايه، سيفه ته نادياره كاني خوا جه لاله و سيفه ته دياره كانيش
جه ماله.
هر كه سي له بواري ناييني و سوڦيه تي نه گهر ده مه ته قتي له دلي دهر نه كات ناگاته پايه ي
جه لالي خوايي، و اتا: له سيفه ته نادياره كاني خودا ناگات.
- (۳) له به حري ره مه لي هه شي مه جزو وه: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن.
فه لسه فه ي ژيان شاعر له سر قه نه عات بنيات نراوه و قه سري له لاله و ده ي كايه. لهم
به يته دا ياري كردنيكي جوان به وشه ي (له وده) كراوه، له هه ردووكيان به دور و اتا
لينك ده درتبه وه، په كهم: له وده ي كا، دوهم: له وده خانروه.
- (۴) له به حري ههزه جي هه شي له واوه: مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن.
له نيوان (خالي و خالي) ره گه زدوزي موازيح هه يه. و اتا: فه لسه فه ي ژيان له سر خوشي و
ناخوشي بنيات نراوه و ژان له ژيان وه رگراوه و هه رچي بزي له ژان خالي ناييت.

سهرچاوه كان

عده بيه كان

- ١- الاتجاهات الادبية في العالم العربي الحديث، ط ٥، أنيس المقدسي، دار العلم للملايين، بيروت ١٩٧٣.
- ٢- الادب المقارن، د. عبدة عبود.
- ٣- الادب المقارن، د. محمد غنيمي هلال، القاهرة، ١٩٧٣.
- ٤- تأريخ السليمانية و انحائها، محمد أمين زكي، ترجمة: جميل رؤذ بعياني، بغداد ١٩٥١.
- ٥- التاج، الجامع للأصول في احاديث الرسول، الشيخ منصور على ناصيف، بيروت ١٩٧٥.
- ٦- ترجمان الاشواق، ابن عربي دار بيروت للطباعة والنشر، بيروت.
- ٧- التصويف الاسلامي، د. زكي مبارك، دار الجيل، بيروت.
- ٨- التعريفات، الجرجاني، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد ١٩٨٦.
- ٩- التفسير، د. محسن عبدالحميد و فحطان عبدالرحمن الدوري، بغداد ١٩٨٠.
- ١٠- حياة الحيوان الكبرى، كمال الدين الدميري، دار الفكر، بيروت.
- ١١- دراسات في الادب المقارن الطريقي، د. داود سلوم.
- ١٢- دليل الفالحين، محمد بن حلان، القاهرة ١٩٢٨
- ١٣- ديوان ابن عربي، دار الطباعة الباهرة ببولاق، مصر ١٣٧١ هـ.
- ١٤- ديوان ابوبكر الشبلي، د. كامل مصطفى الشبيبي، بغداد ١٩٦٧.
- ١٥- ديوان الحلاج، ط ٢، د. كامل مصطفى الشبيبي، ط١، بغداد ١٩٦٧.
- ١٦- ديوان الشافعي، محمد عفيف الزعبي، بيروت ١٩٧٤.
- ١٧- الشعر الصوفي، عدنان حسين العوادي، دار الرشيد للنشر، بغداد ١٩٧٩.
- ١٨- شعر الطبيعة في الادب العربي، د. سيد نوفل، مطبعة مصر القاهرة ١٩٤٥.
- ١٩- صحيح سنن ابن ماجه، محمد ناصرالدين الالباني، ط ١، بيروت ١٩٨٦.

- ٢٠- طبقات الاولياء، ابن الملتن سراج الدين المصرى- تحقيق: نورالدين شربية.
- ٢١- الطبيعة في الشعر العراقي الحديث، حسين عبود، رسالة الماجستير، كلية الاداب، جامعة البصرة ١٩٨٤.
- ٢٢- الطبيعة و ما بعد الطبيعة، يوسف كرم، دار المعارف، القاهرة ١٩٥٩.
- ٢٣- الطواسين، الحلاج، تحقيق: ماسينيون، باريس ١٩١٣.
- ٢٤- عشرة آلاف كلمة، الامام على، النجف، مطبعة الغري الحديثة.
- ٢٥- العقد الجوهري في شرح ديوان الجزرى، ط٢، ملا احمد الرضنطى، مطبعة الصباح، ١٩٨٧.
- ٢٦- الفلسفة الصوفية في الاسلام، د. عبدالقادر محمود، دار الفكر العربى، ١٩٦٦.
- ٢٧- فيض القدير شرح الجامع الصغير، المناوى، ط١، مصر ١٩٢٨.
- ٢٨- لسان العرب، ابن منظور، دار لسان العرب، بيروت.
- ٢٩- محي الدين ابن عربي، عبدالعزيز سيد الاهل، ط ١، بيروت ١٩٧٠.
- ٣٠- مدخل الى التصوف الاسلامى، د.ابو الوفا التفتازانى.
- ٣١- المدخل الى الفلسفة، صدام الزياىدى.
- ٣٢- المصحف المفسر، محمد فريد وجدى، مؤسسة دار الشعب، القاهرة .
- ٣٣- المعجم الادبي، صبور عبدالنور، بيروت ١٩٧٩.
- ٣٤- المعجم التركي العربى، عبدالطيف بندر أوغلو، ط١، بغداد ١٩٨٢.
- ٣٥- معجم مصطلحات الصوفية، ط١، د.عبدالمنعم الحنفى، بيروت ١٩٨٠.
- ٣٦- المعجم الفلسفى، ج ٢، د. جميل صليبا، دار الكتاب اللبناني ١٩٧٩.
- ٣٧- مقدمات في الشعر السومري، طراد الكبيسي، دار الحرية للطباعة، بغداد ١٩٧١.
- ٣٨- المنجد، منشورات دار المشرق، ط٢٧، بيروت ١٩٨٦.
- ٣٩- النجم الزاهر، نكتل يونس كشمولة، ط٢، الموصل ١٩٨٨.

كوردیه‌كان

- ١- نهدمبى بهراوردكارى، د.عزيز گمردى، چاپخانهى كۆزى زانيارى كورد، له بهغداد ١٩٧٨.

- ۲- ئەدەبىي فۆلكلورى كوردى، كامەران موكرى، ج ۱، ھەولئير ۱۹۸۴.
- ۳- بىنەمالەي زانىاران، مەلا ئەبىدول كەرىمى مودەرىس، چاپخانەي شەھىق، بەغدا ۱۹۸۴.
- ۴- بەندى پىشىنان، شىخ محمدى خال، ج ۲، بەغدا ۱۹۷۱.
- ۵- بەندى پىشىنان لە شىعەرى كوردەيدا، كەرىم شەرزا، ج ۱، بەغدا ۱۹۷۶.
- ۶- بەندى كوردى، عومەر شىخەللا، دار الحریة للطباعة، بەغدا ۱۹۸۰.
- ۷- تارىك و روون، ھىمن، بەغدا ۱۹۷۵.
- ۸- تەسەووف چىيە؟ ئەمىن شىخ علا ئەدەبن نەقىشەندى، بەغدا ۱۹۸۵.
- ۹- تىكىستى ئەدەبىي كوردى، د.محمد نوورى عارف، سلیمانى ۱۹۸۱.
- ۱۰- دىوانى ئەدەب، ج ۲، گيوموكرىيانى، چاپخانەي ھەولئير ۱۹۶۶.
- ۱۱- دىوانى بىخود، محەمدى مەلا كەرىم، چاپخانەي (سلمان الاعظمى)، بەغدا ۱۹۷۷.
- ۱۲- دىوانى پىرەمىرد، محەمد رسول ھاوار، چاپخانەي عانى، بەغدا ۱۹۷۰.
- ۱۳- دىوانى جزیری، سادق بەھانەدەبن، چاپخانەي كۆرى زانىارى كورد، بەغدا ۱۹۷۷.
- ۱۴- دىوانى حاجى قادرى كۆبى، سەردان حەمىد مىران و كەرىم شەرزا، چاپخانەي رۆشنىبرى و لاوان، ھەولئير ۱۹۸۶.
- ۱۵- دىوانى حەمدى، چاپى نامەخانەي گەلاوئىز، سلیمانى ۱۹۵۷.
- ۱۶- دىوانى سالم، ج ۲، گىوى موكرىيانى، چاپخانەي كوردستان، ھەولئير ۱۹۷۲.
- ۱۷- دىوانى شىخ رەزا، نۇقسىت، بەغدا ۱۹۴۶.
- ۱۸- دىوانى كوردى، ج ۲، گيوموكرىيانى، چاپخانەي كوردستان، ھەولئير، ۱۹۷۲.
- ۱۹- دىوانى كەمال، دەزگای رۆشنىبرى و بلاوكرىدەھەي كوردى، بەغدا ۱۹۸۶.
- ۲۰- دىوانى گۆران، محەمدى مەلا كەرىم، چاپخانەي كۆرى زانىارى عىراق، بەغدا ۱۹۸۰.
- ۲۱- دىوانى مەلا و سەمان، د.ئەمىن موتاجى، چاپخانەي ئاداب - نەجەف ۱۹۷۲.
- ۲۲- دىوانى مەھوى، ج ۲، مەلا ئەبىدول كەرىمى مودەرىس، چاپخانەي نۇقسىتى حىسام، بەغدا ۱۹۸۴.

- ۲۳- دیوانی نالی، مهلا عبدول کهزیمی مودهریس، چاپخانهی کۆری زانیاری کورد، بهغدا ۱۹۷۶.
- ۲۴- ژیان و بهسهرهات و هۆنراوهی وهلی دێوانه، عوسمانی ههورامی، چاپخانهی کۆری زانیاری کورد، ج ۱، بهغدا ۱۹۷۶.
- ۲۵- سهروا، عمهزیز کهزیدی، ئاراس، چاپخانهی وهزارهتی رۆشنیبری، ههولێر ۱۹۹۹.
- ۲۶- فهرهنگی خالی، شیخ محهمدی خالی، چاپخانهی گامهران، سلیمانی ۱۹۷۶.
- ۲۷- فهرهنگی گشتوکان، مهعروف قهرهداغی، چاپخانهی (دار السلام)، بهغدا ۱۹۷۲.
- ۲۸- له بابعت میژووی نهدهبی کوردیهوه، د.مارف خهزندهار، بهغدا ۱۹۸۴.
- ۲۹- مەم و زین، ج ۱، شروقهکرن و فهکۆلینا: نهمینئ نوسمان، مطبعة الجاحظ - بغداد ۱۹۹۰.
- ۳۰- مهولودنامهی کوردی، موخلیس، چاپخانهی ههولێر ۱۹۸۶.
- ۳۱- ههولێر. تهحسین جیجۆ و شیرزاد قادر، بهغدا ۱۹۸۵.

گۆفاری روژنامه کوردیهکان

- ۱- جهلال سنجاوی، مامۆستا مهلا خهلیل موخلیس وهلامی چوار پهرسیار نهدهاتهوه، هاوکاری، ژماره: ۲۲۲، ۱۹۷۴.
- ۲- جهلال مهولوود نهحمهد، شاعیری دهشتی قهراج مهلا خهلیل موخلیس، بهیان، ژماره: ۱۱۲، ۱۹۸۵.
- ۳- خالید جوتیار، مامۆستا خهلیل موخلیس کێیه؟ رۆشنیبری نوێ، ژ: ۱۴، ۱۹۷۴.
- ۴- سۆران مهحوی، وافی یان موخلیس، بهیان، ژماره: ۱۲۲، ۱۹۸۶.
- ۵- عبدول قادر دهباغی، دهمیکه، پاشکۆی عێراق، ژماره: ۲۲، ۵۰ / ۱۹۸۸.
- ۶- عهلی فهتاح دزمبی، سێ گۆل لهباغی لاوانهوه، کاروان، ژماره: ۲۸، ۱۹۸۵.
- ۷- گۆفاری همتاو، ژماره: ۷۱، ۱۹۵۶.
- ۸- گیوموگریانی، همتاو، ژماره: ۴۶، ۱۹۵۵.
- ۹- مهلا ئهنومری مایی، موخلیس، همتاو، ژماره: ۴۱، ۱۹۵۵.

گوفاره عهده‌بیه‌کان

مجلة عالم الفكر، المجلد / ۱۱، العدد / ۳، سنة ۱۹۸۰

سهرچاوه فارسیه‌کان

- ۱- تاریخ ادبیات ایران، د.رضا زاده شفق، تهران ۱۹۴۱.
- ۲- تاریخ تصوف در اسلام، د.قاسم غنیمی، انتشارات زوار، ضاٹ طلشن، تهران ۱۳۶۹هـ.
- ۳- دیوان حافظ، تیمور برهان لیمودهی، انتشارات کاویان.
- ۴- دیوان حافظ، علی بهائی شر فعلی، بمطبع محمدی بمبی .
- ۵- رباعیات خیام، ازروی نسخه: محمد علی فروغی
- ۶- فرهنگ اصطلاحات عرفانی ابن عربی، ض ۲، د.طل بابا سعیدی، تهران ۱۳۸۴.
- ۷- فرهنگ اصطلاحات و تعبیرات عرفانی، د.سید جعفر سجادی، ضاٹ ضهارم، ضاٹ افسٹ طلشن، تهران ۱۳۷۸
- ۸- فرهنگ فارسی عمید، حسن عمید، انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۶۲ هـ
- ۹- قواعد الفارسیة، د. محمد تقی الزهتابی و د. حسین علی محفوظ، مطبعة الادبیه النجف ۱۹۷۳.
- ۱۰- کلیات سعدی، محمد علی فروغی، انتشارات نشر طلوع.
- ۱۱- طلستان سعدی، محمد علی فروغی، ضاٹ مهارت.